

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

Sibel KIRCAN
195030006

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Muhammed Kürşad ÖZEKİN

BANDIRMA 2023

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

Sibel KIRCAN
195030006

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Muhammed Kürşad ÖZEKİN

BANDIRMA 2023

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (16/01/2023)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İmzası

ÖZET

RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

Sibel KIRCAN

Bu çalışma, düşman algısından stratejik ortaklığa evrilen Türk-Rus ilişkilerini, yumuşak güç bağlamında ele alarak Rusya’nın Türkiye’deki nüfuzunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, çalışma yumuşak güç kavramının Rus dış politika yapımcıları tarafından nasıl algılandığını ve Türkiye’de ne şekilde ve hangi kurumlar vasıtasıyla uygulandığını tartışmaktadır. Bu tartışma çerçevesinde Rus politik elitlerinin demeç ve söyleşilerinin yanı sıra ilgili kuruluşlarca yayınlanan raporlar ve istatistikler, resmî belgeler süreç takip yöntemiyle analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de faaliyet gösteren Rus yumuşak güç kurumları yetkilileriyle de yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sahadan elde edilen bulgular doğrultusunda Rusya’nın Türkiye’deki yumuşak gücünü 2000’li yıllardan günümüze hem teorik hem de pratik düzeyde inşa ettiği tespit edilmiştir. Bu süreçte, özellikle liderler düzeyindeki yakın ilişki sayesinde iki ülke arasındaki ilişki de karşılıklı düşman imajından stratejik ortaklığa evrilmiştir. Liderler düzeyindeki bu yakın ilişki aynı zamanda Türkiye’deki Rus yumuşak gücünün etkinliğini de arttırmıştır. Buna karşın Rusya’nın Türkiye’deki yumuşak güç politikası uzun soluklu, sistemli ve planlı bir organizasyondan yoksundur. Ayrıca Rus yumuşak gücü, Rus dünyası ve egemen demokrasi gibi ideolojik temellere sahip olmasının yanı sıra Batı karşıtlığı ve yerellik söylemleriyle de Joseph Nye’ın ortaya koyduğu yumuşak güç kavramsallaştırmasından farklılaşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk-Rus İlişkileri, İmaj, Rusya, Rus yumuşak gücü, Türkiye

ABSTRACT

RUSSIAN SOFT POWER IN TURKEY

Sibel KIRCAN

This study aims to reveal Russia's influence in Turkey by considering the evolution of Turkish-Russian relations from the perception of enemy to a strategic partnership within the context of soft power. In this context, the study discusses how the concept of soft power is perceived by Russian foreign policy makers, and how and through which institutions it is implemented in Turkey. Within the framework of this discussion, official documents, reports and statistics published by the relevant institutions as well as the statements and interviews of the Russian political elites, have been analyzed using the process tracing method. Furthermore, semi-structured interviews have been conducted with officials of Russian soft power institutions operating in Turkey. In line with the findings obtained from the field, it has been found out that Russia has built up its soft power in Turkey from the 2000s to the present both at the theoretical and the practical levels. Within this process, the relationship between the two countries has evolved from an image of mutual enemies to that of a strategic partnership, particularly owing to close relationship, at the level of leaders. This close relationship at the level of leaders has also increased the effectiveness of Russian soft power in Turkey. On the other hand, Russia's soft power policy in Turkey lacks a long-term, systematic and planned organization. In addition, Russian soft power differs from Joseph Nye's conceptualization of soft power given its ideological foundations such as the Russian world and sovereign democracy, as well as its anti-Western and local discourses.

Keywords: Turkish-Russian Relations, Image, Russia, Russian soft power, Turkey

ÖNSÖZ

Türkiye ve Rusya ilişkilerine farklı bir pencereden bakarak ilişkilerin başka bir boyutunu ortaya koyma çalışan bu tez aynı zamanda kapsamlı bir Rus yumuşak gücü tartışması sunmayı hedeflemiştir.

Akademi yolundaki bir öğrenci için en büyük şans tecrübe ve bilgisini öğrencisinden esirgemeyen bir danışmana denk gelmektir. Öyle ki bu konuda fazlasıyla şanslıydım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında tecrübe ve bilgisini esirgemeyen danışman hocam Doç Dr. Muhammed Kürşad ÖZEKİN'e özverisi ve rehberliği için her daim minnettarım. Akademi alanına adım atmamı sağlayan, her daim rol model olarak göreceğim Dr. Öğr. Üyesi Alptekin MOLLA'ya bana Uluslararası İlişkileri fazlasıyla sevdirdiği için sonsuz teşekkürler.

Ayrıca çalışmanın en mühim kısmı olan saha çalışmasındaki yardımları için Dr. Elif UYSAL DURU'ya, Rus Evi Başkanı Doç. Dr. Alexandr SOTNİÇENKO'ya ve görüşme talebimi kabul eden tüm kurum ve temsilcilerine teşekkürü borç bilirim.

Son olarak tüm süreç boyunca desteklerini esirgemeyen aileme ve dostlarıma teşekkür ederim.

Sibel KIRCAN

BURSA 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
RESİMLER	xi
GRAFİKLER.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.GÜÇ KAVRAMI	8
2.YUMUŞAK GÜÇ	13

İKİNCİ BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ

1. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ.....	23
2. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ.....	36
2.1. RUSYA’NIN YUMUŞAK GÜÇE İHTİYACINI DOĞURAN SEBEPLER .	36
2.1.1. Renkli Devrimler.....	37
2.1.2. 2008 Gürcistan Savaşı (Beş Gün Savaşı).....	40
2.1.3. 2011 Parlamento ve 2012 Başkanlık Seçimleri	42
2.1.4. Yolsuzluk	43

2.1.5. 2006 ve 2012 Sivil Toplum Kuruluşları Yasaları	45
2.1.6. 2013 Eşcinsellik Karşıtlığı Yasası	48
2.1.7. Suikastlar.....	50
3. RUS YUMUŞAK GÜCÜ	52
3.1. Rus Yumuşak Gücünün İdeolojik Temelleri.....	53
3.1.1. Rus Dünyası (Russkiy Mir) Kavramı.....	53
3.1.2. Egemen Demokrasi Kavramı	55
3.2. Rusya'nın Yumuşak Güç Algısı, Araçları ve Nye'in Tanımlamasından Farkı	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ RUSYA İMAJI

1. OSMANLI DÖNEMİ	79
2. I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARI DÖNEMİ	84
3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ.....	88
4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI VE 2000'Lİ YILLAR.....	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'NIN TÜRKİYE'DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

1. RUSYA'NIN TÜRKİYE'DEKİ YUMUŞAK GÜÇ KURUMLARI	114
1.1. Rus Evi Ankara	115
1.2. Rus Dünyası Vakfı (Russkiy Mir).....	119
1.2.1. Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi.....	119
1.2.2. Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir).....	122
1.2.3. Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği ve Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul).....	123
1.2.4. Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara)	124
1.2.5. TEPAV Rusya Merkezi (Ankara)	125
1.3. Diğer Dernekler.....	126
1.3.1. Rus Kültür Derneği (Ankara).....	126

1.3.2. Alanya Rus Kùltür ve Eğitim Derneği	128
1.3.3. Rusya Dostluk ve Kùltür Derneği (Antalya).....	129
1.3.4. Rus Sanat ve Kùltür Derneği (Antalya)	130
1.3.5. Rus Gençlik Derneği (İstanbul)	132
1.3.6. Kamu Diplomasisi Derneği (İstanbul)	132
1.3.7. Eskişehir Rus Dili Derneği (ERUDİL)	134
1.3.8. Rus Dili ve Kùltürünü Sevenler Derneği (Kocaeli)	135
1.3.9. Bursa Rus Kùltür Merkezi	136
1.3.10. Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kùltür Derneği (Manisa)	136
1.3.11. Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kùltür ve Dostluk Derneği (Samsun)	138
1.3.12. Rus Dili ve Kùltürü, İş birliği Geliştirme ve Danışmanlık Derneği “Adagrad” (Adana)	139
1.3.13. Marmaris Rusya Kùltür ve İş birliği Derneği (Maras).....	139
1.3.14. Başkent Kùltür Sanat Dostluk Derneği (Antalya).....	140
1.3.15 Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi (KSORS)	140
1.4. Sputnik Türkiye.....	141
1.5. Rus Ortodoks Kilisesi	145
1.6. Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı.....	147
1.7. Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC)	149
2. RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ.....	151
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA	170
EKLER.....	203

TABLÖLAR

Tablo 1: Türkiye’de Rusya’ya Yönelik Dost-Tehdit Algısı Oranları.....	102
--	-----

RESİMLER

Resim 1: 1965 Tarihli Yeni İstanbul Gazetesinin Manşet Sayfası.....	93
Resim 2: 1976 Tarihli Sebil Adlı Haftalık Gazetenin Kapağı.....	93
Resim 3: 1976 Tarihli Büyük Doğu Dergisinin Kapağı.....	94

GRAFİKLER

Grafik 1: Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl tanımlarsınız?.....105

Grafik 2: Türkiye'nin Suriye'de bir Rus uçağını düşürmesini neden destekliyorsunuz/
desteklemiyorsunuz?.....107

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı
BM	: Birleşmiş Milletler
EXPO	: “Exposition” kelimesinin kısaltılmışı; başlıca Dünya Fuarı olarak da bilinen ve 19. yüzyılın ortalarından beri düzenlenen organizasyondur.
IOC	: International Olympic Committee (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)
HED	: Higher Education Discovery
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KGB	: Комитет государственной безопасности (Devlet Güvenlik Komitesi)
KSORS	: Координационный совет организаций российских соотечественников в Турции (Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi)
LGBT	: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender, İntersex
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması)
NGS	: Nükleer Güç Santrali
RIAC	: Russian International Affairs Council (Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi)
RT	: Russia Today
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ŞİÖ	: Şangay İş Birliği Örgütü

TEPAV : Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TORFL : Test of Russian as a Foreign Language (Yabancı Dil Olarak Rusça Testi)

USAID : United States Agency for International Development (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı)

GİRİŞ

Bu çalışma, Joseph Nye'in uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırdığı yumuşak güç kavramının Rus dış politika yapıcılarının nazarında nasıl anlaşıldığı, yorumlandığı ve bu bağlamda inşa edilmeye çalışılan Rus yumuşak gücünün tatbik edilme alanlarından biri olan Türkiye'de ne şekilde, hangi kurumlar vasıtasıyla kullanıldığı ve Türk kamuoyu üzerindeki yumuşak güç faaliyetlerinin nasıl bir Rusya imajı yarattığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ülkeler ve bölgeler bazında Rus yumuşak gücüne dair yapılan literatür taramasında çalışmaların ekseriyetle Doğu Avrupa (Sergunin ve Tikhonov, 2013; Tafuro, 2014), Baltık ülkeleri (Grygas, 2012), Kafkaslar, (Kornilov ve Makarychev 2015; Aliyev 2019) ve Orta Asya (Fominykh, 2010; Gussarova, 2017; Baumann, 2018) üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Oysaki 530 yıllık tarihsel bir geçmişi ve komşuluk ilişkileri olan Türkiye ve Rusya'nın ikili ilişkilerinin geçirdiği dönüşüm çerçevesinde Rus yumuşak gücünün Türkiye'de ne derece etkili olduğu mevcut literatürde tam anlamıyla cevap bulmamış bir sorudur.

Bu soruya cevaben Rus yumuşak gücünün Türkiye'deki etkinliğini ortaya koymak adına araştırmada yer verilen Rus yumuşak güç kurumlarına dair yapılan çalışmalarda; Ekşi (2015) genel tanıtıcı ifadelerle yer vererek Rus yumuşak güç kurumları ile Türk yumuşak güç kurumlarının tanımlayıcı düzeyde karşılaştırılmasını yapmıştır. Ayrıca Andreeva (2016) 1990-2014 yılları arasındaki Türk-Rus ilişkilerini incelediği çalışmasının kültür bölümünde Rossotrudniçestvo ve Rus Dünyası Vakfı'na kısaca yer vermiştir. Çalışmasında Rossotrudniçestvo, "Rus Yurttaşlar Koordinasyon Kurulu" başlığı altında tartışmıştır; ancak bu ismin Rossotrudniçestvo'nun açılımı olan "Bağımsız Devletler Topluluğu ile İlişkiler, Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İş birliği Federal Ajansı" ile bir ilişkisi olmayıp hali hazırda Türkiye'deki Rus kültür derneklerinin "Türkiye'deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi'nin (KSORS)" olması, isim bazında karışıklık yaratma ihtimali doğurmaktadır. Bunun yanı sıra Rus Dünyası Vakfı ile ilgili kısımda "Rus Dünyası Vakfı'nın Türkiye'de Sahip Olduğu Kurumlar" başlığı altında oluşturulmuş olan tabloda yer alan Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir) ve TEPAV Rusya Merkezi (Ankara) dışındaki hiçbir kurum Rus

Dünyası Vakfı'nın Türkiye'deki bir kurumu değildir. Tabloda Rusya Federasyonu'nun diplomatik kurumları olan elçilik ve konsolosluklarına yer verilmiştir. Bu kurumların Rus Dünyası Vakfı'nın bir kurumu olarak değerlendirmek tamamen yanlıştır. Ek olarak tabloda kurumların dışında bireysel isimlere de yer verilmiştir. Araştırma sonucunda yer verilen isimlerin Vakıf ile ilişkili olmadıkları görülmüştür. Kurumlara dair yapılan bu çalışmaların hiçbirisi kurumların Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini ele almamış ve Türkiye'deki Rus yumuşak gücüne değinmemiştir. Bu sebeple hem ilişkilerde yaşanan dönüşümde Rus yumuşak gücünün etkisini ortaya koymak hem de literatürde bu alanda var olan çalışma boşluğunu kapatmak ve bu konuda yapılacak olan diğer çalışmalara kapı aralamak bu çalışmanın başlıca amaçları arasında yer almaktadır.

Rusya ve yumuşak güç kelimeleri yan yana geldiğinde birbirlerine hiç uyamayacak olan iki yapboz parçası gibi görünmektedir. Bu iki parçanın nasıl bir araya gelebileceği, geldiğinde ise ortaya nasıl bir resmin çıkacağı bu tez çalışmasının temel sorunsalını teşkil etmiştir. Bu sorunsalın belirlenmesini sağlayan ise Nye'nin (2017) Yumuşak Güç kitabında Sovyetler Birliği'nin yumuşak gücünden bahsettiği bölüm olmuştur. Sovyetler Birliği'nin kendi "ideal sistemi" ve bu sistem içerisinde üretilmiş olan kültür ve sanatın yarattığı muazzam deryanın, dünyaya kapalı olan bu ideal sisteme rağmen yarattığı etki, bugün Rusya Federasyonu tarafından da yeniden canlandırılabilir mi, yeniden dünyayı etkileyebilir mi sorularından hareketle Rusya'nın yumuşak gücü üzerine literatür taraması yapılmıştır. İlgili tarama sonucunda Rus yumuşak gücü üzerine yapılan çalışmaların Sovyetler Birliği'nin eski coğrafi sınırları ile kısıtlı kaldığı görülmüştür. Lakin Arap Baharı sürecinin başlamasıyla beraber Orta Doğu ülkelerinde ABD'ye karşı olan bakış açısının giderek negatife dönmesi ve süreç içerisinde Rusya'nın üstlendiği roller çerçevesinde halk ile kurulan iletişim (bilhassa Suriye), bölgedeki Rusya algısının pozitif yönde seyretmesini sağlamıştır¹. Rusya da sert güç kapsamındaki eylemlerine ek olarak yumuşak güç alanında attığı adımlarla da algı ibresinin pozitif yönde seyretmesini desteklemiştir.

¹ASDA'A BCW, "14. Annual Edition Arab Youth Survey" 2022, s.40, "Çevrimiçi" <https://arabyouthsurvey.com/en/findings/#my-global-citizenship-6>

Bu bağlamda çalışmada, Türkiye-Rusya ilişkileri düşünüldüğünde, düşman algısıyla başlayan ilişkilerin son konjonktürdeki gelişmelerle stratejik ortaklığa kadar evrilmesi, acaba Türk kamuoyunda Orta Doğu coğrafyasında olduğu gibi bir değişim var mıdır, eğer varsa Rusya bu değişim için Orta Doğu'da olduğu gibi yumuşak güç politikası gütmeye ihtiyacı hissetmiş midir, Rus politika yapıcıları ve kurumları bu süreçte nasıl ve ne gibi roller üstlenmiştir, sorularından hareketle Türk-Rus ilişkilerinde Rus yumuşak gücünün kapsamı ve etkinliği tartışılmıştır. Bu tartışma kapsamında çalışmanın başlıca argümanları sırasıyla şu şekilde ifade edilebilir;

- Rusya'nın yumuşak güç algısı ve yorumu Joseph Nye'in ortaya koyduğu yumuşak güç kavramsallaştırmasından farklıdır.
- Tarihsel olarak düşman iki ülke imajıyla betimlenen ilişkiler günümüzde stratejik ortaklık çerçevesine evrilmiştir.
- 2000'li yıllar Rusya'nın Türkiye'de hem teorik hem de pratik düzeyde yumuşak gücünü inşa ettiği yıllar olmuştur ancak; Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak güç politikası uzun soluklu, sistemli ve planlı bir organizasyondan yoksundur.
- Kriz dönemlerinde Türk kamuoyunun Rusya ve Rus imajı algısı olumsuz yönde etkilenmiştir.
- Düşman imajından stratejik ortaklığa evrilen ilişkilerin dönüşümünün temelinde liderler düzeyindeki yakın ilişki, Türkiye'deki Rus yumuşak gücünün etkinliğini arttırmıştır.

Bu çerçevede yukarıda sırası ile ifade edilen argümanlar tezin takip eden bölümlerinde ele alınmıştır. Dört bölümden oluşan tez çalışmasında kullanılan yöntemler nitel araştırma deseni çerçevesinde doküman analizi, süreç takip yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Yazılı dokümanların içeriklerini titizlikle ve sistematik olarak analiz eden bir araştırma yöntemi olan Doküman analizi (Wach ve Ward, 2013:1) çalışmanın dört bölümünde de kullanılmıştır. Bu yöntem ile başta resmi belgeler, politika yapıcıların beyanları ve yazıları, kurum raporları, internet ortamında yayınlanan haberler, istatistikler olmak üzere kitaplar, e-kitaplar, makaleler, kişisel görüş yazıları ve anketlerden toplanan veriler doküman analizine dahil edilmiştir. Bu kapsamda, ilk bölümde temel kaynak olarak kullanılan Nye'in çalışmaları ve ona yöneltilen eleştirilerle yumuşak güç tartışması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

“Rus Dış Politikasında Yumuşak Güç” adını taşıyan ikinci bölümde ise doküman analizi ve süreç takip yöntemi birlikte kullanılmıştır. İlk olarak Rusya Federasyonu’nun dış politikasında neden yumuşak güce ihtiyacı olduğunun ele alındığı bölümde Rus yumuşak gücü ideolojik temelleriyle birlikte birden fazla zaman dilimine ayrılarak incelenmiştir. İlk zaman dilimi Sovyetler Birliği dönemi ve Rusya Federasyonu dönemi şeklindedir. Sovyetler Birliği döneminden bahsedilmesindeki temel gerekçe, Rusya Federasyonu dönemi yumuşak gücünün Sovyet kültür, tarihi ve politikasından bağımsız olmayışıdır. İkinci zaman dilimi ayrımı 2000-2013 ve 2013 sonrası şeklindedir. Bu ayrımın temel nedeni ise yumuşak güç kavramının Rus dış politika konseptlerinde resmi şekilde yer aldığı yılın 2013 olması ve 2013 öncesindeki yılların yumuşak güç politikalarından ziyade Putin liderliğindeki Rusya’nın kendini yeniden tanımlaması ve kimlik arayışı ile geçmesidir. Bu dönemlendirme çerçevesinde gerçekleştirilen tartışma Rus yumuşak gücü üzerine yazılmış olan çalışmalar doküman analizi yöntemiyle incelenmiş, ardından belirli bir tarihsel vaka içindeki ardışık süreçlere odaklanan (George ve Bennet, 2005:22) Süreç Takip yöntemi ile de Rus dış politika konseptleri ve Rus dış politika yapıcılarının söylemleri analiz edilerek Rus yumuşak gücünün muhtevası ortaya konmaya çalışılarak “Rusya’nın Yumuşak Güç Algısı, Araçları ve Nye’in Tanımlamasından Farkı” başlığı ile sonlandırılmıştır.

“Türkiye’deki Rusya İmajı” adlı üçüncü bölümde de doküman analizi ve süreç takip yöntemi bir arada kullanılarak Türk-Rus tarihsel ilişkilerindeki süreç analiz edilmiştir. Bu bölümdeki temel amaç, ilişkilerin resmi olarak başladığı 1492’den günümüze kadarki süreçte ikili ilişkiler çerçevesinde şekillenen Türkiye’deki Rusya algı ve imajının ortaya konmasıdır. Bunun için de tarihsel sürece dair yapılan okumalar, gazete, dergi ve arşiv taramaları ile Kadir Has Üniversitesi’nin “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması” raporları esas alınarak başlangıçtaki düşman iki ülke algısından iki stratejik ortak ülke algısına geçiş süreci tartışılmıştır.

Son olarak “Rusya’nın Türkiye’deki Yumuşak Gücü” başlıklı dördüncü bölümde ağırlıklı olarak yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılırken görüşme gerçekleştirilemeyen kurumların çalışmalarının analizi için doküman analizi tercih edilmiştir. Açık uçlu soruların kullanıldığı yarı yapılandırılmış görüşmede, diyalog, ankette olduğu gibi standart sorulara bağlı kalmak yerine, gündemdeki konuların

etrafında dolaşabilir ve önceden de öngörülemeyen konulara da girebilir (Adams, 2015:493). Bu çerçevede ilgili tez çalışmasında Ek-1 ve Ek-2’de yer alan görüşme soruları katılımcılara yöneltilmiş, onların cevaplarının yönlendiriciliğinde ilerleyen diyalog ile görüşmeler tamamlanmıştır.

Bu bölümde ilk olarak Ek-1 ve Ek-2’de yer alan görüşme soruları çerçevesinde Türkiye’de bulunan Rus yumuşak güç kurumlarının çalışmaları ve etkinliği tespit edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen ve Türkiye’de bulunan kurumların listesi Rusya Federasyonu’nun Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği web sitesinde yer alan yurttaş örgütleri sayfasından faydalanılarak elde edilmiştir. Bu listede yer alan kurumlara ek olarak, Russkiy Mir’in web sitesinden şubelerinin nerede olduğunu gösteren harita kullanılarak Türkiye’deki Russkiy Mir merkez ve kabinetlerine ulaşılmıştır. Akabinde Rus yumuşak gücü bölümünde bahsi geçen kurumlardan Türkiye’de ve Rusya merkezli olup Türkiye’ye yönelik faaliyetleri olan kurumlar da eklenerek Rusya’nın Türkiye’deki yumuşak güç kurumlarının tam listesi elde edilmiştir. Bu kurumların dışında resmi sitelerde ismi zikredilen; ancak kurumsal bir web sayfası veya sosyal medya hesabı bulunmayan ve iletişim kanallarıyla varlığı teyit edilemeyen kurumlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çerçevede Rusya’nın Türkiye’deki yumuşak güç kurumlarının tam listesi şu şekildedir;

- Rus Evi Ankara
- Rus Dünyası Vakfı (Русский мир/Russkiy Mir)
- Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi (İstanbul)
- Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir)
- Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği ve Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul)
- Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara)
- TEPAV Rusya Merkezi (Ankara)
- Rus Kültür Derneği (Ankara)
- Alanya Rus Kültür ve Eğitim Derneği
- Rusya Dostluk ve Kültür Derneği (Antalya)
- Rus Sanat ve Kültür Derneği (Antalya)
- Rus Gençlik Derneği (İstanbul)
- Kamu Diplomasisi Derneği (İstanbul)

- Eskişehir Rus Dili Derneği (ERUDİL)
- Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneği (Kocaeli)
- Bursa Rus Kültür Merkezi
- Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneği (Manisa)
- Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği (Samsun)
- Rus Dili ve Kültürü, İş birliği Geliştirme ve Danışmanlık Derneği “Adagrad” (Adana)
- Marmaris Rusya Kültür ve İşbirliği Derneği-Marus
- Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneği (Antalya)
- Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi (KSORS)
- Sputnik Türkiye
- Rus Ortodoks Kilisesi
- Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı
- Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC)

Bu liste içerisinde görüşme talebini kabul eden kurumlar; Rus Evi Ankara, Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi (İstanbul), Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir), Rus Sanat ve Kültür Derneği (Antalya), Rus Gençlik Derneği (İstanbul), Eskişehir Rus Dili Derneği (ERUDİL), Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneği (Kocaeli), Bursa Rus Kültür Merkezi, Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneği (Manisa), Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği (Samsun) ve Sputnik Türkiye’dir. Kurumlarla yapılan görüşmelerde Türkiye’de faaliyet gösterdikleri süre içerisinde gerçekleştirdikleri çalışmalar, Türk halkının çalışmalarına olan ilgisi ve bu çalışmalar neticesinde Türkiye’deki Rusya ve Rus imajında belirleyici olup olmadıkları ile son konjonktürde yaşanan krizlerdeki rolleri ve Türkiye’deki Rus yumuşak gücündeki yerleri tartışılmıştır.

Çalışmada ileri sürülen argümanlar ışığında, literatürün gözden kaçırdığı Rus yumuşak gücü tartışılarak Türk-Rus ilişkileri farklı bir bakış açısı ile irdelenmiştir. Bu bağlamda genellikle Türkiye-Rusya ilişkilerinde odaklanılan tarihsel, siyasal, ekonomik, askeri, turizm ve karma evlilikler alanlarının dışına çıkılarak Türk kamuoyunun Rusya ve Rus imajı algısı zemininde Rusya’nın Türkiye’ye yönelik yumuşak güç politikası sahadan elde edilen veriler doğrultusunda tartışılarak literatüre ampirik bir katkı sağlanmıştır. Çalışma süresi döneminde covid-19

salgınının başlaması ve tüm dünyanın belirsiz bir süre boyunca karantina döneminde kalması, saha çalışmasının verimli bir şekilde gerçekleştirilmesindeki en büyük engellerden birini teşkil etmiştir. Bu sebeple görüşmelerin çoğu online olarak yapılmıştır. Bunun yanı sıra kurumlara iletilen görüşme taleplerinin olumsuz sonuçlanması ve bazı kurumlara hiç ulaşılamaması da saha çalışması kapsamında yaşanan zorlukların bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Kurumların görüşme taleplerini reddetme gerekçeleri ise kurum yetkililerinin çalışmayı politik bulması ve Rusya'nın Ukrayna savaşını başlatmasıdır. Yetkililerle gerçekleştirilen telefon görüşmelerinde kimi soruları dahi görmeden ret verirken kimileri de soruları politik bulup katılmamayı tercih etmiştir. Rusya-Ukrayna savaşının başladığı dönemde gerçekleştirilen görüşme taleplerinde ise yetkililer kendilerini baskı altında hissettiklerini ancak savaş biterse görüşmeyi kabul edebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan görüşme gerçekleştirilemeyen kurumların profilleri ve rollerinin tam anlamıyla ortaya konamaması çalışmanın sınırlılığını teşkil etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.GÜÇ KAVRAMI

Uluslararası ilişkilerin temel kavramlarından biri olan “güç”, disiplin içerisinde birçok yönden analize tabi tutulmuştur. Bu analizlerin çokluğu, gücün ‘ne olduğuna’ dair üzerinde hemfikir olunan bir tanım ortaya koyamamıştır. Bu ortak terminoloji yokluğunda güç kavramını anlayabilmek ve onu tanımlayabilmek için kullanıldığı bağlam da göz önünde bulundurularak analize dâhil edilirse gücün ‘ne olduğunu’ ortaya konur ve güç üzerindeki muğlaklık kaldırılır. Aksi takdirde “... ‘Gücüm var’ cümlesi bir bağlam olmadan kolayca anlaşılmaz” (Forsberg, 2011: 217). Başka bir ifadeyle, güç, bağlamsal çerçevede analize tabi tutulduğunda sınırlandırılmış olur ve tanımlanması daha da kolaylaşır. Bu çerçevede çalışmamızda gücü uluslararası sistem bağlamında analize tabi tutarak açıklamaya çalışacağız.

Uluslararası sistemin anarşik yapısı, aktörlerin daima güçlü olmalarını zaruri kılmaktadır. Bu sebeple de aktörler bu yapı içerisinde kendilerini koruma içgüdüleri ile her zaman daha fazla güçlü olma, güçlerini artırma eğilimindedirler. Bu noktada öncelikle güçten bahsedebilmek için gücün uygulandığı bir alanı olmalıdır. Karl Deutsch (1968: 29-30) bu alanları üçe ayırmıştır; “siyasal otoritenin gücünü kabul eden halk; bu siyasal gücün varlığının geçerli olduğu toprak ve bu halkın yaşadığı topraklarda mevcut olan her türlü servet”. Gücün uygulama alanını iç ve dış olarak ikiye ayıran Coulombis ve Wolfe’ye (1986: 90-91) göre iç alan, ülke sınırları içerisindeki toprakları ve halkı ifade ederken; dış alan, ülkenin sınırları dışındaki “etki alanlarını” oluşturan toprak ve halkları kapsamaktadır. Bu kapsamda Coulombis ve Wolfe’nin sınıflandırmasından hareketle ve M.P Sullivan’a (1990: 70) göre “...güç büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemek demektir”. Başka bir deyişle güç, diğer aktörler üzerinde bir “etki” yaratmaktır ve etki de Holsti’nin (1964: 181) “*The Concept of Power in the Study of International Relations*” (Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Güç Kavramı) adlı çalışmasında

ifade ettiği gibi gücün bir yönünü oluşturmaktadır. Yine aynı çalışmada Holsti (1964: 181), etkiyi amaca yönelik bir araç olarak ele almıştır. Bu noktada Holsti'ye (1964: 188) katılmamakla birlikte adı zikredilen çalışmadaki "bir aktörün izlediği hedeflerin türünün etkiyi değiştirdiği" argümanı doğrultusunda etkinin gücü uygulayan devlet için hem amaç hem araç hem de sonuç vasfına sahip olabileceğini ifade edebiliriz.

Etkinin sonuç veçhesini ilerleyen satırlarda ele alacağız; amaç ve araç veçhesine baktığımızda ise g uygulayan devletin (A) hedefi, uygulanan devletin (B) sadece kendi kontrolü çerçevesinde eylemlerde bulunması ve kendi aleyhinde eylemlerde bulunmasını engellemek ise bu etkinin "amaç" kapsamındadır. B devleti, A devletinin kendisinden daha güçlü olduğunu ve bir siyasal durum karşısındaki davranışını A devletinin istemeyeceği şekilde belirlediğinde kendisinin zor durumda kalacağını ve belki de bir ceza durumu ile karşı karşıya kalacağını daha eylemi gerçekleştirmeden biliyorsa; bu A devletinin gücünü üzerinde hissettiğinin, onun "etkisi" altında olduğunun bir göstergesidir. Bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden biri Rusya-Belarus ilişkileridir. Belarus'un Rusya'ya olan enerji bağımlılığı, dış politikasında bağımsız davranmasını engellemektedir. Rusya'nın enerji kanalıyla sağladığı bu etkiyi ise kendi lehine sonuçlanacağı varsayımıyla başka bir siyasal eylem için ilk adım olarak kullanması ise etkinin "araç" yönünü ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle Belarus'un 2008 Gürcistan Savaşı akabinde bağımsızlıklarını ilan eden Güney Osetya ile Abhazya'yı tanımak zorunda kalması, etkinin araç olarak kullanımının örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Yukarıda zikredildiği gibi g üzerine birçok analiz mevcuttur ve ortak bir g tanımı yoktur. Yine de g üzerine çalışan akademisyenlerin üzerinde hemfikir olduğu dört nokta vardır. Bunlar; gücün nedensel bir kavram olduğu, gücün bir mülkiyet kavramından ziyade ilişkisel bir kavram olarak görülmesi gerektiği, gücün çok boyutluluğu ve aralarında kalıcı bir hiyerarşı olmaksızın gücün temellerinin çeşitliliğidir (Baldwin, 2016: 3). Bu noktada çalışmamızda gücü uluslararası sistem bağlamının yanında ilişkisel boyutu ile de değerlendireceğiz. Bu doğrultuda Baldwin'den (2016: 50) hareketle g için "aktörler arasındaki gerçek veya potansiyel ilişkidir" tanımını yapabiliriz. İlişkisel g perspektifinden baktığımızda A devleti ile B devleti arasında var olan veya olacak olan ilişkinin türünü (simetrik/asimetrik) belirleyen en önemli unsurlardan biri, iki devletin de sahip

olduğu güç kapasitesidir. Her iki devletinde güç kapasitelerini oluşturan unsurlar ve bu unsurları kullanma kabiliyetleri ilişkisel yönden güçlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda A devletinin güç kapasitesinin B devletinin güç kapasitesinden daha büyük olduğu ve bu kapasitesini B devletinden daha iyi kullandığı varsayımı çerçevesinde ve Dahl'ın (1957: 202-203) sezgisel güç tanımlamasından hareketle “A devleti, B devletinin aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi B devletine yaptırabileceği ölçüde, B devletinin üzerinde güce sahiptir” ve bu ilişki türünün asimetrik bir yapısı vardır. A devletinin güç unsurları, B devletinden ne kadar nitelikli olursa olsun bu unsurları kullanma kabiliyetinden yoksun ise A devletinin B devleti üzerinde güce sahip olduğu söylenemez. A devleti diplomatik veya ekonomik alanda yürüttüğü müzakereler sırasında sahip olduğu büyük askeri unsurlarını kullanmadığı halde bu unsurların varlığının bilinmesi bile bir etki yaratıyor ve müzakerelerin lehine sonuçlanmasını sağlıyorsa bu durum A devletinin B devleti üzerinde güce sahip olduğunu gösterir. Bu noktada A devletinin askeri gücü sayesinde ya da diplomatik başarısı neticesinde zafer elde ettiği şeklinde güç analizleri yapılabilir (Baldwin, 2016: 72).

Tüm bunlar A devletinin B devletinden daha güçlü olduğu ve çıkarlarının B devletinin çıkarlarının zararına geliştiği durumlar için varsayılsa da Lukes (2005), A devletinin gücünün her zaman B devletinin çıkarlarına zararlı olduğunu reddetmiştir (Baldwin, 2016: 61). A devletinin etkisinin B devletinin çıkarlarına hem yararlı hem de zararlı olabileceğini ifade etmiş ve “başkalarının çıkarlarını tatmin ederek ve ilerleterek de güçlü olunabileceğini” kabul etmiştir (Lukes, 2005: 12). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse A devletinin B devleti üzerindeki güç uygulamaları her zaman B devletinin zarar göreceği şekilde olmak durumunda değildir. A devleti, B devletini destekleyecek şekilde bir politika belirlerse bu durumda hem kendisi hem de B devleti kazanmış olur ve sonuçta kazan-kazan mantığı çerçevesinde her iki taraf da çıkar sağlamış olur. Bu durum aynı zamanda A devletinin B devleti üzerindeki etkisini başka eylemler için de kullanmasına zemin hazırlar ve bu eylem B devletinin zararına olsa dahi B devletinin “şimdi kaybediyor olabilirim ama bir sonrakinde kazanabilirim” diye de düşünmesini sağlayabilir. Bu düşünce de B devletini A devletinin çıkarına olacak şekilde hareket etmeye yönlendirmiş olacaktır.

Sönmezoğlu'na (2019: 278) göre güç analizi için gücü “kapasite, hedef ve etki” unsurları açısından irdelemek gereklidir. O zaman gücü uluslararası sistem bağlamında ve ilişkisel boyutuyla analiz etmek mümkün olacaktır. Bu çerçevede söz konusu bu üç unsuru açmak gerekirse kapasite, Aliano'ya göre (1978: 79) “güç kaynağı” olarak görülmektedir. Morgenthau (1970: 140-186) gücün kaynakları olarak “coğrafya, doğal kaynaklar, askeri hazırlık derecesi, endüstriyel kapasite, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği” unsurlarını sıralamaktadır. Bu unsurlar bir devletin güç kaynağının temelini oluşturmakla birlikte küreselleşmiş bir dünyayı ve çağımızın gereklerini düşündüğümüzde yeterli değildir. Örneğin; 20.yy. için petrol hem askeri hem de ekonomik anlamda büyük bir güç kaynağı idi. Teknolojinin gelişmesiyle güç kaynakları da değişim geçirmeye başladı ve 21.yy. için en büyük güç kaynağının veri madenciliği (*data-mining*) olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Veri madenciliğinin en bilinen örnekleri Cambridge Analytica şirketinin 2016 yılında İngiltere'nin AB'den ayrılma referandumu ile Donald Trump'ın seçim kampanyasındaki faaliyetleridir.² Nye (2011: 13) ise güç kaynaklarını maddi ve maddi olmayan araçlar olarak ikiye ayırmıştır. Morgenthau'nun ortaya koyduğu sınıflandırma üzerinden bu değerlendirmeyi yapacak olursak eğer coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi, nüfus maddi kaynakları oluştururken; ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği maddi olmayan unsurları oluşturmaktadır.

Hedef unsuru ise A devletinin gücünü uygulayabileceği bir B devletinin varlığını esas alır. Bu noktada iki ülke arasındaki güç ilişkisinde B devletinin A devletine yönelik dikkate alması gereken bazı hususlar söz konusudur. Bu çerçevedeki en önemli nokta B devletinin A devletine olan bağımlılığıdır (Sönmezoğlu, 2019: 292). Keohane ve Nye'nin (2015: 82) ifadeleriyle aktörlerin birbirleriyle ilişkilerinde etki imkanını büyük ölçüde sağlayan karşılıklı bağımlılıktaki asimetriler oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle A devletinin B devleti üzerinde güç uygulayabilmesini ve onu etkisi altında tutmasını sağlayan öğelerden biri de B devletinin A devletine olan bağımlılığıdır. Bu durumda B devletinin A

² Bu konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için 2019 yapımı “The Great Hack” belgeseline bakılabilir.

devletine olan bağımlılık düzeyi A devletini B devletinin davranışlarına yönelik getireceği sınırlama ve yönlendirme ile eşit oranda olacağını söyleyebiliriz.

Etki unsuru ele alındığında daha önce ifade edildiği gibi etkinin hem amaç hem araç hem de bir sonuç olduğu dile getirilmişti. Aynı zamanda gücün bir yönü olan etkinin sonuç veçhesine değinecek olursak Sönmezoğlu'nun (2019: 296) ifadeleriyle güç “ilişkisel bağlamda, bir tarafın diğerini kendi istediği doğrultuda yönlendirmeye çalışırken ortaya çıkan sonuçtur”. Başka bir deyişle uluslararası sistemde var olan iki aktörün simetrik/asimetrik ilişkisinde karşılıklı bağımlılıkları çerçevesinde birbirlerine yönelik güç uygulamalarının gerçekleştiği tüm sürecin sonunda ortaya çıkan sonuçtur. Bu uygulamaların türünü belirleyen ise gücün türüdür.

Tıpkı güç kavramının ortak bir tanımının mevcut olmaması gibi güç türleri üzerinde de oydaş olunan bir sınıflandırma yoktur. Güç, birçok başlık altında türlerine ayrılmıştır.³ Bu ayrımada, kullanılan araç ve yöntemler belirleyici öge olmuştur. Uluslararası siyasetin incelenmesinde kullanılan en yaygın sınıflandırma sert güç, yumuşak güç ve akıllı güçtür (Nye, 2008; Pallaver, 2011; Ernest, 2008). Sert güç, ekonomik veya askeri gücü zorlayıcı yöntemleri destekleyecek şekilde kullanarak istediğinizi elde etme kapasitesi olarak tanımlanır (Pallaver, 2011: 81) ve sert güç stratejileri, ulusal çıkarları güçlendirmek için askeri müdahaleye, zorlayıcı diplomasiye ve ekonomik yaptırımlara odaklanmaktadır (Ernest, 2008: 114). Yumuşak güç ise isteklerinizi elde etmek için baskı, şiddet ve tehdit gibi zorlayıcı unsurları kullanmadan başkalarının tercihlerini şekillendirmek ve onları isteklerini yapmaya ikna etmektir (Pallaver 2011; Ernest 2008). Akıllı güç ise çıkarlar ve

³ Güç çeşitleri ile ilgili kaynaklar; J.S. Nye, “Soft Power” **Foreign Policy**, 1990, Sayı:80, ss.153-171, “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı, <https://doi.org/10.2307/1148580> Erişim Tarihi: 02.04.2021

J.S. Nye, “Get Smart: Combining Hard and Soft Power”, **Foreign Affairs**, 2009, Cilt:88, Sayı:4, ss.160-163, “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı, <https://www.jstor.org/stable/20699631> Erişim Tarihi: 02.04.2021

W.J. Ernest, “Hard Power, Soft Power, Smart Power”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 2008, Cilt:616, Sayı:1, ss.110-124, “Çevrimiçi” Sage Journals Veri Tabanı, <https://doi.org/10.1177/0002716207312618> Erişim Tarihi:01.06.2021

Christopher Walker “What is Sharp Power?” **Journal of Democracy**, 2018, Cilt:29, Sayı: 3 ss.9-23, “Çevrimiçi” <https://www.journalofdemocracy.org/articles/what-is-sharp-power/> Erişim Tarihi:29.05.2021

ihtiyaçlar doğrultusunda sert güç ile yumuşak güç araçlarının birlikte kullanımını gerekli kılan stratejiler bütünüdür (Nye, 2009). Başka bir ifadeyle sert güç veya yumuşak güç unsurlarını kullanırken karşılaşılan sınırları açmak için bazen iki güç türünün kaynaklarının ve araçlarının kombinasyonu ile dış politikadaki hedeflere ulaşmayı sağlayan g türünü oluşturmaktadır.

Özetle, uluslararası sistemde devletlerin varlığını korumasını ve çıkarları doğrultusunda diğer aktörleri etkilemesini sağlayan g kavramı, uygulanabileceği bir hedef ve alanı olduğunda bir bağlama oturmuş olur ve bir aktörün “gücüm var” cümlesi anlam kazanmış olur. Aksi takdirde var olan g unsurlarının bir değerinin olması söz konusu değildir. Günümüz uluslararası ilişkilerinde değişen tehdit algılamaları devletleri daha maliyetli olan sert güç unsurları yerine daha az maliyetli olan yumuşak güç türüne ağırlık vermeye itmiştir. Bu çerçevede bir sonraki başlıkta çalışmamızın da esas noktasını oluşturan yumuşak g kavramı daha detaylı bir biçimde ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2.YUMUşAK Güç

Uluslararası sistemin aktörleri, askeri anlamda yeterince güçlü olduklarını hissettiklerinde varlıklarını koruyabileceklerini düşünmüşlerdir. Günümüzde ise varlıklarını korumak ve kendilerine yönelen tehditleri bertaraf etmek için askeri önlemler tek başına yeterli olmamaktadır. Dünyanın hızlı bir değişim içinde olduğu yüzyılımızda siyasetin geleneksel aktörleri de değişime uğramaktadır. Bu bağlamda ulusal varlığa ve güvenliğe yönelik alışılageldik tehditlerin kaynağı da değişim geçirerek ekonomik, ekolojik ve hatta insan sağlığı alanına kaymaya başlamıştır. Bu durum, aktörleri karşı karşıya getirmekten ziyade uluslararası iş birliğini zaruri kılacak bir çizgide bir araya getirmektedir. Uluslararası siyasetin değişen bu doğası da maddi olmayan g biçimlerini daha önemli hale getirmiştir (Nye, 1990a: 164). Genellikle güçlü olmanın belirli kaynaklara sahip olmakla ilişkilendirilmesinin aksine Nye (1990a: 154-155), diğer aktörleri kontrol etmenin başka yolları olduğunu ve gücün kanıtının sadece kaynaklara sahip olmakta değil; “aktörlerin davranışını değiştirme yeteneğinde de yattığını” dile getirmektedir. Bu noktada aktörün davranışını gözlemlenebilir fakat soyut bir cazibe belirliyorsa, burada yumuşak güç etkin demektir (Nye, 2017: 26-27).

Yumuşak güç, “istediklerinizi, zorlama veya karşılığını ödeme yerine cazibe yoluyla elde etme becerisidir” (Nye, 2017: 12). Cazibeyi yaratmaya olanak sağlayan ve aynı zamanda yumuşak gücün kaynaklarını oluşturan unsurlar ise Nye (2017: 32) tarafından “kültür (başkalarına çekici geldiğinde), siyasi değerler (yurtiçi ve yurtdışında bu değerlere bağlı kalındığında), dış politika (bu politikalar meşru ve ahlaki otoriteyi haiz görüldüğünde)” olarak belirlenmiştir. Nye’a (2008: 96) göre kültür, bir toplum için anlam yaratan uygulamalar kümesidir ve toplum içindeki sınıfsal yapıların üretim ile olan ilişkileri neticesinde de yüksek kültür ve popüler kültür olarak iki şekilde değerlendirilir. Yüksek kültür, edebiyat, resim, heykel, opera, şiir gibi sanat dallarıyla ilişkilendirilirken “popüler kültür yaygın olarak beğenilip tüketilendir” (Cantimur, 1996: 7). Yumuşak güç kavramı içerisinde yüksek kültür unsurlarının politik bir güce dönüşümünün örneğini Yale Richmond’ın (2003) “*Cultural Exchange and the Cold War: Raising the Iron Curtain*” (Kültürel Değişim ve Soğuk Savaş: Demir Perdeyi Kaldırmak) adlı kitabında görebilmek mümkündür. Richmond kitabında, Batı’nın çöktüğü ve Sovyetlerin geleceğin ülkesi olarak nitelendiği propagandalarıyla büyümüş bir Rus çelistin şu ifadelerine yer vermiştir:

“O ‘çökmekte olan’ Batı’dan, Sovyetler Birliği’ne heyecan verici seslere sahip gerçekten büyük senfoni orkestraları geldi ve her yıl Boston, Philadelphia, New York, Cleveland ve San Francisco’dan geldiler. Çökmekte olan Batı nasıl bu kadar büyük orkestralar üretebilir?” diye sorduk kendimize. “Kültür alışverişleri Batı’ya açılan bir başka açılımdı ve medyamızın bize gerçeği söylemediğinin ek kanıtıydı.” (Richmond, 2003: 127)

Söz konusu ifadeler Sovyet vatandaşlarının yöneticileri tarafından nasıl kandırıldıklarını, bir rüya içinde yaşatılmaya çalışıldıklarını göstermekle birlikte, Sovyet vatandaşlarının ancak Amerikan müziği aracılığıyla bu durumdan haberdar olabildiklerini, bu da müziğin bir yumuşak güç aracına dönüşümünü göstermektedir. Popüler kültür, az önce ifade ettiğimiz gibi her ne kadar çabuk tüketilen unsurlar olsa da yarattığı etki azımsanamayacak ölçüdedir. Sovyetlerin Batı filmlerine yönelik sansür uygulamalarına rağmen Sovyet izleyicisi, “Batı’daki insanların, yiyecek almak için uzun kuyruklarda beklemek zorunda olmadıklarını, ortak konutlarda yaşamadıklarını öğrenmişler” (Nye, 2017: 80) bu durum Sovyet vatandaşların

propaganda vasıtasıyla bir aldatmaca içinde yaşadıklarının farkına varmalarını sağlamıştır.

Yumuşak güç kaynağı olarak siyasi değerler, ülke içinde ve dışında aynı şekilde uygulandığında güç üretir. Aksi takdirde dürüst olmayan bir tutum sergilendiğinde güç üretmekten ziyade iticilik yaratabilir ve imaj zedeleyebilir. Örneğin, ABD'nin 2003 Irak müdahalesi kararının ardında Saddam Hüseyin'in otoritesi altındaki Irak'a özgürlük ve demokrasiyi getirmek ve terör saldırılarını önleyici savaş doktrini çerçevesinde bertaraf etmek yer almaktaydı. Elbette ki bu argümanlar uluslararası kamuoyu nezdinde olumlu bir algı yaratmak ve müdahale kararını meşrulaştırmak amacıyla zikredilmekteydi. ABD'nin 2011 yılının sonundaki çekilme sürecine kadar devam eden işgal, Irak halkına çektiği zulümler ve ülkeyi tam bir kaos ortamına sürüklemesi, müdahale gerekçelerinin çok da gerçekçi olmadığını ve uluslararası terörizme karşı mücadelesinde özgürlük ve demokrasi gibi ABD'nin savunduğu değerlere uygun davranmadığını ortaya koymuştur. Başka bir ifadeyle özgürlük ve demokrasi denince akla ilk gelen ülkelerden biri olan ABD, söz konusu Irak olduğunda bu siyasi değerleri hiçe saymıştır ve dürüst davranmamıştır. Bu durum hem kendi halkı hem de uluslararası kamuoyu nezdinde ABD'nin imajının büyük oranda zedelenmesiyle sonuçlanmıştır.⁴ Bu bağlamda yumuşak güç Nye'nin (2017: 94) tabiriyle, dış politikanın esas ve üslubuyla ifade edilen değerlere son derece bağlıdır. Bu doğrultuda yumuşak güç kaynağı olan siyasi değerler için yaptığımız bu değerlendirmeler dış politika kaynağı için de geçerlidir. Sahip olunduğu iddia edilen siyasi değerlere yurtiçi ve yurtdışında bağlı kalındığında ve bu değerler doğrultusunda oluşturulan dış politikaya

⁴ABD merkezli analiz şirketi olan Gallup'un Irak Savaşı'nın 10. Yıl dönümünde yaptığı anket sonuçlarına göre ABD halkının %53'ü Irak'a yapılan müdahaleyi bir hata olarak görüyor. Andrew Dugan, "On 10th Anniversary, 53% in U.S. See Iraq War as Mistake", 2013, "Çevrimiçi" <https://news.gallup.com/poll/161399/10th-anniversary-iraq-war-mistake.aspx> Erişim Tarihi: 29.05.2021.

Shibley Telhami, "Arab Public Opinion on the United States and Iraq: Postwar Prospects for changing prewar views", 2003, "Çevrimiçi", <https://www.brookings.edu/articles/arab-public-opinion-on-the-united-states-and-iraq-postwar-prospects-for-changing-prewar-views/> Erişim Tarihi:29.05.2021. Yine ABD merkezli The Brookings Institution adlı kamuoyu araştırmaları şirketinin ABD-Irak savaşına yönelik Arap kamuoyu nezdinde yaptığı anket sonuçlarıdır.

uygun siyasal çıktılar izlendiğinde, dış politika süreci ve siyasal çıktıları meşruiyet kazanarak yumuşak güç kaynağına dönüşür ve güç üretir.

İkna ve cezbetme, yumuşak güç kavramı için diğer aktörlerin tercihlerini şekillendirmede kullanılan en temel iki davranış biçimidir (Nye, 2017: 20). Cezbetme, bir devletin diğer devlet yöneticileri ya da halkaları üzerinde kendi ülkesine yönelik oluşturduğu çekiciliktir. Yaratılan çekicilik ile birlikte diğer devlet yöneticileri ve halkalarının kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sağlanırken aynı zamanda karşı tarafın bu davranışı kendi isteğiymiş gibi bir algı oluşturmak da yumuşak gücün bir alametifarikasıdır (Özekin ve Kırca, 2021: 486). Cezbetme, izlenen politikalara ve uluslararası politikadaki davranışlara diğer devletler nezdinde meşruiyet sıfatını kazandırırken isteklere karşı daha az direnç oluşmasını sağlamaktadır (Nye, 1990b: 182). Böylelikle yumuşak gücü uygulayan devlet, isteklerini zorlama yöntemlere başvurmadan kolaylıkla kabul ettirirken aynı zamanda kendi kültürünün, yaşam biçiminin ve toplumsal değerlerinin de gönüllü olarak benimsenmesini sağlamaktadır. Yine de burada sorulması gereken en önemli soru “kültürel uygulamalar, politikalar veya siyasi fikirlerin başka bir ulus için ne zaman çekici olduğudur” (Rothman, 2011: 56). Soruya cevaben; bir ulusun temel hak ve özgürlükleri kısıtlanıyor veya bu değerlerden yoksun bırakılıyorsa, sosyal bir devlet olmanın gereklilikleri yerine getirilmiyor ve insanların yaşayabileceği belli bir refah seviyesi sağlanmıyorsa, o ulus, bu değerlere sahip çıkan, onları savunan, refah seviyesi yüksek sosyal bir devleti, rol model belirleyerek politikalarına ve ideolojilerine öykünür. Bu soru doğrultusunda yumuşak gücün hangi alanlarda “en güçlü” olabileceğini de sorabiliriz. Bu alanlar Keohane ve Nye (1977) ile Baldwin (1980) tarafından “uygun davranış normlarının zaman içinde zaten oluşturulmuş olduğu karmaşık, birbirine bağımlı sistemler içinde” olduğu ifade edilmiştir (Kearns, 2011: 71). Başka bir ifadeyle karşılıklı bağımlılık ilişkisidir. Bu ilişki türü vasıtasıyla da uluslararası ilişkilerde sıklıkla var olduğu varsayılandan daha yüksek bir ortak kimlik ve değerler eşiği (Kearns, 2011: 71) oluşturularak ikna davranışı için zemin hazırlanmış olur.

Cezbetme yönteminin en büyük handikabı ise “cezbetilecek” ülkenin iç politik yapısıdır (Tatlı, 2018: 19). Otoriter yapılarda liderler, genellikle kamuoyunun görüşlerini göz ardı etme eğilimindedirler. Bu durum, cazibe yaratılması noktasında

engel oluşturabilecek niteliktedir. Demokratik ya da otoriter rejimlerde liderler aldıkları kararları hem uluslararası hem de ulusal ortamlarda meşrulaştırmak durumundadırlar. Bundan dolayı otoriter rejimler her ne kadar kamuoyunu dikkate almama eğilimi gösterebilirler de aldıkları kararları alt kademelerdeki bürokratlar, diplomatlar, askerler uygulayacağı için meşruluğu sağlamak mecburiyetindedirler (Erişen, 2015: 70). Bu sebeple diktatör iktidarı elinde tutmaya devam etmek istiyorsa ve gelecekteki seçimlerde bu gücünü kaybetmek istemiyorsa kendi kamuoyunun sempati duyduğu ve çekimine kapıldığı ülke karşısında halkının görüşlerine kayıtsız kalmaması gerekmektedir.

Yumuşak gücün kullanımında ikna ise güvenilirlik gerektirmektedir (Kehone ve Nye, 1998: 90). Daha önce ifade edildiği üzere aktörler hem yurt içinde hem de yurt dışında dış politika ve siyasi değerlere sadık kaldıklarında ve dürüst davrandıkları takdirde yumuşak güç kaynaklarından güç üretebilirler ve diğer aktörler nezdinde güvenilirlik oluşturarak ikna edici olabilirler. Bununla birlikte dünya siyasetinde ikna potansiyelini arttıran bir diğer unsur ise bilgiyi yayma yeteneğidir (Kehone ve Nye, 1998: 94). Doğruluğuna veya yanlışlığına bakılmaksızın yayılması sanayiler alan bilginin, ülkelerin imajlarına etkisi yadsınamayacak ölçüdedir. Bu sebeple aktörler bilgi üzerinde hâkimiyet sahibi olmak isterler ki bilgi yayılmadan önce onu güce dönüştürebilsinler (Nye, 1990a: 164). Günümüzde internetin ve yeni medya araçlarının yaygın kullanımıyla beraber bilgi kaynaklarındaki artışın sonucunda yoğun bir bilgi akışı söz konusu olmaktadır. Bu bilgi akışındaki yoğunluk da dikkat yoksulluğuna yol açarak dikkati kıt bir kaynağa dönüştürmektedir (Kehone ve Nye, 1998: 89). Bu noktada, değerli bilgileri, dikkat yoksulluğu içerisinde ayırt edebilenler ancak bilginin sağladığı güce sahip olabilecektir (Nye, 2008: 99-100) ve bu bilginin sağladığı güç ile kendi hikayelerini oluşturarak yarattıkları imaj ile hem siyasal davranışlarına meşruluk kazandıracak hem de diğer aktörleri kolaylıkla ikna edebileceklerdir.

Cezbetme ve ikna dışında yumuşak gücün davranış yelpazesinin bir diğer ögesi gündem belirlemedir (*agenda-setting*) (Nye, 2017: 28). Nye, (2011: 14) gündem belirlemeyi, “başkalarının, neyin meşru veya uygulanabilir olduğuna dair beklentilerini etkileyerek tercihlerini şekillendirmek” ve “sorunları masadan uzak tutma becerisi” olarak değerlendirir. Üç aşamadan oluşan gündem belirlemenin ilk

aşamasında, insanların “ne hakkında” düşüneceğinin çerçevesi çizilir. İkinci aşamada ise insanların yalnızca “ne hakkında düşüneceği” değil aynı zamanda “ne düşünecekleri” de belirlenir (Gülner, 2017: 472). Son aşamaysa sosyal ağ analizinin gündem belirleme kuramına uyarlanmasıdır (Gülner, 2017: 473). Yumuşak güç kavramı içerisinde gündem belirlemenin kullanımı daha çok aktörlerin kamuoyu nezdinde imaj yaratma süreçlerinde kullanılmaktadır. Bu süreçte aktör, medya üzerinde baskı yaratarak istedikleri bilgi ve mesajların kendi istedikleri şekilde hem kendi kamuoyuna hem de diğer ulusların kamuoyuna sunulmasını sağlamaktadırlar. Yumuşak gücün bu davranış biçimi ile siyasi hayatın bazı yönleri daha “öncelikli” hale getirilerek ve diğerleri görmezden gelinerek, siyasi değerlendirme ve kararların alındığı koşullar tanımlanır (Nowak ve Kinder, 2013: 4). Aktörler bu şekilde zor şartlar altında kararlar aldıklarını kamuoyuna sunarak ve onların dikkatini istedikleri noktaya çekerek kendilerine güvenli alanlar yaratırlar ve dış politika alanında alacakları her kararda ve uygulamada kamuoyu desteğinin oluşumunu sağlarlar.

Gündem belirlemeye yardımcı olan kavramalardan biri ise çerçevelemedir (*framing*). Çerçeveleme kavramı, belirli bir konunun medya tarafından nasıl sunulduğu ile ilgilidir. Başka bir ifadeyle ne söylediğiniz değil nasıl söylediğiniz önemlidir. Gündem belirleme ile çerçeveleme arasındaki ilişkiye baktığımızda gündem belirleme daha çok medyanın “neyi” kapsadığına atıfta bulunurken çerçeveleme bu konuların “nasıl” bildirildiğidir (Nowak ve Kinder, 2013: 10). Çerçevelemenin bir örneğini Irak’ın Kuveyt’i işgal ettiği dönemde CNN’in haberlerinde görebilmek mümkündür. CNN’in bir Amerikan şirketi olması, meselenin dünya çapında saldırganlık olarak çerçevelenmesine yardımcı olmuştur. Oysaki işgal dünyada baskın bir Arap medyası aracılığıyla kamuoyuna sunulmuş olsaydı mesele sömürgeci aşağılanmayı tersine çevirmek için haklı bir girişim olarak çerçevelenebilirdi (Kehone ve Nye, 1998: 91). Siyasal anlamda gündem belirleme ve çerçeveleme yöntemleriyle aktörler yukarıdaki örnekte olduğu gibi gerçeği kendi perspektifleriyle sunarak, bir anlamda çarpıtarak başka bir gerçeklik yaratırlar. Bu yeni gerçeklik ile uluslararası kamuoyu ve diğer aktörler manipüle edilerek kendi istedikleri siyasal davranışların gerçekleştirilmesini sağlarlar.

Sert güç unsurlarının maliyetinin yanında yumuşak güç araçlarının daha az maliyetli olması, aktörleri yumuşak güç kullanmaya teşvik etmektedir. Her ne kadar

sert güç unsurları aktörlere diğer aktörlere bağımlı olmamayı ve kendi gücü üzerinde bir hâkimiyet yaratmayı sağlasa da uluslararası politikadaki olası kayıplara karşı yumuşak güç ile edinilmiş müttefiklere ve oluşturulmuş ittifaklara ihtiyaç vardır (Gallorotti, 2011: 27). Bu durum yumuşak güç ile sert gücün birbirleriyle olan ilişkisini göstermektedir. İki güç türünün de ortak amacı diğer aktörleri etkilemektir. Farklılıkları ise etkileme amaçları için kullandıkları kaynak ve araçlarda yatmaktadır. Sert güç etkilemeyi, teşvik (havuç) veya tehdit (sopa) ile yaparken yumuşak güç, cezbetme, ikna ve gündem belirleme davranışlarıyla yapar (Nye, 2017: 36-27). Bu farklılığa karşın sert güç kaynak ve araçlarının yumuşak güç içerisinde kullanımı da söz konusudur. Örneğin 2011 yılından beri iç savaş halinde olan Suriye’de Rus ordusunun 2020 yılında Kurban Bayramı’nın hemen öncesinde halka insani yardım ve 60 tondan fazla gıda yardımı dağıtması (Russkiy Mir, 2020) nüfusun büyük bir çoğunluğunun Müslüman olduğu bu ülkede kendi değerlerinin göz önünde tutulduğu imajını yaratarak Rus ordusunun sadece savaş için orada bulunmadığını Suriye halkının yanında olduğunu hissettirmiştir. Bu çerçevede sert güç ile yumuşak güç için gücün ayrı iki türü olsa da örnekteki gibi kullanımlarıyla dönüştürülebilir olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle gücün kaynakları ve araçları hangi güç türü sınıfında yer alıyor olsa da kullanım amaçları onlara ikinci bir yüz kazandırarak işlevselliklerini arttırmaktadır.

Nye 1990 yılında ilk kez yumuşak güç kavramından bahsettikten ve sonraki çalışmalarında yumuşak gücü tekrar tekrar açıklayarak bu güç türünü tüm yönleriyle yansıtmaya çalışmasına karşın eleştiri oklarından kaçamamıştır. Bu eleştiriler temelde yumuşak gücün kaynaklarına (Lee 2009; Fan 2008), davranış biçimlerine (Mattern 2005) kavramın belirsizliğine (Gelb, 2009) odaklanmıştır. Bu eleştirilerin birkaçına değinecek olursak ilk olarak Güney Koreli akademisyen Geun Lee, (2009: 207) “*A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy*” (Bir Yumuşak Güç Teorisi ve Kore’nin Yumuşak Güç Stratejisi) adlı çalışmasında “yumuşak güç kaynakları” üzerindeki vurgunun yeni bir şey olmadığını, eski bilgeliklerin yeniden canlandırılmasından ibaret olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle bu kaynakların kullanımının örneklerinin geçmişte de var olduğunu, Nye’ın sadece uluslararası ilişkilerde diğer aktörleri etkilemenin zorlayıcı olmayan yollarını yeniden ortaya çıkarması bakımından ufuk açtığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda yumuşak güç kavramı her ne kadar 1990’lar gibi yakın bir zamanda literatürde yer

almış olsa da yumuşak güç üreten kaynaklar ile bu gücün kullanımını sağlayan araçların varlığını çok daha geriye götürebilmek mümkündür. Bilhassa Morgenthau'nun (1970: 75-186) "*International Politics*" (Uluslararası Politika) adlı eserinde detaylarıyla yer verdiği kültürel emperyalizm, prestij siyaseti bir ülkenin diplomasisinin ve hükümetinin niteliği gibi unsurların yanı sıra kamu diplomasisi başlığı altında yürütülen tüm faaliyetler için yumuşak güç kullanımının araçlarını oluşturan unsurlar yorumu yapılabilir. Bu noktada Nye'in yumuşak güç kavramını literatüre kazandırmasıyla, zikredilen unsurların aktörlerin dış politikalarında sistemli bir şekilde kullanımını sağladığını söyleyebiliriz.

Lee'nin Nye'a yönelik bir diğer eleştirisi ise yumuşak gücün doğasına yöneliktir. Lee, Nye'in yumuşak güç kaynaklarını öne çıkarsa da yumuşak güç kavramının kaynaklarından çok uygulanan gücün doğasına odaklandığını dile getirir. Başka bir ifadeyle "gücün doğası uyumlu, çekici ve şiddet içermeyen olduğu sürece, kullanılan güç kaynakları ne olursa olsun bu güç, yumuşak güç haline gelir" (Lee, 2009: 209). Bu da yumuşak gücün "her şey olabileceği" anlamına gelen bir izlenim yaratmaktadır (Gelb, 2009: 69). Ying Fan ise "*Soft Power: Power of Attraction or Confusion?*" (Yumuşak Güç: Çekim Gücü mü, Karışıklık mı?) adlı çalışmasında yumuşak gücün doğası ve kaynakları üzerine eleştirilerini şu şekilde dile getirmiştir; yumuşak gücün doğası için "kontrol edilemez ve tahmin edilemez" değerlendirmesini yapan Fan (2008: 147), Nye'in önerdiği gibi, yumuşak gücü organize ve koordineli biçimde kullanmanın imkânsızlığını öne çıkarmaktadır. Fan, bu eleştirisiyle Lee ile bir anlamda ortak noktada buluşmaktadır. İkisi de Nye'in yumuşak güç kaynaklarının kültür, siyasi değerler ve dış politika ile sınırlandırılmayacağını ve bu kaynakların kendi başlarına ayrı bir yumuşak güç biçimi olamayacaklarını vurgulamaktadırlar. Fan (2008: 150) çalışmasında "Eğer kültürel güç yumuşak güçse, Mısır gibi 7 bin yıllık bir ülke, 200 yıl önce kurulan ABD'ye kıyasla neden daha zayıf görünüyor?" şeklinde çok önemli bir soru sormaktadır. Kendisinin cevabı "Açıkçası, kültür kendi başına yumuşak güç değil, potansiyel yumuşak güç kaynaklarıdır. Bir kültürel varlığın yumuşak güce dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği diğer faktörlere bağlıdır." şeklindedir (Fan, 2008: 150). Bu faktörlerden biri diğer ülkelerin kültürel filtreleridir. Başka bir ifadeyle kimi ülke için çekici olan kültürel bir olgu başka bir ülkenin tepkisine neden olabilir

(Güven, 2012: 6). Bu noktada kültürün yumuşak güç kaynağı olarak güç üretebilmesi ortak değerler ve davranışlar oluşturabilmesi kabiliyetine bağlıdır.

Bu eleştirilerin ardından Nye, 2011 yılında “*Power and Foreign Policy*” (Güç ve Dış Politika) adlı makalesinde kaynaklar konusunu güç dönüştürme stratejileri noktasında ele almıştır. Nye (2011: 13) makalede güç dönüştürme stratejilerinin önemine değinmekle birlikte politika yapıcılar tarafından yeterince ilgi görmediğini ancak; “bu stratejilerin amaçlar ile araçları ilişkilendirerek güç kaynaklarının farklı bağlamlarda başarılı bir biçimde kullanılabileceğini” ifade etmiştir. Bu açıklamasına örnek olarak ise 2004 yılında Endonezya’da meydana gelen tsunami felaketinde Amerikan donanmasının Endonezya halkına yapılacak yardımlardaki kullanımını göstermektedir. Bu yardım neticesinde Endonezya halkının ABD’ye yönelik algısında olumlu yönde değişim gerçekleştiğini ifade etmiştir.⁵ 2021 yılında kendisine yöneltilen eleştirileri cevaplamak için ele aldığı “*Soft Power: the Evolution of a Concept*” (Yumuşak Güç: Bir Kavramın Evrimi) adlı çalışmasında ise “sert ve yumuşak güç arasında ayırım yapmada kaynakların rolünün tanımlanmasındaki belirsizliğe” değinerek bir nevi Lee’nin kendisini eleştirdiği noktaya geri dönmüştür. Başka bir ifadeyle yumuşak güç kavramını bugüne değin soyut güç kaynaklarıyla ilişkilendirme eğiliminde olan Nye (2021: 5-6), aslında soyutluğun ve somutluğun yumuşak gücü tanımlamada bir kriter olmadığını belirterek birçok kaynak türünün yumuşak güce katkıda bulunabileceğini ifade etmiştir.

Yumuşak gücün davranış biçimlerinden biri olan cezbetme yöntemine yönelik detaylı bir eleştiri de Janice Bially Mattern’den gelmiştir. Mattern (2005: 591), Nye’nin evrensel değerlerin çekiciliği üzerindeki vurgusunun cazibeyi “doğal bir nesnel deneyim olarak teorileştirdiğini” öte yandan cazibenin “sosyal bir yapı” inşası olduğunu ifade ettiğini söyler. Başka bir deyişle Nye’nin cazibeye iki ontolojik statü -

⁵Bu değişimin ele alındığı çalışmalar; Rizal Sukma, “Indonesia and the tsunami: responses and foreign policy implications”, **Australian Journal of International Affairs**, 2006, Cilt:60, Sayı:2, ss. 213-228, “Çevrimiçi” DOI:10.1080/10357710600696142 Erişim Tarihi:30.05.2021

Terror Free Tomorrow, “A Major Change of Public Opinion in the Muslim World: Results from a new poll of Indonesians”, 2005, “Çevrimiçi” <https://www.terrorfreetomorrow.org/upimagestft/Full%20Report.pdf> Erişim Tarihi: 30.05.2021

Lena Kay “Indonesian Public Perceptions of the U.S. and Their Implications for U.S. Foreign Policy”, **Issues and Insights**, Cilt:5, Sayı:4 “Çevrimiçi” https://pacforum.org/wp-content/uploads/2019/06/issuesinsights_v05n04.pdf Erişim Tarihi: 30.05.2021

biri temel bir koşul olarak, diğeri ise sosyal etkileşimin bir sonucu- atadığını belirtir (Mattern, 2005: 591). Mattern, (2005: 591) ortaya çıkan bu ikiliğin yumuşak güç üzerine çalışanlar ve uygulayıcılar için yaratacağı belirsizliğin rahatsız edici olduğunu dile getirir. Bunun sebebi olarak da “ilkinde çekiciliği geliştirmeye ihtiyaç (ya da yetenek) yoktur ikincisinde ise diğerlerini cazibeye ikna etme olasılıklarını” gösterir. Nye (2021: 6) ise cazibenin bakanın gözünde olduğunu yani hedef kitlenin zihinlerine de bağlı olduğunu ifade eder. Daha önce ifade ettiğimiz gibi ulusların kendi kültürel özelliklerinin filtrelerinin varlığı nedeniyle Mattern’nin izah ettiği bu ikilik durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun sonucunda da aktörler cazibenin iki ontolojik statüsünü de kullanarak çekim yaratırlar. Mattern’in (2005: 587) Nye’a yönelttiği bir diğer eleştirisi yumuşak gücün çok yumuşak olmaması ve zorlama unsurları içermesidir. Nye (2021: 7) bu eleştiriye “temsilciler hedeflerin kollarının yanı sıra zihinlerini de bükebilirler ve bu, sert ve yumuşak güç arasındaki ayrımı bulanıklaştırır. Buna katılıyorum, ancak bunun argümanımı zayıflattığını düşünmüyorum.” şeklinde cevap vermiştir.

Kısacası yumuşak güç kavramı üzerine süregelen tartışmalar son bulmayacaktır. Her yeni çalışma, yumuşak gücün farklı bir yönünü ortaya çıkartırken aktörlere de yeni araçlar ve stratejiler sağlayacaktır. Bir sonraki bölümde Rusya’nın yumuşak gücü nasıl ele aldığı konusu irdelenerek Nye’a yöneltilen eleştiriler doğrultusunda Rus yumuşak gücü analiz edilmeye çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS DIŞ POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ

2013 yılına kadar çeşitli platformlarda yumuşak güçten bahseden, hatta bu kavram çerçevesinde kurumsallaşma çalışmaları da yapmış olan Rus siyasal elitleri, 2013 Dış Politika Konsepti ile birlikte yumuşak güç kullanımını resmileştirmişlerdir. 1990'lı yıllarda literatüre giren kavramın Rus siyasal elitleri tarafından öneminin anlaşılması için Rusya'nın 2013 yılına kadar bir dizi olay geçirmesi gerekmiştir. Rusya'nın yumuşak güce ihtiyacının temellerini oluşturan söz konusu olaylar bu bölümde detaylarıyla birlikte tartışılacaktır. Çağdaş Rusya'nın yumuşak güç inşa etme çabalarının boş bir sayfayla başlayamayacak tarihsel bir derinliğe sahip olması (Rutland ve Kazantsev, 2016: 398) bilhassa Sovyetler Birliği dönemindeki Rus yumuşak gücünün mahiyetini irdelememizi zaruri kılmaktadır. Bu sebeple ilgili bölümde kısaca Sovyetler Birliği dönemine değinip, dağılmasının ardından bu gücü neden çağdaş Rusya'ya tam olarak aktaramadığı ve Rusya'nın Sovyetler Birliği'nden miras kalan kötü imajını şekillendirme doğrultusundaki Rus yumuşak gücü açıklanmaya çalışılacaktır.

1. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ

1922'de kurulan Sovyetler Birliği, yönetim, siyasi anlayış ve idealler noktasında yeni bir başlangıç yaparak 1920'li ve 1930'lu yıllarda iç yapılanmasını tamamlamaya çalışmıştır. Bu içedönük sürecin akabinde II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, diğer ülkelerle ilişkilerin kısıtlamasına sebebiyet vermiş ve ikili ilişkiler geliştirilememiştir. Bunun yanı sıra kuruluşundan itibaren dış politikasının ve ideolojisinin de Batılı ülkeler tarafından kabul görmeyişi, Sovyetler Birliği'ni uluslararası alanda yalnızlığa itmiştir (Lebedeva, 2020: 29; Skallerup ve Nichol, 1998: 75). Bu izole edilmişlik içerisinde diğer ülkelerle yürütülen kültürel ilişkiler daha çok bireysel inisiyatifler ve Komünist Parti örgütlenmeleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Lebedeva, 2020: 29; Maliukevičius, 2013: 77). Bu çerçevede 1925 yılında Yabancı Ülkeler ile Kültürel İlişkiler Derneği kurulmuştur. Dernek,

1958 yılında Sovyet Dostluk Toplulukları Birliği'ne dönüştürülene kadar çalışmalarına devam etmiştir (Özekin ve Kırcan, 2021: 491; Lebedeva, 2020: 29). Sovyetler Birliği'nin diğer ülkelerle kurduğu ilişkilerindeki cazibesinin etkisi ancak 1945 sonrasında ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi az önce ifade ettiğimiz üzere içedönüklüğü, bir dünya savaşı atlatmış olması ve literatüre terör yılları olarak geçmiş olan Stalin döneminin baskıcı yönetiminin olumsuz imajıdır. Bu dönemde ağır sanayinin tesisi, kalkınma ve modern ekonomiye geçiş gibi olumlu gelişmeler yaşansa da kullanılan metotlar, milyonlarca insanın mağduriyeti ve ölümü ile sonuçlanmıştır. Özellikle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan kıtlık, gizli servislerin halkı sürekli izlemesi ve rejim düşmanı olarak suçlanan kişilerin devlet çalışma kamplarına gönderilmesinin yanı sıra Stalin'in Rus milliyetçiliği, Rus olmayan milyonlarca insanın sürülmesi ile sonuçlanmıştır. Stalin, kendisiyle ilgili bu olumsuz imajı ortadan kaldırmak amacıyla New York Times'ın Moskova şubesinin gazetecilerinden Walter Duranty ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Komünizmin harikaları ve Sovyet kalkınma planlarını konu alan röportaj sonrasında Durant, Stalin hakkında olumlu bir haber yayınlamıştır ve ardından çoğu yabancı gazeteciye yasak olan Ukrayna'ya davet edilmiştir. Durant, Ukrayna gezisinde gördüğü açlığı ve sefaleti anlatmak yerine kıtlığın abartı olduğunu iddia eden yazılar yazmıştır. Bu haberler Durant'e Pulitzer Ödülü'nü kazandırırken Stalin'in de dünya çapındaki itibarını düzeltmiştir (Taylor, 1990; Dinklage, 2021).

Stalin döneminin bu olumsuz imajı Kruşçev döneminde “de-Stalinizasyon” süreci ile değiştirilmeye çalışılmıştır. Süreç, Doğu Avrupa'da göreceli bir serbestlik yaratarak 1956 yılında Polonya'da Komünist Parti liderliğinde bir değişikliğe ve Macaristan'da halk ayaklanmasının yolunu açmıştır. Ayaklanma, Sovyet ordusu tarafından bastırılırken dünya kamuoyunda Sovyetler Birliği'nin imajını zedelemiştir. (Skallerup ve Nichol, 1998: 99). Sovyet yumuşak gücünün değişmez ideolojik gündemi; “uluslararası proletaryanın birliği ve sosyalizmin yayılması” iken II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında faşistlere, savaş çıkartkanlarına, sömürgeciliğe ve ayrımcılığa karşı mücadele çizgisinde şekillenmiştir (Maliukevičius, 2013: 77). Özellikle faşist Almanya zaferini, uluslararası politikada önemli bir aktör olduğunu vurgulamak ve dış düşmanlara karşı seferberlik için bir araç olarak kullanmıştır (Meister, 2016: 10). Sovyetler Birliği'nin Hitler'e karşı bu direnişi Avrupa kamuoyunda yankı bulurken, emperyalizm karşıtlığı da Asya ve Afrika kıtalarındaki

sömürge bölgelerinde yaşayan insanları cezbetmiştir (Nye, 2017: 110-111). Billhassa 1950'lerin ortalarında barış içinde bir arada yaşama, sosyalizmde ayrı yollar ve ulusal kurtuluş mücadeleleri ile bağlantısızları destekleme (Yılmaz, 2013: 150) politikaları Hindistan, Mısır ve Üçüncü Dünya ülkeleri üzerindeki Sovyet etkisini arttıran ittifakların oluşumuna zemin hazırlamıştır (Skallerup ve Nichol, 1998: 99). Mısır, Irak, Libya ve Cezayir gibi ülkeler Sovyet seçkinlerinin gözünde “sosyalist yönelim” veya “kapitalist olmayan bir kalkınma modeli” benimsedikleri için krediler ve altyapı projeleri yoluyla desteklenmişlerdir (Cerulli, 2019: 1). Bu kredi ve altyapı projeleri için 1954'ten 1989'a kadar olan dönemde 144,3 milyar dolar harcanmıştır (Lebedeva, 2020: 31). Bağlantısızlar Grubuna yönelik bu projelerden bazıları; Hindistan'daki Tehri Barajı, Mısır'daki Aswan Barajı, Afganistan'daki Salang Tüneli ve Endonezya'daki Gelora Bung Karno Stadyumu'dur. Bu faaliyetler, Sovyetler Birliği tarafından gelişmekte olan dünyada halkın kalbini ve zihnini kazanmanın bir yolu olarak uluslararası yardım diplomasisi bağlamında değerlendirilmiştir (Lebedeva, 2020: 31).

Bu faaliyetlerin yanı sıra 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda Moskova'nın İsrail'e karşı savaşı Arap ülkelere silah ve ekonomik yardım sağlaması Orta Doğu'daki Sovyet etkisini doruk noktasına ulaştırmıştır (Skallerup ve Nichol, 1998: 94). Her ne kadar savaş Arapların mağlubiyeti ile sonuçlanmış olsa da Sovyetler Birliği bu durumu kendi lehine çevirerek başarısızlığın Sovyet silahlarının yetersizliğinden değil, Arap askerlerinin bunları kullanmaktaki yetersizliğinden kaynaklandığını öne sürerek reform ihtiyacı gerekçesiyle Mısır'daki etkinliğini daha da arttırmıştır (Erdem, 2017: 91). 1970'lerde gelişmekte olan ülkelere Sovyet etkisi Angola, Etiyopya, Mozambik ve Nikaragua gibi ülkelere doğru genişleyerek Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri olan yeni komünist veya sol eğilimli hükümetler iktidara gelmiştir (Skallerup ve Nichol, 1998: 94). 1979 Afganistan Müdahalesi, tüm bu etkiyi yok etmiştir. Ülkedeki komünistleri destekleme çabası hem Afganistan'ın hem de Sovyetler Birliği'nin çöküşüne giden sürecin ilk adımı olmuştur. Ayrıca Batı ile barış içinde bir arada yaşama doktrini sosyalist blok içerisindeki muhalefetin de fitilini ateşlemiştir. Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki Doğu Blok'u liderliği üzerine olan mücadele ile Çarlık döneminden süregelen toprak anlaşmazlığı (Yılmaz, 2013: 153) ve Çin'in Tayvan ve Hindistan ile olan anlaşmazlıklarında verilen zayıf destek dünya komünist hareketinde bir bölünmeye yol açmıştır (Skallerup ve Nichol, 1998: 99).

Yugoslavya ve Arnavutluk ile başlayan muhalif hareket Polonya, Macaristan ve son olarak Romanya ve Çin'in eklenmesi ile komünizminin yekpare bloğunun parçalanmasıyla sonuçlanmıştır (Skallerup ve Nichol, 1998: 99; Yılmaz, 2013: 154). Sovyetler Birliği'nin dış politikadaki komünist ideoloji çerçevesindeki etki alanı yaratma politikalarının diplomasi ve ittifaklar yönü bu şekilde gelişmiştir.

Etki alanı oluşturmada önemli olan bir diğer unsur kültürdür. Sovyetler Birliği'nde sanatsal süreç çoğu zaman siyasi dogma ile çatışma halinde olmuştur (Curtis ve Leighton, 1998: 222). Rejim ile sanatçılar arasındaki karşıtlık genellikle eserlerin toplatılması, imhası ve sanatçıların sürgün edilmesi ile sonuçlanmış olsa da saf Rus sanatının ortaya çıkmasına, kalıcılığına ve insanları etkilemesine engel olunamamıştır. Rus uygarlığı, edebiyat, müzik ve balede kalıcı öneme sahip yenilikler de dâhil olmak üzere her türde klasik sanat eserleri üretmiştir (Curtis ve Leighton, 1998: 222). Bilhassa Rus edebiyatı, Rus halkının kültüründe, siyasetinde ve dilsel evriminde mühim bir yere sahip olmuştur. Bir fikri, ideolojiyi, konuyu diğer insanlara aktarmanın en etkili yolu olan edebiyat aracılığı ile Rus halkının Sovyet döneminde çektiği acılar, baskılar, yoksulluklar derinlikli bir tasvir ile anlatılırken dünyanın geri kalanı da Sovyetler Birliği hakkındaki gerçekleri öğrenme imkânı bulmuştur. Bu dönem için edebiyatın Rus imajına olumlu bir bakış açısı oluşturduğunu söylemek doğru olmayacaktır.

19.yy.'daki güçlü Rus edebiyatının aksine 20.yy.'daki Rus edebiyatı sosyalist gerçeklik ve komünist sisteme hizmet eden bir araç olarak görülmüştür (Güven, 2020). Bu sebeple yazarlar üzerinde muazzam bir baskı söz konusu olmuştur. Edebi baskının en ünlü örneği, 1966 yılında Andrey Sinyavskiy ve Yuliy Daniel'in Abram Tertz ve Nikolai Arzhak takma adlarıyla yayınladıkları Sovyet yönetimini hicvettikleri yazılarından dolayı yargılanarak çalışma kamplarına gönderilmeleridir (Curtis ve Leighton, 1998: 227). *İvan Denisoviç'in Bir Günü* adlı romanıyla Stalinist baskıyı dünyaya anlatan Aleksandr Soljenitsin ise 1974 yılında Sovyetlerden sürgün edilmiştir (Curtis ve Leighton, 1998: 227). Sovyet imajında olumsuz etki yaratan bir diğer örnek Boris Pasternak'ın 1958 yılında Dr. Jivago romanı ile kazandığı Nobel Ödülünü iktidarın baskısı nedeniyle reddetmek zorunda kalmış olmasıdır (Curtis ve Leighton, 1998: 227; Türk-Rus, 2019). Buna karşılık iktidar ile iyi geçinen Mihail

Şolohov'un *Durgun Don* adlı romanı 1965 yılında Nobel kazandığında karşı çıkan olmamıştır (Curtis ve Leighton, 1998: 226).

Yaşanan zorluklara karşın Gorbaçov'un glasnost ve perestroyka politikalarıyla baskı azalmış ve özgürlük ortamı oluşmuştur. Bu dönemde Bulgakov, Soljenitsin ve Zamyatin gibi yasaklanmış yazarların eserleri de yayınlanabilme imkânına kavuşmuştur (Curtis ve Leighton, 1998: 227). Sovyet yetkililerinin hem müzik hem de sahne performanslarına yönelik yasaklarına rağmen, Rus besteleri ve sahne sanatları dünya çapında etki yaratabilmiştir. Rus balerin Anna Pavlova, bu etkiyi Yeni Zelanda ve Avustralya'ya taşıyan sanatçılardan biri olmuştur. Pavlova, topluluğuyla birlikte çıktığı turnelerde izleyen herkesi büyülemiştir. Yeni Zelanda ve Avustralya turnesinde kaldığı otelin şefi Pavlova'nın dansından çok etkilenmiş ve onun için bir tatlı hazırlamak istemiştir. Tatlı çok beğenilmiştir, Yeni Zelanda ve Avustralya'da milli tatlı olarak özel gün sofralarında yerini almıştır (NTV, 2020).

Rus balesinin bu etkisinin yanı sıra Rus müziğinin dünya çapında tanınmasını sağlayan, halk şarkılarından opera aryaalarına, kilise müziklerinden, popüler müziklere kadar uzanan geniş bir repertuar listesine sahip olan Kızıl Ordu Korusu, kuruluşundan bu yana (1928) 100'den fazla ülkeyi ziyaret etmiş, 20 milyondan fazla seyirci ile buluşmuş ve farklı dillerde 10.000'den fazla gösteri gerçekleştirmiştir (Red Army Choir, t.y.). Koronun repertuarında da yer alan "Korobeiniki" adlı eser, 1989'da Hirokazu Tanaka tarafından yeniden bestelenerek dünyaca ünlü bir oyun olan Tetris'in tema müziği olarak kullanılmıştır (Shaver, 2017). Tetris, Alexey L. Pajitnov tarafından 1984 yılında yaratılmıştır. Oyun 1989'da Sovyetler Birliği'nden çıkarılarak dünya çapında dolaşıma girmesi sağlanmıştır (Tetris, t.y.). Oyunun bu bilinirliğine karşın çok az insan tarafından Sovyet menşeli olduğu bilinmektedir.

Bunun yanı sıra rejim tarafından tanımlanan ve propaganda edilen fikirlerin aktarılmasında ve Sovyet ideolojisinde bilimin eşsiz bir rolü olmuştur (Pollock, 2006: 3). Aydınlanma, klasik Marksizm ve entelijansiyanın kültürel köklerine sahip bilime biçilen bu rol, hem sosyal ve politik ilerlemenin bir gücü hem de dinin ve hurafenin insanların zihinleri üzerindeki gücünü alt edecek ideolojik bir müttefik olarak değerlendirilmiştir (Kojevnikov, 2008: 118). Bu çerçevede bilimsel bilgiyi nüfusun mümkün olan en geniş kesimleri arasında yaygınlaştırma ve bilim eğitiminin geniş kitlelere ulaştırılması için çabalanırken diğer yandan da bilim insanlarına

ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlar konularında araştırma yapmaları için baskı uygulanmıştır (Kojevnikov, 2008: 122). Rasyonel rgtlenme, planlama ve büyük btcelere sahip olan Sovyet bilim modeli, bilim akademileri, üniversitelerin ve endüstriyel araştırma kuruluşlarının göreceli rolleri, diğerk ülkelerdekilerle karşılaştırıldığında olağandışı bir görünüm arz etmiş (Graham, 1992: 49) ve bu yönüyle siyasi soldaki dış gözlemcilere hitap etmiş ve diğerk ülkelerdeki reformları etkilemiştir (Kojevnikov, 2008: 122). 1920’lerde Çin, Sovyet modelini örnek alan bilimsel kurumlar kurarken; 1949 ve sonrasında bunu daha da ileriye taşıyarak sonraki on yıl boyunca, 10.000’den fazla Çinli ğrenci ve bilim insanını eğitim için Sovyetler Birliğı’ne göndermiştir (Kojevnikov, 2008: 122-132). Aynı şekilde Sovyet uzmanları da Çin’i ziyaret ederek yüzlerce endüstriyel ve akademik projede ğretmen ve danışman olarak çalışmışlar ve Çin’deki mevcut akademik kurumları reformdan geçirerek Sovyet planları temelinde yenilerini kurmuşlardır (Kojevnikov, 2008: 132).

1930’larda ise Batı Avrupa’daki J. B. S. Haldane, J. D. Bernal, Joseph Needham ve Hyman Levy gibi isimler Marksist görüşleri ve özellikle de İngiliz akademisyenler ve kamuoyu arasında Marksist bilim vizyonunu popüler hale getirmişlerdir (Kojevnikov, 2008: 122-123). Sovyetler Birliğı’nin bilim alanında dünyanın geri kalanından çok daha nde olduğı (zellikle ABD’de) algısını oluşturan esas gelişme Sputnik uydusunun 1957 yılında uzaya fırlatılmasıdır (Nye, 2017: 110). Bu gelişme Sovyet yumuşak gücünü “bilimsel sosyalizm” çerçevesinde oldukça güçlendirmiştir (Pollock, 2006: 1). Sputnik’in ardından 1961’de Yuri Gagarin’in uzaya gönderilmesi ise ABD ile olan uzay yarışındaki arayı epey açmıştır. Uzay alanındaki bu başarıların ardındaki g Soğuk Savaş döneminin rekabetçi ortamı ile Sovyet hükümetinin bilim insanları üzerindeki merkezi kontrolünde yatmaktadır (Graham, 1992: 60). Sovyet biliminin şanı olan uzay programı, yaşam standartlarının iyileştirilmesine adanması gereken fonların savurgan bir şekilde dağıtılması nedeniyle ülke içinde sert eleştirilere maruz kalmıştır (Graham, 1992: 60).

1970’li yıllarda ise Sovyet hükümetinin muhalifler ile Yahudi bilim insanlarına yönelik kötü muameleleri nedeniyle 15 Nobelli ve Amerika Ulusal Bilimler Akademisi’nin 180 yesi de dâhil olmak üzere bira bin Amerikalı bilim

adamı, Sovyetler Birliği'ndeki bu durumu protesto etmişler ve hükümetin onayladığı mübadele anlaşmalarına katılmayacaklarına dair taahhütnameler imzalamışlardır (Graham, 1998: 62). Bu durum Sovyet biliminin imajına gölge düşürmekle birlikte ilerleyişinde de bir duraklama meydana getirmiştir. Yine de Sovyet biliminin bazı alanları gücünü koruyabilmiştir. Örneğin; 1977 tarihli Ulusal Bilimler Akademisi'nin resmi bir raporuna göre yoğun madde teorisi üzerine yapılmış Sovyet araştırmasını “dünyadaki en yenilikçi ve önemli çalışmalardan bazıları” ve matematikteki araştırmalarını ise “hepsinden iyi” olarak nitelendirmiştir (Graham, 1998: 62). Merkezi kontrolün varlığı Sovyet bilimini uluslararası kamuoyunda güçsüz bırakmaktayken bir yandan da onu güçlü kılmaktaydı. Bu gücünü tüm dünyaya yaymasının önündeki en büyük engellerden biri Rus dilinin çok fazla araştırmacı tarafından bilinmemesi olmuştur. Bu durum Sovyet bilim insanlarının araştırmalarının daha erişilebilir dillerde sunulanların aksine göz ardı edilmeleriyle sonuçlanmıştır (Graham, 1998: 59).

1920'ler boyunca Sovyetler Birliği'nde Olimpiyat Oyunları da dâhil olmak üzere uluslararası rekabetçi sporlar “burjuva” olarak nitelendirilmiştir (Parks, 2007: 29). Bu nitelendirmeden kaynaklı olarak 23 Haziran 1921'de “tüm ülkelerde devrimci proleter spor ve jimnastik örgütlerinin yaratılması ve birleştirilmesi” misyonuyla daha çok Red Sport International olarak bilinen Uluslararası Kızıl Spor ve Jimnastik Dernekleri Birliği kurulmuştur (Guonot, 2002: 23). Komintern'in hedeflerine uygun olarak geliştirilen Birlik, atfedilen görevleri yerine getiremediği için 1937'de resmi olarak feshedilmiştir (Mertin, 2010: 227). 1930'larda ise “burjuva rekorlarını yakalama ve geçme” arzusu, Batı sporlarıyla bütünleşme hareketini güçlendirmiş ve spor organizatörleri Avrupa taktiklerini ve antrenman yöntemlerini uygulamaya başlamışlardır (Parks, 2007: 34). “Burjuvazi sporuna” ilişkin bu dönüşümün ardındaki itici güç, Olimpiyat Oyunlarının dünya çapındaki kabulünün Sovyetler Birliği'ne kendini ve kamuoyunu tasvir etmek için bir platform sunmasıdır (Mertin, 2010: 233). Bu platform ile birlikte Sovyet sporcuları “eşofmanlı diplomatlar” olarak “sosyalist başarılarını küresel bir izleyici kitlesine gösterecek ve uyumlu bir şekilde gelişmiş, ideolojik olarak ikna olmuş, sade ve mütevazı bir Sovyet sporcusunun ideal klişesini temsil edecek” kişiler biçimde görülmüştür (Mertin, 2010: 230).

Bu misyon çerçevesinde 1952 yılında Olimpiyat Oyunları'na katılım sağlayan Sovyetler Birliği artık Soğuk Savaş içindeki ideolojik rakibe karşı değerli, etkili ve gerekli bir araç kazanmıştır (Mertin, 2010: 228). Elindeki bu aracı olabildiğince kullanmaya çalışan Sovyet liderleri, Olimpiyat Oyunlarında Sovyetler Birliği'nin imajını olumlu yönde etkileyecek, katkı sağlayacak her anı kullanmaya çabalamışlardır. Örneğin; yarışmaların ardından kazananlara ödülleri takdim edildiği törenlerde Sovyet sporcularının açıkça ayırt edilebileceği üniformaların tercih edilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca bu üniformalarda "SSCB" harflerinin eşofmanların önünde mi yoksa arkasında mı olması gerektiğine dair tartışmalar yapılırken; "Sovyet armasının onursal bir emir gibi sporcunun göğsünün sol tarafına yerleştirilmesi ve kalp atışının hemen altında olması gerçeğiyle ek bir sembolik alaka" yaratılmaya çalışılmıştır (Mertin, 2010: 230).

Olimpiyat Oyunları gibi göze çarpan bir etkinliğe katılmanın Sovyetler Birliği'ni olumsuz bir tanıtıma açabileceği ihtimali, Sovyet spor yöneticilerinin sporla ilgili tüm bilgilerin TASS (Sovyet haber ajansı) tarafından yalnızca anlaşma ile yayınlanmasını istemesine neden olmuştur (Parks, 2007: 38). Basın, Doğu ve Batı arasındaki uçurumu spor yoluyla kapatma fırsatı sağlayan bir iş birliği imajını desteklemiştir (Parks, 2009: 19). Sovyet yöneticileri de uluslararası spor çevrelerinde barışsever Olimpik Hareketi, önce Doğu Avrupa'ya sonra gelişmekte olan dünyaya yaymaya çabalamıştır (Parks, 2009: 131) ancak; Soğuk Savaş döneminin siyasal krizleri bu çabanın boşa çıkmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliğinin, Olimpiyat Oyunlarını eve getirmek için yürüttüğü çabaların önünü, önce Çin ile Sovyet arasındaki liderlik yarışı ardından Çekoslovakya'da gerçekleşen Prag Baharı ile kesilmiş, Sovyetlerin uluslararası kamuoyundaki imajı büyük oranda zedelenmiştir. Bozulan imajı düzeltme çalışmaları kapsamında 1980'deki Olimpiyat Oyunlarının Moskova'da yapılması için çalışan Sovyet komitesi, yabancı basını Sovyetler Birliği'ne davet etmiştir. İngiliz Daily Mail gazetesi için çalışan Kiev merkezli bir gazeteci, Sovyet spor kuruluşlarının Moskova'nın, Oyunlara ev sahipliği yapmaya hazır olduğuna dair iyi bir izlenim vermek için dünyanın dört bir yanından 23 spor yazarına Moskova'nın Olimpiyat teklifini desteklemek için olumlu bir şekilde yazacaklarını umarak VIP muamelesi yaptığını bildirmiştir (Parks, 2009: 254-255).

Yabancı gazetecilerin ağırlanmasının bir diğer sebebi de Baykal-Amur Demiryolu inşasındaki kötü çalışma koşulları, yolsuzluklar ve işçilerin yurtdışındaki kötü davranışlarının çizdiği imajın sosyalist sistemin sorunlarını da görünür kılmış olmasıdır. Verilen davetle birlikte yabancı delegasyonlar yolsuzluk ve verimsizlik değil, havaalanında kendilerini hediyelerle karşılayan, Bolşoy Tiyatrosu'ndaki bir bale gösterisine ve Kremlin'e yapılan bir ziyaret ve son teknoloji stadyumlar ve spor sahaları inşaatlarının planlandığı gibi ilerlediği şantiyelere kadar eşlik eden yardımsever rehberlerle karşılaşmışlardır (Parks, 2009: 263-264). Bu bakımdan Sovyetler, Baykal-Amur Demiryolu projesindeki imajını düzeltme fırsatı ile birlikte Olimpiyat Oyunları'nı eve getirme şansını da yakalamıştır. 1980 Moskova Olimpiyat Oyunları Batı ile olan rekabetteki imaj geliştirme faaliyetleri açısından Sovyet liderlerine oldukça önemli bir koz vermiş olmasına karşın 1979'da başlayan Afganistan işgali bu kozun kullanılmasını engellemiştir. Oyunlar, başta ABD olmak üzere Japonya, Batı Almanya, Kanada ve Çin tarafından boykot edilmiştir. Boykota rağmen kırılacak olimpiyat ve dünya rekorlarının önemi Sovyetler açısından önemini korumuştur ve 80 Altın, 69 Gümüş, 46 Bronz madalya ile Oyunları ilk sırada tamamlamıştır. (Kalyoncu, 2020).

Sovyetler Birliği'nde propaganda araçları arasında kitleleri etkileme gücü sebebiyle sinema ayrı bir yere sahip olmuştur (Bukareva, 2020: 9). Sovyet yöneticiler için sinema sanatsal olarak yoğun, ticari olarak başarılı, siyasi olarak “doğru” filmler olmalıydı (Bagaliyeva, 2003: 23). Yöneticiler için doğru filmin tanımı, sosyalizm yolunda başarılı bir toplum vurgusuydu (Bagaliyeva, 2003: 25). Paris, Londra, New York veya herhangi bir yerdeki denemeye dayanan çalışmalar “burjuva”, “kapitalist” ve “gerici” diye damgalanarak yapılması yasaklanıyordu (Bagaliyeva, 2003: 24). Sovyet yöneticileri “Sovyet insanı olgusunu halka sunabilmek, ülkenin yeni politikası olan sosyalizmin temel fikirlerini topluma aktarabilmek” ve yeni bir gerçeklik yaratarak bunu halka benimsetmek için sinemaya büyük önem atfetmişlerdir (Bukareva, 2020: 9-12). Lenin, sinemanın Sovyetler açısından önemine “Tüm sanatlardan bizim için en önemlisi sinemadır” sözleriyle değinmiştir (Richmond 2003: 128, Rollberg, 2009: 6). Para kazanmaya odaklanan kapitalist bir sistem yerine büyük ölçüde okuma yazma bilmeyen bir toplumu etkilemenin bir yolu olarak görülen sinema, 1920'lerin başında devletten teşvikler almıştır (Skallerup ve Nichol, 1998: 70; Rosenblum, 2019: 16). 1920'li ve 1930'lu yıllarda yeni

ekonominin zayıf olması nedeniyle yönetim sinemayı maddi açıdan yeterince destekleyememiş ve ideolojik bir silaha dönüştürememiştir (Fedyuk, 2009: 24 aktaran, Bukareva, 2020: 12). Stalin döneminde ise sinema dış dünyayı değişmiş, tehditkâr, tek tip, sefil ve insanların açlıktan öldüğü bir dünya olarak sunmuştur (Bagaliyeva, 2003: 26).

1940'lardaki filmlerde öne çıkan temalar, II. Dünya Savaşı, Sovyetler askerleri, faşizmle mücadelede Komünist partinin rolü olmuş ancak; filmlerde gösterilen bu hayat genellikle insanların gerçek hayatına hiç benzememiştir (Rusina, 2019: 42-44 aktaran, Bukareva, 2020:14). Sinemayı ideolojik alanla sınırlandıran bu anlayış ile birlikte Stalin'in yönetmenlere karşı dar görüşlü olması ve onları sadece senaryoyu olduğu gibi ekrana yansıtan kişiler olarak tanımlamasının yanı sıra her filmi bizzat izleyip onaylayan baş sansürcü rolüne bürünmesi Sovyet sinemasının gelişimini engellemiştir (Bagaliyeva, 2003: 27; Rosenblum, 2019: 19). Bu sınırlayıcılık ve sansür politikalarına karşın *Alexandr Nevsky*, *Potemkin Zırhlısı* gibi filmlerin yönetmeni olan Sergei Eisentein, sinemada montaj kullanımı ile büyük bir devrim yaratmış ve film kurgucusu veya montajcısı olarak sinema dünyasının büyükleri arasında yerini almıştır (Solomon, 2016: 77). New York Üniversitesi Sinema Çalışmaları Profesörü Annette Michelson, Eisenstein'in montaj kullanımının Amerikan filmini etkilediğini ve Alfred Hitchcock'un *Sapık* filmindeki duş sekansı gibi iyi bilinen sahnelerde görünür olduğunu dile getirmiştir (Hoffman, t.y.).

Yine Sovyet filmlerinin tüm dünyada milyonları büyülediği ve kendine hayran bıraktığı filmleri olmuştur. Bunlardan birkaçı; Tolstoy'un *Polikuşka* öyküsünden uyarlanan ve başrolünde Ivan Moskvın'ın yer aldığı aynı isimli film (Rollberg, 2009:1), Çar döneminden bu yana günlük yaşamdaki tüm ilerleme ve iyileştirmelere dikkat çeken ve tüm bunların ancak komünizmle mümkün olduğunu savunan Vertov yönetmenliğindeki "*Film Kameralı Adam*" isimli film, tüm dünyada ilgi görmüş ve eleştirmenler tarafından yenilikçiliği ve cüretkârlığı nedeniyle takdir edilmiştir (Rosenblum, 2019: 19).

1960'lardan 1980'lere kadar Sovyetler Birliği'ndeki en popüler ve saygın film yapımcılarından biri olan Andrei Tarkovsky'nin filmleri ise tartışmasız bir şekilde sinema dünyasını derinden etkilemiştir. ABD ile olan Soğuk Savaşta Sovyetler Birliği Amerikan izleyicileri için doğrudan propaganda mesajlarının yer

aldığı ancak yüksek kaliteli olmayan filmler sunmuştur. Sovyet filmleri, Los Angeles, San Francisco, Chicago, New York gibi şehirlerde gösterim şansına sahip olmuş olsa da The Film Daily'ye göre, Amerikalıların yalnızca %7'si sinema yoluyla komünist propagandanın etkili olduğunu düşünürken, %49'u tam tersi yanıt vermiştir (Tsvetkova, Tsvetkov ve Barber, 2018: 11). Sinema yoluyla Sovyet etkisini yayma çalışmaları gerek maddi yetersizlikler gerek sınırlı bir alanda film üretimine izin verilmesi ve bu nedenlerden kaynaklı olarak kaliteli filmlerin ortaya çıkarılamaması nedeniyle yeterince başarıya ulaşamamış, uluslararası kamuoyunda etki sağlayan filmlerin başarısına ise gölge düşürmüştür. Dolayısıyla Sovyetler sinema endüstrisinde etkili bir ulus olmayı kendi politikaları nedeniyle başaramamıştır.

Sovyet akademik sisteminin kuruluş süreci, Sovyetler tarihinin onlarca yıldır bilinen örgütsel biçimi ve içeriği ile yaklaşık 20 yıl sürmüştür (Kuraev, 2014: 97). Sovyet akademisi, uluslararası akademi ile iş birliği yapmanın dünyaya basit ama önemli bir mesajı iletmedeki kilit rolünü kullanarak “Rus akademisi Sovyettir, üretkendir ve uluslararası iş birliğine açıktır” diyerek ulusun entelektüel seçkinlerinin Sovyet Rusya’dan kaçmayı planlamadığını, araştırdığını ve başardığını, icat ettiğini, yayınladığını, okuduğunu ve öğrettiğini kanıtlamaya çalışmıştır (Kuraev, 2014: 111). Bu noktada Babitskiy (2009, aktaran, Kuraev, 2014: 130), 1936-39 yılları arasındaki İspanya İç Savaşı’nın küresel Sovyetleşmenin başlangıcı olduğunu ifade etmiş ve savaş, uluslararası akademik genişleme kavramının ilk gerçek testi olmuştur. Danilov (2004, aktaran, Kuraev, 2014: 129), bu yıllar arasında İspanya’da çalışan 10.000 Sovyet uzmanın olduğunu ve bu uzmanlar vasıtasıyla İspanya’da orta ve yükseköğrenim düzeylerinde Sovyet tipi okullar ağı oluşturulduğunu ifade etmiştir. Merono (2006, aktaran, Kuraev, 2014: 129), İspanya’nın Rus Büyükelçiliği’nde yaptığı konuşmasında 20.000 İspanyol’un kendi ülkelerinde Sovyet tipi mesleki eğitim alırken 3.000 İspanyol’un da Sovyetler Birliği’nde eğitim aldığını ifade etmiştir.

Komünist dönemin başlangıcında büyük ölçüde göz ardı edilmiş olan yüksek öğretim iş birliği ise 1950’lerde pekiştirilmeye çalışılmıştır (Chepurina, 2014: 68). Örneğin; Çek akademik kurumlarına Sovyet öğretmenleri gönderilmiş, Macaristan, Romanya, Bulgaristan gibi Güney Avrupa ülkelerinde yükseköğretim enstitüleri inşa edilmiştir (Kuraev, 2014: 141-142). Bu iş birliğini arttırma çabalarından biri de

1954'te açılmış ve on yıl boyunca faaliyet göstermiş olan Çin-Sovyet Akademik ve Teknolojik İş birliği Ortak Komitesi'dir. Koshel (2005) ve Chichkin (2009), komitenin kuruluşu ile birlikte 100 akademik projenin gerçekleştirildiğini ve yaklaşık 40.000 Çinli bursiyerin Sovyetlerde okuduğunu belirtmişlerdir (aktaran, Kuraev, 2014: 146). 1957 yılında ise Moskova'da düzenlenen Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali organizasyonu, Ruslar için dünyanın gerçek bir keşfi ve Sovyetlerin dünyaya açılımı olmuştur (Kuraev, 2014: 158). Dmitirev (2003, aktaran, Kuraev, 2014: 159), Festivalin büyük başarısının uluslararası akademik değişimleri teşvik ettiğini ve Sovyetler Birliği'ne gelen yabancı akademisyenlerin ve öğrencilerin sayısında büyük bir artış sağlayarak bu sayıyı 1959'da 10.000'e ulaştırdığını dile getirmiştir. Sovyetlerin uluslararası akademik politikasının en ünlü tezahürü ise Halkların Dostluk Üniversitesi'dir (Chepurina, 2014: 68). Pyzhikov (2002), Üniversite'nin Uluslararası İlişkiler Bakanlığı ve Sovyetlerdeki Yabancı Devletlerin Büyükelçiliklerinin yanı sıra, Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki Sovyet Büyükelçilikleri ile doğrudan temas ayrıcalığına sahip olduğunu belirtirken Mironov (2010) 1961 yılında 100 ülkeden 2.000'nin üzerinde başvuru aldığını yazmıştır (aktaran, Kuraev, 2014: 161).

1960'lar ve 1970'ler boyunca Bağlantısızlar Grubu'nun "kapitalist olmayan bir gelecek" seçimi, Sovyet yetkilileri heyecanlandırmış ve Davidson, Mazov ve Tsypkin (2002)'e göre grubun üye ülkelerinden gelecek olan öğrencilere yönelik özel bir ilginin doğmasını sağlamıştır (aktaran, Kuraev, 2014: 165). Gribanova, (2009) bu yıllarda yaklaşık 2.000 Afrikalı öğrencinin Sovyet yüksekokullarında öğrenim gördüğünü kaydederken (aktaran, Kuraev, 2014: 165) 1980'lere gelindiğinde Asya, Afrika ve Latin Amerika'dan gelen yabancı öğrenci sayısı yılda ortalama 90.000-100.000 civarında kalmıştır (aktaran, Kuraev, 2014: 184). 1990larda ise, dünyadaki yabancı öğrenci nüfusunun %10,8'i (126.500) Sovyetlerde okuyordu (Chepurina, 2014: 68).⁶ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından parasal kaynaklara sahip olmayan ve yurttan ilerleyen hayati siyasi dönüşüm sürecine odaklanan Sovyet

⁶ 407.500 öğrenci ile ilk sırada yer alan ABD'yi 136.000 ile Fransa takip etmiştir. Sovyetler Birliği ise 3. Sırada yer almıştır. Kaynak: Maria Chepurina, "Higher Education Co-operation in the Toolkit of Russia's Public Diplomacy", *Rivista Di Studi Politici Internazionali*, Vol: 81, No:1 (321), 2014, p.68

yöneticiler, uluslararası akademide yakaladıkları bu ivmeyi kaybetmiştir (Chepurina, 2014: 68; Kuraev, 2014: 186).

Sovyet yumuşak gücünün oluşmasını, ilerlemesini ve uluslararası kamuoyunda etkili olabilmesini sağlayan en önemli olay Soğuk Savaş dönemindeki ABD-Sovyet rekabetidir. İki süper güç arasındaki bu rekabet, periferi bölgelerde yapılan savaşlar, yaşanan kayıpların yanı sıra kültür, sanat ve bilim alanlarında birçok gelişmeye ve buluşa zemin hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle iki ülkenin sert güç kullanımı, oluşturmaya çalıştıkları bloklarına yeni müttefikler kazandırmalarını sağlayacak yumuşak kaynakları ortaya çıkarmıştır. Diplomasi, edebiyat, bilim, spor, sinema, eğitim gibi alanlarda tartıştığımız bu kaynakların belirli bir başarısının yanı sıra başarısızlığı da söz konusu olmuştur. Diplomasi alanında Doğu Blok'u ülkelerinin dışında Bağlantısızlar ve Üçüncü Dünya ülkeleri, komünizm ideolojisinin yayılabileceği alanlar olarak görülmüş ve ittifaklar geliştirilmeye çalışılmıştır. Mısır, Irak, Libya, Cezayir, Endonezya, Afganistan, Angola, Etiyopya, Mozambik ve Nikaragua gibi ülkelerde başarıya ulaşan ittifaklar söz konusu olsa da Sovyet etkisi yeterince etkili olamamıştır. Bu yetersizliğin önündeki sebepler ise Sovyetlerin kuruluşundaki içedönük yapısıyla başlayan kapalılık, II. Dünya Savaşı'nın ilişkileri kesintiye uğratması, blok içerisinde yaşanan Sovyet-Çin liderlik savaşı ve Afganistan işgalinin yarattığı olumsuzlukların Sovyet imajını derinden yıkmasıdır.

Edebiyat alanında ise bugün dünya çapında ünlü yazarların ulusu olan Rusya, Sovyet döneminde edebiyatı sadece sosyalist gerçeklik ve komünizmin bir hizmetkârı çerçevesine sıkıştırmış olması nedeniyle 19.yy'daki etkiyi yakalayamamıştır. Aynı şekilde bilimin de ekonomik ve toplumsal ihtiyaçların giderilmesinde bir araç olarak görülmesi, Sputnik'in uzaya fırlatılması ve Gagarin'in ilk insan olarak uzaya çıkışının yarattığı olağanüstü etkiyi perdelemiştir. Spor, sinema ve eğitim alanlarının da ideoloji uğruna kısıtlanması hem bu alanlardaki ilerlemeyi engellemiş hem Sovyet halkını dünyanın gerisinde bırakmış hem de uluslararası kamuoyunun aklında doğru bir Sovyet imgesi oluşmasını engellemiştir. Tüm bu yumuşak kaynakların bir güç olarak kullanımının önündeki engellerden biri de dildir. Rusçanın dünyada çok yaygın bir dil olmayışı, kültürünü aktarmada yaşadığı en önemli sıkıntılardan biri olmuştur. Ayrıca yumuşak kaynaklar üzerindeki baskı ve Sovyet yöneticilerin komünizm ideolojisi çerçevesindeki politikaları

nedeniyle Sovyet yumuşak gücünün etkin bir şekilde kullanımı engellenmiş ve çağdaş Rusya'nın bu gücü unutmasına neden olmuştur. Dağılma süreci ile içe dönüşün yeniden ortaya çıkması nedeniyle dış politikada yumuşak güç kullanımı da 2000'li yıllara kadar beklemek durumunda kalmıştır.

2. RUSYA FEDERASYONU DÖNEMİ

2.1. RUSYA'NIN YUMUŞAK GÜCE İHTİYACINI DOĞURAN SEBEPLER

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yeni Rusya'nın politik liderleri, geçiş dönemi sürecinde, komünizm ideolojisini Rusya Federasyonu'ndan temizlemeyi ve Yeltsin ile özdeşleşen Batı güdümlü demokrasiyi denemiştir. Bu süreçte ortaya çıkan Rusya'nın Doğu'ya mı yoksa Batı'ya mı ait olduğu tartışmaları, Putin'in Yeltsin'den iktidarı devralmasıyla birlikte yerini Sovyetler Birliği öncesindeki otokrasi ve Ortodoks değerlerine geri dönüşe bırakmıştır. Bu yeni dönemde komünizmin ötesinde Rusya halklarını bir arada tutacak ve iki kutuplu dünyanın eski lideri olarak yeni uluslararası sisteminde önemli bir aktörü olduğunu ispat edecek, Sovyet öncesi değerlerle harmanlanmış yeni Rusya'nın kimlik ve imaj inşası başlamıştır.

Bu inşa sürecinde yeni iktidarın gücünü sınavan ve bu sınamalara karşı iktidarın verdiği cevaplar söz konusu olmuştur. 2000'li yılların başında gerçekleşen Renkli Devrimler ile başlayan bu sınamalar, Putin'in iktidarını korumaya yönelik hamleleri ile sonuçlanmıştır. Başka bir ifadeyle Renkli Devrimlerin yarattığı iktidarı kaybetme korkusu, 2006 ve 2012 Sivil Toplum kuruluşları Yasalarını ve 2008 Gürcistan Savaşını getirmiştir. Yine iktidarı koruma güdüsüyle 2011 Parlamento ve 2012 Başbakanlık seçimlerinde yapılan usulsüzlükler, uluslararası kamuoyunun seçimlere yönelik şüphelerini arttırmıştır. Başta seçimler olmak üzere diğer alanlarda da yapılan usulsüzlük ve yolsuzluklarla beraber politik elitlerin çıkarlarının dışında hareket eden veya ses çıkarmaya çalışan kişilere karşı gerçekleştirilen suikast girişimleri hem iç hem dış kamuoyunda yeni Rusya imajının negatif yönünü parlatmıştır. Bu negatif algıya ek olarak Rusya halklarını ortak bir çizgide birleştirmek isteyen Rus politik elitlerinin eşcinsel karşıtlığı hamlesi de dış kamuoyunda kötü bir Rusya imajı resmini tamamlamıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde yeni Rusya'nın inşa edilmeye çalışılan imajının daha en başından itibaren yanlışlarla dolu olmasının sebepleri ve Rus politik elitlerinin bu imajı neden düzeltmesi gerektiği detaylarıyla ele alınıp tartışılacaktır.

2.1.1. Renkli Devrimler

ABD açısından Sovyetler Birliği'nin dağılması, Avrasya'nın tam ortasında bir "kara delik" anlamına gelmekteydi (Brezinski, 2017: 127). ABD açısından bu yeni durum, nükleer güce sahip bir devletin tehdit oluşturmayacak şekilde demokratik dönüşümünün gerçekleştirilmesini zaruri kılmaktaydı. Bu noktada ortaya çıkan yeni devletlerde iktidarda var olan Moskova yanlısı liderlerin yerini Batı yanlısı (Batı özelinde ABD) muhaliflerin alabilmesi için yine Batı tarafından birtakım politikalar izlenmiştir. Bu politikalardan başarıya ulaşmış olanları 2003 Gürcistan, 2004 Ukrayna ve 2005 Kazakistan Renkli Devrimleridir. Devrimler, genellikle iç siyasi gerilimler ve iç toplumsal çatışmalarla beslenerek patlak verirler. Genelin aksine, Renkli Devrimlerdeki dış faktörlerin rolünün baskın olması, bu genellemenin dışında bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılmaktadır (Baev, 2011: 10). Bu doğrultuda Renkli Devrimleri, gerçekleştiği ülkelerdeki kişi başına düşen gelirdeki düşüklük, insan hakları ihlalleri, yolsuzluk, enflasyon yüksekliği ve işsizlik gibi sosyal ve ekonomik problemlere dayanarak açıklamak doğru olmayacaktır (Topak, 2014: 237).

"Sivil itaatsizlik" metoduyla ve şiddete başvurmeyen bir düstur ile sloganları, sembolleri ve bayrakları ile oldukça popüler hale gelen (Saynur, 2006: 151) Renkli Devrimlerin yöntemi, muhalefet kanadından ülkede gerçekleştirilen seçimlere iktidar tarafından hile karıştırıldığına yönelik haberlerin yayılması ve sonuçların tanınmayacağına ilanı ile eşzamanlı olarak kitlesel gösterilerin başlamasının akabinde yenilenen seçimlerle muhalefetin iktidara gelmesi ve bu süreçte Batı tarafından maddi ve politik destek alınması şeklindedir (Saynur, 2006: 161). Batı, bu devrimlerde, tarafsız bir çıkar kisvesi altında mevcut siyasi düzeni bozmadan yarı demokratik rejimi, demokratik yollarla, yerinden etmeye yönelik olarak seçimlere müdahale etmiştir (Baev, 2011: 7-12; Steele, 2004). Batı'dan gelen maddi yardımlar, sivil toplumu, özellikle de bölgede profesyonel kuruluşlar, kadın örgütleri ve çevre grupları gibi yerel savunuculuk yapan sivil toplum kuruluşlarından oluşan bağımsız

çıkart gruplarının oluşturulması ve bunun da demokratik reformlar veya geçiş için itici bir güç yaratmada kullanılmıştır (Adamson, 2002: 177-178).

Yerel sivil toplum kuruluşlarından Kmara (Yeter anlamında, Gürcistan), Pora (Zamanı anlamında, Ukrayna) ve Birge (Birlikte anlamında, Kırgızistan) devrimlerdeki rolleriyle öne çıkmaktadırlar (Saynur, 2006: 165). Bu kurumlar 2000 yılında Sırbistan'daki devrimde öne çıkan Otpor'dan esinlenilerek kurulmuş (Zeller, 2013: 6) ve Devrimlerde rol üstlenen uluslararası sivil toplum kuruluşları ile ilişkili olup onların stratejileri ile hareket etmişlerdir. Otpor'un liderlerinden biri olan Djinoic, "Birkaç ülkede sivil hareketlerle çalışıyoruz ve isimlerini vermek istemiyorum. Ancak Gürcistan ilk başarı hikayesidir" sözleriyle Kmara ile aralarındaki ilişkiyi bir anlamda teyit etmiştir. Soros Vakfı'nın Gürcistan şubesi müdürü Kaha Lomaia ise kuruluşunun Kmara ile olan ilişkisini gizlemeyip 350.000 dolarlık bir seçim destek programı kapsamında öğrenci hareketi için fon sağladıklarını ifade etmiştir (Antelava ,2003). Otpor'un eski liderlerinden alınan eğitimler ve dersler, iki kanatlı Ukraynalı bir gençlik aktivizmi örgütü olan Pora'nın kurulmasını sağlamıştır. Black Pora, Kuchma'yı yerinden etmeye yönelik yurt içi odaklı bir organ iken Yellow Pora, bir siyasi partiye dönüşmüştür (Zeller, 2013: 29).

Pora, devrim döneminde Freedom House, Ulusal Demokratik Enstitüsü, Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitüsü, Alman Marshall Fonu ve Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı'ndan mali destek ve eğitim almıştır (Wilson, 2005: 186). Kırgızistan'da ise 14 Ocak 2005'te kurulan Kel-Kel'den ayrılan ve daha radikal bir grup olan Birge, öne çıkan kurumlardan olsa da resmi gençlik hareketlerinde çok daha az belirgindi ve olaylarda belirleyici bir rol oynamamıştır (Beacháin, 2009: 203). Kırgızistan'da sivil toplum olarak kabul edilen hemen hemen her şey ABD vakıfları veya ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) tarafından finanse edilmiştir (Chaulia, 2006). Örneğin; ABD Bişkek Büyükelçiliği Freedom House ve Soros Vakfı ile yakın çalışarak protestocuların nerede toplanmaları ve ne getirmeleri gerektiğine dair bilgiler ile protestoları daha da hareketlendirmek için jeneratörler, matbaalar ve para sağlamıştır (Chaulia, 2006). Kırgızistan eski Başkanı Akayev, Ekho Moskvı (2005) radyosundaki röportajında:

“Batı’nın [24 Mart olayları üzerindeki] etkisine gelince- bu ağıktı ve kimse için bir sır değildi...Geçen yıl Kırgızistan’da ... renkli bir devrim teknolojisini harekete geçirmek için çok sayıda uluslararası kuruluş tarafından birçok çalışma yapıldı, bu nedenle, elbette, burada baskın olan faktör tam olarak Batı’nın etkisiydi ve bu, zaten turuncu [ve] bir gül devrimi gerçekleştirme konusunda deneyime sahip olan Ukrayna ve Gürcistan’dan eğitimcileri bizi çağırmaya sevk etti. Yani benim görüşüm aynı kalıyor; dış faktördü, tabii ki Batı ve her şeyden önce ABD.”

İfadelerini kullanarak Batı’nın ve ABD’nin sivil toplum kuruluşları üzerindeki hâkimiyetlerini Kırgız tarafından dile getirmiştir (Beacháin, 2009: 209)

Batı ve ABD, “demokrasi ve barışı tesis etme” mottosuyla Kafkaslar ve Orta Asya bölgesinde Rus etkisini dengelemeye yönelik olarak oluşturdukları politikalarında sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla bölgede etkinlik göstermiştir. Özellikle ABD kendi bütçesinden aktardığı paralarla bu kurumları finanse etmiştir. Örneğin; USAID aracılığıyla Gürcistan’ın dağınık seçmen listelerini bilgisayar ortamına aktarmak için 1,5 milyon dolar harcamıştır (Zeller, 2013: 14). Gül Devrimi’nden önceki yıllarda “U.S. Assistance to Eurasia: Georgia” raporuna göre 80 milyon doları “demokratik reform programları” ve Avrasya Vakfı’nın himayesinde olmak üzere yaklaşık 800 milyon dolar yardım yapmıştır (Zeller, 2013: 19). Ukrayna’daki Devrim gerçekleşmeden önceki on yılda “U.S. Assistance to Eurasia: Ukraine” FY 1995-2005 yılları arasındaki raporlara göre ABD hükümeti tek başına Ukrayna’ya yıllık olarak 200 milyon dolardan fazla yardım yapmıştır ve bu yardımın %25’ini “demokratik reform programları” oluşturmuştur (Zeller, 2013: 22-23). Son olarak Kırgızistan’daki ABD yardımlarına baktığımızda Beacháin’in (2009:210) Kazakpaev’den (2006:52) aktardığına göre Kırgızistan’ın bağımsızlığının ilk 13 yılında (1992-2005) 800 milyon dolarlık bir yardım yapıldığı ve bu yardımın 120,7 milyon dolarının sivil toplum kuruluşları için hibe edildiği görülmüştür.

STK’ların Batı merkezli kuruluşlardan büyük miktarlarda aldıkları bu yardımlar, Rusya tarafında sadece bir hibe olmanın çok ötesinde değerlendirilmiştir. Bu ülkelerde yaşanan devrimler ve yaşananların Rusya’ya da sıçrayacağı korkusu Rus yetkililere Soğuk Savaş dönemindeki çevrelenme korkusunu yeniden hatırlatmıştır. Bu sebeple Rusya kendi etki alanı olarak gördüğü Doğu Avrupa,

Kafkaslar ve Orta Asya'daki bu gelişmeleri yakından takip ederek Rusya'da faaliyet gösteren STK'lar için kendince yeterli önlemler almış⁷ ve bu kurumlar üzerindeki baskı ve kontrol mekanizmalarını güçlendirerek Rusya imajının yaratılması sürecini devlet düzeyine taşımıştır.

2.1.2. 2008 Gürcistan Savaşı (Beş Gün Savaşı)

Rusya'nın Soğuk Savaştan sonra bağımsız bir devlete ilk müdahalesi olan Gürcistan Savaşı, bir anlamda Rusya'nın kendisini test ettiği bir çatışma olmuştur (Erkan, 2016: 42). Savaş, Rusya için uluslararası kamuoyunda kayıplara ve imaj zedelenmesine yol açarken ulusal kamuoyunda tam tersi etki yaratarak Putin'in iktidarını güçlendirmiştir. Gürcistan'a müdahalesi ve ayrılıkçı bölgeleri (Güney Osetya, Abhazya) tanınması nedeniyle uluslararası toplum tarafından dışlanarak birçok yaptırıma tabi tutulan Rusya'nın, G-8 üyeliği ve Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılması risk altına girmiştir. Dönemin ABD Ticaret Bakanı Carlos Gutierrez, Almanya'nın *Spiegel* dergisine verdiği demeçte:

“Başkan bunu birkaç kez netleştirdi: Şimdiye kadar Amerika, ülkeyi küresel topluluğa entegre etme konusunda Rusya'nın savunucusuydu.” Gutierrez, “Rusya'yi, önde gelen sanayileşmiş ülkeler olan Sekizler Grubuna (G8) dâhil ettik. Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma arzusunu memnuniyetle karşıladık ve ileri sürdük. Şu anda bunların hepsi risk altında.” (Deutsch Welle, 2008).

Yapılan bu uyarılarla Rusya caydırılmaya çalışılmıştır ancak başarılı olunamamıştır. Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi'nden Janusz Bugajski: “Gürcistan'ı devirmek ve topraklarını parçalamak için cesaretlenen bir ülke DTÖ veya G8 tarafından korkutulmayacaktır. Artık bunu geçtiler.” (Deutsch Welle, 2008) yorumuyla Rusya'nın meseledeki bakış açısını net bir şekilde ortaya koymuştur.

Uluslararası örgütlere olan üyelikler, imaj, meşruluk, uluslararası meselelerde sözü dinlenen bir ülke konumu gibi noktalarda pozitif yönde etkiler sağlarken Rusya, Gürcistan müdahalesiyle bu olguları kendi eliyle zedelemiş ve güvenilirliğini azaltmıştır. Örgüt üyeliklerinin yanı sıra ABD, Polonya ile yaptığı füze anlaşması ile

⁷ Bu önlemler 2006 ve 2012 yılında çıkarılan Sivil Toplum Yasalarıdır. 2.1.5. başlıkta detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Rusya'ya gözdağı vermeye çalışmıştır. İran'dan gelebilecek saldırılara karşı Polonya'ya füze kalkanı yerleştirme argümanına sığınan ABD'ye karşı Rusya'nın hamlesi İskender füzelerinin Kaliningrad'a yerleştirilebileceğinin açıklanması olmuştur (European Union Committee, 2009). Öte yandan Rusya'nın Gürcistan müdahalesi uluslararası hukukun da tartışma konusu olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Şartnamesine göre bir ülkeye karşı kuvvet kullanımı, Güvenlik Konseyi çağrısıyla (BM Şartnamesi Mad.43) ve meşru müdafaa hakkı (BM Şartnamesi Mad.51) kapsamında söz konusudur (Birleşmiş Milletler Anlaşması, 1945). Rusya'nın müdahalesi bu iki maddenin de dışında yer aldığı için uluslararası hukuk ihlaline girmektedir. Ayrıca 2008 Rus Dış Politika Konseptinde:

“Uluslararası sorunlara çözüm bulmada kolektifliğe ve uluslararası hukukun üstünlüğüne dayalı, her şeyden önce BM Şartı'nın hükümlerine ve BM'nin uluslararası ilişkileri yöneten ve benzersiz bir meşruiyete sahip kilit kuruluş olarak merkezi ve koordine edici rolüne sahip Devletlerarasında eşit ortaklık ilişkilerine dayanan, haklı ve demokratik bir dünya düzeninin oluşumunu sağlamak için küresel süreçleri etkilemek;” (Ministry of Foreign Affairs of The Russian Federation, 2008: 2).

İfadelerine yer veren Rusya, BM'nin rolüne ve uluslararası hukukun üstünlüğüne yaptığı vurgunun tam tersi doğrultusunda politik adımlar atarak kendi argümanlarıyla çelişen bir durum yaratmıştır. Bu durum doğal olarak Rusya'yı uluslararası toplumda güvenilir bir partner olmaktan çıkarmış ve imajını zedelemiştir.

Son olarak Gürcistan Savaşı'nın Rus kamuoyundaki yansıması Putin iktidarı için olumlu yönde gelişmiştir. Rus yetkililer savaş ile ilgili haberlere müdahale ederek Gürcistan'ı saldırgan ülke olarak yaftalamış ve kendisini barışçı ülke olarak konumlandırmıştır (Derman, Tsikarishvili ve Yatsenko 2019:56). Rusya'nın bu propagandası iç politikada başarıya ulaşmış ve Levada tarafından yapılan anketlerde Rusların %34'ü savaştan Gürcü liderliğini sorumlu tuttuklarını, %8'i Rusya'yı savaşta saldırgan olarak nitelediğini, çoğunluk ise Rusya'nın “kan dökülmesini önlemek için elinden geleni yaptığını” savunmuştur (The Moscow Times, 2018). Bu sonuçlara dayanarak Rusya'nın medya araçlarını başarılı kullanımı ile ulusal kamuoyunun desteğini aldığını lakin uluslararası kamuoyundaki imajına büyük bir darbe aldığını ifade edebiliriz. Bu nedenle de uluslararası kamuoyundaki negatif

imajını düzeltmeye ve yumuşak güç unsurlarının sistemli kullanımı ihtiyacı doğmuştur.

2.1.3. 2011 Parlamento ve 2012 Başkanlık Seçimleri

Uluslararası toplumun Rusya algısını şekillendiren mühim faktörlerden olan 2011 Parlamento ve 2012 Başkanlık seçimlerinde yaşanan usulsüzlükler ve protestolar Rusya'nın itibarına gölge düşüren etmenlerden olmuştur. Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı'nın (AGİT) görevli gözlemcilerinin nihai raporuna göre 2011 seçimlerine; devlet ve iktidar partisinin yakınlaşması, seçim idaresinin bağımsız olmaması, çoğu medyanın taraflılığı, devlet makamlarının farklı düzeylerde yersiz müdahalesi ve sandık doldurmanın birkaç ciddi göstergesi de dahil olmak üzere bariz manipülasyon örnekleri damga vurmuştur (OSCE, 2011: 1). Eski Sovyet Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov da “Ülkenin liderleri çok sayıda sahtekârlık ve hile yapıldığını ve sonuçların halkın iradesini yansıtmadığını kabul etmeli” şeklinde AGİT raporunu destekleyecek nitelikteki açıklamalarıyla seçimlerin gölgelendiğini ifade etmiştir (BBC News, 2011). Seçim günü ve sonrasında bu ihlallere karşı halk sokağa dökülmüştür. Rusya'nın en büyük iki şehri olan Moskova ve St. Petersburg'da düzenlenen protestolarda birçok kişi gözaltına alınmıştır. Aleksey Navalny, Ilya Yashin ve Boris Nemstov da gözaltına alınanlar arasında bulunmaktadır (BBC News, 2011).

2012 Başkanlık Seçimi AGİT raporu, 2011 raporundan farklı değildir. Raporda Putin'in seçim kampanyasıyla ilgili olarak çarpıcı ifadeler yer almıştır. Kampanya etkinliklerinin kamu kurumları vasıtasıyla organize edilmesi ve gerçekleştirilmesinin kolaylaştırılması, üstlerinden aldıkları emirler doğrultusunda kampanya etkinliklerine katılan çalışanlar, yayın organlarının Putin'e diğer adaylardan daha sık yer vermesi gibi kayırmaya yönelik tutumlara yer verilmiştir (OSCE, 2012: 1). Putin'in tüm bu usulsüzlüklere karşın seçilmesi karşısında halk 2011'de olduğu gibi sokağa çıkmıştır. 400'den fazla kişinin gözaltına alındığı protestolarda Aleksey Navalny, Boris Nemstov ve Sergei Udaltsov gibi muhalifler gözaltına alınanlar arasındaydı (Carbonnel ve Tsvetkova, 2012).

Bu muhalif isimlerden öne çıkan Aleksey Navalny, Uluslararası Af Örgütü tarafından “düşünce mahkûmu” olarak nitelenmiş daha sonra Örgüt, Navalny'nin

geçmişteki nefret savunuculuğu kapsamına girebilecek açıklamalarından dolayı bu nitelendirmesini geri çekmiştir. Navalny'nin 2020 yılında zehirlenmesinin ardından kararını gözden geçirerek “düşünce mahkûmu” statüsünü geri veren Örgüt, yolsuzluktan arınmış bir hükümet talebi doğrultusunda gerçekleştirdiği eylemlerine desteğini belirtmiştir (Amnesty International, 2021). Sonuç olarak 2011 ve 2012 seçimleri teknik açıdan iyi bir şekilde yönetilmiş olsa da seçim sahtekârlıkları uluslararası gözlemciler tarafından raporlarda dile getirilmiş, protestolar uluslararası haber ajanslarında yer almıştır. Uluslararası toplum nezdinde ülke içindeki çürümüşlüğün bir kanıtı olarak görülebilecek seçim hileleri Rusya'nın imajını zedeleyerek yumuşak güce olan ihtiyacını daha da arttıran etmenler arasında yerini almıştır.

2.1.4. Yolsuzluk

18.yy. sonunda Avrupa'ya yaptığı bir ziyarette Karamzin, Paris'te, yıllardır Fransa'da yaşayan Prens Gorçakov'la karşılaşır. Prens tarihçiye şöyle sorar: “İki kelimeyle ülkemde neler oluyor?” Karamzin'in cevabı kısadır:

“Her zaman olduğu gibi, herkes çalışıyor.”

(Rakhmanova, 2016: 281)

Rusya ve yolsuzluk, bu iki kelimenin bir arada kullanılması Rus halkı için artık normalleşmiş bir durum olsa da uluslararası kamuoyu bu durumu benimsememektedir. Uluslararası kuruluşlar, yolsuzluk ve rüşvet nedeniyle Rusya ile iş yapma konusunda çekingen davranmaktadırlar. Bu durum da Rusya açısından büyük ekonomik kayıplara yol açmakla beraber ülkenin iliklerine kadar işlemiş olan artık bir gelenek haline gelmiş ve kanıksanmıştır. Rusya'daki yolsuzluğun temel sebeplerine baktığımızda ülkedeki sosyo-politik yaşam, sivil toplum eksikliği, hukukun üstünlüğü ilkesinin ihlali, yargı sisteminin yürütme organlarına bağımlılığı ve medya üzerindeki güçlü devlet kontrolünü sıralayabiliriz (Kazyrytski, 2019: 4-5). Tüm bu eksiklikler yolsuzlukların sorunsuz bir şekilde işletilebilmesini sağlamış hatta 1996 seçimlerinde Yeltsin'in seçilmesini ve ardından Putin iktidarına yumuşak bir geçişi sağlamıştır (Kaspe, 2021).

Yolsuzluk, Rusya'da siyaset ve özel sektör arasındaki sınırları belirsiz olan ekonomik faaliyetin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Levin ve Satarov, 2000: 113-114). Bu durumun en ünlü örneklerinden biri olan 1998 Mabatek Soruşturması,

Kremlin'in restorasyonu çalışmalarının ardına saklanan kara para aklama ve zimmete para geçirme skandalları Pavel Borodin'den başlayıp Boris Yeltsin ve ailesine kadar ulaşmıştır. Bu sebeple de Putin iktidarı döneminde davanın görülmesi engellenmiş ve soruşturma tozlu raflarda yerini almıştır (Rakhmanova, 2016: 56-71; Özyurt, t.y.). Bu olayın ardından Moskova, uluslararası boyuttaki imajını güçlü tutmak ve etki kapasitesini her coğrafyaya hâkim kılmak amacıyla gelecekte Rusya için stratejik değeri olabilecek kilit noktalardaki siyasi karar vericilere istihdam, kredi ve bağışlar sağlamıştır. Bunlardan biri Fransa'daki AB karşıtı Marine Le Pen partisine Rus bankası FCRB aracılığıyla dokuz milyon avro borç verilmesidir (Markus, 2017: 30). Bir diğeri ise Almanya'nın eski Başbakanı Gerhard Schröder'in Rusya'nın en büyük enerji şirketi olan Gazprom'un yönetim kurulunda bulunması ve Gazprom'un da Almanya-Rusya arasında gerçekleştirilecek olan Kuzey Akım-2 Projesinin ortaklarından biri olması itibariyle gözden kaçırılmaması gereken noktalardan biridir. Ayrıca Gazprom'un yönetim kurulunda Başbakan Yardımcısı Alexander Novak, Sanayi ve Ticaret Bakanı Denis Manturov ve Enerji Bakanı Nikolai Shulginov'un yer almaları Rus şirketlerindeki iktidar etkisini arttıran hadiselerden biri olup şeffaflık ilkesinin çiğnendiğinin kanıtlarından biridir (Gazprom, t.y.).

Rusya'da iş yapmanın önündeki en büyük engellerden biri olarak rüşvet görülmektedir. Uluslararası şirketler, vergi yetkilileriyle görüşürken genellikle düzensiz ödemelerin rüşvet ile değiş tokuş edilmesi durumuyla karşılaştıklarını bildirmektedirler (Schulze, Sjahir ve Zakharov, 2016: 146). Bu durumun temel nedeniyse yüksek (potansiyel) kârlar göz önüne alındığında, bürokratlar ve firma yöneticilerinin yolsuzluğa bulaşmak için güçlü bir çekimin etkisinde olmasıdır. Rusya'daki bu yolsuzluğun siyasi etkilerine baktığımızda ulusal kalkınma hedeflerinde sapma, oligarkların daha da zenginleşmesi ve diğer kesimin fakirleşmesi, vatandaşların demokratik değerler konusunda giderek daha fazla hayal kırıklığına uğraması ve demokratik kurumların çöküşü ile karşılaşılmaktadır. (Levin ve Satarov, 2000:114). Ulusal kamuoyundaki bu etkiler ülkenin uluslararası kamuoyundaki prestijini zedelemekte, güvenilirliğini sarsmakta ve bunun sonucunda da şüphe ile yaklaşılması gereken bir Rusya ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunların neticesinde ortaya çıkan resme en büyük tepkiyi ortaya koyan muhalif isim Aleksey Navalny olmuştur. Navalny, daha önce değindiğimiz üzere

2011-2012 seçimlerinde de meydanlarda yer almış ve tutuklamalarla karşılaşmıştır. İsmi çok daha öncesinde, yolsuzluğa karşı verdiği mücadele ile duyuran Navalny, Youtube kanalı ve kendi blogundaki yazılarıyla, Rus gençlerine ulaşmaya çalışırken Kremlin'in de Navalny'ye yönelik çeşitli suçlamalarla karalama çalışmaları yürütmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yolsuzlukla mücadelesinde pek çok idari ve cezai yaptırıma maruz kalan Navalny lehine hak ihlalleri kararını alarak Rus makamlarını Navalny'ye 225 bin avro ödemeye mahkûm etmiştir (Tuna ve Başaran, 2021). Navalny'nin 20 Ağustos 2020 tarihinde Noviçok gazıyla zehirlenmesi ise uluslararası kamuoyunda büyük bir şok etkisi yaratmıştır. Her ne kadar Kremlin bu olayda parmağı olmadığı yönünde bir açıklama yapmış olsa da Navalny, bu suikast girişiminden iktidarı sorumlu tutmaktadır. Yaşanan gelişmeler neticesinde Avrupa Birliği (AB) ve ABD ortak politika izleyerek AB, dört Rus yetkiliyi ve ABD ise yedi Rus yetkiliyi ve 14 kuruluşu yaptırıma tabi tutma kararı almıştır (Euronews, 2021a ve Euronews, 2021b). Bütün bu gelişmeler değerlendirildiğinde Rusya'nın yolsuzluk meselesinde kötü bir profili olduğu açık bir şekilde ortadadır. Bu sebeple yolsuzluk yapılanmasını ortadan kaldırmaya yönelik gerekli adımları atmayan yönetimin, uluslararası imajını düzeltmek ve güvenilir olmak adına yumuşak güce olan ihtiyacı oldukça fazladır.

2.1.5. 2006 ve 2012 Sivil Toplum Kuruluşları Yasaları

2003 Gürcistan, 2004 Ukrayna ve 2005 Kırgızistan Renkli Devrimlerinde sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rol, Rus yöneticilerin Rusya dışından finansal destek alan yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşlarına karşı ihtiyatlı bir şekilde yaklaşmasına neden olmuştur. Bu devletlerde gerçekleşen yönetim değişikliklerinin Rusya'ya da sıçrayacağı korkusu ve 2012 yılında gündeme gelen, Rus makamları tarafından yabancı fonlu grupların vatanseverliğinin sorgulandığı fake rock skandalı⁸ (Gilbert, 2016: 1156; Elder, 2012) sivil toplum kuruluşlarına yönelik yasaların çıkartılmasında itici güç olmuştur. Skandal sonrası Rus makamları tarafınca yayınlanan raporda İngiliz güvenlik servislerinin demokrasi yanlısı ve insan hakları gruplarına gizli ödemeler yaptığı iddia edilmiştir (BBC News, 2012b). Rus yetkililer

⁸ İngiltere'nin, sahte bir taş içerisine gizlediği ekipmanlarıyla bilgi akışı sağladığı skandal olarak medyada yer almıştır. Daha detaylı bilgi için, BBC News (19.01.2012) "UK spied on Russians with fake rock", "Çevrimiçi" <https://www.bbc.com/news/world-europe-16614209> Erişim Tarihi:10.10.2021

yaşanan bu gelişmeleri güvenlik söylemi içerisinde değerlendirerek (Bogdanova, Cook ve Kulmala, 2018: 504) ilki 2006 ikincisi 2012 yılında olmak üzere iki yasa çıkartmıştır.

İlk yasa 10 Ocak 2006'da "Rusya Federasyonu'nun Çeşitli Yasama Eylemlerinde Değişiklik Yapılmasına Dair" 18-FZ sayılı Federal Yasasıdır. Yasayla beraber STK'ların güçlendirilmesi, Rus hayırseverlerin teşvik edilmesi ve Rusya'daki yaşam kalitesini iyileştirmede önemli bir rol oynayabilecek profesyonel bir STK sektörü geliştirmek amaçlandığı dile getirilmiş olsa da yasa, STK'lara her üye ve kurucu hakkında kişisel bilgileri detaylandıran yeni kayıt belgelerinin doldurulması, tüm yabancı bağışların raporlanması ve bu paranın nasıl harcandığının belirtilmesini mecbur kılmaktadır (Crotty, Hall ve Ljubownikow, 2014: 1254). Ayrıca yasa hükümete, özel politika ve kampanya faaliyetleriyle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere bir kuruluşun tüm toplantılarına ve etkinliklerine herhangi bir kısıtlama olmaksızın temsilci gönderebilme yetkisini de tanımaktadır (Robetson, 2009: 540; Crotty, Hall ve Ljubownikow, 2014: 1254).

Sivil toplumu özerklik ve finansal açıdan tam anlamıyla sınırlayan ve hükümet kontrolü ile baskısını her daim üzerlerinde hissedecekleri bu yasanın sacayaklarından bir diğeri ise 2006 yılında Vladislav Surkov tarafından sunulan Egemen Demokrasi⁹ kavramıdır. Hâkim olan demokrasi anlayışından farklı olan bu kavrama uygun olarak devlet, Rus sivil toplumuyla olan dış bağlantıları yönetmek için art arda önlemler almış ve ulus ötesi bağları bir yükümlülük haline getirerek, Rusya'da devlet-sivil toplum ilişkilerini Rus kimlik siyasetine bağlamıştır (Stuvøy, 2020: 1104). Bu bağlamda Rus makamları, sivil toplum, 'dışarıdaki' olarak ortaya çıktığında ve 'içerideki bir yabancı' olarak yönetildiğinde, Rusya'nın uluslararası ilişkilerine, özellikle de statü ve küresel güç mücadelesiyle iç içe geçtiğini savunmaktadırlar (Stuvøy, 2020: 1106). Bu sebeple de yasalar çerçevesinde STK'lar üzerinde oluşturdıkları sınırlandırmalar ve kontrol gücü ile onları yönlendirerek Rusya'nın uluslararası itibarını devlet eliyle şekillendirmeye çalışmaktadırlar.

⁹ Egemen Demokrasi Kavramı başlığı altında daha detaylı bir şekilde ele alınacak olan kavram, dışarıdan yönetilemeyen egemen bir Rusya devleti oluşturarak Batılı anlayıştan farklı bir demokrasi ile Rusya'nın kendine özgü ihtiyaçlarını cevaplayabileceği bir siyasal sistemi ifade etmektedir. Kaynak: Esin Güven, "Rusya Federasyonu Yumuşak Gücü ve Yumuşak Gücünün Rus Dış Politikasına Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, S.B.E. Ankara, s.91.

Bu doğrultu üç tür sivil toplum ortaya çıkmıştır. İlk grup, Crotty Hall ve Ljubownikow'un (2014: 1255) Cook ve Vinogradova'dan (2006:34) aktardığı üzere devlet veya hükümet yetkilileri tarafından oluşturulan, devletin politika gündemini meşrulaştırmaya, tamamlamaya ve desteklemeye ve özerk ve işleyen bir sivil toplum imajı yaratmaya çalışan kukla kuruluşlardır. İkinci grup, yerel tabanlı olup yurtiçinde veya yurtdışında finansman bulmada sıkıntı yaşayan grup (Henderson,2002), üçüncü grup ise Crotty vd. (2014: 1255) Jakobson ve Sanovich'ten (2010) aktardığı gibi geçmişte Batı fonlarına bağımlı olan geleneksel organizasyonlardan oluşan gruptur. Devlet, ilk grubu devletin yapıcı ortakları olarak değerlendirip onları finansal olarak desteklerken diğer grupları potansiyel hain yabancı ajanlar olarak sınıflandırarak bu gruplar arasında net bir sınır çizmiştir (Bogdanova, Cook ve Kulmala, 2018: 505).

Bu sınırın yasal çerçevesi ise 2012 yılında "Yabancı Bir Temsilcinin İşlevlerini Gerçekleştiren Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Rusya Federasyonu Mevzuatında Değişiklik Yapılması Hakkında" 120-FZ sayılı Federal Yasa, medyada bilinen adıyla "yabancı ajan yasası" (bundan sonra bu şekilde anılacaktır) ile çizilmiştir. Yasa, yabancı fon alan ve sözde siyasi faaliyet ile uğraşan tüm STK'ların "yabancı ajan" olarak kaydolmasını zorunlu kılmıştır. Bunu yapmayan kuruluşlar, hiçbir mahkeme emri olmaksızın faaliyetlerinin askıya alınmasıyla cezalandırılacaktır (European Economic and Social Committee, 2014: 8). Devlet, bu yasalarla bazı sivil toplum örgütlerine, dış çıkarlar peşinde olabilecekleri ve Egemen Demokrasi kavramıyla birlikte, sivil toplumu jeopolitik bir savaş alanı haline getirdikleri için güvenilmemesi gerektiğini ima etmektedir (Stuvøy, 2020: 1107). Bu savaş alanı daha çok insan hakları ve demokrasi alanlarında olmakla birlikte Rusya'nın uluslararası itibarını zedelemeye çalıştıklarını öne sürmektedirler (Crotty, Hall ve Ljubownikow, 2014: 1253). Uluslararası kamuoyu ise bu yasalar karşısında Rusya'yı, sivil toplum özgürlüğü ile ilgili uluslararası standartlara uymaya çağırmaktadır. Bu çağrının sahiplerinden biri olan AB, AB-Rusya iş birliği programlarının yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (European Economic and Social Committee, 2014:6). BM, AB, Avrupa Parlamentosu, AGİT gibi kilit uluslararası paydaşlar, çağdaş Rus sivil toplumunun bireysel inisiyatif ve sosyal aktivizm için düşmanca bir iklimle karşı karşıya olduğunu ve Rusya'da sivil toplum için daralan alanla ilgili ortak bir endişeyi paylaştıklarını dile getirmişlerdir. (European Economic and Social Committee, 2014:

7). Eşit olmayan bir oyun alanında dışlanan bir sivil toplum yapılanmasının inşa edildiği Rusya’da, yabancı ajan olarak kayıt olmak istemeyen kuruluşlar faaliyetlerini sonlandırma kararı almışlardır. Bu kuruluşlardan biri olan ABD merkezli MacArthur Vakfı, 1992’den beri, 173 milyon dolardan fazla hibe vermiştir (Luhn, 2015). 2001-2011 yılları arasında 3 milyar dolardan fazla harcama yapan USAID, 2012 yılı için 50 milyon dolar daha harcama yapmayı planlarken yasa nedeniyle çekilmek zorunda kalmıştır (Crotty, Hall ve Ljubownikow, 2014: 1257).

Devletin sivil toplum kuruluşları arasında yaptığı ayırım göz önüne alındığında Rus sivil toplumunun gelişmesi, Rus halkının veyahut Rusya’da ikamet eden yabancıların hakları söz konusu olduğunda seslerini duyurabilmesi için bu büyük meblağlara ihtiyaçları daha da artmıştır. Rusya’nın STK’lara karşı olan korkusu, her geçen gün baskıyı daha da arttırmaktadır. Bu durumun yarattığı ortam ise uluslararası kamuoyunda Rusya’nın demokratik haklara karşı saygı göstermediği algısını yaratarak hukukun üstünlüğü ilkesini çiğnediğini göstermektedir. Bu minvalde STK yasaları, itibarda zedelenmeye yol açarak yumuşak güç vasıtasıyla imajın tamir edilmesini gerekli kılmaktadır.

2.1.6. 2013 Eşcinsellik Karşıtlığı Yasası

Vladimir Putin, 29 Haziran 2013’te “çocukları geleneksel aile değerlerinin inkârını teşvik eden bilgilerden korumayı amaçlayan” 135-FZ sayılı Federal Yasayı imzalamıştır. Yasa, “küçüklere geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin teşvik edilmesini” yasaklamaktadır (Human Rights Watch, 2018: 6). Rusya’nın neden eşcinselleri hedef aldığını Buzzfeed News için kaleme alan Miriam Elder (2013), Putin’in bu yasayı onaylamasının ardındaki gerekçeleri şu şekilde ifade etmiştir; fiziksel ve ahlaki olarak Rusya’nın varlığını korumak ve iktidarının devamlılığını sağlayabilmek için bir iç düşman yaratmak. Birçok etnik unsuru bünyesinde barındıran Rusya için Rus nüfusundaki azalma iç güvenlik bakımından tehdit oluşturduğundan eşcinsellere yönelik tutum oldukça serttir ve eşcinseller evliliklere şiddetle karşı çıkılmaktadır.

Bu konuya en sert tepki gösterenlerden biri Rus Ortodoks Kilisesi başkanı Patrik Kirill, konuyla ilgili olarak; “eşcinsel evlilik, bir ulusu “kendi kendini yok etme yoluna” götüren “tehlikeli bir kıyamet sistemidir” açıklamasını yapmıştır

(Elder, 2013). Patrik Kirill'in eşcinsellik karşıtları safında olması Putin'in Ortodoksluk ile Egemen Demokrasi çerçevesinde oluşturmaya çalıştığı ideolojisini desteklerken ahlaki anlamdaki varlığı devlet düzeyindeki söylemlerde güçlendirmekte ve geleneklerine bağlı, Batı'dan farklı kendine has bir Rusya yaratma çabasının da temelini oluşturmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi birçok etnik unsurdan oluşan Rusya için milliyetçilik kartını oynamak oldukça tehlikelidir. Bu sebeple iktidarın içeride yaratabileceği düşman, tüm etnik unsurları da ortak noktada buluşturabilecek ve onların nazarında ahlak dışı olarak nitelenen eşcinsel insanlardır. Tüm bu gerekçelerin ardına sığınarak çıkarılan eşcinsel karşıtlığı yasası, egemen bir ahlak biçimi¹⁰ yaratılmasına zemin sağlayarak devlet çıkarlarına uymayan bireylerin veya grupların temel insan haklarını tanımayı reddetmekte ve uluslararası normları hiçe saymaktadır (Wilkinson, 2014: 365).

Yasa, Putin'in ülke içindeki popülaritesinin artmasına yardımcı oldu, ancak Rusya'nın yurtdışındaki imajına büyük zarar vermiştir (Rutland ve Kazantsev, 2016: 405). Örneğin; Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Derneği'nin Avrupa bölümü olan ILGA-Europe, her yıl yayınladığı yıllık inceleme raporunda Rusya, 2014'te 49 Avrupa ülkesi arasında Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender, İntersex (LGBT) bireyler için Avrupa'nın en az güvenilir ülkesi olarak son sırada yer almıştır (ILGA-Europe, 2014). Yine muhafazakâr, ABD merkezli Katolik Aile ve İnsan Hakları Enstitüsü bu yasaı destekleyerek BM'de tanıtıyor olsa da yasanın 2014 Soçi Kış Olimpiyatları üzerindeki etkisi oldukça büyük olmuştur (The Council for Global Equality, t.y). Uluslararası kamuoyunda yasanın tartışmalı durumunun yankıları sürerken Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), cinsel tercihleri ne olursa olsun olimpiyatlara katılan oyuncuların bu yasadan etkilenmeyeceklerine dair hükümetten güvence aldığını ifade etmiştir. Rusya Spor Bakanı da dâhil olmak üzere birçok Rus yetkili bu açıklamaya karşı çıkarak “geleneksel olmayan cinsel yönelime sahip bir sporcu... sokağa çıkar ve bunun propagandasını yapmaya başlarsa elbette hesap sorulur” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (The Council for Global Equality, t.y).

¹⁰ Wilkinson, Egemen ahlak ya da ahlaki egemenlik terimini, devletlerin toplumun ahlaki normlarına veya geleneksel değerlerine karar verme ve aktif olarak uygulama hakkına sahip olduğu ve bu hakkın uluslararası normlar ve yükümlülüklerden önce geldiği fikrini tanımlamak amacıyla kullanmıştır. Yazar, bu tanımlamanın -Rusya'nın da tamamıyla bu biçimde davrandığını düşündüğü için- Rusya için de geçerli olduğunu düşünmektedir.

Rusya'nın eşcinsel karşıtlığı yasası, ayrımcılığı ve homofobiyi ulusal hukuka dâhil ederek, Rusya'nın uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ihlal etmektedir. Örneğin; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin isim ve cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, ile cinsel hayat gibi unsurların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8.Maddesi korunan kişisel alanın önemli öğeleri olduğuna hükmettiği halde Rusya, Sözleşmeye taraf olmasına karşın bu hükmü çiğnemiştir (European Court of Human Rights, 2019: 33). Ayrıca bölgesel LGBT karşıtı propaganda yasaları kapsamında bir dizi yasal işlem yapılmıştır. Özellikle St. Petersburg'da, Madonna ve Lady Gaga gibi uluslararası tanınırlığı olan sanatçılarda dâhil olmak üzere aktivistler, yerel LGBT topluluğuna desteklerini ifade ettikleri için para cezaları ve yasal işlemlerle karşı karşıya kalmışlardır (The Council for Global Equality, t.y).

Sonuç olarak geleneksel değerler kapsamında ele alınmış olan yasa, etnik ve dini farklılık gözetmeksizin Rusya halkını ortak bir noktada birleştirmiş ve Putin'e siyasi bir kazanç sağlamıştır. Bu şekilde Putin Rusya'nın ahlaki koruyuculuğunu da üstlenerek ulus-devletin hayatta kalması için geleneksel değerleri ve onların temel kurumlarını (Rus Ortodoks Kilisesi) korumanın sorumluluğunu da yerine getirdiğini Rusya halkına ilan etmiştir (Wilkinson, 2014: 368). Soçi Olimpiyatları dönemindeki açıklamalar, uluslararası hukukun çiğnenmesi, LGBT bireylere yönelik şiddet ve onları destekleyenlere karşı uygulanan yaptırımlar uluslararası kamuoyunda olumsuz bir etki yaratarak bu bireylerin Rusya sınırları içerisinde can güvenliğinin olamayacağı imajını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple Rusya'nın yumuşak güce ihtiyacı daha da artmaktadır.

2.1.7. Suikastlar

Putin'in iktidara geldiği andan itibaren inşa etmeye çalıştığı devlet yapısı, Batı'nın demokrasisinden, kültüründen farklılığı vurgulanan bir Rusya olmuştur. Bu yapının içinde gerçekleşen yolsuzluklar, seçim hileleri, yargının ve medyanın bağımsızlığının engellenmesi bu farklılığı ortaya koyan olgulardır. Diğer yandan iç kamuoyunda gerçekleşen terör saldırılarının (Beslan saldırısı vb.) aslında devlet planlı olarak gerçekleştirilerek Putin'in Rusya'nın koruyucusu olduğu ve o olmazsa Rusya'nın güçsüzleşeceği algısı yaratılmaya çalışılmıştır (Rahkmanova, 2016). Ülke içindeki bu yapıyı araştıran gazeteciler ve KGB'den ayrılan veyahut emekli olan ve casusluk yapan ajanlar ile bazı oligarklar Putin'in hedefi haline gelmişlerdir.

Putin, kendi çıkarlarına uymayan ve kurmaya çalıştığı yapıyı bozmaya yeltenen kişilere yönelik suikastları bir siyasi tiyatroya çevirmiştir (Gioe, Goodman ve Frey, 2019: 565). Suikastlar, Rusya'nın (aslında Putin'in) düşmanlarına yönelik stratejik mesajlar olarak ve dolayısıyla devlet gücünün kendine özgü bir unsuru olarak kullanılmakta ve bu mesajları ileten istihbarat servislerinin rollerini gizleme ihtiyacı hissedilmemektedir (Hänni ve Grossmann, 2020: 403-404). Rusya, kullandığı yöntemlerle hem düşmanlarına hem de uluslararası kamuoyuna ulaştırmak istediği mesajları iletmıştır. Örneğin, Alexander Litvinenko, Polonium-210 ile zehirlendikten sonra hastanede çekilmiş bir fotoğrafında saçları dökülmüş ve acı çeker bir haldedir. Litvinenko'nun bu hali ve Polonium-210'un seçilmesi, iltica edenin uzun süreli, gereksiz acılı ve görünür bir ölümle öleceği ve "kaçmaya cesaret etmeyin çünkü 'hainler' her zaman er ya da geç cezalandırılacaktır" mesajını iletmıştır (Hänni ve Grossmann, 2020:405-408). Çeçenistan Savaşı'ndaki insan hakları ihlallerini araştıran gazeteci Anna Politkovskaya'nın ölümü ise oldukça trajiktir. Polikovskaya cinayetinin tarihi Putin'in de doğum günü olan 7 Ekim 2006'dır. Bir tesadüf olmanın ötesinde olan bu suikast tarihi manidar olmakla birlikte gazetecilere araştırmamaları gereken meselelerde başlarına neler gelebileceğinin açık bir göstergesi olmuştur. Litvinenko ve Politkovskaya'nın yanı sıra 2009'da avukat Sergei Magnitsky'nin, 2013'te Oligark Boris Berezovski'nin ve 2015'te muhalefet lideri Boris Nemtsov'un öldürülmeleri muazzam ölçüde olumsuz tanıtım yaratarak bir tür "olumsuz" yumuşak güç üretmiştir (Rutland ve Kazantsev, 2016: 405).

Putin, suikastlar aracılığıyla düşmanlarının yanı sıra uluslararası kamuoyuna da yeniden dirilen küresel bir güç olan Rusya'yı ve onun karşısındaki Batı'nın zayıflığını göstermeye çalışarak sınırsız bir Rus gücünden kaçılmayacağı ve onun durdurulamayacağı mesajını vererek Rusya'nın itibarını güçlendirmeyi amaçlamış; (Hänni ve Grossmann 2020: 407-408) ancak; bu amaç tam tersi bir etki yaratarak mafyatik bir devlet imajı ortaya çıkarmış ve uluslararası kamuoyunun Rusya'dan uzaklaşmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, yedi başlık altında detaylıca ele aldığımız meseleler Rusya'nın kendi politik davranışlarıyla uluslararası kamuoyundaki imajını nasıl kötü bir çizgiye getirdiğini açıklamaktadır. İktidardaki gücünü ve yerini sağlamlaştırmak isteyen yöneticilerin ulusal politikada attıkları adımları uluslararası politikada ayaklarına

dolanabilecek hamleler olmuştur. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hazırlanan dış politika konseptlerinde vurgulanan uluslararası hukukun üstünlüğü, çiğnenerek kötü bir Rusya resmi çizilmiştir. Bu resmi silip en baştan çizebilmeyi sağlayacak olan ise yumuşak güçtür. Rus yöneticiler de yumuşak gücün sağladığı daha az maliyetli ancak büyük ölçekli etkiyi 2000'li yıllardan itibaren daha iyi gözlemleyerek dış politika hamlelerinde yer vermeye başlamışlardır.

3. RUS YUMUŞAK GÜCÜ

Rusya, coğrafi konumunun kimliği üzerindeki etkilerini dış politikasını oluştururken daima hissetmiştir. Bir yönüyle Bizans'ın diğer yönüyle Altın Orda'nın varisi tartışmaları arasında (Kamalov, 2011: 21) kimliğini ararken Sovyetler Birliği dönemiyle Hristiyanlık ve otokrasi geçmişini komünizm ve tek partililik ile değiştirmiştir (Tsygankov, 2013: 286). Sovyetlerin dağılması ile birlikte ortaya çıkan boşlukta “yeni bir şey” arayışına girme ihtiyacı hissetmiştir. Bilhassa Yeltsin döneminin ilk yılları bu arayış ile geçmiş Atlantikçiler ve Avrasyacılar arasında dış politikada hangi yolun izleneceği tartışmaları yapılmıştır. Putin dönemi ile bu arayış nihayete ermiş ve Sovyetler Birliği öncesi fikirlerin yeniden gündeme geldiği, yeni bir Rusya, başka bir deyişle Putin'in Rusya'sı ortaya çıkmıştır.

Putin'in Rusya'sının şekillenmesinde etkili olan birçok isim vardır. Nikita Mikhalkov, Putin'in düşünce dünyası üzerindeki en etkili isimlerden biridir. Mikhalkov'un Çarlık Rusya'sına olan hayranlığı (Eltchaninoff, 2017: 43), onu devrim döneminde sürgün edilen Nikolay Danilevski, Konstantin Leonitev, Ivan Ilyin, Lev Gumilyov gibi isimleri okumaya itmiştir. Mikhalkov, bu isimleri kendisi okumakla kalmamış, Putin'in de bu isimleri tanımasını ve onlardan etkilenmesini sağlamıştır. Bilhassa Putin Rusya'sının ideolojik çerçevesini oluşturan Ortodoksluk, Avrasyacılık, Egemen Demokrasi ve Rus Dünyası (Russkiy Mir) kavramlarının temelini bu isimlerin eserlerinde bulmak mümkündür (Jouanny, 2016; Eltchaninoff, 2017). Yeni Rusya'nın bu ideolojik temelleri Rus yumuşak gücünün de arka planında yer almaktadır. Bu bağlamda Putin Rusya'sının yumuşak gücü çalışmamızda ideolojik temelleriyle birlikte tartışılarak analiz edilmiştir.

3.1. Rus Yumuşak Gücünün İdeolojik Temelleri

3.1.1. Rus Dünyası (Russkiy Mir) Kavramı

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile birlikte Rusya ekonomik ve politik krizlerin yanında bir de “kimlik” krizi ile karşı karşıya kalmıştır. “Biz kimiz?” sorusu, Rusya'nın tarihinde her daim tartışılmış ancak 1990'larda acilen cevaplanması gereken bir soruya dönüşmüştür. Mekânsal olarak Rusya'nın Batı'ya mı (Bizans'ın varisi olduğu iddiaları gerekçesiyle) yoksa Doğu'ya mı (Altın Orda'nın varisi olduğu gerekçesiyle) ait olduğu (Kamalov, 2011: 21) tartışmaları Sovyetler Birliği sonrasında Rusya'nın kimliğinin Batı'nın “Öteki” olarak adlandırıldığı bir yapıda inşa edilmesiyle sonuçlanmıştır. Peki, Öteki'nin karşısındaki Rusya nasıl bir Rusya? Bu soruyu kısaca cevaplamak gerekirse Putin'in Rusya'sı demek yeterlidir. Geniş ölçekte ele aldığımızda ise Putin'in Rusya'sı elbette ki sadece Putin'in düşünceleri çerçevesinde şekillenmemiştir. Putin'i bugünkü Putin yapan birçok unsur ve kişi söz konusudur. Putin'in üzerinde tesiri olan kişilerden birkaçı ise Sergey Şoygu, Vladimir Yakunin, Gleb Pavloski, Vladislav Surkov, Nikita Mikhalkov ve son olarak Putin'in günah çıkarttığı Papaz Tikhon Çekunov'dur (Eltchaninoff, 2017: 15-16). Bu isimler Putin'in düşünce dünyası üzerinde ve yeni Rusya'nın kimliği ve milli ideolojisinin şekillenmesinde etkili olan isimlerdir.

Putin için Sovyetler Birliği sonrasında yumuşak güç için en umut verici ideoloji Rus Dünyası konsepti olmuştur (Maliukevičius, 2013: 87). Gleb Pavlovskiy, Petr Shchedrovitskiy, Sergey Chernyshev, Yefim Ostrovskiy ve Maksim Shevchenko tarafından 1990'larda formüle edilen konseptin kökenlerini 1917'de göç eden Rus filozoflarının eserlerinde bulmak mümkündür (Tishkov, 2008: 4). Mesela Ivan Ilyin'in “*Görevlerimiz*” adlı eserinde yer alan şu satırlar Rus Dünyası fikrinin çok da sistemli olmayan bir şekilde ilk kez dile getirildiği ve Putin'i derinden etkileyen satırlardır; “(...) *Yepyeni bir fikir gereklidir; kaynaklarını dinde ve manevi anlamını ulusta bulan bir fikir. Yarınların Rusya'sını ancak ve ancak bu tür bir fikir etrafında kurabiliriz*” (Eltchaninoff, 2017: 49).

Feklyunina'ya (2016: 783-785) göre Rus Dünyası kavramının dayandığı dört temel vardır. Bunlar; Rus uygarlığı fikri, ortak geçmiş tezi, çok ulusluluk ideolojisi ve Batı değerlerine alternatif bir sistem iddiasıdır. Rus uygarlığı fikrinin

belirleyicileri dar anlamda Rus dili ve Ortodoksluk iken; geniş anlamda Rus kültürüdür (Feklyunina, 2016: 783). Tishkov (2008: 5) kavramın Rusya topraklarının genişletilmeye çalışılmasından ziyade kültürel alanda, dünyanın dört bir yanına dağılmış insanların bilincinde var olduğunu ifade eder. Bu yönüyle Rus uygarlığı fikri dünya üzerinde Rusça konuşan ve Ortodoksluk mezhebini benimsemiş olan insanlar üzerine kuruludur. Bu doğrultuda kavramda kullanılan *russskiy* kelimesi her ne kadar Rusçada etnik kökeni Rus olan kişileri ifade etse de (Jouanny, 2017: 62) Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Nisan 2007'de Federal Meclise hitaben yaptığı konuşmadaki; "Rus dili (...) Rusya'nın kendisinin çok ötesine geçen bir topluluk olan Rusça konuşulan dünyadaki milyonlarca insanın yaşam alanıdır" (Russkiy Mir Foundation, t.y.a) sözleri Rus Dünyasının etnik Rusların dışındaki kişileri de kapsayacak şekilde Rus yumuşak gücü içerisinde şekillendirildiğini göstermektedir.

Rus Dünyasının birliğine konu olan ikinci mihenk taşı olarak ifade edebileceğimiz Ortodoksluk, Rus devletinin sakinleri üzerinde bin yıllık güçlü bir siyasi ve manevi etkiye sahip olması hasebiyle Rus kimliği ve Rusya'nın komşu devletlerle ilişkileri konusundaki söylemde önemli bir oyuncu olmuştur (Polegkyi, 2011: 17). 2008 Gürcistan-Rusya çatışması döneminde Gürcistan Ortodoks Kilisesi Patriği II. Ilya ile Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Kirill arasındaki temasların iki ülke arasındaki tek iletişim kaynağı olması, Rus Ortodoks Kilisesi'nin siyasi rolünün ve Rus yumuşak gücünün içindeki rolüne verilebilecek örneklerdendir (Jouanny, 2017: 73). Patrik Kirill'e göre, Rus Dünyasının çekirdeği Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Moldova'dır ve Rus Ortodoks Kilisesi, Rus Dünyasının belkemiğidir (Polegkyi, 2011: 19). Kirill tarafından yapılan bu açıklama Rus Dünyasının sınırlarının tanımına bir sınırlılık getirse de Putin'in az önceki ifadeleri Rus Dünyasının ulus ötesi niteliğini vurgulamaktadır. Devlet ile Kilise arasındaki bu farklı tanımlamaya karşın aralarındaki ilişkiyi "güçlerin senfonisi" modeli çerçevesinde tasarlayarak birbirlerine ihtiyaç duydukları zamanlarda desteklerini dile getirmektedirler. Ortak geçmiş tezi; çarlık ve komünizm arasında yeni bir paydanın yaratılmasıdır. Başka bir deyişle vatanseverlik çerçevesinde ortak hafıza alanlarının yeniden canlandırılmasıyla birlik vurgusunun yapılmasıdır. Örneğin; bir yandan komünizme karşı savaşmış General Anton Denikin'in naaşı Rusya'ya geri getirilirken diğer taraftan Almanya'nın teslim olmasının 70. yıldönümünde Ölümsüzler Alayı

kutlamalarıyla Kızıl Ordu'nun ölen askerleri yâd edilmiştir (Jouanny, 2017: 64). Bu tarihi sentez ile Rus Dünyasının bireyleri ortak bir paydada bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Çok ulusluluk ideolojisi;" farklı dil, din, kültür ve değerleri taşıyıp farklı etnik kökenlere sahip insanların oluşturduğu Rusya merkezli bir uygarlık alanıdır" (Gülseven, 2019: 39). Bu uygarlığın çerçevesini Doğu-Batı arasındaki kimlik mücadelesinin de aşılmasını sağlayan Avrasyacılık oluşturur (Jouanny, 2017: 74). Avrasyacılara göre, "Avrasya, kendine özgü coğrafyası, tarihi, sosyo-kültürel yapısı, kıta ekonomisi vasıfları ile bir medeniyet olagelmıştır" (İmanov, 2007: 2). "Kendine özgü mekân idraki, tarih anlayışı, sosyoekonomik yapı ve uluslararası düzen düşüncesi geliştirmiştir; bu manada, ülke dâhilinde kültürel çoğulculuğu, dünyada ise çok kutuplu bir düzeni öngörmektedir" (İmanov, 2007: 4). Putin'in Avrasyacılar arsında ismini fiilen andığı tek isim Gumilyov'dur (Eltchaninoff, 2017: 49). Gumilyov'un eserlerinde bahsettiği görüşlerini İmanov (2007: 164) kısaca şu şekilde özetlemiştir: "a) Roma-Germen dünyasına, Katoliklere çoğunlukla mesafeli bir bakış, b) Batı karşıtlığı, c) Avrupa-merkezciliğe karşı olan çok merkezlilik taraftarlığı, d) linear/doğrusal değil, çevrimsel tarih görüşü, e) tek bir evrensel beşeriyetin değil, ayrı ayrı medeniyetlerin var olması, f) tarih üzerinde coğrafyanın etkisi" şeklinde sıralanan bu başlıklar Putin'in konuşmalarının birçoğunda geçerken aynı zamanda dış politika konseptlerinde de yer almış ve Rus Dünyası ideolojisinin bir parçasını oluşturmuştur. Son olarak Batı değerlerine alternatif bir sistem arayışı, Batı'nın yozlaşmış toplumsal normlarına karşı farklı bir sosyo-kültürel ve siyasal sistemi ifade eden "Egemen Demokrasi" kavramını ortaya çıkarmıştır (Gülseven, 2019: 39).

3.1.2. Egemen Demokrasi Kavramı

Nye, (2002: 70) kültür ve fikirleri, hâkim küresel normlara daha yakın olan ülkelerin yumuşak güçlerini daha geniş ölçekte yayabilecek ülkeler olduğundan bahsetmiştir. Rusya bu görüşe karşı çıkarak küresel olduğu iddia edilen normların genellenebilirliğini sorgulamaktadır (Kelkitli, 2018: 160). Bu sorgulama Vladislav Surkov'un Şubat 2006'da Birleşik Rusya forumunda yaptığı konuşmasında ilk kez kamuoyu önüne çıkarken, Surkov'un "*Nationalization of the Future*" (Geleceğin Millileştirilmesi) isimli yazısında vücut bulmuş ve 2006 sonlarında "Egemen

Demokrasi” adıyla Birleşik Rusya Partisi’nin fiili programı haline gelmiştir (Hudson, 2014: 192-193). Surkov (2009: 9) Egemen Demokrasiyi kısaca “halkın otokrasisi” veya “özgür insanların yönetimi” olarak tanımlamaktadır. Egemen Demokrasi, entelektüel liderliği, birleşik seçkinleri, ulusal yönelimli açık ekonomisi ve kendini savunma yeteneği ile diğer demokrasi türlerinden ayrılır (Surkov, 2009: 15). Surkov’a göre (2008: 81-82) Rus demokrasisi, ulusal devlet tarihi temeli üzerine inşa edilmiştir ve çarlık, sosyalizm ve oligarşi aracılığıyla trajik bir dönüşüm geçirmiştir (Surkov, 2009: 11). Bu dönüşüm neticesinde ortaya çıkan demokrasi genel kabul görmüş demokrasi anlayışından farklı bir demokrasidir (Surkov, 2008: 82).

Genel kabule göre, demokrasi halkın yönetimde söz sahibi olması manasına gelirken aynı zamanda iktidarı sınırlayarak bireyi yönetimden koruyan bir yapıya sahiptir (Heywood, 2016: 75). Rusya’nın sahip olduğunu belirttiği Egemen Demokrasi bu kabul ile çelişmektedir. Bu çelişkiyi yaratan eylemleri Rusya’nın yumuşak güce ihtiyacını doğuran sebepler başlığında detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Egemen Demokrasi bağlamında bu başlıklara baktığımızda; halkın kendisini ifade etmesinin en önemli yolu olan seçimlerde yapılan yolsuzluklar ile bir başka ifade etme biçimi olan STK’lara yönelik çıkarılan yasalar demokrasinin ilkelerine aykırıdır. Yine eşcinsellere yönelik tutum ve rejimin görüşlerine yakın olmayan kişilerin ve muhalefetin isimlerine yapılan suikastlar demokrasideki çok seslilik ilkesinin çiğnenmesidir. Bu doğrultuda Surkov’un “halkın otokrasisi” ve “özgür insanların yönetimi” tanımları ile ilişkilendirmek mümkün görünmemektedir.

Egemen Demokrasi, tıpkı Rus Dünyası (Russkiy Mir) kavramı gibi Sovyet sonrası dönemde Rus kimliğini yeniden inşa etmeye yönelik söylemsel bir girişim olmuştur (Hudson, 2014: 190). Bilhassa demokrasiyi çatışma, zayıflık ve verimsizlikle bağlantılı olarak gören Rus halkı için gücün doğru yerde, yani toplumun en tepesinde toplanması manasına gelen Egemen Demokrasi, kolektif bir kimliğin çapasını sağlayabilecek nitelikte bir formül olarak görülmüştür. Elbette muhalefetin veya sivil toplumun bazı temsilcileri tarafından Egemen Demokrasinin apaçık otokrasiyi gizleyen bir kabuk, bir slogan olduğu dile getirilmiş olsa da Kremlin’in kontrol gücü bunun tartışılmasının önüne geçmektedir (Hayoz, 2014: 144). Ulusal kamuoyundaki bu tartışıl(a)mazlık durumu uluslararası kamuoyuna da dayatılmaktadır. Söylem, algılanan iç ve dış tehditlere yanıt olarak, pragmatik

hedeflere ulaşmak ve Rusya'nın birliğini sağlamak adına ilham kaynağı olarak hizmet etmek üzere geliştirilmiştir (Hudson, 2014: 199). Aynı zamanda ulusal ya da elit birliğin sağlanması, ulusun gücü ya da ulusal çıkar gibi unsurları içerdiği için Batı tarzı demokrasi değildir (Hayoz, 2014: 132). Bu sebeple Surkov, Rus toplumunun ve dolayısıyla Rus egemenliğinin farklı olduğunu ve Batı normlarına ve modellerine uymasının beklenmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Fisher, 2014: 18). Bu benzersizlik söylemi, Putin'in Başkanlığı döneminde, kuvvetler ayrılığı, bağımsız yargı, hukukun üstünlüğü ve basın özgürlüğü gibi demokrasinin temel unsurlarının ciddi şekilde yara aldığına gizlenmeye çalışılması ve rejimi Batının eleştirilerinden korumada bir savunma silahı işlevi görmüştür (Lipman, 2006; Krastev, 2006: 117). Bu savunmacı pozisyonun ardında Renkli Devrimlerin Batı müdahalesinin Rus sivilere Batılı demokrasi anlayışlarını dayattığı ve bu müdahalenin Rusya'nın siyasi felsefesini ve kurumlarını etkileme girişimi olarak görülmesi yatmaktadır (Fisher, 2014: 1). Dolayısıyla Egemen Demokrasi aynı zamanda Rusya'nın Renkli Devrimlere karşı kendini savunma refleksi ile bir dış tehdide karşı verdiği yanıttır (Musaoğlu, 2015: 26; Fisher, 2014: 42).

Rusya, ulusal alandaki kimlik inşasının yanı sıra uluslararası alandaki kimliğini de inşa ederken Egemen Demokrasi kavramını araçsallaştırarak özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi kavramların farklı bir yorumunu sunmaya çalışmıştır. Batı'nın normlarının hiçbirini sorgulamadığından kendisinin de sorgulanmasını doğru bulmamakta ve "normal" bir ülke, uluslararası toplumun tam teşekküllü bir üyesi olarak görülme niyetini her daim ifade etmektedir (Makarychev, 2008: 49-50). Batı normlarına getirdiği farklı yaklaşımlar, Batı ve Rusya arasında ortak bir dil geliştirilmesini engellemektedir. Bu durum aynı zamanda Rusya'nın Batı halkları ile kültürel bir bağ kurmasını ve yumuşak gücünü kullanmasının da önüne geçmektedir. Egemen Demokrasi ister halk ister seçkinler, muhalifler veya uluslararası toplum olsun, gözlemciler Rusya'ya nasıl bakılacağını ve "kolektif kimliğinin" siyasi anlam düzeyinde nasıl kavranması gerektiğini öneren bir çerçeve çizmektedir (Hayoz, 2014: 128) ancak; Rusya Egemen Demokrasi taraftarları tarafından reddedilen, evrensel olarak kabul edilmiş bir demokrasi teorisi temelinde "ölçülecektir" (Hayoz, 2014: 143). Bu değerlendirme neticesinde de ortaya demokratik olmayan bir ülke imajı ile birlikte otoriter eğilimlerini meşrulaştırmak adına muğlak bir kavramın adı

altında yürüttüğü politikalarıyla kendi egemenliğinin sınırlarını uluslararası kamuoyuna net bir biçimde hatırlatan bir Rusya resmi ortaya çıkmaktadır.

Surkov (2008) Egemen Demokrasi kavramını tartışırken ulusal karaktere ve kültüre en uygun olanın seçilmesine izin verilmesini, bunun sorgulanmamasını ve diğer demokrasi ve kültür biçimlerine öykünülmemesi gerektiğini söyler. Batı'nın felsefi, sosyolojik ve politik söyleminde Rusya'nın kendi konumuna sahip çıkması gerektiğini ve sanatın (her şeyden önce sinema ve edebiyatın) desteğiyle Rus kültürünün fetheden çekiciliğini yavaş yavaş geri kazanılmasının önemini belirtir (Surkov, 2009: 16). Bu bağlamda Egemen Demokrasi uluslararası kamuoyuna siyasi normlar ve kültürel anlamda farklı bir alternatif sunarak tek bir yol olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Bu minvalde Putin, Egemen Demokrasi kavramı sayesinde dışarıdan yönetilemeyen egemen bir Rusya devleti oluşturarak Batılı anlayıştan farklı bir demokrasi ile Rusya'nın kendine özgü ihtiyaçlarını cevaplayabileceği bir siyasal sistem oluşturmuştur (Güven, 2012: 91). Bu sistem kaynaklarını Yeltsin döneminin "güdümlü demokrasisi" sırasında olduğu gibi Batı'da değil Rusya'da bulmaktadır (Okara 2007). Bu haliyle Rusya'nın eşsiz tarihsel deneyiminden doğan ve Batı'nın demokrasi olarak adlandırdıkları özelliklerden farklı olan Egemen Demokrasi dış etkileri etkisiz hale getirmeye çalışan tüm otoriter liderler için çekici bir kavram haline gelmekte ve Doğu'nun otokratik siyasi kültürüne yakınlığı hasebiyle bu coğrafyadaki Rus yumuşak gücünün ideolojik temelini oluşturmaktadır (Popecsu, 2006: 1; Maliukevičius, 2013: 86).

3.2. Rusya'nın Yumuşak Güç Algısı, Araçları ve Nye'in Tanımlamasından Farkı

Rusya, bilhassa yumuşak güç politikalarına olan zaruri ihtiyacının bilinciyle Sovyetler Birliği'nden aldığı mirası da kullanmaya gayret ederek hem Rus Dünyası kavramıyla yaratmaya çalıştığı kimliği hem de Egemen Demokrasinin de doğasında olan o kendine özgülük olgusu çizgisinde kendi yumuşak güç anlayışını yöneticilerin söylemleri, Dış Politika Konseptleri ve atılan politik adımlar vasıtasıyla ortaya koymuştur. Bu bağlamda bu bölümde yumuşak gücün Rusya tarafından nasıl algılandığı, gelişimi, politika yapıcıların yumuşak gücü ne şekilde değerlendirdiği ve Nye'in ortaya koyduğu tanımlamadan ne derecede farklılaştığı tartışılmıştır.

Maliukevičius, (2013: 72) Rusya'nın yumuşak güç vizyonu arayışını iki farklı zaman dilimine ayırır. İlk zaman dilimi Rus Dünyası kavramının da şekillendiği Yeltsin'in Putin'e yönetimi devredene kadar geçen dilimdir. İkinci zaman dilimini ise akademik alanda da yumuşak gücün tartışılmaya başlandığı 2000-2010 arası olarak belirlemiştir. Rus resmî belgeleri geriye dönük olarak tarandığında yumuşak güç teriminin resmi anlamda kullanımı 2013 Rus Dış Politika Konsepti'ne dayanır (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013). Bu sebeple Maliukevičius'un bu ayrımını 2000-2013 olarak ifade etmek daha doğru olacaktır. Çalışmada bu ayrım esas alınarak 2000-2013 Rusya Federasyonu'nun yumuşak gücünün ilk dönemi ve yumuşak gücün yeniden inşası olarak tartışılmış olup 2013 sonrasındaki süreç ele alınmıştır.

Lankina ve Niemczy (2015: 103) 2000 yılında onaylanan Rus Dış Politika Konsepti'nde geçen “*Rus vatandaşlarının ve yurtdışındaki yurttaşların hak ve çıkarlarını mümkün olan her şekilde korumak; Rusya Federasyonu'nun dünyada olumlu algılanmasını teşvik etmek, Rusya halklarının Rus dilini ve kültürünü yabancı devletlerde yaygınlaştırmak*” (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2000: 2) maddelerin, yumuşak gücün rolünün dolaylı bir kabul olduğunu ifade etmişlerdir (Rutland ve Kazantsev, 2016: 397). Bu dolaylı kabul, yumuşak gücün öneminin farkında olduğu bir kabulden ziyade Rus Dünyası kavramı bağlamındaki bir kabuldür. Bilhassa kavramın “Batı icadı” (Makarychev, 2011:3) olarak algılandığı ve Renkli Devrimlerin tezahür ettiği 2000'li yılların başı göz önünde bulundurulduğunda bu tespiti kabul etmek doğru olmayacaktır. Diğer yandan Van Herpen (2015: 25) kavrama yönelik bu önyargılı bakış açısının, yumuşak gücün Rusya tarafından geç kabul edilmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu bakış açısı bir gecikmeye neden olmuş olabilir ancak bu gecikme yumuşak gücün kabulü ile ilgili değil, kimlik krizinin çözümüne odaklanılması hasebiyle çalışmanın ikinci bölümünün başında ele alınmış olan Sovyetler Birliği dönemindeki yumuşak güç mirasının geç hatırlanması ile ilgilidir.

Makarychev (2011) Rus yumuşak gücünün ana hatlarını şekillendiren üç temel fikirden bahsetmektedir. Bu ana ayrımı esas alarak Kosaçev'in (2012) yumuşak güce Rus yaklaşımını ele aldığı yazısındaki üçlü sütun yapısı çerçevesinde Rus yumuşak gücünün ideolojik temelleri ile bu ayrımlar arasındaki girift ilişkinin

yumuşak güç politikalarının ana zeminini nasıl oluşturduğu bu paragrafta ortaya konmaya çalışılacaktır. Makarychev'in (2011: 3) ayrımı seçici demokrasi yanlısı retorik, uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi fikri ve çeşitli medeniyet yaklaşımları şeklindedir. Seçici demokrasi yanlısı retorik Renkli Devrimler ve onun yarattığı kuşatılmışlık korkusunu canlandıran Arap Baharı olaylarına verilmiş bir cevaptır. Bu cevap STK'ların ve sosyal medya araçlarının devrimlerde oynadığı rolün yanı sıra Amerikan yayılcılığı ile ilişkili olup Batı yanlısı bir yönelim sergileyen ülkelerle ilişkilerde daha da belirginleşmektedir (Osipova 2014: 63; Makarychev, 2011: 3). Seçici demokrasi yanlısı retorikteki kilit noktalardan biri de Kosaçev'in üçlü sütununun ilk ayağı olan iş birliğidir. Burada Rusya'nın diğer ülkelerle ilişkilerinde, herhangi bir ideolojinin veya hükümet biçiminin dayatılmasını reddederek, iki ortak arasında temel bir eşitliğe dayanması gerektiği ifade edilir (Kosaçev, 2012). Başka bir deyişle evrensel liberal demokratik değerlerin diğer ülkelere dayatılmadığı, bu değerlerin Rusya'nın deyimiyle bahane edilerek iç işlerine karıştırılmadığı bir yapıdan bahseder.

Bu bahis de bizi Makarychev'in ikinci temel fikri olan uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi fikrine götürür. Bu fikir, Makarychev tarafından 2000 yılı Rus Dış Politika Konsepti'nde vurgulanan çok kutupluluk kavramıyla özdeşleştirmiş olsa da çalışmada bu fikir Egemen Demokrasi kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bunun sebebi Makarychev'in (2011: 4) kendisinin de bahsettiği üzere “demokratik çok kutupluluğun özgürlük, serbest rekabet ve demokrasinin diğer temel unsurları ile otoriterlik, totaliterlik, piyasa dışı bir ekonomi vb. konularını alakasız veya eşit derecede kabul edilebilir kılmasıdır”. Bu da Rusya'nın kendisi gibi, demokratik değerlere sahip olmadığı imajına sahip diğer ülkelerin nazarında Rusya'nın daha çekici bir profil yaratmasını sağlayarak Batı'nın dayattığı demokrasi anlayışından farklı bir alternatifin de olabileceğinin Egemen Demokrasi ile kanıtlanmaya çalışılmasıdır. Makarychev'in bu ikinci temel fikri Kosaçev'in üçlü sütununun üçüncü ayağıyla yani egemenlik ile örtüşmektedir. Kosaçev'in (2012) deyimiyle, Rusya, diğer ülkelerin kendi iç ve jeopolitik kararlarını verebilmeleri gerektiğine inanmaktadır. Son olarak çeşitli medeniyet yaklaşımları, Rus Dünyası kavramının dört temel unsurundan biri olan çok ulusluluk ideolojisiyle ilişkilendirebileceğimiz bu yaklaşım Avrasyacılık çerçevesinde tüm farklılıkların tek potada eritmeye çalışılmasıyla birlikte medeniyetler arası diyalog uzlaşmasının kolaylaştırılması

noktasında yumuşak güçte önemli bir yere sahiptir (Makarychev, 2011:5; Osipova, 2014: 65). Kosaçev'in yapısının ikinci ayağı olan güvenliğe tekabül eden bu yaklaşım aynı zamanda Rusya'da milliyetçilik kartının oynanmasındaki riski hatırlatmaktadır.

Yaklaşımlar ve ideolojiler arasındaki bu girift ilişki yapısı Rus yumuşak gücüne dair çerçevesi belli bir anlatının sunulmasını engellemektedir. Bu ilişki yapısı aynı zamanda Rus yumuşak gücüne dair yapılan çalışmalarda da bir kafa karışıklığı yaratmış ve farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmıştır¹¹. Bu çalışmada Nye'in ortaya koyduğu kavramın esas yapısı takip edilerek Rus yumuşak gücü tartışılmıştır. Bu tartışmaya başlamadan önce belirtilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Bu çalışmada olduğu gibi Nye'in kavramını merkeze alarak Rus yumuşak gücünü değerlendiren çalışmalar genellikle Rusya'nın yumuşak güç üretmedeki başarısızlığına dair sonuçlara varmaktadır (Avgerinos, 2009)¹². Bu çalışmadaki amaç bu yargıyı doğrulamak değil; aksine, bu yargıyı yıkararak Rusya'nın Nye'in orijinal kavramından nasıl kendine özgü bir yumuşak güç yorumunu ortaya koymaya çalıştığını tartışmaktır. Bu doğrultuda ilk olarak Nye'in yumuşak güç kaynağı olarak belirttiği ilk unsur olan kültür kapsamında Rus yumuşak gücü ele alınmıştır. Rus kültür tarihine geriye dönük olarak bakıldığında muazzam bir zenginlikle karşılaşmaktayız. Bilhassa Rus yüksek kültürünün yarattığı etki ve bıraktığı iz düşünüldüğünde oldukça mühim ve derinliği olan bir yumuşak güç kaynağıdır. Konumuzun odağı, Rus makamlarının bu zenginliği nasıl ve ne ölçüde yumuşak güç kaynağına dönüştürebildiğidir.

¹¹Örneğin; Lankina ve Niemezy (2015) Rus yumuşak gücünü Büyük güç imajı teşviki, Dikey bütünleşik propaganda ağı, Politik-ticari-ekonomik ağlar ve bağlar ve son olarak Ortak kültür ve tarih başlıkları altında değerlendirirken, van Herpen (2015), mimesis, geri alma ve buluş başlıkları altında bir tartışma sunmuştur. Son olarak Hudson (2013) Rus yumuşak gücüne ulus markalama, objektif imaj teşviki, yurttas politikası, insani işbirlik ve medeniyet söyleminin yayılması şeklinde yaklaşmıştır.

¹²Joseph Nye, "Putin's Rules of Attraction", **Project Syndicate**, 12.12.2014, "Çevrimiçi" <https://www.project-syndicate.org/commentary/putin-soft-power-declining-by-joseph-s--nye-2014-12?barrier=accesspaylog> Erişim Tarihi: 24.12.2022

Valentina Feklyunina, "Soft power and identity: Russia, Ukraine and the 'Russian world(s).'", **European Journal of International Relations**, 22(4), 2016, pp.773–796.

Sergey Karaganov, "Russia in Euro-Atlantic Region", **Personal website**, 24.11.2009, "Çevrimiçi" <http://karaganov.ru/en/publications/98> Erişim Tarihi:24.12.2022

Kiseleva (2015: 322) Rusya'nın, yumuşak güç politikasının bir sonucu olarak büyük güç statüsü kazandığından ziyade zaten büyük güç olduğundan dolayı yumuşak güç iddiasında bulunduğunu, bunun da hegemonik yumuşak güç söylemine "yerli" bir özellik kazandırarak odağı kültürel kaynaklara kaydırma çabası olduğunu ifade etmiştir. Slobodchikoff ve Davis (2017: 28) ise kültürel kaynaklarla oluşturulabilecek kimlik ile kazanılabilecek cazibe yerine Rus yumuşak gücünün Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olduğunu belirtmişlerdir. Bu iki argümanın vurguladığı nokta Rusya'nın kendisini tarihten gelen büyük güç statüsü hasebiyle yumuşak gücünün zaten var olduğu ve Batı'nın uyguladığı yöntemlerin aksine şahsına münhasır nitelikte yorumuyla kendi pratiklerini geliştirdiğidir. Bu açıdan Rusya'nın hegemonik yumuşak güç söylemini kademeli olarak reddettiğini, yumuşak gücün kendi versiyonunu sunmaya çalıştığını ifade edebiliriz (Kiseleva, 2015: 324). Bu gaye Kiseleva'nın (2015: 325) Kosaçev'in 2012 yılında Kommersant'a verdiği bir röportajdan aktardığı şu sözlerinde kendini göstermektedir; "Rusya'nın amacı, yumuşak gücü de dâhil olmak üzere ulusal çıkarlarını korumak söz konusu olduğunda "ne pahasına olursa olsun sevilmeğe değerdir". Kırım ve Ukrayna krizleri akıllara getirildiğinde bu sözler anlamını bulmaktadır.

Bu doğrultuda Rusya'nın hegemonik yumuşak güç söylemine karşı kültürel kaynaklarını kullanarak attığı adımlardan önemli birkaç başlık doğmaktadır. Bunlar; Rus Dünyası kavramı çerçevesinde bir medeniyet söyleminin oluşturulması, bu söylemin içerisinde Sovyetlerin yıkılmasıyla sınır dışı kalmış olan ve başka ülkelerde yaşayan yurttaşlar, bu yurttaşlar ile aradaki bağı sağlayan ortak tarih ve kültür tezi ve son olarak Batı'ya karşı üretilebilecek alternatifler. Bu başlıklar Rus yumuşak gücünün kültür kaynağının sacayaklarını oluşturarak hem politik adımlar ile hem de dış politika konseptlerinde yer verilerek somutlaştırılmıştır. Bu başlıklar doğrultusunda atılan adımlardan ilki 2007 yılında Putin tarafından yayınlanan bir kararname ile Rusya Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerine başlamış olan Russkiy Mir Vakfı'nın (Rus Dünyası Vakfı) kurulmasıdır (Osipova, 2017: 352). Vakıf, Rusya'nın kültürel ve siyasi nüfuzunu yurtdışına yansıtmak için bir araç olarak hizmet etmektedir (Makarychev, 2011: 4). Vakfın ana işlevi, yurtdışında Rus dili, kültürü ve eğitim sistemini tanıtmaktır. Bu amaçla düzenli olarak çeşitli konferanslar, yarışmalar ve olimpiyatlar düzenlemektedir (Sergunin ve Karabeshkin, 2015: 355). Rutland ve Kazantsev (2016: 402) ile Van Herpen (2015: 7), Kremlin'in

yumuşak güç stratejisindeki bu adımın Konfiçyüs Enstitüleri, British Council, Goethe Institute vb. kurumların taklidi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tespit kurumların işlevselliği bakımından kısmen doğru olmakla birlikte Russkiy Mir'in Dışişleri Bakanlığı'na bağlı, devlet destekli bir kuruluş olması hasebiyle de kısmen yanlıştır. Vakfın başkanı Vyacheslav Nikonov, Russkiy Mir kavramının Rusya'nın dünyanın her yerindeki dostlarını, yani Rusya'nın kültürü, tarihi ve diliyle ilgilenen tüm insanları barındırdığını ifade etmiştir (Hudson, 2013: 174).

Bu tanımlama Rus Dünyası kavramının tartışıldığı bölümde Putin ile Patrik Kirill arasındaki kavramın sınırları üzerine olan farklı bakış açılarını hatırlatarak bir anlamda Rus makamları arasındaki söylemde birliğin olmayışının kasıtlı olarak canlı tutularak muğlak bir çerçeve çizildiği düşüncesini doğurmaktadır (Lankina ve Niemczyk 2015: 103). Bu muğlaklığın bir diğer tezahürünü Kosaçev'in (2012) "Rusya'nın yumuşak gücü, her şeyden önce, yurttaşlarımızı ve Rusya'ya sempati duyan ve Rusya'yı incelemekte uzmanlaşanları içeren, kelimenin tam anlamıyla Rus Dünyasıdır" ifadelerinde de görmek mümkündür. Peki, Rusya bu muğlaklığı neden yaratıyor ve bunu yumuşak güç politikaları içerisinde nasıl kullanıyor sorusu oldukça mühim olmakla beraber Rusya'nın Russkiy Mir sonrasında hangi adımları attığının da cevabını vermektedir. Bu soruya cevaben, eğer Rusya Rus Dünyası kavramının sınırlarını sadece Rusya Federasyonu çerçevesinde kesin sınırlarla belirlemiş olsaydı, eski Sovyet ülkelerindeki etnik Ruslar ile kimlik, ortak tarih ve kültür aracılığı ile sağlayacağı bağın ideolojik zemininden yoksun kalacaktı.

Bu ideolojik zemine politik zemini sağlayan önemli belgelerden biri 2008 Rus Dış Politika Konsepti olmuştur. Konsept içerisinde yumuşak güç kavramı zikredilmese de Rus Dünyası kavramının kültürel yayılmacılığının aracı olan "yurttaş politikası" ortaya konmuştur. Bu politika "Rus vatandaşlarının ve yurtdışındaki yurttaşlarının haklarının ve meşru çıkarlarının kapsamlı bir şekilde korunmasını sağlamayı" içermektedir (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 2008: 2). Bu koruma Rusya'nın dış politika çıkarlarını geliştirmekle ilgilenen ulusal sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilecek olup; Rus Ortodoks Kilisesi ve ülkenin diğer ana birimleriyle etkin bir iletişim kurulacağı belirtilmiştir (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 2008: 13-16). Ayrıca Rusya'nın dünyadaki nesnel algısını arayacak, yurtdışındaki kamuoyu üzerinde kendi etkin bilgi

nüfuz etme araçlarının geliştirerek Rus dilini ve Rus halklarının kültürünü yabancı devletlerde tanıtılması ve yayılması amaç olarak belirlenmiştir (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 2008: 3-17). Bu amacı gerçekleştirmek adına 1925'te Yabancı Ülkeler ile Kültürel İlişkiler Derneği adıyla başlayıp Sovyetlerin dağılmasının ardından 1994'te Rusya Uluslararası Bilimsel ve Kültürel İş birliği Merkezi (Roszarubezhcenter) adıyla çalışmalarını 2008 yılına kadar devam ettiren ve bu tarihten itibaren tam ismiyle “Bağımsız Devletler Topluluğu ile İlişkiler, Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı” Rusçadaki kısaltmasıyla Rossotrudničestvo, Dışişleri Bakanlığı bünyesine alınmıştır (Lebedeva, 2020: 32; Rossotrudničestvo, t.y.a). Rus yumuşak güç kurumlarının en eskisi ve en önemlisi olan Rossotrudničestvo, isminin telaffuzundaki zorluk hasebiyle bir yarışma düzenleyerek 2021 yılı itibariyle Rus Evi (Русский дом) olarak anılmaya başlanmıştır (Rus Evi Ankara, 2021).

Rus Evi'nin odak noktalarının ilk halkasını oluşturan eski Sovyet ülkeleri ve yurtdışında yaşayan vatandaşlardır. Bunun sebebi Sovyetlerin dağılmasının ardından kendi ulusal kimliklerini inşa etmeye çalışan ülke yöneticilerinin sık sık Rus karşıtı ötekileştirme motiflerini kullanması, Rusça konuşan yurttaşların genellikle ikinci sınıf vatandaş muamelesi ile karşı karşıya kalmasıdır. Ulusallaştırma önlemlerinin, sosyal hareketlilik üzerinde etkisi olan Rusça iletişim ve eğitim fırsatlarını da kısıtlaması sebebiyle öncelikli alan olarak eski Sovyet ülkeleri belirlenmiş ve mevcut tarihi ve kültürel bağlar aracılığıyla bölgesel bir yeniden bütünleşme süreci başlatılmıştır. Bu bütünleşme arayışı Avrasya Birliği gibi entegrasyon projelerinin doğmasına da zemin hazırlayarak Rusya'nın daha güçlü bir jeopolitik nüfuz alanı elde etmesine olanak sağlamıştır (Hudson, 2013: 153; Van Herpen, 2015 :27).

Odak noktasının bir diğer halkası ise bu coğrafyanın dışında kalan kısımdır. Bu alanlarda etkili olabilmek adına Rus Evi'nin birincil görevi “modern Rusya'nın nesnel bir algısını” oluşturmaktır (Osipova, 2017: 351). Bu ihtiyacı doğuran en temel gerekçe Rusya'nın imajının Rusya dışındaki diğer aktörlerce şekillendirildiği inancıdır. Bu sebeple Rus makamları Rus Evi'nden dil, tarih, kültür, eğitim, insani yardım alanlarında çeşitli eğitimler, tanıtımlar, konferanslar, yarışmalar, etkinlikler düzenlemesini isteyerek kendi imajını devlet eli aracılığıyla yeniden dizayn etmeye çalışmaktadır. Günümüzde Rus Evi, 80 ülkede 97 şube tarafından temsil

edilmektedir. Bu temsilciliklerin 18'i Asya Ülkelerinde, 15'i BDT Ülkelerinde, 9'u Afrika Kıtasında, 10'u Amerika Kıtasında ve 28'i Avrupa'da yer almaktadır (Halidov, 2014: 49; Rossotrudnichestvo, t.y.b).

Hegemonik söylem, yumuşak güce sahip olmak isteyen ülkelerin hegemonik standartları karşılaması gerektiğini belirtir (Kiseleva, 2015: 320). Bu standartlar evrensel neo-liberal normlarca ortaya konmuş olup Rusya'nın ekseriyetle Batı ülkeleri tarafından dikte edildiğine inandığı standartlardır. Bu saik ile Rus yumuşak gücünün hedefi/alıcısı yalnızca hegemon olarak Batı değil, aynı zamanda Rusya'nın Öteki'si olarak Batı'dır (Kiseleva, 2015: 317). Bu bağlamda Nye'nin ikinci ana kaynak olarak belirttiği siyasi değerler Rus siyasetinde Egemen Demokrasi adı altında kendisini göstermiştir. İdeolojik temeller bölümünde detaylıca tartıştığımız bu kavrama ek olarak karşı-hegemonik yumuşak güç anlatısına eşlik eden bir diğer önemli unsur Rus kimliğinin de bir parçasını oluşturan Ortodoksluktur. Ortodoksluk ve geleneksel ulusal miras fikirleri etrafındaki sosyal birlik Kilise ve Devleti orta noktada buluşturmaktadır. Putin de Medvedev de kişisel dini bağlılıklarını alenen sergileyebilecekleri önemli ulusal olaylarda halkın kendilerini kararlı ahlaki Hristiyanlar olarak algılamasına yetecek kadar dini hizmetlere katılarak –dini savaş dilini kullanmaktan kaçınarak- sosyal birliği güçlendirecek sembollerden faydalanmaya çalışmışlardır (Kilp, 2011: 29-31). Kilise de hegemonik söyleme karşı “Batılı insan mutluluğu standartları, tüm ülkeler ve kültürler için geçerli mi?” (Popescu, 2006: 2) sorusunu sorarak Rus yumuşak gücünün Batı'ya karşı çalışan o ideolojik tarafını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda Batı'nın yozlaşmış normlarına karşı Ortodoks Rus değerlerinin anlatmayı ve yaymayı görev edinerek Rus manevi ve dini nüfuz alanlarını genişletmeye çalışmaktadır (Tatlı, 2018: 95; Stetsko, 2020: 160).

Nye'nin yumuşak güç kavramının son ana kaynağı olan dış politika için yaptığımız değerlendirmeyi hatırlayacak olursak siyasi değerlerle tutarlı politikalar takip edildiğinde dış politika hamlelerinden yumuşak güç üretilebileceğinden bahsetmiştik. Bu doğrultuda Rusya'nın Egemen Demokrasi kavramında vurguladığı ve Batı yumuşak gücünü her eleştirdiğinde daima dile getirdiği diğer devletlerin içişlerine müdahale edilmemesi ile birlikte devletlerin kendi kararlarını verebilmesi ve buna saygı duyulması gerektiği yönündeki retorikini 2008 Gürcistan müdahalesi

ile yıkmıştır. Bu müdahalenin ardından Gürcistan, siyasi anlamda Batı'ya daha çok yakınlaşırken aynı zamanda Rusya karşıtı hamlelerde bulunmuştur. Bu hamlelerden Rusya'yı yumuşak güç alanında etkileyecek ve onun gücünü zayıflatacak olanlardan biri Gürcistan'ın birinci sınıftan itibaren İngilizceyi zorunlu hale getirerek Rusçayı yedinci sınıftan itibaren seçilebilecek olan seçmeli ders kategorisine ekleyerek müfredatını değiştirmesi olmuştur. Bunun yanı sıra Gürcü restoranlarının sahiplerine işyerlerinde Rusça şarkılara izin vermemeleri talimatı verilmiş ve filmlerin Rusça dublajı yasaklanmıştır (Rotaru, 2018: 39). Batı medyası da Rusya'nın kaba askeri güç lehine yumuşak gücü terk etme kararı hakkında yazılar kaleme almış ve tartışmasız bir şekilde Rusya'nın imajına büyük zarar verdiği konusunda hemfikir olmuşlardır (Rukavishnikov, 2011: 77). Bu sebeple Kremlin kendi elleriyle yıktığı imajını yine kendi elleriyle yeniden inşa etmek ve uluslararası gücünü artırmak için büyük bir imaj çalışması başlatmıştır.

Rusya'nın enformasyon alanındaki çalışmalarının öncü kurumları Russia Today (RT), Sputnik News, Gorchakov Kamu Diplomasisi Vakfı ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC)'dir. Russkiy Mir, Rus Evi ve Rus Ortodoks Kilisesi, Rus Dünyası, Egemen Demokrasi, Ortodoksluk, kültür ve dil aracılığıyla Rusya'ya yönelik çekicilik yaratmaya çalışırken; enformasyon kurumları da yumuşak gücün cezbetme dışındaki diğer iki davranış biçimi olan ikna ve gündem belirleme ile diğer aktörler ve uluslar üzerinde bir etki yaratmaya çalışmaktadırlar. Kehone ve Nye (1998: 4) bilgiyi yayma yeteneğinin ikna potansiyelini arttıran bir unsur olduğunu dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda Rusya, kendi deyimiyle “gerçek Rusya” resmini anlattığında diğer aktörleri ve ulusları bu resme ikna etmek amacıyla bu kurumları birer yumuşak güç aracı olarak kullanmaktadır.

Bu kurumlardan ilki olan RT, 2005 yılı itibariyle devlet destekli olarak yayın faaliyetlerine başlamıştır. En temel hedefi küresel olaylara Batı dışında bir alternatif sunarak Rus bakış açısını uluslararası kamuoyu ile tanıştırmak ve Rusya imajını güçlendirmektir (Borshchevskaya ve Cleveland, 2018: 3; Osipova, 2017: 348). 2014 yılında kurulan Sputnik News ise tıpkı RT gibi Batılı haber kuruluşlarının sahip olduğu tekeli kırarak ABD'nin ağırlığının hissedildiği tek kutuplu medya pazarının dinamiklerini yıkmayı amaçlamaktadır (Osipova, 2017: 349). Bu bağlamda RT'nin ve Sputnik News içerik politikalarını nesnel bir gerçekliğin olmadığı ve “çok

kutuplu, çok renkli ve çok kültürlü bir dünya” söylemleri üzerine kurmuşlardır (Yablokov, 2015: 305; Budnitskiy, 2014).

Enformasyon alanındaki diğer iki önemli aktör olan Gorchakov Kamu Diplomasisi Vakfı ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC) 2010 yılında Russkiy Mir ve Rus Evi’nden sonra Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan diğer kuruluşlardır (Lebedeva, 2020: 38; Osipova, 2017: 351). Bu kurumların oluşturulmasındaki ortak gaye, Rus makamlarının anlatısına göre, diğer aktörlerce oluşturulmuş olan saldırgan Rusya imajının yarattığı Rusofobiye silmek ve Rus tarihinin gerçeklerini anlatmaktır (Semedov ve Kurbatova, 2020: 47). Bu kurumların oluşturulmasındaki resmi söylemdeki niyetlerin ötesinde Rusya’nın mutlak gayesi bu kurumlar aracılığıyla ikna ve gündem belirlemenin gücünden faydalanarak güçlü bir Rusya resmi çizmek ve o resimle ilgili uluslararası kamuoyundaki tüm bilgi üzerine hâkimiyet kurmaktır. Bu hâkimiyeti önceden Sovyetler Birliği ve şimdi de Rusya’nın kendisi tarafından yoğun olarak kullanılan basit bir retorik taktik olan “whataboutism” ile gerçekleştirmektedir.

Whataboutism’in arkasındaki fikir basittir: A Tarafı, B Tarafını kötü bir şey yapmakla suçlar. B Tarafı, konuyu değiştirerek ve A Tarafının hatalarından birine işaret ederek yanıt verir – “Yeah, Well what about that bad thing you did?(Evet, Peki ya yaptığın o kötü şey?)”. Bu yüzden literatürde whataboutism olarak yer almaktadır (Kurtzleben, 2017). Rus hükümeti Sovyetlerin bu tekniğini RT ve Sputnik News gibi Rus medya araçlarının programlarında kullanımını genişleterek Batı’dan gelen eleştirilerin meşruiyetine değinmeden, eleştirinin ikiyüzlülüğünü vurgulayıp onu saptırmaya çalışmaktadır (Slobodchikoff ve Davis, 2017: 31). Whataboutism’in en çok dikkat çeken örneklerinden biri, Edward Snowden’ın ABD’nin gizli hükümet bilgilerini medyaya sızdırmasıdır. Bu olayda Snowden’a Rusya tarafından sığınma hakkı verilmesi, Batı tarafından uluslararası hukuk sürecinin ihlal edilmesi şeklinde değerlendirilirken Rusya olayı bireysel özgürlük ve özgürlüğün korunması şeklinde çerçeveye koyarak söz konusu Batı’nın kendi ismi olduğunda ikiyüzlü davranabildiğini göstermek için kullanmıştır (Slobodchikoff ve Davis, 2017: 32).

Nye’in yumuşak güç davranış biçimleri arasında zikrettiği gündem belirleme ile ilişkili bir terim olan diğer yol ise çerçevelemedir. Çerçeveleme terimini hatırlayacak olursak, belirli bir konunun medya tarafından nasıl sunulduğu idi. Bu

tanımı akılda tutarak örnek bir vaka üzerinden Rusya'nın bu davranış biçimini nasıl kullandığını inceleyelim. 2013-2014'teki Ukrayna çatışmasının yaşandığı dönemde Avrupa Bakanlığı Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Nuland ile ABD'nin Ukrayna Büyükelçisi Geoff Pyatt arasında olduğu iddia edilen bir konuşmanın kaydı internete sızdırıldığında; RT, bu konuşmayı Amerikalıların demokratik olarak seçilmiş bir ülke yönetimini devirmek için entrikanın kanıtı olarak yorumlamıştır. 7 Şubat 2014'te yayınlanan bir haber yayınında, RT muhabiri konuşmayı iki yetkilinin “muhalefet liderleriyle satranç tahtasındaki taşlar gibi oyun oynamaları” olarak tanımlamıştır (Yablokov, 2015: 309-310). İki üst düzey ABD'li yetkili arasında Ukraynalı muhalefet liderlerini ve onların ülkeyi yönetme yeteneklerini tartışan bir telefon görüşmesine ait olan bu kayıt¹³ Rusya tarafından görülmek istendiği şekliyle aktarımının örnek vakasıdır.

Sonuç olarak Rusya, 2000-2013 arasındaki dönemde Renkli Devrimler aracılığıyla yumuşak güç kavramı ve onun etkisi ile yüzleşmiş, bu etkinin Batı'ya sağladığı yararlı politik çıktıları değerlendirerek hegemon yumuşak güç söyleminin dışında kültürel kaynaklara odaklı, yerli, Rus Dünyası ve Egemen Demokrasi kavramlarıyla da harmanlanmış Rusya Federasyonu'nun yumuşak gücünün temellerini kurumlar vasıtasıyla oluşturmuştur. Bu temellendirme ile beraber eşzamanlı olarak yürütülen faaliyetler, istenilen başarıyı ortaya koyamamıştır. Bu durumun farkında olan Putin, Temmuz 2012 tarihinde Rus Büyükelçileri ve uluslararası kuruluşlardaki daimî temsilcileriyle yaptığı toplantıdaki konuşmasında yumuşak güç konusunu ele alarak Rusya'nın dinamik, yapıcı, pragmatik ve esnek bir diplomatik araçlar yelpazesine sahip olması gerektiğini ve uluslararası ilişkilerin geleneksel ve tanıdık yöntemlerinin yanı sıra yeni yöntemlerin örneğin, yumuşak güç yöntemleri üzerine düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı konuşmanın devamında “*Rusya'nın yurtdışındaki imajı bizim tarafımızdan oluşturulmamakta ve sonuç olarak çoğu zaman çarpıtılmakta ve ülkemizdeki gerçek durum veya Rusya'nın küresel medeniyet, bilim ve kültüre katkısını yansıtmamaktadır. Ülkemizin politikaları bugünlerde genellikle tek taraflı bir tasvirden mustarıptır*” sözleriyle de istenilen başarının yakalanamadığı yeniden vurgulanmış ve 2013 Dış Politika

¹³ Telefon görüşmesinin içeriğinin tamamına “Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call” başlıklı BBC News haberinden ulaşılabilir. “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957> Erişim:14.01.2022

Konsepti'nde yumuşak güç kavramına resmi yaklaşım ele alınmıştır (President of Russia, 2012).

2013 yılı Rus yumuşak gücü için önemli yıllardan biridir. 2000 ve 2008 Dış Politika Konseptlerinde Rus dili, kültürü ve Rus diasporasına yönelik maddeler korunarak 2013 Dış Politika Konseptinde bu maddelerden farklı olarak yumuşak gücün adı ilk kez zikredilmiştir. Bu zikir resmi anlamda Rusya'nın yumuşak güç algısını tam manasıyla ortaya koymaktadır.

“Geleneksel diplomasiye alternatif sivil toplum potansiyeli, bilgi, kültürel ve diğer yöntem ve teknolojileri temel alan dış politika hedeflerine ulaşmak için kapsamlı bir araç seti olan “yumuşak güç”, modern uluslararası ilişkilerin vazgeçilmez bileşeni haline geliyor. Aynı zamanda, artan küresel rekabet ve kriz potansiyeli, bazen egemen devletler üzerinde siyasi baskı uygulamak, iç işlerine karışmak, siyasi durumlarını istikrarsızlaştırmak, yurtdışındaki kültürel ve insan hakları projelerini finanse etme bahanesi de dâhil olmak üzere kamuoyunu manipüle etmek için “yumuşak güç” ve insan hakları kavramlarının yıkıcı ve hukuksuz kullanımı risk yaratmaktadır” (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013: 5-6).

Yumuşak güce yönelik bu maddede görülen, Rusya'nın yumuşak gücü bir “araç seti” olarak değerlendirdiğidir. Bu araç setinin içerisinde ise sivil toplum, bilginin yönetimi ve kültür bulunmaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası ilişkiler çerçevesindeki devletlerarası iletişimde yumuşak gücün çekicilik yaratma amacıyla kullanılmasından ziyade insan hakları vb. söylemlerin ardına saklanılarak bir perde gibi kullanıldığını ve Batı'nın egemen devletlerin iç politikalarına müdahale edebilmek amacıyla taktiksel bir yöntem olarak kullanarak diğer kamuoylarının manipüle edilmeye çalışıldığı vurgulanmıştır (Lankina ve Niemczyk, 2015: 104).

Rusya, yumuşak güç hakkındaki bu algısıyla ve bu alandaki çalışmalarının yetersizliğinin de farkındalığıyla birlikte Rusya'yı yeniden markalama yoluna girmiştir. Bu doğrultta, imajını yönetmek ve geliştirmek için 2014 Soçi Kış Olimpiyatları, 2016 Uluslararası Buz Hokeyi Dünya Şampiyonası ve 2018 FIFA Dünya Kupası etkinlikleri ile büyük bir fırsat yakalamıştır. 2014'te Kırım'ın İlhakı ve 2015'te Suriye'ye yapılan askeri müdahale Rus yumuşak gücünün gelişimindeki

kırılma noktaları olmuştur. Bu mega etkinliklerden ilki olan Soçi Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmak, Rusya'ya, Batı'ya kendisinin küresel siyasi hiyerarşideki imrendiği yeri konusunda bilgilendirme olanağı sağlarken Rusya bu olanağı sadece harice kendini tanıtmaya amaçlı olarak kullanmayıp aynı zamanda bir iç yumuşak güç kaynağı olarak da tasarlamıştır. Böyle bir strateji, Grix ve Kramareva'nın (2017: 463) Putnam'dan (1988) aktardığı üzere uluslararası ve iç politikanın iç içe geçmiş doğasına da atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda Olimpiyatlar, savaş benzeri söylemlerle çerçevelenerek Putin'e ulusal bir anlatı geliştirmesi için ortam yaratmış, vatanseverlik duygusunun ateşlendiği ve birleştirici bir kültürel sembol olarak kullanılmıştır (Grix ve Kramareva, 2017: 464). Rutland ve Kazantsev'in (2016: 404) Orttung ve Zhemukhov'dan aktardığı üzere (2014) Rus makamları bu anlatıyı iç ve dış kamuoylarına duyurabilmek adına Olimpiyatlarda 50 milyar dolar harcamıştır. Bu büyük meblağa karşılık olarak da Olimpiyatlarda 11 altın, 9 gümüş, 9 da bronz olmak üzere toplamda 29 madalya ile kâğıt üzerinde büyük bir başarı elde edilmiştir (International Olympic Committee, 2014). Bu başarıya karşın uluslararası medyanın Olimpiyatlar için yapılan harcamalarla ilgili kara para aklama ve yolsuzluk iddiaları, yerel halkın inşa edilecek yeni tesisler sebebiyle yerlerinden edilmesi ve Rusya'nın küçüklere eşcinsel propagandasını yasaklayan yeni yasasının eşcinsel sporcuları hedef alacağına dair pek çok haber yayınlamasını takiben Ukrayna krizinin patlak vermesi Rusya'nın ve Rus sporcuların başarısına gölge düşürmüştür (Rutland ve Kazantsev, 2016: 404).

Soçi Olimpiyatları, Rus yumuşak gücü söylemi açısından bir anlamda Soçi öncesi ve Soçi sonrası iki ayrı dönem ortaya çıkarmıştır. Bu söylem demokratikten demokratik olmayana doğru daha revizyonist bir çizgiye kaymıştır (Grix ve Kramareva, 2017:469). Bu revizyonist yaklaşımın somutlaştığı olaylardan biri Şubat 2014'te Yanukoviç hükümetinin düşmesinin ardından ayrılıkçıları desteklemek için Ukrayna'ya yapılan müdahaleyle bir diğeri ise 2015'te rejim tarafından Suriye'ye davet edilen Rus askerlerinin müdahalesi olmuştur (BBC News, 2015). Bu iki hadise de Rusya'yı uluslararası politikada Batı değerlerine karşı direnen diğer aktörlerle uyumlu hale getirmekte ve Rusya'yı revizyonist söylemin merkezine konumlandırmaktadır (Grix ve Kramareva, 2017: 469). Rusya, bu etiket üzerine yapışmaması adına Mart 2014'te Kırım'ın İlhakını referanduma sunarak uluslararası imajını halen daha önemseydiğini göstermiş ve eylemleri için bir meşruiyet algısı

yaratmaya çabalamıştır (Borshchevskaya, 2020: 8). Bu çabaya karşın G-8 üyeliğinin sonlandırılması, ekonomik yaptırımlar¹⁴, BM’de İlhaka yönelik kınama kararının oylanması¹⁵ ve Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi’nin Rus Ortodoks Kilisesi’ne bağlı olan Ukrayna Ortodoks Kilisesi/Kiev Patrikliğinin kurulmasına onay vermesi ile karşı karşıya kalmıştır (Batchelor, 2017; Hacaloğlu, 2019). Tüm bu olumsuz gelişmelerle savaşılabilmek ve Batı’nın eleştirileri oklarından kaçabilmek adına medyaya yorum sağlamak, olayların kendi versiyonunu tanıtmak ve anlatıyı kontrol etmeye çalışmak için Rus Dışişleri Bakanlığı’nın resmi twitter hesabı aktif bir biçimde kullanılmış ve dikkatleri başka bir yöne çekmek için whataboutism retoriğine başvurulmuş Batı’nın Kosova’daki eylemleri gündeme getirilse de (Osipova, 2017: 350; Slobodchikoff ve Davis, 2017: 31) Rusya’nın imajının aldığı yarayı tamir edilememiştir.

Yumuşak güç ile sert güç arasındaki karşıtlığın muazzam bir örneği olan Soçi ve Ukrayna meselesinin üzerine Rusya’nın doping kontrol laboratuvarının eski müdürü Grigoriy Rodçenkov’un¹⁶ gündeme getirdiği iddialar neticesinde Dünya Dopingle Mücadele Kurumu (WADA), Rusya’yı Soçi Olimpiyatlarında devlet eliyle doping yaptığı nedeniyle suçlu bulmuştur (BBC Türkçe, 2016). Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), WADA’nın doping skandalı nedeniyle Rusya’nın Rio 2016 Olimpiyat Oyunları’ndan men edilmesi tavsiyesini reddetmiş, ancak ülkenin Pyeongchang’taki 2018 Kış Olimpiyatları’na katılmasını engellemiş ve Rus sporcular tarafsız olarak yarışmak durumunda kalmışlardır (Roan, 2019). Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi tarafından 2020 yılında alınan karara göre Rusya, 2022 Pekin Kış Olimpiyatları ve 2022 Katar Dünya Kupası’na katılabilecek ancak; sporcular ülke bayrağını ya da ulusal marşı kullanamayacaktır. Buna ek olarak Rusya’nın önde

¹⁴ Avrupa Birliği Konseyi tarafından bu yaptırımların 13 Ocak 2022 itibariyle 31 Temmuz 2022’ye kadar uzatılması kararı alınmıştır. Kaynak: Council of the EU, “Russia: EU renews economic sanctions over the situation in Ukraine for further six months”, “Çevrimiçi” <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/01/13/russia-eu-renews-economic-sanctions-over-the-situation-in-ukraine-for-further-six-months/> Erişim Tarihi:18.01.2022

¹⁵ 100 ülke kararı desteklerken 11 ülke aleyhte oy kullandı ve Çin dâhil 58 ülke çekimser kalmıştır. Benzer şekilde, Rusya’nın AEB ortaklarından hiçbirisi Kırım’ın ilhakını tanımadı ve Ağustos 2014’te Rusya’nın Batı ülkelerine yönelik ekonomik karşı yaptırımlarına katılmadı. Kaynak: Peter Rutland ve Andrei Kazantsev, “The limits of Russia’s ‘soft power’”, *Journal of Political Power*, Vol:9, No:3,2016, p.408

¹⁶ Rodçenkov’un iddiaları doğrultusunda çekilen ve kendisinin de içerisinde yer aldığı “İkarus” belgeselinde, doping uygulamalarının nasıl gerçekleştiği yönetmen Bryan Fogel’in kendi üzerinde süreci test etmesiyle anlatılmıştır.

gelen spor etkinliklerine ev sahipliği yapması ya da ev sahipliği için yarışması da 16 Aralık 2022 tarihine kadar yasaklanmıştır (Amerika'nın Sesi, 2022). Bir diğer mega etkinlik olan 2018 FIFA Dünya Kupası da Soçi gibi Rusya'yı yolsuzluk ve rüşvet skandallarıyla karşı karşıya bırakmıştır. ABD Adalet Bakanlığı'nın iddianamesine göre Rusya'nın, etkinliğin hangi ülkede gerçekleştirileceğinin belirleneceği oylamalarındaki görevli yetkililere Dünya Kupası'nın Rusya'da düzenlenmesi için rüşvet verdiği belirtilmiştir. Bu iddianameye göre; Jack Warner'ın Rusya'ya oy vermek için bir dizi paravan şirket aracılığıyla 5 milyon dolar aldığı, Rafael Salguero'ya da oyunu Rusya'ya vermesi için 1 milyon dolar vaat edildiği belirtilmiştir (Panja ve Draper, 2021). Bu skandallar, Rusya ve küresel toplumdaki davranış standartları arasındaki boşluğu gözler önüne sererken aynı zamanda Rusya'nın olumlu bir yumuşak güç imajı yansıtmamasının temel sebeplerini de göstermektedir (Rutland ve Kazantsev, 2016: 404).

Rusya'nın kendisini markalama çalışmalarının kötü bir şekilde sonlandığı bu etkinliklerin dışında biraz geriye giderek Rus Evi'nin faaliyetlerinin üçüncü geniş alanı olan insani iş birliği ve kalkınma konusuna değinmek gerekmektedir. 2007 yılında uluslararası mali, teknik, insani ve diğer yardımların sağlanmasına ilişkin politikasının özü ve öncelikleri hakkında stratejik bir vizyon olan ve alıcı ülkelerin sosyoekonomik kalkınmasını kolaylaştırmak, doğal afetler ve/veya uluslararası çatışmalardan kaynaklanan kriz durumlarının çözülmesine yardımcı olmak ve Rusya'nın uluslararası konumunu ve güvenilirliğini güçlendirmek amacıyla "Rusya'nın Uluslararası Kalkınma Yardımına Katılımı Konsepti" yürürlüğe girmiştir (Ministry of Finance of the Russian Federation, 2007; Borschevskaya, 2020: 6). 2013 yılı itibariyle uluslararası kalkınma yetkisi Maliye Bakanlığı'ndan Rus Evi'ne devredilmiştir (Osipova, 2017: 352). Konseptin Nisan 2014'teki yeni versiyonuyla Rusya Federasyonu'nun olumlu imajını ve dünyadaki kültürel ve insani etkisinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Tkachenko, 2020: 72-73). Bu doğrultuda Konsept, Rusya'nın yalnızca büyük bir gücün niteliği olarak değil, aynı zamanda yurttaşlar ve yabancılarla ilişkileri geliştirmek için bir temel olarak görülen "insani" potansiyelini yeniden canlandırma politikasını ortaya koymuştur (Hudson, 2013: 154).

Örneğin, Rusya'nın 2014 yılında Sırbistan'da yaşanan sel felaketine yardım gönderen ilk ülkelerden biri olması, iyi niyetin yayılması ve böylece yardımlarının

yaygınlaştırılması açısından son derece önemlidir (Slobodchikoff ve Davis, 2017: 30). İnsani iş birliğinin ve uluslararası kalkınmanın 2019 yılı coğrafi odak noktalarına göre Rusya'nın harcamaları şu şekilde olmuştur; ABD'ye 361,8 milyon\$, Asya'ya 223,6 milyon\$, Orta Doğu'ya 35,8 milyon\$ ve Afrika'ya 32,1 milyon\$ (OECD, 2021). 2020 yılı itibariyle de Covid-19 salgınına yanıt olarak, 50'den fazla ülkeye ikili olarak ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ağırlıklı olarak ilaç, tıbbi ekipman ve aşı bağışı şeklinde tıbbi yardım desteği sağlamıştır (OECD, 2021). Bu yardımlardan biri Küba'ya yiyecek, kişisel koruyucu ekipman ve bir milyondan fazla tıbbi maske içeren 88 tonluk yardım olmuştur (Euronews, 2021c). Bir diğeri 74 ülke tarafından onay almış olan covid-19 aşısı Sputnik-V'nin bir an önce kullanıma girmesini sağlamıştır (Covid19 Vaccine Tracker, t.y.). Yürüttüğü aşı diplomasisi kapsamında Filipinler'e 80.000, Vietnam'a ise 1000 doz aşı bağışında bulunmuştur (Murphy, 2021). Aşıların bu şekilde bağışlanması ya da satılması stratejisi elbette ki Rusya'nın yumuşak gücünü dünya çapında genişletme araçlarından birini oluşturmuştur. Bu diplomasinin de Bolivya ile lityum madenciliği ve gaz rezervlerine bir nükleer santral inşa etme planları gibi somut sonuçları doğmuştur. Aynı zamanda Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov'un, Rusya'nın yalnızca "mümkün olduğunca çok doz aşı olması gerektiğine" inandığını ve böylece "en yoksullar da dâhil olmak üzere tüm ülkelerin pandemiye durdurma fırsatına sahip olduğu" sözleri, aşıya erişimi olmayan ülkelerin kamuoyları nazarında Rusya'nın yerini salgında aşı milliyetçiliği yapmış olan Batı ülkelerine göre daha üst seviyelere taşımıştır (Smith, 2021).

Son olarak, Rusya'nın etkisi ve yumuşak gücü, ticaret, ekonomik yardım, enerji kaynakları ve askeri iş birliği yoluyla da geliştirilmektedir (Rukavishnikov, 2011: 82). Rus yumuşak gücü pratiğinin geliştirilmesinde etkin bir biçimde kullanılan bu unsurlar Putin'in 2012 yılında yayınladığı "*Russia and the Changing World*" (Rusya ve Değişen Dünya) adını taşıyan makalesinde de bir anlamda yer bulmuş ve Rusya'nın yumuşak güce dair yaklaşımlarından birini daha ortaya koymuştur. Makalede yer alan "...silah kullanmadan, ancak bilgi ve diğer etki kollarını uygulayarak dış politika hedeflerine ulaşmak için bir araç ve yöntem matrisi..." (Putin, 2012) ifadelerinin açıkça gösterdiği gibi Rusya'nın yumuşak güce yaklaşımı araçsal bir bakış açısına sahiptir ve askeri özellik taşımayan yöntemlerin yumuşak güç politikaları içerisinde kullanımını öngörmektedir. Bu bakış açısı Rus ordusunun 2014 Ukrayna Krizi sırasında bilgi savaşı, aldatma, sahte bayrak

operasyonları ve benzeri kullanımı ve 2012 yılında Rusya Genelkurmay Başkanlığına atanmış olan Valery Gerasimov'un 2013 yılında kaleme aldığı "*The Value of Science in Foresight*" (Öngöründe Bilimin Değeri) makalesinde tezahür etmiştir. Makalede, savaşın kurallarının değiştiği, askeri olmayan araçların siyasi ve stratejik hedeflere ulaşmadaki rolü ve silahlı kuvvetlerin gücünü aştığı vurgulanmıştır (Gerasimov, 2016: 24). Bu doğrultuda yumuşak gücün Rus pratiği için askeri olmayan her türlü aracın ve yöntemin yumuşak gücün davranış biçimi olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu bakış açısının ardındaki motivasyonlardan biri yumuşak güç için ekonomik başarı ve istikrarın şart oluşu, bir diğeri ise Rusya'nın sahip olduğu veya rotalarını kontrol ettiği doğal kaynaklara komşularının çoğunun ihtiyacının olmasıdır.

Bu vizyon, uluslararası kamuoyunda Rusya'nın "enerji süper gücü" ve "güvenilir bir tedarikçi" olarak Rus politika yapıcılarının söyleminde yerini almıştır (Rumer, 2007: 57). Bu bağlamda enerji ve ekonomik ilişkilerin Rus dış politikasındaki araçsal kullanımının yakın zamanlı örneklerinden biri Kırım'ın İlhakının Ermenistan, Belarus, Küba, Kazakistan, Nikaragua, Venezüella, Afganistan, Suriye, Kuzey Kore gibi ülkeler tarafından tanınmasıdır (Bender, 2014; President of the Republic of Belarus, 2014; Arka, 2014). Her ne kadar İlhak uluslararası hukuka aykırı olsa da bu ülkelerin Rusya ile olan enerji ve ekonomik bağımlılıkları İlhakı tanımaya mecbur bırakmıştır. Bunun yanı sıra Rus pazarının işgücü için vizesiz rejim uygulaması, finansal teşvikler, hükümetlere verilen cömert krediler, rüşvet ve yolsuzluğun yarattığı güvensizlik ortamına karşın eski Sovyet ülkelerinin Batı'nın kurallara dayalı iş modeli yerine Rusya'nın şeffaf olmayan anlaşmalarına olan aşinalığı ve bu şeffaf olamayan ortamın işadamlarına sağladığı büyük mali faydaların yarattığı cazip fırsatlar Rusya'nın ekonomik ilişkilerini yumuşak güç politikaları içerisinde kullanmasını sağlamaktadır (Rukavishnikov, 2010: 82; Rotaru, 2018: 46).

Özetle, iki dönem şeklinde tartıştığımız Rusya Federasyonu dönemi Rus yumuşak gücü ideolojik temellerini Rus Dünyası ve Egemen Demokrasi'de bulan ancak hegemon söylemin aksine kendine münhasır bir yumuşak güç yaklaşımı ve pratiği üretmeye çalışmıştır. Nye'in tanımladığı yumuşak güç kavramına karşılık kendi özgün pratiğini yaratma çabası Rusya'nın yumuşak gücü tanımlamada ve onu

kullanmada Nye'dan farklı bir noktaya koymuştur. Bu sebeple bu kısımdan itibaren Nye ile Rusya Federasyonu dönemi Rus yumuşak gücü arasındaki farklılıkların tartışılması ve Rusya'nın algısının tam manasıyla ortaya konması zaruridir.

Nye'in yumuşak güç tanımında cazibeyi yaratmaya olanak sağlayan kültür, siyasi değerler ve dış politika gibi yumuşak gücün kaynakları, Rus yumuşak gücünün de kaynaklarının temelidir. Bu kaynaklara ek olarak Rusya, 2008 Dış Politika Konsepti ile Rus diasporasına, 2013 Dış Politika Konsepti ile de sivil toplum ve bilgi yönetimine yumuşak güç kaynakları olarak kendi pratiğinde yer vermiştir. Yumuşak güç kaynaklarıyla ilgili olarak Nye'a yöneltilen eleştirileri yeniden hatırlamak gerekirse, kullanılan güç kaynakları ne olursa olsun gücün doğası uyumlu, çekici ve şiddet içermediği müddetçe yumuşak güce dönüşebileceği ve kaynaklarının kültür, siyasi değerler ve dış politika ile sınırlandırılmayacağı Lee (2009) ve Fan (2008) tarafından dile getirilmişti. Nye (2021) ise bu eleştiriye cevaben soyutluğun ve somutluğun yumuşak gücü tanımlamada bir kriter olmadığını ifade etmişti. Bu doğrultuda Rusya'nın yumuşak güce olan araçsal yaklaşımı Lukes 'un (2005) gücün yüzleri ve Nye'in (2011) güç dönüştürme stratejilerini hatırlatmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın bu yaklaşımının aslında kavramın Nye versiyonundaki bu sert ve yumuşak güç arasındaki net olmayan sınırlardan kaynaklandığı ifade edilebilir. Bir başka eleştiri de Mattern tarafından dile getirilmişti. Mattern (2005) yumuşak gücün çok yumuşak olmaması ve zorlama unsurlarını da içerdiğinden bahsetmiş, Nye (2021) ise "temsilciler hedeflerin kollarının yanı sıra zihinlerini de bükebilirler" şeklinde cevap vermişti. Rusya için ise bu durum Tsygankov (2006: 1083) tarafından "tanklar tarafından değilse bankalar tarafından" şeklinde tanımlanmıştır. Bu sebeple de Rus yumuşak gücü içerisinde kaynaklar ve onların kullanımına dair gri alanlar ortaya çıkmaktadır. Bu alanların varlığı da Rusya'yı bütünlüklü bir yumuşak güç stratejisinden mahrum bırakmaktadır.

Kaynaklarla ilgili söylenebilecek bir başka husus da kültür ile ilgilidir. Rusya, yumuşak güçteki tüm odağı kültüre çekmeye çalışmaktadır. Nye'in kültür kaynağından farklı olarak Rus Dünyası ve Egemen Demokrasi gibi ideolojik bir temele sahip olan Rus yumuşak gücü, uygulayıcıları tarafından Rus Dünyası, Egemen Demokrasi ve Ortodoksluk kavramları ile de sınırları belli olmayan bir ideolojik çerçeve çizilerek etki alanını geniş tutulmak istenmektedir. Aynı zamanda

bu kavramlarla yaratmaya çalışılan ortak kimlik ve değerler eşiği ile de karşılıklı bağımlılık ilişkileri geliştirilerek diğer kamuoylarına Batı standartları sorgulatılmaya çalışılmaktadır. Bu yapılırken de yumuşak güç Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olarak kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle Batı değerlerinin yozlaşmışlığı vurgulanarak onu küçümseme ve ötekileştirme yoluna gidilmektedir (Kiseleva, 2015: 323). Bu sorgulatma, Rusya'nın hegemonik yumuşak güç söylemini reddettiğini kanıtlamakla birlikte yumuşak gücüne yerel bir özellik kazandırmakta ancak; Rusya'nın kültürel uygulamalarının cazibesini artırmamaktadır (Kiseleva, 2015: 324).

Bir devletin diğer devlet yöneticileri ya da halkaları üzerinde kendi ülkesine yönelik oluşturduğu çekicilik (Özekin ve Kırcan, 2021: 486) olan yumuşak gücün temel davranış biçimlerinden biri olan cezbetmeye yönelik Mattern'in (2005) Nye'a yönelik cazibeyi "doğal bir nesnel deneyim olarak teorileştirdiği" ve cazibenin "sosyal bir yapı" inşası olduğu eleştirisi Rus yumuşak gücü için de geçerlidir. Bu eleştirinin Rus yumuşak gücü için de nasıl geçerli olabileceğine cevaben, Kiseleva (2015: 322) Rusya'nın zaten büyük güç olduğundan dolayı yumuşak güç iddiasında bulunduğunu ifade etmişti. Mattern ise doğal bir nesnel deneyimde çekiciliği geliştirmeye ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda Rus makamlarının Rusya'nın büyük güç statüsüne zaten sahip olduğu iddiası nedeniyle çekicilik yaratmaya çalışmasına gerek olmadığı, zaten bu statü gereği bir çekiciliği olduğu belirtilir. İkinci husus olan cazibenin "sosyal bir yapı" inşası eleştirisi ise kültürel filtreler ve Rusya'nın yumuşak güce ihtiyacını doğuran sebepler göz önünde bulundurulduğunda Rus yumuşak gücü için de geçerli olan haklı bir eleştiridir.

Rus yumuşak gücü kurumlarının Batılı benzerlerinden ayrıştığı noktalardan biri Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmalarıdır. Bu durum kurumlara olan bakış açısını olumsuz bir şekilde etkilemekle birlikte çalışmalarına da gölge düşürmektedir. Kurumların faaliyetleri de bu sebeple devlet politikalarının propagandası olarak algılanmaktadır. Bilhassa enformasyon alanındaki kurumlar Rus yumuşak gücünün propaganda aracı olarak nitelendirilmiştir (Osipova, 2017: 349; Lankina ve Niemczyk 2015: 109). Bu çalışmada bu nitelendirmenin uluslararası kamuoyunda var olan olumsuz Rusya imajıyla ilintili olduğu iddia edilmektedir. Nye'ın yumuşak güç kavramı içerisinde davranış biçimi olarak yer alan gündem

belirleme ve onunla yakından ilişkili olan çerçeveleme yöntemleri hali hazırda devletlerin bilgiyi nasıl yaymak istedikleriyle ilgilidir. Başka bir ifadeyle Batılı enformasyon araçlarının zaten kullanmış olduğu bu yöntemler Rusya kullanmaya başladığı zaman tarihsel hafızadan mütevellit propaganda etiketi yapıştırılmaktadır. Bu noktada Rusya için de Batılı kurumlar gibi uluslararası kamuoyunun “ne hakkında ve ne düşüneceğini” belirleme yöntemlerini kullanmaya gayret ettiğini, Batı’dan farklı olarak bunu devlet desteğini gizlemeden yaptığını ifade edebiliriz.

Kiseleva (2015: 324) ve Meister (2016: 7) Nye’in yumuşak gücünün çekici bir kültür, refah ve ahlaki değerler arasında bir bağlantı gördüğünü ve bu bağlantının iç ulusal özelliklere (demokrasi, insan haklarına saygı, piyasa ekonomisi) dayandığını ifade etmiş olsalar da Rusya’nın yumuşak güç algısı cazibe ile ilgili olmayıp daha çok devletlere ve kamuoylarına siyasi baskı uygulamak, onların iç işlerine karışmak ve siyasi durumlarını istikrarsızlaştırmak, insani işbirliklerinin bahane edilerek kamuoylarının manipüle edilmeye çalışılması şeklindedir. Bu algı da Rusya’yı askeri olmayan araçlarını ön plana çıkartmaya itmekle beraber rakipleri zayıflatmak ve onları baltalamak gibi adımlar atmaya yöneltmektedir. Bu algı ve atılan adımlar da Rus yumuşak gücü söyleminin uluslararası sistem ve devletlerarası ilişkilere odaklandığını, dışadönüklüğünü kanıtlamaktadır (Kiseleva, 2015: 324).

Sonuç olarak Rusya Nye’in literatüre kazandırdığı yumuşak güç kavramını Renkli Devrimlerden itibaren önemsemeye başlamış ve etkisinin büyüklüğünün farkına vardığı noktada ve kendisinin yumuşak güce ihtiyacını doğuran sebeplerin de varlığı hasebiyle algısı doğrultusunda bir yumuşak güç versiyonu üretmiştir. Kendince geliştirdiği yumuşak güç pratiği ile de etki alanını genişletmeye çalışmış ancak; bütünlüklü bir strateji yoksunluğu nedeniyle yeterince başarılı bir yumuşak güç politikası ortaya koyamamıştır. Yine de kurumları vasıtasıyla çalışmalarını devam ettirmekte ve yumuşak gücünü her coğrafyada geliştirmeye gayret etmektedir. Bu bağlamda da çalışmamızın odak noktası olan Türkiye ile olan ilişkilerinin tarihsel sürecini üçüncü bölümde kısaca hatırlayarak Rusya’nın Türkiye’de nasıl bir imaja sahip olduğu tartışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ RUSYA İMAJI

2015'teki uçak krizinin ardından normalleşme süreciyle başlayan Türk-Rus yakınlaşması, konjonktürdeki gelişmelerle paralel olarak gün geçtikçe artmaktadır. Kadir Has Üniversitesi'nin Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması verilerine bakıldığında Türk kamuoyunun Rusya algısındaki değişimi görebilmek mümkündür. Çalışmanın ilk kez yapıldığı 2013 yılında “Sizce Türkiye'nin en yakın ‘dostu’ hangi ülkedir?” sorusuna Rusya cevabını verenlerin oranı 1,4 iken (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2013: 18) 2021 yılında yapılan çalışmada “Size sayacağım ülkeler Türkiye'nin dostu mudur?” sorusuna Rusya yanıtını verenlerin oranı 29,9 olmuştur (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2021: 40). Çalışmadaki verilerde görüldüğü üzere Türkiye’de Rusya’ya olan bakış açısı günden güne olumlu yönde değişmektedir. Bu değişimde, uçak krizinden sonra ticaret, enerji ve savunma alanlarındaki iş birlikleri, 15 Temmuz hadisesi, Büyükelçi Andrey Karlov suikastı, Suriye ve özelinde Astana Süreci gibi meseleler ve bu meselelerin liderleri sıkça görüşmeye itmesine ek olarak liderlerin inisiyatif alması ve meselelere olan problem çözme odaklı yaklaşımları da kamuoyuna yansımış ve yakınlaşmayı arttırmıştır. Günümüzdeki yakınlaşmaya karşın tarihte Türk-Rus ilişkileri dendiğinde ilk akla gelen Osmanlı-Rus savaşları ve iki düşman ülke, Soğuk Savaş döneminde farklı cenahlarda yer almış olan ve birbirine karşı güvensizlik ve kuşku besleyen iki komşu ülke, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya’nın “yakın çevresinde” ortaya çıkan yeni devletlerle kurulmak istenen ilişkilere rekabet odaklı yaklaşım olmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’deki Rusya imajı Osmanlı döneminden itibaren ele alınarak I. ve II. Dünya Savaşı yılları, Soğuk Savaş ve Sonrası ile 2000’li yıllardan günümüze kadar başlıklar altında incelenecek ve bu imajın değişimi tartışılacaktır.

1. OSMANLI DÖNEMİ

Tarihte birçok kez karşılaşmış olan Türk ve Rus milletlerinin resmi anlamdaki ilişkilerinin başlangıç tarihi 1492 olarak kabul edilmekle birlikte ilişkilerin Kırım Hanları aracılığıyla yürütüldüğü bilinmektedir (İnalcık, 1999; Kurat, 1987). İlişkilerin bir aracı vasıtasıyla yürütülmesi daha en başından Osmanlı'nın Rus Kneziliğini küçümsediğinin ve dikkate almadığının bir göstergesidir. Osmanlı'nın bu küçümseyici tavrına karşılık Rus devlet adamlarının sadece dış ilişkilerle ilgilenmesi amacıyla kurdukları Elçiler Dairesi'nin (Posol'skiy Prikaz) bir bürosu Türk siyasetinin tanzimiyle ilgilenmiştir (Kurat, 1990: 4-5). Türk siyasetine üzerine olan bu titizlik 18. yüzyılda ilişkilerin zorlaşmasıyla daha da artmış, I. Petro döneminde Türk dilinin öğrenilmesi gerekliliği ve bu amaçla 14-15 yaşları arasındaki gençlerin İstanbul'a gönderilmesine yönelik bir kararname dahi çıkarılmıştır (Uturgauri, 2003: 105).

İlişkilerin başlangıç döneminde III. İvan'ın 1501 tarihli bir mektubunda, Osmanlı Sultanına hitabını kendi sanından sonra yer vermesi tartışma konusu olmuş, normal şartlarda Osmanlı diplomasisinde dikkate şayan görülen bir teferruat olan bu husus, o dönemde Osmanlı Sultanının doğrudan doğruya Moskova Knezi ile temasa gelmek istemeyişi, ilişkilerin Kırım Hanları aracılığıyla yürütülmesi ve 15.yy. Osmanlı kaynaklarında Moskova Knezliği'nin isminin dahi anılmaması, İstanbul'da Ruslara yönelik olan ilgisizliğin kanıtı olmuştur (Pritsak, 1999: 69; Kurat, 1987: 117-119). Bu ilgisiz tutum 1552'de Kazan Hanlığının Ruslar tarafından ele geçirilmesine kadar devam etmiştir. Kazan'ın ardından diğer beyliklerin de Rus himayesine girmeye başlaması ve bu beyliklerden kaçan mültecilerin Osmanlı'ya Rus zulümlerini aktarmaları neticesinde ve Kuzey Kafkasya'nın tehlikeye düşmesi, Osmanlı-Rus ilişkilerini yeni bir aşamaya taşımıştır (Kurat, 1987: 159-160). Bu dönemden itibaren Moskova Knezliğinin genişleme çabalarına karşılık olarak "bütün Müslümanların halifesi" sayılan Osmanlı'nın direnişi bir cihat niteliği kazanmıştır. Osmanlı'nın bu rolüne karşılık Rus Çarları da Üçüncü Roma ve Ortodoks Hristiyanlığın savunucusu rolünü benimsemişlerdir (İnalcık, 1999: 30).

İki milleti doğrudan karşı karşıya getiren ilk hadise 1678 Çihrin Savaşı olmuştur. Osmanlı'nın zaferle çıktığı bu savaş 1681 Bahçesaray Antlaşması ile son

bulmuştur. Antlaşmaya göre Rusların Kırım Hanlığına vergi ödemeye devam etmesine karar verilmiştir. Bu durum Osmanlı'nın halen daha Rusları muhatap olarak görmediği ve ilişkileri Kırım Hanlığı vasıtasıyla yürüttüğünü göstermektedir (Kurat, 1987: 234-236). Osmanlı'nın Ruslara yönelik bu ilgisiz tavrına karşılık Rus Çarlığı Osmanlı İmparatorluğuna yönelik kurulan Kutsal İttifaka katılarak (1686) Türk düşmanlığı siyasetini gütmüştür. Çar Petro'nun da Türk düşmanlığı telkiniyle büyümüş olması nedeniyle saltanatı boyunca ve kendisinden sonra gelen tüm halefleri "Rusya'yı sıcak denizlere çıkarma" politikasını takip etmişlerdir (Kurat, 1987: 252). Bu doğrultuda Kutsal İttifakın Osmanlı'ya karşı açtığı savaşlardan Kırım Cephesini yürüten Çarlık, kuşatmada başarılı olamasa da 1700 İstanbul Barışı ile Azak Kalesi ve çevresinde hâkimiyet kazanarak Osmanlı'ya karşı ilk zaferini elde etmiştir (Kurat, 1987: 237-256). Bu tarihten sonra 1711 Prut ve 1735-1739 zaferlerinin ardından II. Katherina'nın Çariçe olmasıyla birlikte dengeler Rusya lehine değişmiştir. 1768-1774 Savaşı, Çeşme'de Osmanlı donanmasının yakılması, savaş sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ve Kırım'ın elden çıkması ile tarihte yerini alırken, 1787-1792 Savaşı ve sonrasında imzalanan Yaş Antlaşması ise Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakının tanındığı hadiseler olarak Türk kamuoyunda teessür ile anılmaktadır (Kurat, 1987: 289-292). Çarlık Rusya açısından zaferle sonuçlanan bu hadiselerin anısına II. Katherina tarafından anıtlar¹⁷ yaptırılmış hatta Çeşme zaferini kazanan General Orlov'a "bu galibiyetin bir nişanesi olarak II. Katherina tarafından ismiyle birlikte kullanılması için "Çeşmenskiy" unvanı verilmiştir" (Alkan, 2017: 116).

19.yy. ile birlikte uluslararası siyasette yeni bir safhanın başlaması, Çarlık Rusya'sını Avrupalı devletler nezdinde dikkate alınan bir devlet konumuna yükseltmiştir. Bu yeni konumu Çar I. Nikola'ya I. Petro'dan itibaren süregelen sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirebilme gücünü ve fırsatını yaratmıştır. Avrupa'daki milliyetçilik hareketlerinin Osmanlı'daki yansıması, Mora İsyanı ile başlamış, olaylar kontrol altına alınmaya çalışılırken Osmanlı donanması Navarin'de yakılmıştır. Navarin hadisesi, Osmanlı'da büyük bir tepkiyle karşılanırken, halk

¹⁷ Çarskoye Selo, Kagul Obeliski, Çeşme Anıtı, Mora Sütunu, Kırım Sütunu, Yıkıntılar Kulesi, Türk Şelalesi Gatçina Sarayı'nda Çeşme Galerisi ve Bahçesinde Çeşme Obeliski, Çeşme Askeri Düşkûnlerevi, Çeşme Askeri Hastanesi, Çeşme Harp Malulleri Evi, Çeşme Savaş Gazileri Mezarlığı, Çeşme ile ilgili diğer eserlerden bazılarıdır. Kaynak: Mehmet Ö. Alkan, "St. Petersburg'da 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı Abideleri, Rus Milli Kimliğindeki "Türk", Atlas Tarih, No: 248, 2017, s. 112-119.

tarafından hadisenin müsebbibi olarak Rusya görülmüş ve Rusya'ya karşı büyük bir garaz doğmuştur (Armaoğlu, 1997: 181). Bu hadise sonrasında kara ve deniz orduları iyice zayıflayan ve hatta yok olan Osmanlı son çare olarak sulh talep etmiş ve 1829 Edirne Antlaşması ile Yunanistan bağımsızlığını kazanmıştır (Armaoğlu, 1997: 184).

Osmanlı'yı en çok zorlayan ve zayıflatan isyanlardan biri olan Mora hadisesi Türk kamuoyunun tarihsel hafızasında Çeşme vakasından sonra Rusların ikinci kez Osmanlı donanmasını yok ettiği ve Balkanlarda hem etkisini hem de toprak kaybetmesine neden olan hazin bir savaş olarak yer tutmuştur. Mora hadisesinden sonra ise yardıma çağrılmış olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yaptığı yardımlar ve kaybettiği donanmasına karşılık Sultan II. Mahmut'tan Suriye'yi istemesi ve bu isteğine olumlu bir yanıt alamayınca da payitahta doğru ilerlemesi Rusya'yı tedirgin etmiştir. Rusya açısından Kavalalı'nın bu ilerleyişi, Osmanlı'yı yıkabilir ve zayıf bir Osmanlı yerine güçlü bir devletin geçebileceği ihtimalini doğurmuştur. Bu ihtimal karşısında Rusya, Osmanlı'ya doğrudan askeri yardımda bulunursa Mehmet Ali Paşa'yı durdurabileceğini düşünmüştür. Rus elçisi Boutenev tarafından Çar'ın Sultan'a "samimi dostluğunun kesin bir delilini sunmakla haz duyacağını" bildirdiği yardım teklifini Babıali'ye iletilmiş ancak; bu teklif tereddüt ile karşılanmıştır (Armaoğlu, 1997: 203). Kavalalı karşısındaki çaresizliği nedeniyle yardımı kabul etmek durumunda kalan II. Mahmut, Osmanlı'nın içine düştüğü bu durumu "denize düşen yılanı sarılır" sözleriyle tam manasıyla özetlemiştir (İrtem, t.y.). Rus Çarının İstanbul'u ele geçirebileceği düşüncesiyle gönderdiği yardım karşısında İngiltere ve Fransa Rusların İstanbul'u ele geçirme ihtimalinin yarattığı korku neticesinde olaya müdahil olmuş ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanını bastırmışlardır.

Ruslar, İstanbul'dan çekilmeden hemen önce 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması ile savaş döneminde Boğazların kapatılması maddesiyle Osmanlı Devleti'ne tahakküm etmekteydi. Bu noktada İngiltere'nin müdahalesi ile Fransa, Avusturya ve Prusya'nın da katılımıyla 1840 Londra Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır. Böylelikle Çar Nikola diplomatik bir hezimet yaşarken Boğazlar bu devletlerin garantisi altına girmiştir. Yine de bu hezimet Nikola'yı emellerinden geri tutmamış ve 1844'teki İngiltere ziyareti sırasında "Osmanlı İmparatorluğu'nun ölmekte olan hasta bir adam olduğunu" ifade etmiştir (Kurat, 1987: 324-327). Bu

sözlerinin ardından da hasta adam öldüğünde kendi payına düşen mirasını almak için Osmanlı'ya karşı Ortodoks nüfusun hamiliği sıfatıyla Kutsal Yerler meselesini bahane ederek savaş ilan etmiştir. 1853'te başlayan Savaş, İngiltere, Fransa ve Sardunya Krallığı'nın Osmanlı'ya yardım etmesi neticesinde Osmanlı lehine 1856'da imzalanan Paris Anlaşması ile son bulmuştur. Savaş esnasında Rusya'nın gerçekleştirdiği Sinop Baskını, Çeşme ve Navarin felaketlerinden sonra bir kez daha Osmanlı donanmasının dağıtılması neticesinde başka bir hezimet olarak hafızalarda yer etmiştir. Bu savaşın, Osmanlı basınına yansımaları *Ceride-i Havadis* gazetesinde şu ifadelerle yer bulmuştur;

“...Rusya Devleti'yle münakaşa halinin gerçek sebebi; Rum ruhbanlarının imtiyaz haklarını Rusya Devleti'nin türlü türlü ilişkilendirmek istemesi ve buna Devlet-i Aliyye'nin razı olmamasıdır... Rusya devletinin davası her ne kadar Rumların imtiyaz hakkı üzerine ise de bundan Rum milletinin malumatları olmayarak hatta kendilerinin devlet matbaalarında her zaman memnuniyet ve şükranîyetlerini söylerken böyle bir davanın meydana çıkarılmasından dolayı Rum milleti herkesten ziyade üzgün olduklarını dahi Saltanat-ı Seniyye'ye bildirmişlerdir...” (Ceride-i Havadis, 1269, aktaran Önen, 2016: 44-45)

Bu ifadeler bir yandan Osmanlı tebaasını Rusya'nın esas niyetinden haberdar ederken diğer yandan da Rum milletinin savaş karşısındaki tutumunu da yansıtmaktadır. Bu bağlamda 1853-1856 Osmanlı-Rus Savaşının Osmanlı açısından en önemli sonucu “yaklaşık 150 yıldır yenilgiyle devam eden Türk-Rus mücadelesinin Avrupalı müttefiklerin desteğiyle durdurulabilmesi” olurken (Topsakal, 2016: 44) bu zafer havası kısa sürmüş ve tarihte daha çok “93 Harbi” olarak bilinen 1877-1878 Savaşı gerçekleşmiştir. Savaş başlamadan önce Rusya'da Türkiye'ye karşı şiddetli bir kampanya başlatıldığını dile getiren Kurat (1970: 92-93) Rusya içindeki durumu şu ifadelerle belirtmiştir;

“Katkov, Fadeev ve Chomyakov gibi Panslavistlerden başka Dostoyevski gibi tanınmış yazar, Rus halkını Türklere karşı kıskırtmakta birbirleriyle yarış etmişlerdi, Danilevskiy tarafından yazılan ve Panslavistlerin “incil” i sayılan Rusya ve Avrupa adlı eserde ortaya atılan görüşler, birçok Rus devlet adamı, askeri ve aydını tarafından benimsenmişti; bu görüşler

“Türklerin Avrupa'dan kovulması”, “Slav-Hristiyan kardeşlerin barbar Türklerin boyunduruğundan kurtarılması”, “İstanbul’un Ruslar tarafından işgali ve Ayasofya’ya hac konması” sloganları ile ifade edilmişti”

Kurat’ın bu ifadelerine doğrultusunda üçüncü Roma’nın varisi ve Ortodoksluğun koruyucusu Rusya’nın “barbar Türkler” in elindeki İstanbul’u ve Hristiyan-Slav kardeşlerini kurtarması gerektiği kutsal bir savaş misyonu resmi çizerek savaşı haklı gösterme çabasını görebilmek mümkündür. Savaş ilan edildiğinde ise Rusya tarafında “Dinsizlere karşı zafer bahşetmesi için” tanrıya dualar edilmiş, Osmanlı tarafında da “Moskof gâvuruna karşı zafer kazanılması için” camilerde dualar edilmekteydi. Bu suretle her iki tarafın dinî hisleri körüklenerek, düşman tarafa karşı kin ve nefret duyguları beslenmekteydi (Kurat, 1970: 93).

I. Dünya Savaşı’na kadar gerçekleşen tüm bu savaşlar tarafların sadece toprak kazanma arzuları doğrultusunda yapılan savaşlar değil, aynı zamanda kötüye giden iç siyasetteki havayı değiştirmek ve dikkati dış politikaya çekerek dış bir düşman yaratma ve Ortodoks ve İslam dünyasındaki rollerin ispatlanma arzusunu da içermekteydi. Rus ve Türk kamuoyunun bilincinde diğer taraf hakkında “ezeli can düşmanı” imajına neden olan ve karşılıklı yabancılaşma ve güvensizliği perçinleyen (Meyer, 2003: 8-9) bu arzular, Türk halkı nazarında Rusların esas düşman olarak belellenmesine ve Rusya’nın Doğu Avrupa’dan Kafkaslara kadar uzanan coğrafyada emperyalist yaklaşım içerisinde olduğu algısına neden olmuştur (Çelikpala, 2015: 119). Bu algının kırılması sağlayan gelişme ise I. Dünya Savaşı ve Rusya’daki Devrimin yarattığı konjonktür olmuştur.

Kurat, (1970: 320) Rusya’daki devrimin Osmanlı açısından öneminden bahsederken halk tarafından da bu haberin sevinç ile karşılandığını, bunun sebebinin ise Çarlık Rusya içerisinde meydana gelen büyük bir çatlağın, savaşın Türkiye açısından nispeten daha kayıpsız ve zararsız bir şekilde bitirilmesi ve İstanbul ile Boğazların elde tutulacağına bir göstergesi olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Rusya’da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesinin ardından Osmanlı yönetiminin Rusya’daki yeni iktidara karşı tutumu, yüzyıllardır can düşmanı olan iki ülkenin bundan sonraki süreçte iyi komşuluk ilişkilerinin kurulmaması için hiçbir nedenin kalmadığı ve sulh yapılabileceği şeklinde olmuştur (Tanin 5 Nisan 1917, aktaran Baytal, 2018: 9). Osmanlı yönetiminin yeni Rusya’ya karşı olan bu tutumu ile barış

yolu açılmış ve imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile yeni Rus yönetimi savaştan çekilmiştir (Kurat, 1970: 332). Yeni yönetimin, savaştan çekilmesinin ardından İtilaf devletleri arasında imza edilen gizli antlaşmaları ifşa etmeleri Osmanlı gazetelerine şu şekilde yansımıştır; *İkdam* gazetesi, “Rus mütarekesi, hafi evrakların neşri” manşetini kullandığı yazısında İtilaf Devletlerinin endişeye kapıldığından, ihtiras ve rezaletlerinin hafi evraktan okunduğundan (İkdam, 30 Kasım 1917 s.1) bahsederken Rusya Dışişleri Bakanı Milyukov ve Harbiye Bakanı Guçkov, “Boğazların Rusya’ya ait olduğunu” ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte “Osmanlı yönetimi, Rusya’nın tarihi emellerinin halen devam ettiğini görmüş ve Rus hükümetine olan sempatisi bu süreçte azalmıştır” (Kocabaşoğlu, 1994: 84-85, aktaran Gündüz, 2005: 9). 1918 yılından itibaren ise anti-Bolşevizm (anti-komünizm) düşünceleri konuşulmaya başlanırken dini söylemlerle de harmanlanarak basında kullanılmaya başlanmıştır (Baytal, 2018: 11).

2. I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARI DÖNEMİ

Devrimin ardından kurulmuş olan Sovyetler Birliği’nin dış politika çizgisi, tüm dünyada devrimin gerçekleşmesi şeklindeydi. Bu noktada İtilaf Devletlerine karşı gerçekleştirilen Türk Kurtuluş Savaşı, devrimin gerçekleşebileceği bir başka ülke olarak görülmüştür. Hatta 1920-1922 yıllarında Jön Türklerin liderleriyle temas kurulması ve onların kendi amaçları için kullanması çabaları bilinen gerçektir (Moiseyev, 2003: 138). Bu çabaların yanı sıra iki ülkenin yakınlaşmasını sağlayan düşmanımın düşmanı dostumdur mottosuyla özetlenebilecek olan etkenler söz konusuydu. Sovyetler Birliği açısından, Türkiye savaşı kazanırsa güney bölgesini korunaklı bir hale dönüşmüş olacak ve dışlanmış bir Rusya’dan ziyade Anadolu’da da bir Sovyet hükümeti kurmuş olacaktı. Türkiye açısından ise Doğu cephesini güvenli bir alana dönüştürdükten sonra yüzünü Batı cephesine döndürebilecek, savaşta zaruri olan ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve İtilaf Devletlerine karşı Sovyetler Birliği ile olan yakın ilişkisini bir dış politika kozu olarak kullanabilecekti (Tellal, 2006: 161-163). Bu etkenler, tarafları birbirlerine yakınlaştırmakla aynı zamanda kamuoyunda da birtakım değişimler gözlenmeye başlamıştı. Örneğin Bolşevizm’in Anadolu’da yankılanmaya başlamasıyla beraber bazı milletvekilleri kalpaklarına kırmızı işaret takarak gezmeye başlamışlardır (Tellal, 2006: 163).

İkili ilişkilerin başlangıcını 1920 yılının yarısında Atatürk'ün emperyalistlere karşı savaşta Sovyetler Birliği hükümetinin yardımında bulunabileceği ümidini ilettiği mektubu oluşturmaktadır. Mektuba cevaben Büyük Millet Meclisi'nin deklarasyonunun kabul edildiği bildirilirken karşılıklı heyetlerin yaptığı görüşmeler neticesinde 16 Mart 1921 "Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması" imzalanmıştır (Aralov, 1997: 20-41; Tellal, 2006: 165). Antlaşma, Türkiye'nin büyük bir devletle yaptığı ilk antlaşma olması ve Misak-ı Milli sınırlarının kabul görmesi açısından oldukça mühimdir. Bu ehemmiyeti de iç basında geniş yankı bulmuş ve antlaşma maddelerinin büyük kısmı gazetelerde yayınlanarak kamuoyu bilgilendirilmeye çalışılmıştır. *İstikbal* adlı gazetede antlaşmaya yönelik yayınlanan değerlendirme yazısında yer alan şu ifadeler Osmanlı ve Çarlık Rusya'sı dönemindeki ezeli düşman algısının savaşın tarafları birbirine yakınlaştırmasıyla değişmeye başladığının en önemli kanıtlarından birini oluşturmuştur;

"...Türk-Rus ittifak samimanesinin tahakkuk eylediği bu günleri Garp siyasetinin Şark'ta katiyen ve ebediyen ma'tuf hayırlı bir devrin mesut bir rüyası, bir başlangıcı olarak göstermek pek doğru, ve pek lazımdır. Düşmanlarımız bu günlerin vurudundan ne kadar tehaşi eyliyorlardı ve Ruslarla Türklerin arasını bozmak için ne kadar çok çalışıyorlardı. Bütün o gayretler semeresiz kalmaya elbette mahkûm idi ve öylede oldu. Türkler ve Ruslar çok iyi anlaşarak, onları birbirine ta'rip eden esaslı menfaatleri, müşterek mücadele arkadaşlığının icabat-ı dostane ve samimanesini takdir ederek ittifak bağları kuvvetleştirdiler, düşmanlara karşı Türklerle Rusların müttefik iki dost olduğunu ve bu dostluğu ve ittifakı hiçbir şeyin bozamayacağını imza ve teati eyledikleri resmi ahitname ile de gösterdiler..." (İstikbal, 8 Nisan 1921, aktaran Erkan, 2020: 117).

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin yardım çağrısını kabul etmesinin gerekçesini, dönemin Sovyet Elçisi S.İ. Aralov'un hatıralarını anlattığı kitabında Lenin ile yaptığı bir görüşmesinden bahsinde bulmak mümkündür. Lenin Aralov'a;

"Kendimiz fakir olduğumuz halde Türkiye'ye maddi yardımda bulunabiliriz. Bunu yapmamız gereklidir. Moral yardımı, yakınlık, dostluk, üç kat değeri olan bir yardımdır. Böylece, Türk halkı yalnız olmadığını hissetmiş olacaktır... Çarlık Rusyası, yüz yıl boyunca Türkiye ile savaşmıştır. Bu tabii, Rusya'nın,

Türkiye'nin amansız düşmanı olduğuna dair yapılan propagandalarla, halkın hafızasında derin izler bırakmıştır. Bütün bunlar, Türk köylüsünde, küçük ve orta mal sahiplerinde, tüccarlarda, aydınlarda ve idareci çevrelerde Ruslara karşı dostça olmayan duygular ve güvensizlik uyandırmıştır. Bilirsiniz ki güvensizlik ağır geçer. Bunun için de sabırlı, dikkatli, sakıncalı bir çalışma gerekmektedir. Eski Çarlık Rusyası ile Sovyet Rusya arasındaki ayrımı, sözle değil işle göstermek ve anlatmak gerekmektedir. Bu bizim ödevimizdir..." (Aralov, 1997: 47-48).

Aralov'un aktardığı bu hatırası, Türk kamuoyunun Rusya hakkındaki görüşlerinin en üst düzeyde ne kadar önemsendiğinin bir göstergesi olmakla beraber, düşman algısının değiştirilmek istendiğini de ortaya koymaktadır. Bu isteğin esas sebebi elbette ki Rusya'ya karşı sempati oluşumunu sağlamak ve komünist hareketin benimsenmesini kolaylaştırmaktır. Sovyetler Birliği'nin izlediği bu yumuşak politika, ideolojik alanda karşılığını bulmuş ve komünizm düşüncelerini benimseyen bazı çevreler giderek güç kazanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa Sovyetlerden gelecek yardımı tehlikeye atmamak adına bir dereceye kadar komünizm fikirlerinin yayılmasına göz yummuştur. Örneğin önce 1920'de Türkiye Komünist Partisi, 1921 yılında komünist düşünceleri benimseyenler tarafından *Aydınlık* dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. 1925'te Takrir-i Sükûn yasası kapsamında yasaklanıncaya kadar yayın hayatına devam eden dergide Nâzım Hikmet, Kerim Sadi, Vedat Nedim Tör, Leman Sadreddin, Şevket Süreyya Aydemir gibi isimler yazmıştır (TÜSTAV, t.y.). Sol hareketin kontrolden çıkmaya başlaması karşısında, Çerkes Ethem, Mustafa Suphi gibi isimler bertaraf edilmiştir (Zürcher, 2015:235).

Bunun yanı sıra iki ülkenin üst düzey makamlarındaki ilişkilerin geliştirilmesi çabasına karşın devrim sonrasında ülkeden ayrılarak Türkiye'ye sığınan siviller toplumsal hayatta bazı etkilere yol açmışlardır. Zengin göçmenler çeşitli işletmeler kurarak (kulüp, bar, restoran vb.) opera ve bale gibi Rus kültürünü İstanbullulara tanıtırken geçimini sağlamak için çeşitli işlerde çalışan Rus kadınlarına yönelik Türk erkeklerinin büyük ilgisi, İstanbullu kadınlar tarafından mimlenmelerine neden olmuştur. Bu durumdan şikayetçi olan Türk kadınları, Rus kadınların ahlaka mugayir davranışları nedeniyle sınır dışı edilmelerini istemişlerdir. Türk kadınların

şikayetleri, erkeklerin nefesine hâkim olmaları tavsiye edilerek sonuçsuz bırakılmıştır (Taganova, 2020: 32). Rus kadınlarının savaş dönemindeki bu etkisi 1990’larda yeniden gündeme gelmiş, bu sefer bavul ticareti, seks işçiliği ve karma evliliklerle anılmışlardır.

İkili ilişkileri bir adım daha öteye taşıyan bir diğer önemli Antlaşma ise “1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması” olmuştur. 1921 Antlaşmasının geliştirilmesiyle oluşturulmuş olan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması 1929, 1931 ve 1935’teki uzatmaların ardından 1945 yılına kadar iki ülke arasındaki siyasal ilişkilerin de temelini oluşturmuştur (Tellal, 2006: 315-316). Yapılan antlaşma iki ülke arasındaki dostluğu daha da pekiştirmiştir. Uluslararası arenada ikinci bir dünya savaşının yaklaşmakta olduğunun habercisi olan bazı gelişmelerin yaşanması ve Türkiye’nin de güvenliğini sağlamak adına Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nde rejim değişikliği talebinde bulunmasıyla beraber, pekişen dostluğa bir darbe vurulmuş ve düşman algısı yeniden alevlenmiştir.

Aslında Sovyetler Birliği de Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nden memnun olmadığı için değişimden yanaydı ve bu konuda Türkiye’yi desteklemiştir. Sovyetler Birliği’nin istediği değişim, “Boğazların Karadeniz’e kıyıdaş olmayan devletlerin savaş gemilerine kapalı tutulmasını, kıyıdaş devletlerin savaş gemilerinin ise serbest geçişi” şeklindeydi ve Boğazların Türkiye tarafından silahlandırılmasını desteklerken silahların kendisi tarafından tedarik edilmesini önermiştir. Bu öneri, konferansta kabul görmemiştir (Tellal, 2006: 321). Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin Sovyetlerin beklentilerinin ötesinde bir şekilde imzalanmış olması ve 1936’dan itibaren yeni bir savaşın kapıda olduğunun habercisi olan etkenlerin tezahür etmesi, ikili ilişkilerdeki öncelikleri değiştirmiştir. Bu süreçte Sovyetler Birliği’nin ittifak arayışları sırasında Ankara Büyükelçisi ile Moskova Büyükelçisi arasında yapılan görüşmede Molotov’un “Tamamen değişmiş olan milletlerarası durumun Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında mevcut dostane ilişkiler meselesinin bundan iki hafta önce taraflarca belirtilenden daha başka bir tarzda ele alınmasını icap ettirdiği izahtan varestedir” (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1973: 226) şeklindeki dostane bir üsluptan uzak bir dil kullanması Türk makamlarınca ilişkilerde bir soğuma olarak değerlendirilmiştir.

3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasında izlediği aktif tarafsızlık politikası, San Francisco'da savaş sonrası düzenin oluşturulacağı konferansa katılabilmek ve akabinde BM'nin kurucu üyelerinden biri olabilmek için Almanya ve Japonya'ya savaş açmasıyla son bulmuştur (Sönmezoğlu, 2011: 478). Bu değişim, Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerdeki soğuk havayı dağıtmamış aksine yolların ayrılmasını hızlandırmıştır. 19 Mart 1945'te Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov'un 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın, savaş nedeniyle değişen koşulları öne sürerek 7 Kasım 1945 itibarıyla feshedileceğini ve Türkiye ile yeni bir anlaşmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Türkiye, Sovyetlere yeni anlaşma için şartlarının neler olduğunu bildirmesini istemiştir (Sönmezoğlu, 2011: 479; Tellal, 2006: 501-502). 7 Haziran 1945 tarihinde Molotov ile Türkiye Moskova Büyükelçisi Selim Sarper arasında gerçekleşen görüşmede Molotov Sarper'e "Türkiye ile bir ittifak antlaşması yapılmasından önce iki memleket arasında mevcut pürüzlü sorunların çözümlenmesi" gerektiğini ifade etmiştir. Görüşmede Molotov tarafından dile getirilen pürüzlü meseleler; 1921 Antlaşmasıyla Türkiye'ye bırakılan Kars ve Ardahan'ın geri verilmesi, Boğazlarda üs ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde değişiklik talebiydi. Bu taleplerin Türk basınına yankılarından biri olan *Vakit* gazetesinden Asım Us'un (1945) yazısında Sovyet isteklerinin yarattığı hayal kırıklığı şu şekilde ifade bulmuştur;

"...Yeni Türkiye'nin kuruluşunda önemli bir rolü bulunduğunu hiçbir vakit inkâr etmediğimiz Türk-Sovyet dostluğunun tamir kabul etmez bir tarzda bozulması mesuliyetini üzerimize almak istemeyiz. Onun için hakkımızda Rus kaynaklarından zaman zaman akseden bazı rahatsız sözleri şimdiye kadar hep duymazlığa geldik. Fakat bazı haller oluyor ki artık sabrımızın tükenir olduğunu hissediyoruz. Bu haller Moskova radyosunun Türk halkına sempati, Türkiye'nin bağımsızlığına saygı ifade ederken bilakis saygısızlığa örnek teşkil edecek yayınlarda bulunmakta olmasıdır. Bu vaziyete bakan aydın Türklerin kanaati odur ki Türkiye ile Rusya arasında bugün açık bir düşmanlık olamamakla beraber dostluk denilen şey de sadece sözden ibarettir. Dilimizde "eski dost düşman olmaz" diye bir atalar sözü vardır. Bunu ters çevirerek: "Eski düşman dost olmaz" şeklinde de koyabiliriz..."

Molotov-Sarper görüşmesi, bundan sonraki dönemde Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri düzenleyecek eylemleri belirleyen bir görüşme olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin savaş sonrası için izlediği dış politikası Batı ile siyasi, ekonomik ve askeri alanda bir entegrasyonun inşa edildiği, güvenlik odaklı bir yoldur. Bu yolda güvenlik tehdidi algılamaları nedeniyle bir tercih yapmak durumunda kalan Türkiye, Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı Bloku ile uyumlu bir çizgide Sovyetlerle ilişkilerini devam ettirmiştir. Bu durumun nihayetinde ayrılan yollar tarafların kamuoyunun birbirlerini “tehdit” olarak görmeleri ve blok siyasetinden dolayı “öteki” olarak algılamalarına neden olmuştur.

Soğuk Savaş dönemindeki ilişkileri iki dönem şeklinde ele almak mümkündür. İlk dönem, 1945-1964 yılları arası ikinci dönem ise 1965'ten Sovyetlerin yıkılmasına kadar olan kısmı kapsamaktadır. Bu ayrımın yapılmasındaki belirleyici faktörler Türkiye'nin sıkı sıkıya bağlı olduğu Batı Bloku politikasından uzaklaşmasına ve ABD ile olan ilişkilerindeki gerginliklerin Türkiye'nin yüzünü kısmi olarak Sovyetlere ve Orta Doğu'ya çevirmesine neden olan Kıbrıs Meselesi ve bilhassa 1964 Johnson Mektubudur. 1945-1964 arasında iki ülke ilişkilerinde öne çıkan meseleler Türkiye'nin NATO üyeliği, Sovyetlerin toprak talepleri, Boğazlar meselesi, Bağdat Paketi'ne katılım, 1957 Suriye ve 1958 Irak krizleri, U-2 casus uçağının düşürülmesidir (Sönmezoğlu, 2016a: 136-154). İkili ilişkileri sınavan bu meseleler 1953 yılında Stalin'in ölümünün ardından benimsenen “barış içinde bir arada yaşama” konsepti ile daha az hasarla atlatılmaya çalışılmıştır (Sönmezoğlu, 2016a:146). Hatta o dönem içinde Sovyetler Birliği'nin ilişkileri yumuşatma girişimleri Türk makamlarınca “Batı ülkeleri arasındaki dayanışmayı bozmak ve Türkiye'nin mevcut dış politikasını değiştirmeye yönelik” hamleler olarak değerlendirilmiştir (Sönmezoğlu, 2016a: 147).

1965'ten Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline kadar olan dönem ise Soğuk Savaş yıllarında en sıcak ilişkilerin kurulduğu dönem olmuştur (Sönmezoğlu, 2016a:395). Bu dönemde öne çıkan meseleler ise Kıbrıs, ABD'nin uyguladığı silah ambargosu ve Türkiye-SSCB arasında yapılan karşılıklı ziyaretler ve bu ziyaretlerin sonucunda kurulan ekonomik ilişkiler olmuştur. İkili ilişkilerde Kıbrıs Meselesi'ne baktığımızda 1963-64 olayları sırasında Türkiye'nin Ada'ya müdahale girişimlerine karşı çıkan ve notalar gönderen Sovyetler Birliği, 1974'teki müdahaleyi ve Türkiye'nin Ada'da iki

ayrı toplum tezini desteklemiştir. Bu tutumundaki değişimin temel sebeplerinden öne çıkanı ise Ada'daki Cuntanın ABD yanlısı politika gütmeye başlamasıdır. Bu destek ikinci müdahaleye kadar sürmüştü, bundan sonraki süreçte ise meselenin kendisinin de Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinden biri olduğu BM'de çözülmesi gerektiğini ifade etmeye başlamıştır (Sönmezoğlu, 2016a: 396-402). Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesi nedeniyle ABD'nin uyguladığı silah ambargosu ise Johnson Mektubu etkisi yaratarak Türkiye'nin yüzünü yeniden Sovyetlere çevirmesine neden olmuştur. Bu dönemde yapılan karşılıklı ziyaretler ve Bloklar arasındaki detant döneminin de etkisiyle Türkiye ve Sovyetler Birliği, siyasal alandaki sorunlu alanları bir kenara bırakarak karşılıklı ticari ve ekonomik ilişkiler kurmuşlardır. Yapılan anlaşmalar neticesinde Sovyet sermayesi ile Türkiye'de sanayi kalkınması başlatılmış, günümüzde halen çalışmakta olan Bandırma Asit Sülfürik Fabrikası, Aliğa Petrol Rafinerisi, Seydişehir Alüminyum Fabrikası, Artvin Levha Fabrikası ve İskenderun Demir Çelik Tesisleri gibi birçok Kamu İktisadi Teşekkülü kurulmuştur (Karaçay, 2017: 228).

Bu dönemin bir diğer özelliği ise Sovyetlerin işgal aracı manasına gelen komünizmin birçok insan için korku kaynağına dönüşmesiydi (Şimşek, 2018: 70). Türkiye'de dönemin siyasi yöneticileri tarafından kendi iktidarlarını yıkmaya yönelik tehdit olarak görülen komünizm, dönemin şartlarında "Türk toprakları üzerinde hak iddia eden Sovyetlerle özdeşleşen bir düşünce" (Şimşek, 2018: 23) olarak algılanmış ve bir iç politika malzemesine dönüştürülerek mücadele edilmesi gereken bir ideoloji olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ülke genelinde kabul görmesinde 1950 seçimiyle iktidara gelen Demokrat Parti'nin, "komünizm ve Sovyet karşıtlıklarını "raison d 'Etat"(devletin gereği) haline dönüştürmeleri" (Tellal, 2000: 60) ve ülke dış politikasını Batı Bloku endeksli kurmaları etkili olmuştur. Adnan Menderes'in "...Tehlikenin nereden geldiğini çok iyi idrak eden ve esasen hayat görüşleri komünizmle bağdaşmayan Türk milleti üstelik bugün komünizmin Sovyet Rusya'nın bir siyasi aleti haline geldiğini de gayet iyi bildiği için, her yerde olduğu gibi bizde de faaliyet göstermek isteyen komünist ajanlarına karşı uyanık davranmaktadır" (Göksel, 1955, aktaran, Tellal, 2000:61) sözleri, Türk makamlarının o dönemdeki Sovyetler Birliği'ne yönelik algısını da özetleyen ifadeler olmuştur. Bu algının dahiliyede doğurduğu bazı hadiseler şu şekildedir; 4 Aralık 1945 *Tan* gazetesi baskını, Muzaffer Şerif, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav ve Behice Boran gibi

sol görüşlü hocaların üniversiteden tasviye süreci ve bu süreçte soruşturmanın safhalarının ve tanık ifadelerinin basına bütün ayrıntılarıyla yansıtılması, NATO'ya katılma sürecinde Kore'ye asker gönderilmesini eleştiren Barışseverler Derneği'nin komünist ilan edilerek üyelerinin tutuklanması (Şimşek, 2018: 25-70; Yılmaz, 2010: 87-100), Dr. Fahri Kurtuluş tarafından Amerikan yapımı "Vatan ve Aşk" adlı filmin açık bir komünist propagandası¹⁸ olduğu ileri sürülerek bu filmin gösterimine nasıl izin verildiğini bir önerge ile Meclis'te tartışmaya açması (Ulus, 16 Şubat 1949), hükümetin 6-7 Eylül olaylarının faili olarak komünistleri suçlaması, 16 Şubat 1969'da Amerika'nın 6. Filosunun İstanbul'a gelmesini protesto etmek isteyen solcularla sağcılar arasında gerçekleşen olayların tarihe Kanlı Pazar olarak geçmesi ve olay gerçekleşmeden önce basında "Kızılları Boğmanın Vakti Geldi" (Bugün, 15 Şubat 1969), "Ya Tam Susturacağız Ya Kan Kusturacağız" (Sabah, 15 Şubat 1969) şeklinde haberler yapılarak tarafların kışkırtılması gibi ideoloji üzerinden insanlar arasında ayrıştırıcı hadiseler gerçekleşmiş ve Türkiye'nin demokrasi tarihinde derin izler bırakmıştır.

Türkiye'nin sıkı sıkıya bağlı olduğu Batı Bloku ve özelinde ABD ile ilişkilerini koruma içgüdüleriyle yürüttüğü eylemlerinin anti-komünizm söylemiyle birleştirilmesi, halk nazarında, sol düşünceye ait herhangi bir şeyin yarattığı damgalanma, ötekileştirilme ve dışlanma korkusuna ek olarak hapse atılma ve işkence görme korkusu da sarmıştır. Bu korku da Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'de düşman olarak algılanmasının temel sebebini oluşturmuştur. Dahiliyedeki gelişmelere ek olarak dönemin gazete, dergi, kitap, şiir vb. sanatsal alandaki ürünlerinde de komünizm karşıtlığı işlenmiştir. Örneğin; Sol hareket içerisinde yer alan ve onun düsturunu benimseyen kişileri ötekileştirmek amacıyla sıklıkla "Moskof" tabiri kullanılmıştır. Bu kullanımın örneklerinden birkaçı şu şekildedir; gazeteci ve şair Halil Soyuer'in "Kin" adlı şiirinde açıkça Rusya düşmanlığını ve nefretini görmek mümkündür (Bora, 2017: 290);

¹⁸ Dr. Kurtuluş, tarafından filmin senaryosunu hazırlayan İngiliz muharriri Green'in, filmi çeken Warner şirketini teşkil eden Varner kardeşlerin, hatta filmde rol alan sanatkarların da solcu olduklarını, bu yüzden gayri Amerikaî faaliyetleri takib eden komite önünde sorguya çekildikleri gerekçesiyle filmin komünist bir propaganda olarak değerlendirmektedir. Daha fazla bilgi için Ulus gazetesi 16 Şubat 1949 s.5'e bakılabilir.

Gönlümde Ceyhun taşar, gözümünden Seyhun akar
Üzerime taburla, Moskof gelse haklarım
Kininin ateşinde kendi kendini yakar
Bir Moskof boğazına geçmezse parmaklarım.
İçimdeki ateşi ben asla külleyemem,
Atamdan miras kaldı bana bu Moskof kini.
Ömrüm yüz yıl sürse de tam yaşadım diyemem,
Yumruğum patlatmazsa bir Moskofun beynini.
Domuzlara çiğnetmem tarladaki darımı,
Meş'aleler tutuşur gönlümün ateşinden
Allahım; vücudumdan kopar ayaklarımı,
Eğer koşmayacaksam bir Moskofun peşinden.
Beni köyden köye at, dağdan dağa sür beni
Nerde olsa öperim toprağını taşını.
Sal eceli Allah'ım şu anda öldür beni,
Eğer ezmeyeceksem bir Moskofun başını.
Tahammül sona erdi, sabır son hadde girdi,
Ey Türk, yine tarihe zaferlerin yazılır.
Çünkü; senin dinine yeni bir madde girdi,
Bir Moskof öldürenin sevabı bin yazılır.

Bir diğerk örnek; Yeni İstanbul adlı gazetenin 8 Kasım 1965 tarihli baskısının manşetindeki “Moskof uşığı” kullanımı;

Resim 1: 1965 Tarihli Yeni İstanbul Gazetesinin Manşet Sayfası

Kaynak: Yeni İstanbul, (08.11.1965) “TİP liderine Meclis’de Moskof Uşığı diye bağırıldılar”, “Çevrimiçi” <https://www.nadirkita.com/yeni-istanbul-gazetesi-8-kasim-1965-kennedy-i-kim-oldurdu-efemera25962371.html> Erişim Tarihi:05.06.2022

1976 yılında *Sebil* adlı haftalık gazetenin kapağında yer alan bir kullanım;

Resim 2: 1976 Tarihli Sebil Adlı Haftalık Gazetenin Kapağı

Kaynak: Sebil (13.02.1976) Cilt:1 Sayı:7 “Çevrimiçi” <https://katalog.idp.org.tr/sayilar/6311/1-cilt-7-sayi> Erişim Tarihi:05.06.2022

1943-1978 yılları arasında yayımlanan ve 1960'lardan itibaren anti-komünist propagandalara geniş ölçüde yer veren Büyük Doğu dergisinin kapağından bir örnek;

Resim 3: 1976 Tarihli Büyük Doğu Dergisinin Kapağı

Kaynak: Büyük Doğu, (10.03.1976) Cilt:15 Sayı:10 “Çevrimiçi”
<https://katalog.idp.org.tr/dergiler/104/buyuk-dogu> Erişim Tarihi: 05.06.2022

Günümüzde Moskof tabiri arama motorlarında taratıldığında “sarı moskof, moskof gavuru, moskof ayısı, moskof mezalimi” anahtar kelimeleri öne çıkan sonuçlardır. Yine Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlük internet sayfasında tarama yapıldığında Moskof tabiri sıfat anlamıyla “acımasız, zalim” olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus kelimesi taratıldığında ise isim anlamı açıklamasında Moskof gavuru tabiri kullanılmıştır (TDK Sözlük, 2022). Son olarak 2020 yılının başlarında Rusya’nın Suriye’de Türk askerlerini şehit ettiği elim hadisenin ardından Hürriyet ve Diken gibi gazetelerin web sitelerinde çıkan haberlerde “Ayıdan post Moskoftan dost olmaz” başlığı kullanılmıştır (Bol, 2020; Kiras, 2020). Hem arama motorlarında hem de haber sitelerinde geçmişten kalma düşman ve ötekileştirici algılarla yapılan tanımlamaların halen daha açıklamalarda kullanılıyor oluşu, dost algılarının oluşumundaki en büyük engellerdendir.

Soğuk Savaş döneminin politik ve gündelik hayatına hâkim olan düşman ve ötekileştirici havası kültürel alanda oldukça sert bir biçimde ele alınmış ve dönemin

sağ-sol çatışmasına daha da körükleyici bir etkiye bulunmuştur. Soğuk Savaş döneminde iç politik gerilim sert bir şekilde bastırılmaya çalışılırken ülke içindeki anarşiden Sovyetler Birliği sorumlu tutulmuştur (Tellal, 2006: 161). İki toplum arasındaki bu negatif algının ve gerilimin temel sebebi Batı Blokuna olan sadık bir bağlılık ve bu bağlılığın halka da aksettirilmiş olmasıdır. Ayrıca bloklaşmadan dolayı Türk ve Sovyet toplumlarının doğrudan temasları olmaması ve propagandalar aracılığıyla birbirleri hakkında fikir sahibi olmaları toplumlararası önyargıyı inşa etmiştir (Başaran ve Akdevelioğlu, 2017: 251; Özdemir, 2019: 118).

Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve 1980 Darbesinin gerçekleşmesi ilişkilerde bir durgunluk yaratmıştır. Durgunluğa karşın Sovyetlerin ideolojiden uzaklaşmasına paralel olarak “barış içinde bir arada yaşama” düsturuna “karşılıklı bağımlılık ve uluslararası iş birliği” düsturunun eklenmesi ekonomik alandaki ilişkilerin gelişime yol açmıştır (Tellal, 2006: 160-163). Bu bağlamda 1984 yılında imzalanan Doğal Gaz Anlaşması, Türkiye'den Sovyetler Birliği'ne müteahhitlik hizmetlerinin ulaştırılması ve Türkiye'nin enerji tedarikinde çeşitlilik yaratması bakımından bir mihenk taşıdır (Tellal, 2006:163). Anlaşma gereğince ödemelerin Türk mal ve hizmetleriyle yapılacak olması Türkiye için yeni bir pazar yaratırken 1989'da Sınır ve Kıyı Ticari Anlaşması'na giden yolu da açmıştır. Bu anlaşmanın akabinde açılan Sarp Sınır Kapısı da iki ülke arasındaki bavul ticaretini ortaya çıkarmış ve hem ticari ilişkiler hızla gelişmiş hem de “bireysel ziyaretlerle halklar arasında doğrudan iletişim kurulmuş ve bu durum karşılıklı önyargıların kırılmasına zemin hazırlamıştır” (Özdemir, 2019: 63-118). Müteahhitlik ve bavul ticaretinin ekonomik ilişkilere sağladığı büyük katkıların yanı sıra inşaat projeleri kapsamında Rusya'ya giden Türk erkeklerinin Rus kadınlarıyla yaptıkları evlilikler ve Sovyetlerin dağılmasının ardından işsiz kalan birçok kadının hayatlarını idame ettirebilmek için Türkiye'ye göç etmeleri, kültürel ilişkileri canlandırırken aynı zamanda 1920'lerde olduğu gibi Türk aile kurumuna etki etmiştir. Bu etki daha çok evli Türk erkeklerinin eşlerini Rus kadınlarla aldatmaları yönünde olmuştur. Diğer yandan diploma sahibi olmalarına rağmen denklik olmaması sebebiyle Türkiye'de de işsiz kalan Rus kadınlarının, seks işçiliğine zorlanmaları ve bu kadınların aldatma olaylarıyla anılmaları da “Nataşa” olarak etiketlenmelerine neden olmuştur (Taganova, 2020: 32-33). Bu tabirin gündelik hayattaki kullanımının yanı sıra dizi, film gibi mecralardaki kullanım şeklinin ahlaksızlıkla özdeşleştirilmesi ve

kişinin kim olduğuna bakılmaksızın Rusya'dan Türkiye'ye gelmiş olması bile bu etiketin yapıştırılması için yeterli olmaktadır. Bu tabirin halen daha kullanılıyor oluşu ise Türk toplumunda Rus kadınlarına yönelik olumsuz bakış açısının yerini koruduğunu kanıtlamaktadır.

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI VE 2000'Lİ YILLAR

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından Rusya ve Türkiye'deki iktidar değişimlerinin gerçekleştiği 2000'li yılların başına kadarki döneme tarihten gelen güvensizlik algısına, yeni ortaya çıkan devletlerle hamilik şeklinde kurulmak istenen ilişki isteğinden kaynaklanan rekabet ve 1990'ların ortalarından itibaren de iş birliği eşlik etmiştir. İki tarafın da kendi içerisinde siyasal, ekonomik ve güvenlik konularıyla uğraştığı bu yıllar Çelikpala'nın (2015: 122) ifadeleriyle; *“iki yüz yıldan daha fazla bir süre asli/birincil tehdit olarak görülen en büyük düşmanın yarattığı tehdidin ortadan kalkıp kalkmadığı, eğer kalktıysa ortaya çıkan yeni aktörle, tarihsel birikimin şekillendirdiği güvensizlik algısıyla üretilen düşmanlık söyleminin hâkim olmadığı farklı bir ilişkinin kurulup kurulamayacağının tartışıldığı bir geçiş dönemi”* olmuştur. Bu geçiş döneminde Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması, S-300 bunalımı ve Çeçen meselesinde Kürt meselesinin karşıtlık olarak kullanılması ve Boğazlar meselesi Türkiye'nin tehdit algılarını canlı tutmuştur.

Bu tehdit algılamalarından Türk kamuoyunun Rusya algısı üzerinde etkili olan hadise, Çeçen meselesinde Kürt meselesinin karşıtlık olarak kullanılması olmuştur. Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'ndan bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan çatışmalara Türkiye'nin tutumu, “Rusya Federasyonu'nun bir iç meselesi olduğu” yönünde olmuştur (Sönmezoğlu, 2016: 328). Resmi düzeydeki bu tutuma karşılık Türk kamuoyunun meseleye bakışı Çeçenlerin desteklenmesi gerektiği yönünde şekillenmiştir. Türk kamuoyunun bu tutumunun temelinde Çeçen liderlerin mücadelelerini Hristiyan-Müslüman çatışması çizgisinde sunması, Çeçenlerin akraba bir ulus olması ve Çeçenlerin Müslüman bir toplum olması etkili olmuştur (Sönmezoğlu, 2016: 330-331).

Resmi düzeydeki tutum her ne kadar meselenin Rusya'nın iç meselesi olduğu yönünde şekillense de Türk makamları da halk ile benzer görüşlere sahip olmuş ve kamuoyu tarafından Çeçenlerin desteklenmesine göz yumarak bir anlamda gayri

resmi bir şekilde Çeçenlere desteğini sunmuştur. Örneğin; Çeçen direnişçiler Rus uçağını kaçırıp Ankara'ya indirdiğinde Rus baskısına rağmen tutuklanmamışlar ve Türk kamuoyu nazarında uçağı kaçırılanlar “terörist değil, hak arayışı içinde olan sade vatandaşlar” olarak görülmüşlerdir (Çelikpala, 2005:90; Milliyet, 1991:4). Yine Çeçenlerin adını duyurmak adına Trabzon-Soçi arasında sefer yapan *Avrasya Feribotunun* kaçırılanlar ve *Swissotel* baskınına gerçekleştirenler, çok az cezalara çarptırılmışlardır (Sönmezoğlu, 2016: 331; Şardan, 2001:15).

Türk makamlarının bu gayri resmi desteği karşısında Rus makamları da Kürt meselesini karşılık olarak kullanma yoluna gitmiştir. Rusya'nın bu hamlesi Türkiye'nin Çeçen meselesindeki gayri resmi desteğini geri çekmesini sağlamıştır. Türkiye'nin bu geri adımına karşılık basında Kürt meselesinin ve PKK'nın bir baskı unsuru olarak kullanılmasına göz yumulmaması ve Çeçenlerin mücadelesine kayıtsız kalınmayacağı yorumları (Özdalga, 1995: 19) yapılsa da dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, Türkiye'nin resmi tutumunu yeniden vurgulayarak Rusya'nın toprak bütünlüğünün desteklendiğini ifade etmesiyle Rusya da Kürt kartını geri çekmiştir (Sönmezoğlu, 2016: 331-333).

Bu meselelerin zorlayıcı yöntemlere varmadan diplomatik bir çerçevede çözülebilmesi Çelikpala'nın ifadelerinde belirtildiği üzere Rusya'nın birincil tehdit olmaktan çıktığı, ilişkilerde yeni bir sayfa kurulmaya çalışıldığını göstermektedir. Bu çabaya karşılık Sovyet dönemi ardından Orta Asya'da bağımsızlığını kazanan ülkelerle kurulacak olan ilişkilerde Türkiye'nin “tarihsel ağabey olma” fırsatını yakalaması gerektiği ve bu ülkelerin dünyaya açılan kapısı olarak siyasal rejim açısından örnek alınan ülke ve bu ülkelere önderlik yapabileceği (Doğan, 1991: 10) yorumlarına ek olarak liderlerin “gelecek yüzyılın Türklerin yüzyılı” olacağı ve “Adriyatik'ten Çin Seddine Türk dünyası” gibi söylemler “Türkiye'nin imkân ve kabiliyetlerinin doğru hesaplanmayarak abartılması, yeni cumhuriyetlerde ve Türk kamuoyunda gerçekleştirilebileceklerin ötesinde beklentilerin yaratılması” ile sonuçlanırken (Çelikpala, 2015: 125) Rusya'nın bu söylemlere yaklaşımı Yakın Çevre Doktrini çerçevesinde rekabet etme şeklinde olmuştur.

Doktrin gereği Rusya Federasyonu'nun güvenlik sınırlarının başlatıldığı bu coğrafya aynı zamanda arka bahçe olarak görülüp korunması gereken bir alan olarak belirlenmiştir. “Bu bağlamda Türkiye Rusya için bir tehdit, Rusya ise Türkiye için

bir rakip olarak görülmektedir” (Çelikpala, 2015: 124). Bu rekabeti iş birliğine taşıyan kanal ise bavul ticaretinin yanı sıra enerji tedarikidir. 1997’de imzalanan Mavi Akım Projesi ile 25 yıl süreyle yaklaşık 17 milyar metreküp doğalgaz satın alımı anlaşması yapılmıştır. Proje, enerji kaynaklarını çeşitlendirme amacıyla yapılırken kamuoyunda kaynakların çeşitlendirilmesinden ziyade Rusya’ya büyük oranda bağımlılık getireceği ve Türkmenistan’dan daha ucuza gelecek doğalgazı engelleyeceği, projenin tamamlandığında fiyatın çok fazla olacağı şeklinde tartışmalara yol açmıştır (Sönmezoğlu, 2016b: 315, Tellal, 2006: 548). Tüm tartışmalara rağmen proje 2003’te tamamlanmış ve hattan gaz akışı başlamıştır. Rusya’nın doğalgazda en büyük tedarikçi konumuna gelişinin ilk safhasını oluşturan bu dönem aynı zamanda kamuoyundaki tartışmaların haklılığını ortaya koyan karşılıklı bağımlılık ilişkisi temellerinin atıldığı dönemdir. Rusya, asimetrik yapıdaki karşılıklı bağımlılık ilişkisindeki güçlü konumunu kullanarak ileriki yıllarda kendi politik çıkarları doğrultusunda Türkiye’nin karar alıcıları üzerinde etkili olmuştur. Özetleyecek olursak, Sovyetlerin dağılmasından 2000’li yılların başına kadar olan geçiş dönemi düşman algısının dönüşümü sürecinde karşılaşılan meseleler ve bu meselelerin diplomatik çerçevede çözümünün sağlanması, ilişkileri rekabetten ortak kazanımların elde edilebileceği ekonomik alanda ilerleterek “çok boyutlu iş birliği” ve “stratejik ortaklığa” (Çelikpala, 2015: 128) taşıyan süreç olarak görmek mümkündür.

Yeni bir yüzyılın başlangıcı olan 2000’li yıllar, Türk-Rus ilişkilerinde de yeni bir sayfanın başlangıcı olmuştur. Uluslararası konjonktürdeki gelişmelere eşlik eden ulusal gelişmelerle birlikte yazılmaya başlanan bu sayfanın en kilit noktası ve 2000’li yıllarda Türk-Rus ilişkilerinin mihenk taşlarından ilki, Rusya Federasyonu’nda Vladimir Putin’in Türkiye’de ise Recep Tayyip Erdoğan’ın iktidarı elde etmeleridir. Putin’in komünizm ideolojisini geride bırakıp Egemen Demokrasi, Ortodoksluk ve Russkiy Mir (Rus Dünyası) üçgeninde kurmaya çalıştığı yeni Rusya kimliği ile çok kutuplu bir dünyanın tesisinde “kitlesel meselelerde söz sahibi bir Rusya yaratma” (Çelikpala, 2017: 533) isteğine karşılık benzer şekilde Erdoğan’ın da muhafazakar demokrat (Resmî Gazete, 2003), İslamiyet ve Yeni Osmanlılık üzerine kurulu yeni Türkiye’yi “dünya beşten büyüktür” (Anadolu Ajansı, 2019a) söylemiyle güçlü bir aktör olarak konumlandırmak istemektedir. Bu bağlamda Putin’in çok kutuplu bir dünya tasavvuru ile dünya beşten büyüktür söylemi bir anlamda örtüşmektedir. Bu

örtüşme, iki lideri çok aktörlü uluslararası sistem noktasında birleştirmekte ve yakınlaştırmaktadır. Bu yakınlaşmanın sağladığı samimiyet de doğal olarak kendi kamuoylarına da yansımakta ve doksanlı yılların rekabetçi bakış açısını yumuşatarak yeni alanlarda iş birliğini mümkün kılmaktadır.

Türkiye’deki lider değişikliğinin hemen öncesinde imzalanan 16 Kasım 2001 tarihli “Avrasya’da İş birliği Eylem Planı: İkili İşbirliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa” belgesi, mevcut ilişkilerin ileri bir aşamaya taşınmak istendiğinin bir göstergesi olmuştur. Belge, siyasal alanda iki ülkenin Avrasya’da iş birliği yapmasını öngören ilk metin olmakla birlikte “iki aktörün bölgesel sorunlara yönelik ortak bir bakış açısı geliştirmeyi öncelemeleri gerektiği, her alanda dostluk ve karşılıklı güven anlayışıyla şekillendirilmesi gereken bir alan açıldığı öne sürülmektedir” (Çelikpala, 2019: 8). Gazeteci Sami Kohen’in belgeye yönelik değerlendirme yazısı, bir yandan tarafların birbirlerine yönelik kuşkucu bakışlarının halen daha var olduğunu ancak diğer yandan bunun aşılmak istendiğini göstermektedir:

“...Bununla beraber, iki ülkenin bazı siyasal ve ekonomik konularda farklı görüşlere sahip olduğu da bir gerçek. Türkiye’de Ruslara olan güvensizlik tamamen kalkmış değildir... Moskova’da da Türkiye’nin Kafkasya-Orta Asya açılımlarından hoşlanmayan ve buna kaygı ile bakan çevreler de vardır. Ancak bunlar Avrasya platformunda iki ülke arasında yeni bir anlayışın yer almasına engel değildir. Bu anlayış da, “sürtüşme yerine işbirliği” esasına dayanıyor. “Güçlendirilmiş yapıcı ortaklık” terimi de, bunu ifade ediyor zaten. (Kohen, 2001).

Siyasal alandaki bu istek uluslararası konjonktürdeki gelişmelerle de desteklemiştir. 2003 yılında ABD’nin Türkiye’den Irak’a geçiş izni istediği tezkere oylamasından olumlu yanıt çıkmayınca Türkiye-ABD ilişkileri sıkıntılı bir sürece girmiştir. Rusya, bu kriz vasıtasıyla 2001’de imzaladığı Avrasya’da İş birliği Eylem Planı’nda öngörülen sorunlara yönelik ortak bakış açısı geliştirme önceliğinin pratikteki uygulamasını deneyimlerken aynı zamanda Türkiye’ye karşı güven tazelemiş ve Türkiye’nin “Soğuk Savaş dönemindeki edilgen ve ABD eksenli politikalardan daha bağımsız ve etkin bir dış politika” tercih edebileceğini görmüştür (Özdemir, 2019: 89). TBMM tarafından ortaya konan halk iradesi de bir anlamda Türk-Rus yakınlaşmasının da başlangıcı olmuştur.

Krizin ardından 2004 yılında Putin'in Ankara'ya yapacağı ziyareti öncesi Soçi'de Türk gazetecilerle görüşmesinde "Türkiye'ye bakışını değiştiren en önemli olayın 1992'den bu yana Antalya'ya yaptığı üç gezi olduğunu" ifade etmiştir. Tatili sırasında sohbet ettiği insanların, kafasındaki Türkiye düşüncesi değiştirdiğini belirten Putin, Almanya-Fransa düşmanlığının dostluğa evirilişine atıfta bulunarak "Rusya ile Türkiye daha fazlasını yapabilir" diye eklemiştir. Tarihte Rusların sıcak denizlere inme isteği hatırlatıldığında ise "Tarihte birçok savaş yaşandı ama, günümüzde çatışma ortamı oluşturacak tek sorunumuz bile yok. Rekabet için bir neden yok" diyerek ilişkilerin başka bir boyuta taşınacağını da habercisi olmuştur (Sabah, 2004). Ziyareti sırasında "Rusya Federasyonu ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluğun ve Çok Boyutlu Ortaklığın Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Deklarasyon" yayınlanmış ve dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer deklarasyon için "ülkelerimiz arasındaki yakın iş birliğinin somut örneklerini oluşturmaktadır" yorumunu yaparken, bu ziyaretin "iki ülke arasında ulaşılan yeni ve üst düzey aşamayı perçinlediğine inandığını" ifade etmiştir (Hürriyet, 2004).

2000'li yıllardaki ilişkilerin en önemli özelliği, kamuoyu söylem ve gündeminin tehdit ve düşmanlık algısının ötesinde yeniden oluşturulmaya çalışılması ve sorun yaratabilecek konuları kompartımanlara ayırarak meseleleri birbirinden bağımsız biçimde ele alınmasıdır. (Çelikpala, 2019: 14). Bu bağlamda bölgesel gelişmelerde tarafların tutum ve yaklaşımları farklılaşmış olsa da kompartımanlaştırma sayesinde bir alandaki farklı yaklaşım başka bir alandaki yakınlaşmaya engel teşkil etmemiştir. Örneğin, 2008 yılında Gürcistan Savaşı başladığında Türkiye, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünden yanaydı ancak savaş karşısında Rusya'ya karşı etkili bir tepki de ortaya koymamıştır. Bunun gerekçesini, "Türkiye'nin enerjisinin üçte ikisini Rusya'dan sağladığını, ülkenin çıkarları çerçevesinde Rusya'yı ihmal etmenin mümkün olmadığını" dönemin Başbakanı Erdoğan dile getirmekteydi (Sönmezoğlu, 2016b: 694). Erdoğan'ın bu ifadeleri daha önce dile getirildiği üzere asimetrik yapıdaki karşılıklı bağımlılık ilişkisindeki Rusya'nın güçlü konumunun Türk karar alıcıları üzerinde etkisinin somut örneğini oluşturmuştur. Buna ek olarak siyasal alandaki bu farklı yaklaşım kültürel alandaki yakınlaşmaya engel olmamıştır. 2007'deki Türkiye'de Rus Kültür Yılı'na karşılık olarak 2008'de Rusya'da Türk Kültür Yılı ilan edilmiş (Hürriyet, 2008) ve 2010'da

Türkiye-Rusya diplomatik ilişkilerinin 90. Yılı kapsamındaki kutlamalar gerçekleştirilmiştir.

2010 yılı ilişkilerde kurumsallaşmanın zirveye ulaştığı ve karşılıklı birçok anlaşma ve etkinliğin gerçekleştiği bir yıl olmuştur. 12 Mayıs 2010'da Üst Düzey İşbirliği Konseyi, Konsey'in altında da, Ortak Stratejik Planlama Grubu, Karma Ekonomik Komisyonu ve Türk-Rus Toplumsal Forumu kurulmuştur (Çelikpala, 2015: 137). Kurumlara ek olarak yapılan anlaşmalar kapsamında milli para birimleriyle ticaretin gerçekleştirilmesi, vize muafiyeti ve nükleer alanda iş birliği konuları ele alınmıştır (Çelikpala, 2017: 541). Bu konulardaki gelişmeler ilerleyen yıllarda şu şekilde gerçekleşmiştir; 2019 yılında Türk lirası ve Rublenin ticarete kullanımı arttırmak amacıyla anlaşma imzalanmış, kademeli bir geçiş yapılacağı belirtilmiştir (Bloomberg HT, 2019). 2022 Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, bu geçişi hızlandıran etmenlerden biri olmuştur. Savaş nedeniyle birçok firmanın Rusya'dan çekilmesiyle doğan boşluk, Rus iş insanlarını daha fazla Türkiye'ye yönlendirmiştir. Ancak savaş sebebiyle piyasada dolar bulamayan Rus iş insanlarına yapılan anlaşmanın sağladığı kolaylıkla Türk iş insanları desteklerini göstermişlerdir. Örneğin; Orka Holding'in Genel Koordinatörü Osman Arar, "...Ruslar şu anda dolar bulamıyorlar, sıkıntı burada. Biz de 'Bundan sonra Ruble ile alışverişi de kabul edeceğiz' diye oradaki bayilerimize deklare ettik. Rusya'daki bayilerimize bu şekilde destek olmak istiyoruz" şeklinde açıklamada bulunmuştur (Yavuz, 2022). Vize muafiyeti konusunda ise iş dünyası memnuniyetini dile getirirken iş insanı Sertan Akay "Hususi ve hizmet pasaportluların dışında da vizesiz uygulamanın geçmesi dış ticarete bu yoğunluktaki Rusya için, iş adamları ve iş dünyası için çok önemli. Bu uygulamayı çok olumlu gelişme olarak nitelendirmek lazım. İş dünyası için çok olumlu bir gelişme çünkü Rusya bizim ciddi partnerlerimizden bir tanesi" yorumunu yapmıştır (Çam, 2019).

Nükleer alandaki anlaşma ise Mersin Akkuyu'da inşa edilmesi planlanan ve kamuoyunda Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) olarak çokça duyulan projedir. 2018 yılında temeli atılan santralin Türkiye'nin enerji ihtiyacının %10'nunu karşılayacağı ifade edilmekte ve ilk ünitesinin 2023 yılında faaliyete geçmesi planlanmaktadır (Öztürk, 2018: 243-244). Proje, kamuoyunun ilgisini fazlasıyla çekmiş, projeyi yürüten Rus Akkuyu NGS şirketinin, Akkuyu'da istihdam

edilebilecek kişilerin eğitimine de sponsor olacağı belli olunca eğitim programına 9 bin kişi başvuru yapmıştır (T24, 2011). Başvuru sonucunda belirlenen 50 kişilik bir Türk öğrenci grubunun Rusya'nın Milli Nükleer Araştırma Üniversitesi'nde eğitim görecekları ve beş buçuk yıl sürecek eğitimin ardından öğrencilerin 13 yıl boyunca Akkuyu'daki santralde mecburi hizmet yapacakları belirtilmiştir (İmanov, 2011: 483). Bu gelişmeler ışığında söylenebilir ki Türk-Rus ilişkilerinde önce liderlerin inisiyatifi ile başlayan yakınlaşma, kurumsallaşma ve kapsamında imzalanan anlaşmalar dahilinde her geçen gün daha üst seviyeye taşınmaktadır.

2010 sonrası Türk-Rus ilişkileri, yaşanan bölgesel gelişmelere verilen yanıtlar çerçevesinde şekillenmiştir. Kompartımanlaştırma ya da seçici iş birliği olarak tanımlanan ilişki biçimi bu yıllardan itibaren zayıflamaya başlamıştır (Özda vd., 2013: 34). Çalışmanın bu kısmında Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması verilerinin odağında Türkiye'deki Rusya algısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda 2013-2021 yılları arasında ortaya konan raporlarda dost-tehdit algısı karşılaştırması yapıldığında tabloda yer alan sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Tablo 1: Türkiye'de Rusya'ya Yönelik Dost-Tehdit Algısı Oranları

Algılar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dost	1,4	-	1,6	0,3	0,6	4,1	20,3	12,3	29,9
Tehdit	10,6	-	10,2	34,9	18,5	12,4	44,2	55	20,7

Kaynak: Kadir Has Üniversitesi Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2013-2021

*Çalışma 1000 kişilik veri grubu üzerinden yapılmıştır.

** 2014 yılında yayınlanmış çalışma yoktur.

Katılımcılara 2013-2018 yılları arasında “Sizce Türkiye'nin en yakın ‘dostu’ hangi ülkedir?” ve “Sizce en çok hangi ülke veya ülkeler Türkiye'ye tehdit oluşturmaktadır?”, 2019-2021 arasında ise “Size sayacağım ülkeler Türkiye'nin dostu mudur?” ve “Size sayacağım devletler Türkiye için tehdit oluşturmakta mıdır?” şeklinde dost ve tehdit algılarını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere ikili ilişkilerde yaşanan sorunlara göre dalgalanma gösteren bir dost ve tehdit algısı ortaya çıkmıştır. Yıllar özelinde bu yüzdeleri değerlendirmek gerekirse, 2010 sonunda başlayan Arap Baharı sürecinde güdülen siyaset ve bilhassa Suriye'deki gelişmeler karşısında benimsenen yaklaşımlardaki farklılıklar, Türkiye ve Rusya'yı ister istemez bu coğrafyada karşı karşıya getirmiştir. Rusya'nın Esad'ı

koruyucu yaklaşımına karşılık Türkiye'nin muhalifleri desteklemesi ve Esad'ın yönetimi bırakması gerektiği şeklindeki tutumu, tarafları farklı cenahlarda konumlandırmıştır (Özdemir, 2016: 83). 2012 yılında önce Suriye tarafından Türk uçağının düşürülmesi ve ardından Moskova'dan kalkış yapmış Suriye havayollarına ait bir yolcu uçağının silah taşıdığı şüphesi ile Ankara'da inişe zorlanması, taraflar arasında Suriye bağlamında görüş ayrılığına ek olarak ilişkileri test eden ilk krizler olmuştur (Özbay, 2012: 346-348). Türk uçağı düşürüldüğünde Rusya'nın parmağı olduğu iddiaları hem yabancı hem ulusal basında yer almıştır¹⁹. Bu iddialar karşısında her iki taraf böyle bir şey olmadığına dair açıklama yapmak durumunda kalmıştır²⁰. İlişkilere bu gergin havanın hâkim olduğu sırada Rusya'ya çalışma ziyareti gerçekleştiren Erdoğan'ın ziyaret sonrasında katıldığı bir televizyon programındaki "Putin'e ...Hadi gelin bizi Şangay Beşlisi'ne dâhil edin, biz de AB'yi gözden çıkaralım' şeklinde bir latife yaptım" (Hürriyet, 2012) açıklamasının üzerinden 6 ay sonra yine bir televizyon programında "...Bizi Şanghay Beşlisi içine alın AB'yi unutalım' dedim. Alın bizi Şanghay Beşlisi'nin içine biz de AB'ye 'Allahaismarladık' diyelim..." (Al-Monitor, 2013) şeklindeki ifadeleri bu sefer latife olarak görülmemiş, Türk kamuoyunda "eksen kayması mı" yaşanıyor şeklinde yorumlara neden olarak bir süre tartışılmıştır (Erşen, 2013: 15). Bu tartışmalar devam ederken 6-7 Haziran 2012'de ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'ye Diyalog Ortağı statüsünün verilmesi kabul edilirken 26 Nisan 2013'te süreç tamamlanmış ve Türkiye Diyalog Ortaklığı'na alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.). 2012'nin uçak krizlerinin taraflarca kullanılan yumuşak dil sayesinde halledilmiş olması ve bu süreçte Türkiye'nin yönünü Rusya'nın da içerisinde olduğu ŞİÖ'ye çevirmiş olması, Davutoğlu tarafından "tarafların el ele ve omuz omuza yürüyeceği uzun bir yolun başlangıcı" olarak değerlendirilmiştir (BBC News Türkçe, 2013). 2013 yılı dost-tehdit algısı verilerini değerlendirdiğimizde, ŞİÖ ile Diyalog Ortaklığı Rusya'ya olan bakışı bir parça yumuşatsa da yaşanan uçak krizleri Rusya'nın Türk kamuoyu nezdinde tehdit olarak algılanmasına engel olmamıştır.

¹⁹ Uzi Manhami ve Geraht Jenkins "Russia's finger on button' that destroyed Turkish jet" **The Times** 01.07.2012 "Çevrimiçi" <https://www.thetimes.co.uk/article/russias-finger-on-button-that-destroyed-turkish-jet-jrk3nsjv2vf> Erişim Tarihi: 17.07.2022

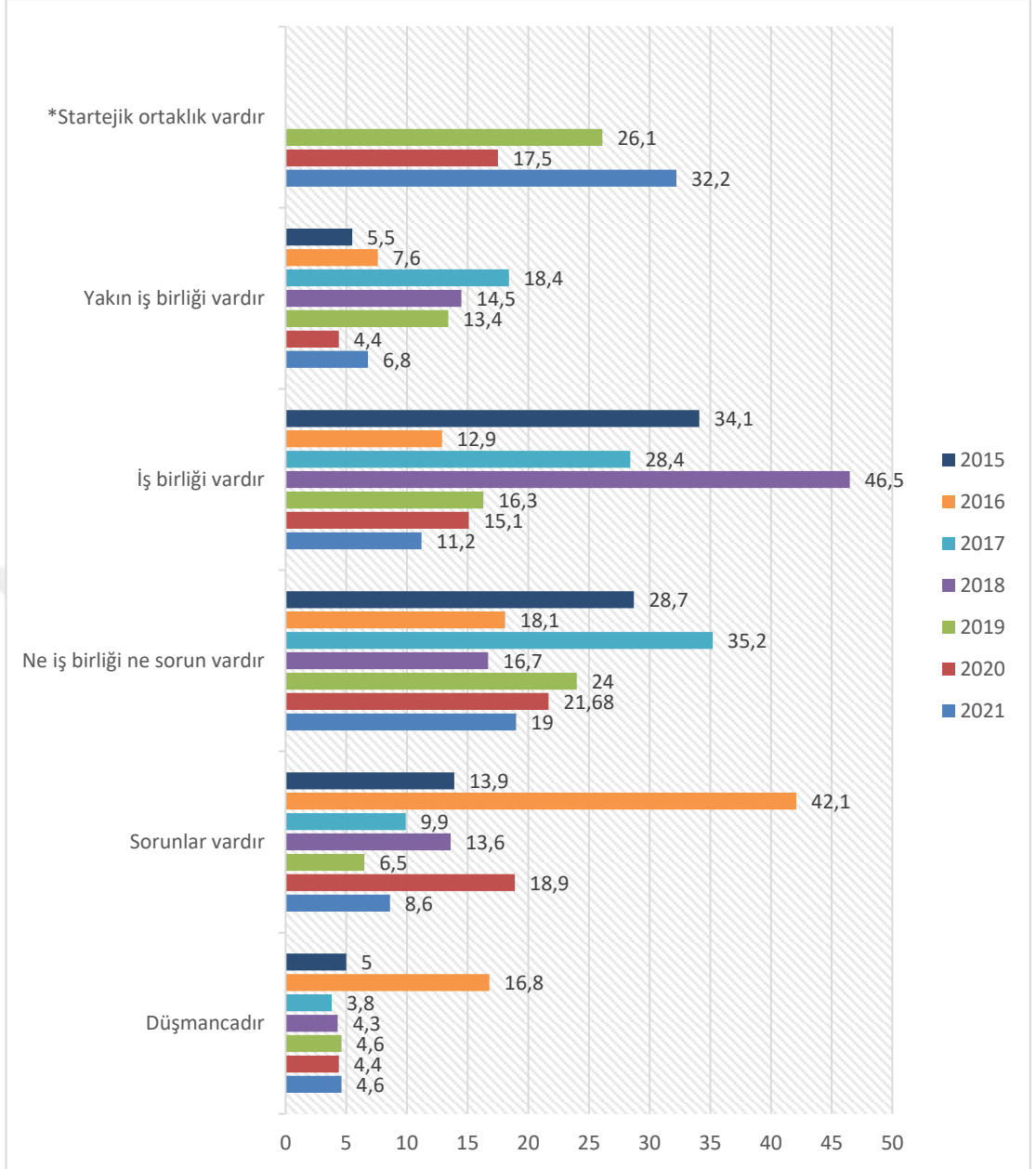
"Uçağın düşürülmesinde Rus parmağı", **Habertürk** 01.07.2012 "Çevrimiçi" <https://www.haberturk.com/dunya/haber/755435-ucagin-dusurulmesinde-rus-parmagi> Erişim Tarihi: 17.07.2022

²⁰"Ankara'ya verileri ilettik". **Hürriyet**, 17.07.2012 "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-ya-verileri-ilettik-20999241> Erişim Tarihi: 17.07.2022

2014 yılında patlak veren Ukrayna meselesi, ikili ilişkileri test eden bir başka hadise olmuştur. Bu süreçte Rusya ile enerji ve ekonomik ilişkilerdeki asimetrik yapıdan kaynaklı olarak Rusya'yı dışlamayan ama Kırım ile olan tarihsel bağlar nedeniyle de Ukrayna'nın toprak bütünlüğünden yana bir tutum sergilenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014; Erşen, 2015: 363-364). Avrupa'nın Rusya'ya karşı yaptırımlarına da katılmayan Türkiye, Rusya'nın yaptırımlar, projedeki gecikmeler ve maliyet sebebiyle Güney Akım projesini iptal etmesiyle birlikte yeni bir projenin ortağı oluvermiştir. Türk Akım olarak ilan edilen proje ile Ukrayna by-pass edilerek Avrupa'ya Türkiye üzerinden doğalgaz akışı sağlanmak istenmiştir (Erşen, 2015: 361; BBC News Türkçe, 2020). Türkiye'nin yaptırımlara katılmayışının bir ödülü olarak değerlendirilen projeye Türk halkının bakışı esasında enerji alanındaki iş birliğinin daha da arttığı ve ekonomik anlamda kazançlar sağlayacağı doğrultusundadır. Özünde Rusya'nın Ukrayna politikasının bir parçası olup, Gökhan Tüysüzoğlu'nun (2015) ifadesiyle Türk Akımı ismiyle "Türkiye'nin projenin önemli bir parçası olduğu hissini vererek Türklerin "duygusal zekasına" hitap edebilmek" amaçlanmıştır. Lakin projenin merkez üssü Yunanistan'dır ve Türk Akım projesi esasında Rusya'ya olan enerji bağımlılığını daha da arttırmıştır.²¹

2015 ve sonrasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde Tablo 1'deki verilere ek olarak Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması'nda Türk-Rus ilişkileri kapsamında 2015 yılından itibaren katılımcılara yöneltilen "Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen cevaplar, 2015 sonundaki uçak düşürme olayının Türk-Rus ilişkilerindeki en önemli kırılma noktası olduğu düşünüldüğünde, çalışmada hedeflenen Rusya'ya yönelik algıyı ortaya koymada önemli bir veri kaynağı olması sebebiyle analize dahil edilmiştir. Bu açıdan araştırmanın yayınlanan raporlarındaki verilerin birleştirilmesiyle aşağıdaki grafik oluşturulmuştur.

²¹ 2021 yılında ithalat %44,87 pay ile en çok Rusya'dan yapılmıştır. Kaynak: EPDK, 2021 Yılı Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu s.11

Grafik 1: Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl tanımlarsınız?

Kaynak: Kadir Has Üniversitesi Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2015-2021

*“Stratejik ortaklık vardır” cevabı 2019 yılından itibaren raporlarda yer almıştır.

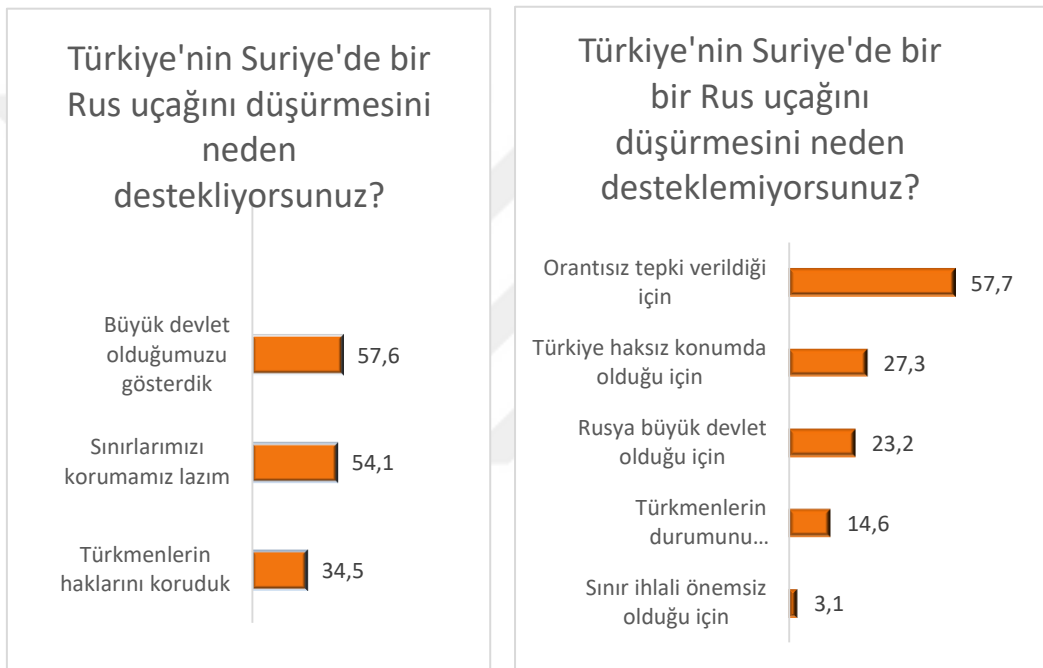
2015 ve sonrasında Türk kamuoyunun Türkiye-Rusya ilişkilerini tanımlamasında Uçak Krizi, 15 Temmuz, Büyükelçi suikastı, normalleşme süreci, Suriye’ye yapılan hareketler, S-400 vb. gibi meseleler belirleyici rol üstlenmiştir. Türk kamuoyu da yaşanan gelişmeler çerçevesinde ve liderlerin meseleler karşısındaki söylemlerinin de etkisiyle ilişkileri tanımlama yoluna gitmiş, bu doğrultuda da grafikteki parametreler ortaya çıkmıştır. Gelişmelerle birlikte ortaya çıkan parametreler değerlendirildiğinde; 2015 yılında kamuoyu nazarında ilişkilerde büyük oranda “iş birliği” olduğu algısı vardır. Bu algıyı sağlayan büyük ölçüde

Ukrayna meselesinin Türk Akımı projesini ortaya çıkarması olmuştur. “Ne iş birliği ne de sorun” olduğunu düşünenlerin oranı da “iş birliği” olduğunu düşünenlerin yanında azımsanmayacak derecededir. Bu bağlamda bir önceki yılda Ukrayna ve Kırım Türkleri meselesinin halen kamuoyunda etkisini gösterdiğini ve buna ek olarak sözde Ermeni soykırımı olaylarını anma töreni öncesi Putin’in yayınladığı mesajında “Ermeni halkının soykırımı” (President of Russia, 2015) ifadesini kullanması ve Erdoğan’ın bu ifadeye cevaben Rusya’nın Ukrayna politikasına yönelik olarak “Rusya’nın Kırım, Lugansk, Donetsk konusunda hesap vermesi gerektiği” ifade etmesi (Sputnik Türkiye, 2015) kamuoyunun ilişkileri “ne iş birliği ne de sorun vardır” şeklinde tanımlamasına yol açmıştır.

2016 yılı ise 24 Kasım 2015’te Rus savaş uçağının Türk hava sahasını ihlal etmesi sonucu Türk F-16’ları tarafından düşürülmesi nedeniyle ikili ilişkilerin en zorlu sınavı olmuştur. Türk kamuoyu ilişkileri “sorunlar vardır” şeklinde görmenin (42,1) yanı sıra “düşmanca” (16,8) olarak da değerlendirmiştir. Bilhassa olayın hemen ardından liderlerin basına yaptıkları açıklamaları hatırlamak gerekirse Putin’in “sırtımızdan bıçaklandık” (NTV, 2015) ifadesine karşılık Erdoğan’ın “Rusya’nın Suriye’de ne işi var?” (A Haber, 2015) şeklinde bir çıkış yapmış olması ve akabinde Rusya’nın ilk 24 saatteki Türkiye’ye yönelik yaptırım kararlarının (Rus vatandaşlarının Türkiye’ye gitmemesi yönündeki çağrısından Türk Akımı çalışmalarının kısa vadede durdurulmasına kadar bir dizi karar açıklamış (BBC News Türkçe, 2015) kamuoyunda yarattığı etki geçmeden “Türkiye’nin ekonomik ve ticari çıkarlarına zarar verecek başlıklarda” yaptırım kararları da hemen akabinde yayınlamıştır (Çelikpala, 2019: 20; President of Russia, 2015).

Yaptırım kararlarının ardından Rusya’ya olan enerji bağımlılığı, “Putin gazı keser mi?” sorusunu gündeme getirmiştir. Bu konuyu ele alan Ülke TV’nin Erzurum halkı ile yaptığı röportajlardan ilginç cevaplar ortaya çıkmıştır. Röportajda “Rusya gazı keserse ne olur?” diye sorulduğunda Erzurumluların “doğalgazı keserlerse bizde tezek yakarız”, “bundan 20 sene evvel doğalgaz mı vardı” şeklindeki ilginç cevapları ortaya çıkmıştır (Ülke TV, 2015). Bu trajikomik cevaplar göstermektedir ki kamuoyunun uçak düşürme hadisesini sadece doğalgaz ile sınırlı gördüğünü göstermektedir.

2016 yılındaki Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırmasında (2016: 29) “Türkiye’nin Suriye’de bir Rus uçağını düşürmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılımcıların 41,8’i “desteklemiyorum, yanlış yapılmıştır” derken 58,2’si “destekliyorum, doğru yapılmıştır” cevabını vermiştir. Sorunun devamında katılımcılara neden destekleyip/desteklemedikleri sorulduğunda Grafik 2’deki sonuçlar ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak olay sonucunda Türk kamuoyu nezdinde 2016 yılı dost-tehdit algısına bakıldığında dost algısı 0,3’e düşerken tehdit algısı da 34,9 şeklinde sonuçlanmıştır (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2017:11-12).

Grafik 2: Türkiye’nin Suriye’de bir Rus uçağını düşürmesini neden destekliyorsunuz/ desteklemiyorsunuz?

Kaynak: Kadir Has Üniversitesi Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2016: 30

Bu veriler göstermektedir ki Türk kamuoyu uçak düşürmeyi güçlü ve büyük bir devlet olmakla ile özdeşleştirmektedir. Bu bağlamda hali hazırda Suriye sınırındaki terör tehdidinin yarattığı güvenlik sorunlarını önlemeye çalışırken Rusya’nın hava sahası sınırı ihlali yapması, sınırların korunması kapsamında uçağın düşürülmesinin doğru olduğu düşüncesini güçlendirmiştir. Yine bu dönemde Bayır-Bucak Türkmenlerinin Rus hava saldırılarından kaçarak Türkiye’ye sığınması (BBC News Türkçe, 2016b), Türkmenlerin haklarının korunması kapsamında uçak düşürülme ile ilişkilendirilmiştir. Bunun yanı sıra desteklemeyenlerin yanıtlarından hareketle

Rusya'yı büyük bir devlet olarak değerlendiren ve angajman kurallarına hâkim olmayan kamuoyunun hadiseyi orantısız bir tepki olarak gördüğü ifade edilebilir.

İlişkilerin bir anda bıçak gibi kesilmesinin ardından yeniden tesis edilebilmesi ancak Erdoğan'ın Putin'e gönderdiği mektup ile gerçekleşebilmiştir. Mektupta Erdoğan'ın özür dilediği/dilemediğine (T24, 2016) dair taraflardan farklı açıklamalar gelmiş olsa da bu mektup normalleşme sürecinin sembolü olmuştur. Mektuba dair tartışmaların sürdüğü dönemde Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimi, mektuptan sonra normalleşme sürecini hızlandıran bir diğer etken olmuştur. Darbe girişimi gecesinin hemen ertesinde hükümete yurtdışından ilk desteğin Putin'den gelmesi karşısında Erdoğan; "15 Temmuz darbe girişiminde, ertesi gün sizlerin lider noktasında bizi arayışı hem tüm heyetimizi hem de tüm halkımızı mutlu etmiştir" ifadelerini kullanırken Erdoğan'ın da olaylardan hemen sonraki ilk yurt dışı seyahatini Rusya'ya yapması Putin tarafından "Bugün Türkiye'nin iç siyasetinde yaşanan zor duruma rağmen buraya gelmeniz hepimizin ikili ilişkilerin normalleşmesini istediğinin bir göstergesidir" şeklinde değerlendirilmiştir (Tüfekçi, 2016: 380; Deutsche Welle, 2016).

Yılın başlarındaki negatif havayı yumuşatan bu gelişmeleri takiben Rus Büyükelçi Andrey Karlov'un suikasta uğraması, ilişkilerin yeniden kötüleşeceği, uçak krizindeki gibi bir gerilime sebep olabileceği yönünde yorumlara neden olmuştur. Her iki liderin olaya itidalli yaklaşması ve olayı "normalleşme sürecini bozmaya yönelik bir provokasyon" olarak değerlendirmeleri korkuları boşa çıkarmıştır (Tüfekçi, 2016: 383). Suikast olayının ertesi günü Halep'te sıkışmış olan muhalif ve sivillerin tahliyesinin gerçekleştirilebilmesi için rejim ve muhalif arasında bir ateşkes rejiminin başlatılabilmesi adına Türkiye-Rusya-İran üçlü zirvesinin gerçekleştirilmesi de ilişkilerin sarsılmadığının göstergesi olmuştur. Zirve sonrasındaki ortak basın açıklaması sırasında Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un "her üç ülkenin de Suriye'de önceliğinin rejim değişikliği değil terörle mücadele olduğu konusunda mutabık olduğunu belirtti" (BBC News Türkçe, 2016c) ifadesi, Suriye krizinin en başından beri Esad'ın gitmesini savunan Türkiye'nin önceliğini değiştirdiğinin de açık bir göstergesi olmuştur.

2016'nın son yarısındaki birden fazla gelişmenin vuku bulmasına karşılık normalleşmenin de beraberinde götürülmesinin sonucunda 2017 Mayıs'ında liderler

bir araya geldiklerinde uçak krizindeki gerilimin tamamıyla bittiğini ilan etmişlerdir (Tüfekçi, 2017: 340). İlişkilerin normalleşmenin ötesine geçtiğinin habercisi ise Türkiye'nin güvenlik ihtiyaçlarını Batılı müttefikleri aracılığıyla giderememesi sonucu Rusya ile iş birliğine gittiğini ve S-400 hava savunma sistemleri konusunda bir sözleşme imzalandığını açıklaması olmuştur (BBC News Türkçe, 2021). Bu açıklamayla başlayan süreç Temmuz 2019'da ilk teslimatın gerçekleştirilmesiyle devam etmiş, ikinci partinin teslimatıyla ilgili görüşmelerse halen sürdürülmektedir (Deutsche Welle, 2021).

Normalleşme sürecindeki tüm gelişmelere ek olarak Suriye'deki krizin çözümü için de inisiyatif alan Türkiye-Rusya-İran üçlüsünün başlattığı Astana Süreci, savaş sonrası düzeni ve barışı inşa etme çabasında olan ülkeler kimliğini ortaya çıkarmıştır. Bu kimliğin sorumluluğu, Suriye'deki kriz sebebiyle karşı karşıya gelen Türkiye ve Rusya'yı yine Suriye'deki krizi çözmek için bir araya getirmiştir. Bu bağlamda Astana Sürecinin Türk-Rus ilişkilerinin normalleşmesine katkısı olmuş ve bölgesel bir krizde ortak bir söylem geliştirilebilmesini sağlamıştır. Bu gelişmelerin kamuoyundaki yansımalarına baktığımızda dost-tehdit algı oranları 0,6'ya 18,5 şeklinde sonuçlanırken Grafik 1'e göre 2016 yılında ilişkilerde "sorun var" diyenlerin oranı 42,1 iken 2017'de bu oran 9,9'a kadar gerilemiştir. "Ne iş birliği ne sorun vardır" diyenlerin oranı 35,2 ile en yüksek parametre olarak ortaya çıkarken aynı zamanda kamuoyunda sorun algısının azalmış olmasına karşın halen daha tereddütlü bir yaklaşımın varlığını koruduğunu görülmektedir.

2018 sonuçları, bu tereddüttün büyük oranda azaldığını, 46,5 gibi yüksek bir oranla ilişkilerin "iş birliği vardır" şeklinde tanımlandığını ortaya koymaktadır. Bu algının doğuşunu sağlayan nedenlere baktığımızda; 2017'deki olumlu gelişmelerin kamuoyu üzerinde etkisini sürdürmesine ek olarak Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak adına başlattığı Zeytin Dalı Harekatı'na Rusya'nın Afrin'deki askeri unsurlarının bir kısmını Şehba bölgesine kaydırarak bir anlamda harekata zımni şekilde onay vermesi (Öztürk, 2018: 252), Uçak krizi sebebiyle uygulanan yaptırımlar kapsamında Türkiye'den gıda ürünlerinin ithal edilmesine yönelik yasakların Mart 2018 itibarıyla kaldırılması (Sputnik Türkiye, 2018a), Putin'in Türkiye'yi ziyaret etmesi ve ziyaret kapsamında iki liderin "Moskova ve Ankara'nın stratejik ortaklığa evrilen ilişkilerinin nişanesi" (Sputnik Türkiye, 2018b) olarak

görülen Akkuyu NGS'nin temel atma törenini gerçekleştirmesi ve son olarak BRICS zirvesindeki baş başa görüşme öncesi kameralar önündeki konuşmaları sırasında Erdoğan'ın "aramızdaki her türü dayanışma birilerini de gerçekten kışkandırıyor" ifadelerini kullanması (Sputnik Türkiye, 2018c) Türk kamuoyunun duygusal zekasına hitap eden gelişmeler olmuş ve Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin düşmanca ve sorunlu olduğu algısından iş birliği olduğu algısının gelişimini sağlamıştır ancak; dost algısının (4,1) tehdit algısının (12,4) önüne geçmesi noktasında yeterli olmamıştır (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2018: 11-12).

Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması'nda 2019, 2020 ve 2021 raporlarında "Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen cevaplar arasında diğer yıllardan farklı olarak "stratejik ortaklık vardır" parametresi yer almıştır. Bu yıllarda ilişkilerin "stratejik ortaklık vardır" şeklindeki tanımlaması, "yakın iş birliği vardır" ve "iş birliği vardır" parametrelerinden daha yüksek orana sahip olmuştur. Türk kamuoyunun ilişkileri stratejik ortaklık olarak değerlendirmesinin temelinde başta enerji, turizm ve ticari alandaki iş birlikleri olmak üzere Suriye'nin geleceği noktasında atılan adımlar ve yine Suriye'den kaynaklı güvenlik endişelerinin Rus yapımı savunma araçları ile giderilmeye çalışılmasına ek olarak Libya ve Dağlık Karabağ'daki gelişmelerde üstlenilen roller, Türk kamuoyu nazarında stratejik ortaklık olarak değerlendirilmiştir.

Bu yıllarda "stratejik ortaklık vardır" ve "ne iş birliği ne de sorun vardır" parametrelerinin oranlarının da birbirlerine ziyadesiyle yakın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda son dönem için Türk kamuoyunun neden böyle düşündüğü sorulması gereken bir sorudur. Türk kamuoyunun gelişmeleri değerlendirmesinde büyük oranda etkili olan faktör Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemleridir. Bilhassa Türk kamuoyunun hisleriyle karar alan ve reaksiyon gösteren bir toplum olması, gelişmeler karşısında Rusya'ya karşı bir anda sempati oluşturmalarını sağlarken birden antipati duymasına da neden olabilmektedir. Bu sebeple Erdoğan'ın söylem ve eylemlerinin Türk kamuoyunda Rusya'ya karşı sempati ya da antipati oluşturabilme gücü oldukça yüksektir. Son yıllardaki gelişmeler bazında değerlendirmek gerekirse daha önce ifade edildiği üzere vize muafiyeti iş dünyasında memnuniyetle karşılanırken, S-400 sevkiyatının tamamlanması, 2019 yılının Rusya-Türkiye

Karşılıklı Kültür Yılı ilan edilmesi ve bu kapsamda kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi (Sputnik Türkiye, 2019a), Rusya tarafından Cumhuriyetin 100. yılında Uluslararası Uzay İstasyonu'na bir Türk astronot gönderme önerisinin gelmesi (Sputnik Türkiye, 2019b) kamuoyunda sempati yaratırken Türkiye'nin Suriye'deki PKK/PYD terör örgütlerinin güvenlik tehdidi yaratması sonucu Ekim 2019'da başlattığı Barış Pınarı Harekatı esnasında Erdoğan'ın Soçi'ye kadar gitmesi, oluşan sempatinin etkisini azalmıştır. 2019'da dost algısı 20,3 olurken tehdit algısı 44,2'ye yükselmiştir (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2019:27-28).

2020 yılı ise Türk Akım'ın faaliyete geçmesiyle başlamış ancak; İdlib'te artan gerilim ve çatışmalarda Rusya'nın düzenlediği hava saldırısı sonucunda 34 Türk askeri şehit olmuştur. Türkiye saldırıya cevap olarak Bahar Kalkanı Harekatı'nı başlatmış, ayrıca liderler düzeyinde çözüm için Rusya ile görüşülmüştür. Putin'in görüşmenin yapılacağı salonun kapısında Erdoğan ve heyetini 2 dakika boyunca kapıda beklettiği görüntülerinin Rossiya 1 devlet kanalında kronometre eşliğinde yayınlanması ise sosyal medyada geniş yankı bulmuştur (Gazete Duvar, 2020). Hem askerlerimizin şehit edilmesi hem bekletilme olayı kamuoyu nazarında ve ilişkilerde izi silinmeyecek bir etki bırakmıştır. Bu dönemde dost-tehdit algısı ise gelişmeler nedeniyle dost 12,3 tehdit 55 olarak sonuçlanmıştır (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2020:26-27). Suriye özelindeki bu gelişmelerin yanı sıra Türkiye'nin desteklediği Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Rusya'nın desteklediği Hafter güçleri (Bağ, 2020) arasındaki çatışmalarda ateşkes sağlanabilmesi için Türk ve Rus yetkililer, önce Moskova'da, ardından Berlin'deki Libya Konferansında bir araya gelmişlerdir. Görüşmeler sonucunda sağlanan ateşkestən kısa bir süre sonra bu sefer Dağlık Karabağ'da çatışmaların başlaması, iki ülkeyi başka bir krizde yeniden sorun çözücü ülke olarak bir araya getirmiştir. Her ne kadar Rusya bu süreçte Türkiye'yi ateşkes ve barış görüşmelerinin dışında tutmaya çalışsa da Türkiye barış gözetleme mekanizmasında yer alarak buradaki jeopolitik rekabette nüfuz elde etmiştir (Güler, 2020:552). Bu dönemde Suriye-Libya-Dağlık Karabağ üçgeninde şekillenen ilişkilerde liderlerin bölgesel krizlerin çözümünde rol üstlenmeye çalışması ve iş birliği yapması kamuoyunun bakış açısını "stratejik ortaklık vardır" (17,5) noktasında şekillendirirken Suriye'deki hava saldırıları bu algıyı kırmış ve

“sorunlar vardır” (18,9) parametresinin stratejik ortaklıktan daha ağır basmasına neden olmuştur.

2021 yılında ilişkilerin belirleyici unsuru Ukrayna olmuştur. 2014’teki krizden bu yana Kırım’ın ilhakını tanımayan Türkiye, Eylül ayında yapılan parlamento seçimlerinin Kırım’daki kısmını tanımadığını ilan etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021). Türkiye’nin bu açıklaması karşısında Kremlin sözcüsü Dmitriy Peskov “Rusya’nın bunun gibi açıklamaları kabul etmeyeceğini belirtti, Ankara’nın zamanla Kırım’la ilgili görüşünü değiştireceğini umduklarını” ifade etmiştir (Sputnik Türkiye, 2021a). Yıl sonuna doğru Rusya’nın Ukrayna sınırına askeri yığınak yapmaya başlaması ve Ukrayna’nın da güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla Türkiye’den silahlı insansız hava aracı (SİHA) alımı yapması, Türk-Rus ilişkilerindeki bir diğer gerilim sebebi olmuştur. Türkiye’nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin uygulayıcısı olarak sözleşmeyi uygulamada gösterdiği hassasiyet ve Rusya ve Ukrayna arasında gözettiği denge siyaseti ile arabuluculuk girişimleri gerilimi azaltan adımlar olmuştur. Ukrayna geriliminden önce Türkiye’de başlayan orman yangınlarında Rusya, yangın söndürme çalışmaları için uçak ve personel göndermiştir. Bu çalışmalarda meydana gelen uçak kazasında 5’i Rus 3’ü Türk 8 kişi hayatını kaybetmiştir (Euronews, 2021d). Yaşanan üzücü hadise sonrasında Bodrum Belediye Başkanı Ahmet Aras, “Yangınla mücadelede ilk yardıma gelenlerden, uçak ve helikopter gönderen ülkelerden biri olan Rusya’nın bu desteğini asla unutmayacağız” (Sputnik Türkiye, 2021b) şeklinde açıklamada bulunmuştur. Ukrayna üzerine olan gerilime karşın yangınlarda gösterilen dayanışma ve Türkiye’nin savaşa giden yolda Rusya ve Ukrayna’ya karşı izlediği politikasında balansı korumaya çalışması kamuoyu nazarında “stratejik ortaklık vardır” (32,2) algısını güçlendirirken dost algısı 29,92’a çıkmış, tehdit algısı 20,7’ye düşmüştür (Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2021: 40-41).

Sonuç olarak, savaşlar nedeniyle birçok kez karşı karşıya gelen Osmanlı ve Çarlık Rusya, yüzyıllarca birbirini düşman olarak görmüş, I. Dünya Savaşının sonundan itibaren başlayan yakınlaşma ise uluslararası politik çıkarlarla sınırlı kalmıştır. II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemi boyunca farklı bloklarda yer almaları hasebiyle doğan güvensizlik ve kuşku bu dönemdeki ilişkilerin temeli olmuştur. Bu dönemde komünizmin yarattığı korku, sol düşünceyi benimseyen ve

savunan kişilerin karşı ötekileştirmeye ve fişlemeye uğramalarına neden olmuş, birçok kişiye olumsuz manada “Moskof” etiketi yapıştırılmıştır. Sovyetler Birliği yıkılıp, komünizm tehdidi ortadan kalktığında ise bu sefer ilişkileri belirleyen Sovyet sonrası coğrafyadaki rekabet olmuştur. Rusya’nın arka bahçesinde bir yabancı olarak gördüğü Türkiye, Orta Asya ve Kafkaslardaki soydaşlarına ağabeylik yapmak istediğinde, Türk-Rus ilişkilerin gelişmesi pek mümkün olmamıştır. 1990’larda bavul ticaretiyle başlayan kaynaşma, iki ülke halkının birbirini daha yakından tanımasını sağlarken Rus kadınların iş bulma umuduyla geldiği Türkiye’de çok da hoş karşılanmamaları “nataşa” olarak etiketlenmeleriyle sonuçlanmıştır. 2000’li yıllar ise ilişkilerdeki rekabet yerine iş birliği yapılabilecek alanlarda öncelikli adımların atıldığı ve iş birliği yapılabilecek alanların sorunlu alanlardan ayrıldığı “kompartımanlaştırma” siyasetinin izlendiği dönem olmuştur. Bu dönemin bir diğer özelliği ise kompartımanlaştırmanın sağladığı iş birliğinin arttırdığı kurumsallaşma olmuştur. Kurumsallaşmayla daha da yoğunlaşan ilişkiler, Arap Baharı süreciyle başka bir noktaya gelmiş, Arap Baharı, tarafları bölgesel krizlerde birlikte hareket etmeye mecbur bırakmıştır. Bilhassa Suriye’deki gelişmeler bazında izlenen politikaların en önemli çıktısı olan Astana Süreci, Türkiye ve Rusya’yı barışı yeniden tesis etmeye çalışan ülkeler olarak konumlandırırken, krizlerdeki iş birlikleri de kamuoyu tarafından stratejik ortaklık olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak geçmişte düşman algısıyla şekillenmiş olan Rusya imajı, bugün geçmişte hayal edilemeyecek alanlarda iş birliğinin kurulduğu stratejik ortak imajını kazanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

Bu bölümde Türkiye’deki Rusya imajının düşman iki ülke algısından stratejik ortaklığa evrilen dönüşüm süreci temel alınarak Türkiye’deki Rus yumuşak gücü iki başlık altında tartışılacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak “Rusya’nın Türkiye’deki Yumuşak Güç Kurumları” başlığı altında Türkiye’de var olan Rus yumuşak güç kurumları temel faaliyetleri noktasında dokümanlar ve saha çalışmasından elde edilen verilerle tanıtılacaktır. Ardından “Rusya’nın Türkiye’deki Yumuşak Gücü” başlığı altında Rus yumuşak gücünün karakteristik özelliklerinin Türkiye’ye yansımaları analiz edilerek bu gücün başarı ve sınırlılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜÇ KURUMLARI

Türkiye’deki Rus yumuşak gücü kurumlarının en eskisi 2004 yılında en yenisi ise 2021 yılında açılmıştır. Bu bağlamda 2000’li yıllar Rusya’nın hem teorik hem de pratik düzeyde yumuşak gücünü inşa ettiği yıllar olmuştur. Söz konusu süreç içerisinde Türkiye merkezli ve Rusya merkezli olup Türkiye’ye yönelik faaliyet gösteren toplamda 26 kurum tespiti yapılmıştır. Bu kurumların tespiti yapılırken daha önce Rus yumuşak gücü ve araçları üzerine yapılmış olan akademik çalışmalar ve Rus resmi makamlarının web sitelerinden yararlanılmıştır. Bu 26 kurumun dışında resmi sitelerde ismi zikredilen; ancak kurumsal bir web sayfası veya sosyal medya hesabı bulunmayan ve iletişim kanallarıyla varlığı teyit edilemeyen kurumlar çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmaya söz konusu olan kurumlardan Rus Evi Ankara, Rus Dünyası Vakfı, Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuş olan kurumlardır (Yıldırım, 2014: 149; Osipova, 2017: 351; Lebedeva, 2020: 38; Russian International Affairs Council, t.y.; President of Russia, 2010). Rus Dünyası Vakfı’nın diğer

lkelerdeki merkezlerinin yer aldđđ haritaya göre Türkiye’de 5 Rus Dünyası Vakfı merkezi bulunmaktadır. Bunlar; Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi, Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneđđ (İzmir), Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliđđ Derneđđ ve Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul), Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara), TEPAV Rusya Merkezi (Ankara)’dır (Russkiy Mir, t.y.).

Rusya Federasyonu’nun Türkiye Cumhuriyeti Bykeliliđđ web sitesinden de 15 kurumun ismine ulaşılmıştır. Bu kurumlar; Rus Kültür Derneđđ (Ankara), Alanya Rus Kültür ve Eğitim Derneđđ, Rusya Dostluk ve Kültür Derneđđ (Antalya), Rus Sanat ve Kültür Derneđđ (Antalya), Rus Gençlik Derneđđ (İstanbul), Kamu Diplomasisi Derneđđ (İstanbul), Eskişehir Rus Dili Derneđđ, Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneđđ (Kocaeli), Bursa Rus Kültür Merkezi, Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneđđ (Manisa), Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneđđ (Samsun), Rus Dili ve Kültürü, İş birliđđ Geliştirme ve Danışmanlık Derneđđ “Adagrad” (Adana), Marmaris Rusya Kültür ve İřbirliđđ Derneđđ, Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneđđ (Antalya) ve Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi’dir. Bu kurumlara ek olarak Rus Ortodoks Kilisesi ile medya ayağında Sputnik Türkiye de Rus yumuşak güç kurumu olarak çalışmada yer bulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında Ek-1’de yer alan sorular çerçevesinde Türkiye’deki Rus yumuşak güç kurumlarını tanımaya, temel faaliyetlerinin neler olduğuna ve ikili ilişkilerdeki rollerine odaklanılmıştır.²²

1.1. Rus Evi Ankara

Rus Evi Ankara, 3 Aralık 2012 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hkmeti ile Rusya Federasyonu Hkmeti Arasında Kültür Merkezlerinin Kuruluşu ve Faaliyetlerine Dair Anlaşma” sonucunda 2014 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamıştır (Alexandr Sotniçenko, kişisel görüşme, 25 Mart 2022). Anlaşmada, taraflar insani ve kültürel değerlerin tanıtımı, korunması, zenginleştirilmesi esasında kamuoylarını siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel ve eğitsel süreçlerde bilgilendirmek maksadıyla ev sahibi devletin mevzuatına uygun bir

²² Sputnik Türkiye’nin bir medya kuruluşu olması nedeniyle Ek-2’de yer alan sorular hazırlanarak tartışılmıştır.

şekilde kültür merkezlerinin kurulabileceği kararlaştırılmıştır (T.C. Resmî Gazete, 2014).

Anlaşmasının 5. Maddesi, karşılıklı olarak kurulan merkezlerin amaçlarını şu şekilde ifade etmektedir; “ait olduğu devletin yurtdışında yaşayan vatandaşlarının ana dillerini ve ulusal-kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olmak” ve “ait olduğu devletin dilini, tarihini, iç ve dış politikasını, sosyal ve ekonomik hayatındaki gelişmeleri ev sahibi Tarafın halkına tanıtmak”. Bu madde aynı zamanda Rus Evi Ankara’nın vizyon ve misyonunu da açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca Anlaşma, her iki Tarafa da yumuşak güç politikaları doğrultusunda kültürel adımlar atılabilmesini bir anlamda resmi düzeyde mümkün kılmaktadır.

12 Ocak 2021 itibariyle Rus Evi’nin başkanlığını devralan Doç Dr. Alexandr Sotniçenko (kişisel görüşme, 25 Mart 2022) ile yapılan görüşmede kurumun vizyonu ve misyonu konusunda en öncelikli amacın Rus kültürünü Türk halkına tanıtmak olduğunu ifade etmiş bunun yanı sıra Türkiye’de yaşayan Ruslar ve Rusça konuşanlar arasında Rus kültürünü canlı tutmayı istediklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda kurumun faaliyetlerinin odak grubu Türk halkı olmakla birlikte Rus diasporası da gözetilmektedir. Bu minvalde düzenlenen başlıca faaliyetler dil, müzik, ve resim alanları üzerinde yoğunlaşmakla birlikte kurum ayrıca 8 Ekim 2013 tarih ve 891 sayılı Rusya Federasyonu Hükümeti Kararı ile belirlenen Rus hükümeti bursu başvuru sürecini yönetmekte ve bu burstan faydalanarak lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Rusya’da almak isteyen Türk gençlerinin mülakatlarını gerçekleştirerek 50 ila 100 kişi arasında değişen kontenjanlar doğrultusunda öğrenci tavsiyesinde bulunmaktadır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2022).

Sotniçenko (kişisel görüşme, 25 Mart 2022), Türk gençlerinin Rusya’da eğitim görmek için çok istekli olduğunu, Rus dili ve edebiyatı, teknik bilimler, bilgisayar mühendisliği, nükleer mühendislik gibi alanlara talebin çok olduğunu ifade etmiştir. Eğitim bursları için education-in-russia.com üzerinden 2022-2023 akademik yılı için 500’den fazla Türk genci başvuru yaparken Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından belirlenen kontenjanlar dâhilinde verilen burs başvurularında öne çıkan bölümler bilgisayar mühendisliği, havacılık, enerji ve uluslararası ilişkiler olmuştur. Mülakatlar için Rusya üniversitelerini temsilen başkentte bulunan delegasyonun katılımı ile çeşitli eğitim-öğretim kurumlarında düzenlenen buluşma

etkinliklerinde de 1000'den fazla Türk öğrenci Rusya'daki eğitim olanakları hakkında detaylı bilgi almıştır (Rus Evi Ankara, t.y.).

Rus Evi Ankara, etkinliklerini sosyal medya hesaplarından duyurmaktadır. Facebook, İnstagram, Youtube ve Rus merkezli sosyal medya ve mesajlaşma uygulaması olan Telegram hesaplarını oldukça aktif bir şekilde kullanan kurum, duyurularında bazen sadece Rusça bazen de hem Rusça hem Türkçe olarak yapmaktadır. Gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümünü bu kanallar aracılığıyla görebilmek mümkündür. Sosyal medya kanallarının duyuru amaçlı kullanımının yanı sıra Rusya'daki tarihi yerler, Rusya sınırları içerisinde yaşayan halklarla ilgili olarak Telegram kanalında başlatılan “Rusya Halkları” başlıklı seride topluluklar hakkında tanıtıcı bilgiler sunulmakta ve Rus kültür tarihindeki önemli yer ve figürlerin tanıtımı da yapılmaktadır. Örneğin bir yandan Çuvaslar hakkında bilgi edinirken diğer yandan da Moskova'nın simgelerinden olan Rus barok ve gotik tarzının önemli figürlerinden Yedi kız kardeşi (halk deyiimiyle Stalin gökdelenleri) hakkında bilgi edinebilmek mümkündür.

Kurum tarafından düzenlenen etkinliklerden bazılarıysa şu şekildedir; odak grubunun çocuklar olarak belirlendiği “Rusçanın Büyükelçileri” adlı uluslararası etkinlik ile Rusya tarihi ve Rus edebiyatı gibi alanlarda tertip edilen yarışmalar Rus ve Türk öğrencileri bir araya getirmiştir. “Rusya ile tanışalım” adlı etkinlik ile Ankara'daki bir anaokulunun öğrencileri, Rus Evi Ankara'da ağırlanarak çocuklara Rusya'nın dünya çapında bilinen çizgi filmi “Maşa ve Koca Ayı” izletilmiş ve kurum bünyesinde yer alan Rus Evi Müzesi ve resim atölyesi gezdirilmiştir. Kurumdaki sergi etkinliklerinden biri ünlü araştırmacı Vedat Akçaöz'ün Kars Malakanlarına²³ yönelik olan kişisel fotoğraf sergisi, Rus Evi Ankara'da sanatseverlerle buluşmuştur. Ünlü şef Roza Andaeva'ya bizzat hazırladığı Rus yemekleri, Ankaralıların tadım yaptığı etkinlikte başkentlilerin beğenisine sunulmuştur (Русский дом в Анкаре / Rusevi Ankara, 2022). 2021 Rusya Kısa Metrajlı Film Günleri kapsamında 70'ten fazla misafirin katıldığı gösterim etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Rus Evi Ankara'nın destekçisi olduğu etkinlikler kapsamında ise; Ankara Atatürk Lisesi'nde düzenlenen Uluslararası Kültür Günü etkinlikleri kapsamında

²³ 93 Harbi'nin ardından Kars ve Ardahan bölgesinde yaşamaya başlayan Beyaz Ruslardır.

geleneksel Rus halk kıyafetleri giyen öğrencilerin davetlilere el yapımı ikramlıklar dağıttıkları sunumda, Rusya'nın büyük şairi Puşkin tarafından kaleme alınmış şiirler seslendirilmiş, ardından başlayan konserde sahneye çıkan öğrenciler Katyuşa ve Podmoskovniye Veçera adlı şarkıları seslendirip, geleneksel halk şarkısı Kalinka eşliğinde dans etmişlerdir. Konya Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Rusça Mütercim Tercümanlık bölümünde eğitim gören öğrenciler için çeşitli öykü ve eğitim-öğretim metinlerinin tercümesi, dinleme ve Rus ve Türk atasözlerinin karşılaştırılması gibi kategorilerde düzenlenen Rusça Tercüme Yarışması gerçekleştirilmiştir (Rus Evi Ankara, 2022).

Bu faaliyetlerin yanı sıra Rus ressamların sergileri, Rus sanatçıların konserleri, konferanslar -ki bunlardan bazıları bizzat Alexandr Sotniçenko tarafından verilmekte-, tiyatro, dans, kitap tanıtımları gibi etkinlikler Rus Evi tarafından sunulmaktadır. Birçok alanda farklı etkinlikler düzenleyen ya da başka kurumlar tarafından düzenlenen etkinliklere destek olan Rus Evi Ankara'nın çalışmalarında sergiler, en çok ilgiyi toplayan etkinliklerden biridir. Sotniçenko (kişisel görüşme, 25 Mart 2022), Türkiye-Rusya arasındaki etkileşimi daha da artırmak amacıyla bazı etkinlikler için Rusya'dan misafir ağırlamak istediklerinde bu durumun yarattığı mali sıkıntıları karşılaştıkları zorluklardan biri olarak ifade etmiştir. Her ne kadar Rus Evi Ankara'nın finansal harcamaları Rusya Federasyonu tarafından sağlansa da Sotniçenko bu yardımın küçük bir bütçe olduğunu bu sebeple genellikle sponsor arayışlarının da sürdüğünü ifade etmiştir.

Türk kamuoyu nezdinde Rus kültürünü tanıtmak ve Rusya'yı daha iyi bir konuma getirmek isteyen Sotniçenko, Türk halkının, Rusya'yı ve Rus kültürünü öğrenme motivasyonu konusunda iki noktaya değinmiştir;

“İlki imparatorluk geçmişine sahip olan iki ülke kadar birbirine yakın ve büyük medeniyete sahip başka ülke yok. Aynı zamanda tarihsel kaynaklarımız da birbirine çok yakın. Devlet organizasyonu olarak kaynaklarımız aynı, Roma-Bizans ve Moğol'dan. İkinci olarak biz Batı için yabancıyız ve Batı bizi kendisi gibi medeniyet olarak kabul etmeyecek ve bu Türkiye ve Rusya'yı biraz daha birbirine yakınlaştırmaktadır” (A. Sotniçenko, kişisel görüşme, 25 Mart 2022).

Sotniçenko'nun ifadelerinden yola çıkarak Türkiye ve Rusya arasındaki benzerliklerin halkaları birbirini tanımaya daha fazla teşvik ettiğini ve halklar nazarında da gelişen Batı'nın ötekisi olan iki ülke algısının birbirini daha yakından tanıma isteği uyandırdığı ve dostluk ilişkilerini kolaylaştırdığı söylenebilir.

1.2. Rus Dünyası Vakfı (Russkiy Mir)

Rus Dünyası Vakfı Rusya merkezli olup, merkez ve kabinet adını verdiği iki farklı organizasyon şemasına sahip şubeleri ile birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Merkezler, kabinetlerden daha büyük yapıya sahip olup, bulunduğu ülkeye yönelik özel programlar, kütüphane ve multimedya araçları ile modüler bir kompleks olarak tasarlanmışlardır (Russkiy Mir Foundation, t.y.b). Kabinetler ise, ev sahibi ülkedeki kuruluş ile yapılan sözleşmeye dayalı bir bağış aracılığı ile oluşturulmuş küçük organizasyonlardır. Bağışın kapsamı, Vakıf tarafından ücretsiz olarak sağlanacak malzemeler ile sınırlıdır ve ev sahibi kuruluş, Rus dilini yaygınlaştırmak ve kültürlerarası diyalogu desteklemek amacıyla materyalleri eğitim amaçlı kullanmakla yükümlüdür (Russkiy Mir Foundation, t.y.c).

Vakfın Türkiye'deki şubeleri; Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği/Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul), Okan Üniversitesi bünyesinde Rus Kültür Merkezi (İstanbul), Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir), Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara), Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV-Ankara) bünyesinde bir kabinet yer almaktadır (Russkiy Mir Foundation, t.y.d). Bu şubelerden Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği/Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul), görüşme talebini reddetmiş, Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi ve Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir) ile görüşme gerçekleştirilmiş, Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara) ve TEPAV Rusya Merkezi'ne (Ankara) ulaşılmaya çalışılmış, ancak geri dönüş alınamamıştır.

1.2.1. Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi

Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi, 2011 yılında Rus Dünyası Vakfı'nın desteği ile üniversite bünyesinde açılmıştır. Merkezin amacı, Rusya ve BDT ülkeleri ile Türkiye arasında gelişen çok yönlü ilişkilere “bilimsel zemin hazırlamak” ve “kültürel bağların kuvvetlenmesine hizmet etmektir” (İstanbul Okan Üniversitesi,

t.y.a) Üniversite, Rus Kültür Merkezi'nin yanı sıra 19 Aralık 2016 itibariyle Moskova Puşkin Enstitüsü Türkiye Temsilcisi olmuştur. Anlaşma ile Puşkin Enstitüsü'nün tüm eğitim programlarının Türkiye'deki yürütücüsü olan Okan Üniversitesi, aynı zamanda TORFL'nin (Rus dili seviye sınavı) Türkiye'deki düzenleme merkezlerinden de biridir (İstanbul Okan Üniversitesi, t.y.b).

Her ne kadar kurumun ismi Rus Kültür Merkezi şeklinde geçiyor olsa da görüşme talebimizi kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Murat Topçu, Vakfın bir kabinesi olduklarını ifade etmiş ve kabinetlerin dışarıya yönelik faaliyet göstermeyen, daha çok okul içi faaliyetleri olan bir birim olduğunu belirtmiştir. Kurumda çalışanlar, öğretim üyelerinden ve gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır. Rus yazarların doğum günlerinin şiir dinletileriyle kutlanması, Rusça çevirmenlerle Rus edebiyatı ve çeviri üzerine söyleşiler, hocaların kişisel ilişkileri vasıtasıyla Rusya'dan davet edilen kişilerin ağırlanması veyahut mezun öğrenciler arasından Rusça üzerinden işlerini yürütenlerin davet edildiği söyleşi etkinliklerinin yanı sıra pandemi öncesinde İstanbul'da Rus edebiyatı gönüllüleri, şiir düşkünü olan toplulukla her yıl şiir dinletisi ve Puşkin anısına düzenlenen Rusça öğretmen ve öğretmenlerin davet edildiği 2-3 günlük seminer, kurumun temel etkinliklerini oluşturmaktadır.

Merkezin üniversite içi ve dışına yönelik etkinlikleri zamanla üniversite bünyesiyle sınırlı kalmıştır. Bu sınırlılık sebebiyle Merkez'in faaliyetleri Türkiye'de var olan Rusya ve Rus halkına yönelik imaj algısında olumlu ya da olumsuz anlamda etkin bir değişim yaratma gücünden yoksun kalmıştır. Buna karşın başta Rusça Mütercim-Tercümanlık bölüm öğrencileri olmak üzere Rusya'ya ve Rusçaya ilgi gösteren diğer öğrenciler ve öğretim üyeleri edebiyat alanında gerçekleştirilen etkinliklerle yakından ilgili olmuş, üniversite dışında ise Merkez tarafından yapılan Puşkin sınavları rağbet görmüştür. Etkinliklerin ve sınavların duyuruları genellikle üniversitenin web sitesi ve İstanbul Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi adlı Facebook sayfası aracılığıyla yapılmaktadır. Ek olarak kurum çalışanları ve öğrenciler kendi kişisel sayfaları aracılığıyla da etkinlik duyurularını gerçekleştirmektedir.

Kurumun yüksek bütçeli büyük etkinlikleri olmamakla beraber finansal kaynak gerektirecek büyük etkinlikler planlandığı takdirde üniversite yönetiminin desteği söz konusu olmaktadır. Bu noktada kurumun Rus Dünyası Vakfı ile maddi

açından bir ilişkisi olmamakla birlikte bu Vakıfla olan mali ilişkileri kuruluş aşamasındaki bilgisayar, televizyon, kitap bağışları ile sınırlı kalmıştır. Yine de her yıl Rus Dünyası Vakfı'na faaliyet raporu gönderilmekte ve Rusya ile ilgili çok büyük bir etkinlik düzenlenmek istendiğinde Vakıf ile olan anlaşma çerçevesinde maddi destek istenebilmektedir.

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Rusya'ya olan ideolojik bakış açısının Türkiye'de kaybolmaya başlaması ve o dönemden itibaren ticaret, inşaat vb. alanlarda başlayan yoğun ilişkiler ve iki ülke arasında çok sayıda gelip-gidenler vesilesiyle Rusça, Türkiye'deki popüler dillerden birine dönüşmüştür. Bu popülerlik, 1990'lardan itibaren hem Türk halkını Rusya'yı, Rus kültürünü ve tarihini öğrenmeye iten başlıca unsur olmuş hem de üniversitelerde Rus dili bölümlerinin açılmasına zemin hazırlamıştır.

İki ülke arasında yaşanan kriz dönemlerinin kendilerini doğrudan etkilediğini belirten Topçu, Rus uçağının düştüğü dönemde Rusya'daki bir üniversite ile aralarında yaptıkları öğrenci-hoca değişimi programının etkilendiğini, öncesinde vizesiz bir şekilde Rusya'ya gidilebilirken uçak krizinin ardından vize uygulamasının geldiğini ve kurumlararası hareketliliğin sekteye uğradığından bahsetmiştir. İki üniversite arasındaki ilişkiyi, uluslararası ilişkilerin dışında tutma çabalarına karşın Rusya'daki üniversitenin kriz döneminde otosansür yaptığını ve kurumlararası ilişkilerin durduğunu dile getirmiştir.

Sonuç olarak, kriz dönemlerinde sorunları aşmada rol üstlenebilecek bir güce sahip olmasalar da Okan Üniversitesi Rus Kültür Merkezi, Rusya'yı tanıtmaya yönelik etkinliklerini gerçekleştirmekte ve Topçu bu hususta başarılı olduklarını ifade etmiştir. Başarılarına karşın karşılaştıkları zorlukların başında ise iki ülke arasındaki politik meseleler gelmektedir. Kurum bünyesinde ise küçük bir bölüm olması, az sayıda öğretim görevlisi ve öğrenciye sahip olması büyük ve etkili etkinlikler düzenlemede engel teşkil etmekte ve etkinlik konuşma dilinin Rusça olması da katılımın sınırlı olmasına neden olmaktadır (Murat Topçu, kişisel görüşme, 18 Nisan 2022).

1.2.2. Soljenitsin Rus Dil ve Kùltür Derneği (İzmir)

2009 yılında kurulan Soljenitsin Rus Dil ve Kùltür Derneği, adını derneğin kurucusu Andrey Valerievich Ponomarev'in Rusya'nın önemli figürlerinden biri olan A.İ Soljenitsin'e olan sevgisinden almaktadır. Derneğin kuruluşundaki en önemli gaye Türkiye'de ikamet eden Rusların kùltürünü, dilini unutmamasını sağlamaktır. Derneği tek başına yöneten Ponomarev, daha çok dil ağırlıklı etkinlikler düzenlediklerini ifade etmiştir. Örneğin 2021 yazında Rus Evi Ankara ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin destekleriyle İzmir'in Selçuk İlçesi'nde bulunan Efes Antik Kenti'nin hemen yanında organize edilen "Pilgrim Yaz Çocuk Kampı" gerçekleştirilmiş, Rusça ve Rus kùltürü üzerine düzenlenen derslerde eğitim gören çocuklar ayrıca beden eğitimi, okçuluk, oryantiring, gezi ve keşif yürüyüşleri gibi sportif aktivitelere katılmışlardır. Rus öğrencilerin yanı sıra Türk öğrenciler de kampa katılanlar arasında yer almışlardır (Rus Evi Ankara, t.y.). Dernekte açılan Rusça kurslarının yanı sıra dans, resim, vokal, tiyatro, Ruslar için Türkçe ve TORFL sınavları da yapılmaktadır.

Etkinlik duyurularını Facebook, Instagram, Telegram aracılığıyla yapan Ponomarev, derneğin odak grubunun Türkiye'de ikamet eden Ruslar olduğu ve burada yaşayan Ruslara yardım etmenin de yine amaçları arasında yer aldığını ifade etmiştir. Derneğin çalışmalarına en çok ilgi gösterenler ise yine dernek üyelerinin de çoğunluğunu oluşturan Rus kadınlar, eski Solcular ve Rusça bilen diğer kişilerdir. Ponomarev, katılımcıların en çok tarihe, dil ve edebiyat alanındaki çalışmalara ilgi gösterdiğini bilhassa Türklerin politik ve filozofik konu ve etkinliklerle alakadar olduğunu (Dugin'in Türkiye'ye gelmesi gibi) ve Kızıl Ordu korosuna çok büyük ilgi gösterdiğini belirtmiştir. Rus Dünyası Vakfı'nın merkezlerinden biri olan Dernek, Vakıf'tan kuruluş aşamasında kütüphane desteği almıştır. Kuruluş aşamasındaki bu desteğin ardından başka herhangi bir maddi destek almadıklarını belirten Ponomarev, Derneğin finansal ihtiyaçlarını bizzat kendisi karşılamaktadır. Bunun sebebi olarak da sponsor almanın, sponsor olan kurumun isteklerini yerine getirme mecburiyetini yaratması ve kendilerinin devlet içerisinde de nötr kalmak istemesi olduğunu dile getirmiştir.

Türk halkını Rusya'yı ve Rus kùltürünü ve tarihini öğrenmeye iten unsurlardan söz açıldığında ise Ponomarev, bunu sağlayan unsurları altı maddede

özetleyebileceğini ifade etmiştir. Bu maddeler; 1-eski Türk Solcular, 2-mühendisler, 3-öğrenciler, 4-Rus kızlarla tanışmaya çalışan Türk erkekleri, 5-ticaret ve 6-zengin ailelerin çocuklarını stratejik anlamda Rusça öğrenmeye teşvik etmeleri şeklindedir. Bu maddeleri açmak gerekirse; bir zamanlar Komünizmin ateşli savunucularından olan eski Türk Solcuların günümüzde de siyasal ideolojiler üzerine olan hararetli tartışmalarının gençlerde uyandırdığı merak duygusu, gençleri Rus tarihini okumaya teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra gün geçtikçe yoğunlaşan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerin yarattığı iş olanakları, Türk mühendisleri Rusça öğrenmeye teşvik etmekte, Türk gençlerinin Rus üniversitelerini tercih etmesini sağlamakta ve ikili ticari ilişkilerde Rusçayı da gerekli kılmaktadır. Yoğun ilişkilerin Rusçaya olan ragbeti arttırmasının yanı sıra Türk erkeklerinin Rus kadınlarına olan ilgisi de Türk erkeklerini Rusça öğrenmeye teşvik etmektedir. Son olarak, zengin ailelerin çocuklarının stratejik anlamda çocuklarına Rusça öğrenmeleri konusunda teşvikte bulunmalarının sebebini Ponomarev, bu ailelerin çocuklarının zaten çok küçük yaşlardan itibaren İngilizce öğrendiğini, İngilizceye ek olarak Rusça konuşulan bölgelerde de çocuklarının potansiyel iş alanlarında rahatlıkla var olabilmeleri için teşvikte bulunduklarını ifade etmiştir.

İki ülke arasında yaşanan kriz dönemlerinde ilişkilerin devam ettirilebilmesi noktasında derneğin nasıl bir rolünün olup olmadığına cevaben “kriz dönemleri için çok küçüğüz, bu dalgalar bizden daha büyük” şeklinde yanıt veren Ponomarev, “savaşta da barışta da Türkiye’deki Ruslar savaşmak istemeyecek, orası da burası da vatan” diyerek bir anlamda halklar arasında kurulan güçlü bağı da özetlemiştir. Ponomarev, son olarak, kurumun etkinliklerini gerçekleştirirken karşılaştığı sıkıntılardan en önemlisinin bürokrasi olduğunu vurgulamıştır. Hem Rusya hem Türkiye tarafında bürokrasinin planlamaları zorlaştırdığını ve aynı zamanda Rus Dünyası Vakfı’nın yumuşak güç bağlamında daha yolun başında olduğunu Türk vakıfları gibi sistemli olmadığını ifade etmiştir (Andrey Valerievich Ponomarev, kişisel görüşme, 27 Nisan 2022).

1.2.3. Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği ve Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi (İstanbul)

2005 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyetlerine başlamış olan Rusya Eğitim, Kültür ve İş Birliği Derneği, Rus Dünyası Vakfı’nın İstanbul’da yer alan

şubelerinden bir diğeridir. Daha önce ifade edildiği üzere merkez ve kabinet şeklinde olmak üzere iki farklı şekilde şubeleşen Vakfın bu şubesi, merkez olarak çalışmaktadır (Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi, 2022). Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi ile imzaladıkları dostluk ve iş birliği anlaşması ile çalışmalarını birlikte yürütmeye başlayan dernek, Rus dili, edebiyatı ve kültürünün ilerletilmesi, Rus ve Türk üniversiteleri arasında koordinasyon ve işbirliği için gereken mekanizmaların oluşturulması ve uluslararası ilişkilerin güçlendirilmesi noktasında üstlendikleri misyonları çerçevesinde filoloji, dilbilimi, edebiyat, kültürel çalışmalar, tarih, coğrafya, sanat tarihi ve psikoloji alanlarında faaliyet göstermektedir (Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi, t.y.).

Bu faaliyetlerden birkaçına örnek vermek gerekirse; Rus sinema haftası kapsamında Türk misafirler için film gösterimi haftalık olarak düzenlenen “Semaverde buluşmalar” adlı etkinlik kapsamında Rus ressam Ivan Konstantinovich Aivazovsky’nin anısına gerçekleştirilen sohbet etkinliği ve Rusça öğrenen Türk öğrencileri Rus mutfağı ile tanıştırmak amacıyla garsonlarının sadece Rusça konuştuğu bir Rus restoranında yemek daveti etkinliği gerçekleştirilmiştir (Rkm Kadıköy Mecidiyeköy, t.y.) Bu faaliyetlerin yanı sıra merkezde yabancı dil olarak ve anadil olarak Rusça, Türkçe, İngilizce dil kursları ve dil sınavlarına hazırlık ile Rusya tarihi kursları da verilmektedir (Rusya Eğitim Kültür Sanat Merkezi, t.y.). Bu doğrultuda merkezin faaliyetlerinin yöneldiği odak grubunun Rus dili, kültürü ve tarihi ile ilgilenen herkes olduğu ifade edilebilir. Facebook ve Instagram hesaplarını aktif bir biçimde kullanan merkez çalışmalarının duyurusunu bu kanallar aracılığıyla gerçekleştirmekte ve genellikle duyuru dili olarak Rusça kullanılmaktadır. Merkez, Rus Dünyası Vakfı’nın bir şubesi olduğundan diğer dernekler gibi kuruluş aşamasında finansal destek aldığı söylenebilir ancak kuruluşundan sonraki süreçte aralarındaki finansal ilişkinin devam edip etmediği, merkezin görüşme talebini kabul etmemesi nedeniyle yanıtsız kalmıştır. Yine merkezin görüşme talebini kabul etmemesi nedeniyle merkezin Rus yumuşak gücüne yönelik faaliyet ve rolünün tam olarak ne olduğunun ortaya konması mümkün olmamıştır.

1.2.4. Rus Dili ve Kültür Merkezi (Rusmer-Ankara)

Liudmila Nosova Kural tarafından kurulmuş olan merkezin misyon ve vizyonu, Rusçanın yaygınlaşmasının yanı sıra Türkiye ve Rusya arasındaki kültürel

ilişkilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Rusçanın yaygınlaştırılması noktasında Rus Dünyası Vakfı ile aynı misyonu paylaşan merkez, Vakıf ile iş birliği anlaşması imzalayarak merkez bünyesinde bir kabinet kurmuştur. Bu noktada şu bilhassa belirtilmelidir ki Rusmer, Rus Dünyası Vakfı'nın bir şubesi değildir, sadece kendi bünyesinde bir kabinet yer almaktadır. Merkezin faaliyetleri online ve yüz yüze olmak üzere yabancı dil olarak Rusça, iş insanları için Rusça (iş yazışmaları vb.) çeviri teorisi ve uygulaması dersleri ve Rusçaya hâkim olan ancak akıcı şekilde konuşmak isteyenler için akıcı Rusça programından oluşmaktadır. Kursların yanı sıra Saint-Petersburg Devlet Üniversitesi ile iş birliği kapsamında Rusça TORFL sınavları yapılmaktadır (Rus Dili ve Kültür Merkezi, t.y.a).

Dil odaklı olarak çalışan merkezin odak grubunu Rusça öğrenmek isteyenler ile eğitim ve iş sebebiyle Rusça öğrenmeye ihtiyaç duyanlardan oluşmaktadır. Merkezin Türkiye'deki iş ortakları; Alfa Diyalog, Palme Yayınevi, Beştepe Koleji, Dil Kasabası, Bilkent Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Okan Üniversitesi, TOBB Üniversitesi, TEPAV, Tür-Rus Kültür Vakfı, Rusya Eğitim Kültür Ve İşbirliği Derneği, NÜANS Publishing & Bookstore, Rusça Konuşan Gençler Derneği, Ankara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Rus Evi Ankara, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Rus Dünyası Vakfı, Kırım Kalkınma Vakfı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Gazi, Üniversitesi ve ÖSYM'dir. Merkez, kurslar ve sınavlarla ilgili duyurularını Facebook ve Instagram sayfaları üzerinden yapmakla beraber sosyal medya hesaplarından ayrıca Rus tarih ve kültürüne ait kesitler de paylaşmaktadır (Rus Dili ve Kültür Merkezi, t.y.b).

1.2.5. TEPAV Rusya Merkezi (Ankara)

TEPAV Rusya Merkezi, 2010 yılında TOBB Üniversitesi'nin kampüsünde bulunan Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) bünyesinde Rus Dünyası Vakfı'nın şubelerinden biri olarak açılmıştır. Merkezin vizyon ve misyonu Türkiye ve Rusya arasındaki bağları güçlendirmeyi ve Rusça ve Rus kültürü hakkında bilgi edinmek isteyen kişi ve kuruluşlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Hem bireyler hem de kuruluşlar için Rusça öğrenme imkânı sunan merkez, Rus kültürü ve tarihi hakkında da tanıtıcı ve bilgilendirici etkinlikler düzenlemektedir (TEPAV, t.y.).

Merkezin 2014-2018 yılları arasında yayınladığı faaliyet raporlarında yer alan etkinliklerden örnek vermek gerekirse; yazar Resul Hamzatov'un anısına düzenlenen uluslararası etkinlikte merkezde Rusça öğrenen Türk öğrenciler tarafından Hamzatov'un *Benim Dağıstan'ım* adlı eserinden alıntılar okunmuştur²⁴ (TEPAV, 2014: 9-10). Yabancı Diller Bölümü tarafından ve Rus Dünyası Vakfı'nın destekleriyle hazırlanan Rus Dili Günü etkinliğine üniversite öğrencilerinin yanı sıra Rus Evi Ankara da katılmıştır (TEPAV, 2015: 5). Ankara Atatürk Lisesi'ndeki Rusça öğretimini üstlenen Rus Merkezi, burada Rusya'nın diline, kültürüne ve özellikle ulusal geleneklerine olan ilgiyi artırmak amacıyla Rus Kültür Günü düzenlemiştir (TEPAV, 2015: 5). Merkez, web sitesini aktif olarak kullanmadığından kurumun son çalışmalarının neler olduğu konusunda bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca Merkeze ait herhangi bir sosyal medya hesabı da mevcut değildir. Ek olarak, görüşme talebimize cevap vermediğinden yumuşak güç noktasında kurumun rolü ve faaliyetleri hakkında detaylı bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır.

1.3. Diğer Dernekler

1.3.1. Rus Kültür Derneği (Ankara)

2004 yılında Rusya Federasyonu ve "Roszarubezhcentr" (şimdiki adıyla Rossotrudniçestvo) katkısıyla kurulan Rus Kültür Derneği'nin temel misyonu, Rus dili ve kültürünün tanıtılmasına katkı sağlama, iki ülke ilişkilerinin ve kültürel, ticari iş birliğinin gelişimini destekleme ve eski Sovyetler Birliği yurttaşlarının Türkiye'deki sosyal ve yasal konularda yaşadıkları sıkıntılarda yardımcı olma noktasında şekillenmiştir. Derneğin ana faaliyet alanı Rusça öğretimi üzerinedir. Hem yetişkinler hem de çocuklara yönelik Rusça kurslarının yanı sıra resim, müzik, drama, yoga gibi alanlarda da kurslar düzenlenmektedir. Bu doğrultuda derneğin odak grubunun Rus diline ilgi duyan tüm yaş gruplarını kapsadığı ifade edilebilir. Dernek, faaliyetlerini Facebook ve Instagram aracılığı ile duyurmaktadır. Sosyal medya hesaplarında kullanılan dil ise büyük oranda Rusçadır.

Derneğin Türkiye'de faaliyet gösteren ortakları arasında Rus Evi Ankara, Rus Kültür ve Eğitim Derneği (Alanya), Rusya Dostluk ve Kültür Derneği (Antalya), Rus

²⁴ Öğrencilerin okuduğu kesitler Youtube'da paylaşılmıştır. İsa Özkul <http://youtu.be/tpi-CiUm7Sc> ve Oğuz Sağdıç <http://youtu.be/PMZiJZagC5Y> Erişim Tarihi: 30.08.2022

Sanat ve Kùltür Derneği (Antalya), Soljenitsin Rus Dil ve Kùltür Derneği (İzmir), Rus Eğitim, Kùltür ve İş birliği Derneği/Rus Gençlik Derneği (İstanbul), RIA Novostı Türkiye temsilciliğidir. Bu noktada Derneğin Türkiye’deki birçok Rus kùltür derneği ile iş birliği içerisinde olduğu söylenebilir.

Bu iş birlikleri doğrultusunda düzenlenen etkinliklerden örnek vermek gerekirse; Rus Gençler Birliği (İstanbul), Rus Dili ve Kùltürünü Sevenler Derneği (Kocaeli), Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kùltür Derneği (Manisa) ve Rusya Kùltür ve İş birliği Derneği’nin (Marmaris) ortak organizasyonu ile “Arkadaşına Mektup Yaz” sloganlı yılbaşı etkinliğidir (Ассоциация Русской культуры, 2021). Bir diğer iş birliği ise Rus Dünyası Vakfı’nın ana organizatörlüğünde Rus Evi Ankara ve Rus Kùltür Merkezi (Ankara) destekleriyle düzenlenen “Yaşayan Klasikler” adlı etkinliktir. Etkinliğe Türkiye’nin birçok bölgesinden katılım gösteren yarışmacılar, Rus klasiklerinden seçtikleri kesitleri Rusça okuyarak performanslarını sergilemişlerdir (Ассоциация Русской культуры, 2022).

Derneğin Başkanı Larisa Lutkova-Türkkan, görüşme talebimiz kabul etmediğinden Ek-1’deki sorularımızın yanıtlarını kendisinin medyaya verdiği demeçlerinden faydalanarak yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda son dönemde Türk halkının Rus dili ve kùltürüne olan ilgisine dair sorumuzun cevabını derneğinin çalışmalarıyla ilgili Sputnik’e verdiği röportajındaki şu ifadelerinde bulduk Lutkova-Türkkan;

“Türkiye’de Rus diline ilgi her yıl giderek artıyor. Ben Avrupa ülkeleriyle bir kıyaslama yaptım. İstatistik rakamlara göre, Avrupa’da Rus diline ilgi azalırken, Türkiye’de artıyor. Bunun nedeni son 20 yılda artan ekonomik ilişkiler. Tabii ki Sovyetlerin dağılmasının ardından Türk halkı Rus edebiyatı ile daha yakından tanışmaya başladı. Turizm ilişkilerinin artması da Türkiye’de Rus diline ilgiyi artırdı. Yaklaşık bir milyon Türk vatandaşı Rusça öğrendi. Bugün Türkiye’nin 30 üniversitesinde Rus dili eğitimi veriliyor. Bazı devlet okullarında ve özel okullarda pilot proje olarak Rus dili öğretiliyor. Türkiye’de yüz binlerce kişi sosyal ağlarda Rus dilini tercih ediyor. Bu rakamlara göre, Türkiye üçüncü sırada” (Safarov, 2017).

Sputnik'teki bir diğer röportajında ise iki ülke arasında yaşanan kriz dönemleriyle ilgili olarak *“2016 yılında yaşadığımız ağır günlerden ders alarak önümüzdeki yıllar için daha faydalı, daha doğru işler yapmamız lazım. Bu bağlamda Rus-Türk ilişkilerini daha da artırmamız lazım”* (Safarov, 2016) sözleriyle Rus diasporası örgütlerinden biri olarak olaylara karşı bakış açısını ortaya koymuştur.

1.3.2. Alanya Rus Kültür ve Eğitim Derneği

2009 yılında faaliyetlerine başlayan Alanya Rus Kültür ve Eğitim Derneği'nin ana misyonu, dernek başkanı Ekaterina Gündüz tarafından karma evlilikler sonucu dünyaya gelen yarı Rus yarı Türk çocukların Rusçayı ve Rus kültürünü unutmamalarını sağlamak şeklinde ifade edilmiştir (Dim TV, 2019). Bu ana misyona ek olarak derneğin de giderek büyümesiyle beraber Rus yurttaşların Türkiye'de karşılaştıkları sosyal ve yasal sorunları çözmek ve onların Türkiye'ye adaptasyonuna yardımcı olmak ve Rusya, BDT ve Türkiye arasındaki kültürel ve ticari iş birliğini geliştirmek de derneğin ikincil misyonunu oluşturmuştur.

Derneğin faaliyetleri her yaştan çocuğa ve yetişkinlere yönelik dans, resim, müzik, vokal, Rus dili ve edebiyatı ile kültürel çalışmaları kapsamaktadır. Rus kültüründe ve tarihindeki özel ve önemli günlerin (yılbaşı, Paskalya, 9 Mayıs Zafer Günü vb.) kutlanmasına bilhassa özen gösterildiği derneğin sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarında görebilmek mümkündür (Всё- Чем Дышит Наша Диаспора,t.y.). Bu minvalde derneğin faaliyetlerinin odak grubu en başta Rus diasporasıdır. Yine de Gündüz tarafından derneğin tüm faaliyetlerinin herkese açık olduğu ifade edilmiştir (Dim TV, 2019). Rusya'nın Ankara Büyükelçiliği, Rus Evi Ankara ve Rusya'nın Antalya Başkonsolosluğu'nun destekleriyle faaliyet gösteren dernek çalışmalarında başta valilik ve belediye olmak üzere Ticaret ve Sanayi Odası ve diğer resmî kurumlarla iş birliğini sürdürdüğünü belirtmiştir. (Alanya Rus Kültürü ve Eğitimi Derneği, t.y.). Bu iş birlikleri kapsamında değerlendirmek gerekirse, derneğin sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarında dikkat çeken bir diğer nokta, derneğin organizasyonlarında yerel ve ulusal siyasi bürokrasi (hem Türk hem Rus bürokrasisi) ile sıkı bir iş birliği olduğunu gösteren resimlerdir (Всё- Чем Дышит Наша Диаспора,t.y.). Örneğin paylaşımların birçoğunda Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ile görülen dernek başkanı Gündüz'ün, Ak Parti'ye üye olarak bürokrasi ile olan ilişkisini bir adım daha öteye taşıdığı söylenebilir (Beyaz Gazete, 2019). Bu

noktada Gündüz başkanlığındaki dernek Türk-Rus ilişkilerinde önemli bir yere sahip olmakla beraber klasik bir dernek çizgisinin ötesinde siyaset ve bürokrasi ile oldukça iç içedir.

1.3.3. Rusya Dostluk ve Kültür Derneği (Antalya)

2005 yılından beri faaliyet gösteren ancak resmi kuruluş yılı 2010 olan Rusya Dostluk ve Kültür Derneği, politik gerekçeler nedeniyle görüşme talebimizi kabul etmeyen derneklerden biridir. İki dilli çocuklar arasında Rus dili ve kültürünü canlı tutma amacıyla hayat bulan dernek, sonraki süreçte ise Rus halkı hakkında olumlu bir görüşün yeniden tesis edilmesi ve güçlendirilmesi ihtiyacını gidermeyi kendine düstur edinmiştir. Antalya Şehir İdaresi'nin yabancılar dairesinde Rusça konuşan diasporanın temsilciliğini de yürüten Dernek başkanı Marina Sorokina, Nina Aydemir (başkan yardımcısı), İsmail Duygulu (genel sekreter), Svetlana Kırmızıgül (sayman), Zhanna Kopp (basın sekreteri), Yulia Erdem (kurucu konsey üyesi), Dina İnanaç'tan (kurucu konsey üyesi) oluşan kadrosuyla dernek çalışmalarını yürütmektedir.

Derneğin faaliyetleri dil ve kültürün korunması ve geliştirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu noktada çocuklar ve yetişkinler için tiyatro, festivaller, sergiler, konserler, vokal topluluğu, çocuk korusu, enstrüman kursları ile psikolojik, sosyal, yasal nitelikteki istişareler düzenlenmektedir. Bu etkinlikler çerçevesince; Rusya Günü onuruna 11-12 Haziran tarihlerinde Antalya Kemer'de "Vivat, Rusya!" Festivali düzenlenmiştir. Festival, Türk vatandaşlarının da aralarında bulunduğu 200'ün üzerinde seyirciyi bir araya getirmiştir (Antalya Rus Cemiyeti, t.y.). Dostoyevski'nin doğumunun 200. Yıldönümü vesilesiyle düzenlenen film gecesinde Rus dili ve kültürü üzerine eğitim gören Türk vatandaşları ve film kulübü üyeleri ağırlanmıştır. Rusya-Türkiye diplomatik ilişkilerinin 100. yıl dönümü dolayısıyla gezi programı yapılmıştır (Русское Общество Анталы, t.y.). Etkinliklere hem Rus diasporası hem de Rus dili ve kültürüne ilgi duyan Türk vatandaşlar katılım sağlamıştır. Rus diasporası başta olmak üzere Rus dili ve kültürüne ilgi duyan her kesime açık faaliyetleri olduğunu ifade eden Derneğin belirli bir odak grubundan ziyade herkesi kapsayıcı çalışmaları olduğu söylenebilir. Dernek, Rossotrudnichestvo ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı tarafından aktif olarak desteklendiğini sitesinde belirtmiştir. Bu doğrultuda derneğin doğrudan devlet destekli olduğu açıkça

ifade edilebilir. Dernek faaliyetlerini Facebook ve Instagram sayfalarından Rusça olarak duyurmakta ve her hafta perşembe günleri üyeleriyle toplantılar yaparak etkinliklerini ve çalışmalarını planlamaktadır (Antalya Rus Cemiyeti, t.y.).

1.3.4. Rus Sanat ve Kültür Derneği (Antalya)

İrina Balcı başkanlığında 4 Ocak 2012’de kurulan Rus Sanat ve Kültür Derneği’nin misyonu, Rusya ile Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerini güçlendirmek, bilim ve yaratıcılık alanlarında iş birliğini geliştirmek için Rus kültürünü Türkiye’de yaygınlaştırmaya ve Rusça konuşan göçmenleri Türk kültürüne uyarlamaya yönelik kültür ve eğitim faaliyetleridir (Русское Общество искусства и культуры, t.y.). Görüşme talebini kabul eden Balcı, bu misyona ek olarak Antalya’da yaşayan Rus diasporasının çocuklarıyla birlikte eğitim görebileceği bir yer kurma isteği ile başladığını belirtmiştir. Bu misyon ve hedefler doğrultusunda büyüyen dernek çalışmalarıyla dikkat çekmiş ve Balcı, 2014 yılındaki seçimlerde AK Parti tarafından seçimlere katılma teklifi aldığını ifade etmiştir. Antalya’da Rusça konuşanları temsil etme gayesiyle başlayan siyasal süreç, Uçak krizinin gerçekleşmesi ile son bulmuştur.

Dernekte 3 kişi daimî şekilde çalışmakta, etkinlik dönemlerinde ise gönüllüler çalışmalara yardımcı olmaktadır. Derneğin faaliyetleri arasında tüm dünyadan çocukların gelip yarıştığı çocuk festivalleri, Rus-Türk dostluk misyonu kapsamında çeşitli etkinlikler, Rusya’dan gelen delegasyonların ağırlanması, Rus Dünyası Vakfı tarafından bağış olarak verilen kitapların Türk okullarında dağıtımının gerçekleştirilmesi, Rusça öğretmenlerine yönelik seminerler düzenlenmesi ve onların öğretime hazırlanması ve Rus kültüründeki özel günlerin kutlanması yer almaktadır. Bu noktada hem Rus hem Türk halkını odak grubu olarak alan çalışmalar söz konusudur.

Derneğin çocuklara yönelik etkinlikleri en çok ilgi duyulanlar arasında yer alırken her geçen yıl derneğe katılan Türk çocuk sayısı da artmaktadır ve bu vesileyle de iki dilli çocukların ebeveynlerinin yanı sıra dede, nine, amca vb. gibi diğer aile yakınları da derneğin etkinliklerine seyirci olarak katılım sağlamaktadır. Balcı, bu etkinliklerin ilanını daha çok sahip olduğu geniş bağlantı ağı ve Facebook aracılığıyla gerçekleştirdiğini ve etkinliklerde Türk şirketlerle iş birliği yaptıklarını

belirmiştir. Türk halkının etkinliklere katılımı noktasında Balcı, etkinlikler için Türklere başvurduklarını, güzel bir Türk ekipleri olduğunu, emniyet vb. kurumlardan yardım gördüklerini ifade etmiş ve her etkinliğe dostluk içeriğini koymaya çalıştıklarını ve medyayı çalışmalarına davet ettiklerini sözlerine eklemiştir. Türk halkını Rusya'yı, Rus kültürünü ve tarihini öğrenmeye iten çekici unsur nedir sorusuna Balcı, Batıdaki materyalizme vurgu yaparak, *“Batı toplumu için telefon, araba, kurallar, maaş, ekonomik seviye önemlidir, insanlar arasında sıcaklık yoktur, bencillik hakimdir. Ama Rusya ve Türkiye doğu medeniyeti ülkeleri ve bizim aramızda benzerliği sağlayan bir bağ var, sıcak insanlarız ve çocuk, aile severiz, anne-babamızı bırakmayız”* diyerek ortak noktaları vurgulamıştır.

Derneğin çalışmaları neticesinde Türkiye'deki Rusya ve Rus imajında bir değişim yarattığınızı düşünüyor musunuz sorusuna, Sayın Balcı olumlu yönde bir değişim sağladıklarını belirtmiştir. Uçak krizi gerçekleştiği dönemde Türkler ve Ruslar arasındaki stresli zamanlarda dernek olarak “biz düşman değiliz” vurgusuyla barış için çalıştıklarını söylemiştir. O dönemde derneğe ziyarette bulunan Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun krizle ilgili Ruslara yönelik olumlu ifadeleri neticesinde iki halk arasında “dostluk ve kardeşlik bağlarını kurmanın bizim asıl misyonumuz olduğunu anladık” diyen Balcı, Rusya 2016 EXPO'dan çekildiğinde bile Bakanlık kararı ile stantlarını açmış, düzenledikleri sergiler ve festivaller ile en aktif stant olarak ödül aldıklarını belirtmiştir. EXPO döneminde tarafların birbirini düşman olarak algıladığı, bürokratların bir şey söylemekten kaçındığı ve Rusya Elçiliğinden Rus politikasına karşı çıkıyorsunuz uyarılarını aldıkları sırada Türkler ile beraber oturup iftar yaptıklarını, halkların dostluğunu göstermeye çalıştıklarını, Rusya'ya Türklerin kendilerini sevdiklerini ve yardımcı oldukları yönünde gönderdikleri haberler ile sorumluluk alarak halkların gücünü gösterdiklerini belirtmiştir.

Bu dönemde Türk kadınlarının etkinliklere karşı fazla çekingen olduğunu ancak festivallerde Türk ve Rus çocukların kaynaşması, ‘after party’lerde anne-babaların beraber vakit geçirme imkânı bulmasıyla yeni arkadaşlıkların kurulduğunu ve çekincelerin ortadan kalktığını da sözlerine eklemiştir. Son olarak derneğin karşılaştığı zorluklar noktasında Balcı, *“bizim için kapılar açıldı problem yaşamadık, güven kazandık Antalya'da”*. Herhangi bir devlete ait olmayıp sesimizin daha özgür

olabilmesi için Büyükelçiliğe bağlı Rus derneklerinin topluluğuna da üye olmadıklarını, ancak son dönemde yaşanan covid-19 salgını, devlet desteğinin olmaması noktasında mali sıkıntılar ve 2022 başından itibaren devam eden Rusya-Ukrayna savaşının derneğin faaliyetlerini gerçekleştirmede karşılaştığı zorluklar olarak ifade etmiştir (İrina Balcı, kişisel görüşme, 27.04.2022).

1.3.5. Rus Gençlik Derneği (İstanbul)

Derneğin kurucuları Tatyana Tekdal ve Larisa Altundaş, 2009 yılında Teremok Oyun evi ve Rus Gençlik Derneği'ni yarı Rus yarı Türk olarak dünyaya gelmiş olan çocukların Rusçayı unutmamaları, Rusya'yı daha yakından tanımaları ve Rus kültürünü kaybetmemeleri, tarihlerini ve bayramlarını her daim bilmeleri amacıyla kurmuşlardır (Başlamış, 2015). Dernekte sadece kendileri çalışan Tekdal ve Altundaş, kurumda öğretmenlik yaparak bayram kutlamaları, oyun etkinlikleri, okuma günleri, Rus kültüründeki önemli ve özel günlerin ehemmiyetinin anlatıldığı etkinlikler düzenlemektedirler. Derneğin faaliyetlerinin %90'ı eski Sovyet vatandaşlarını kapsamakta ve iki dilli çocukların odak grubu olduğu çalışmalar yürütülmektedir. Bu sebeple de insanlar en çok çocuklara yönelik etkinliklere ilgi göstermektedirler. Faaliyetlerinin duyurularını Facebook aracılığı ile yaptıklarını ve Covid-19 öncesi dönemde etkinlikleri gerçekleştirirken belediye ile iş birliklerinin olduğunu ifade eden Tekdal, salgından büyük oranda etkilendiklerini belirtmiştir. Salgına ek olarak, derneği finansal olarak kendileri desteklemekteler ve Rusya-Ukrayna savaşı ile salgın üst üste gelince maddi ve politik anlamda zorlukların söz konusu olduğunu; ancak dernek çalışmalarını tamamıyla keyif amaçlı yaptıklarını ve çok büyük misyonlarla yola çıkmadıklarını belirtmiştir (Tatyana Tekdal, kişisel görüşme, 08.04.2022).

1.3.6. Kamu Diplomasisi Derneği (İstanbul)

2005 yılında faaliyetlerine başlayan Kamu Diplomasisi Derneği kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak “Türkiye ve Rusya'yı iki eşit vatan olarak kabul eden, Türk ve Rus kültürlerinde, Müslüman ve Ortodoks dinlerinde yetişen, yüz binlerce aile birliği ve bütün bir nesil çocuk aracılığıyla şehirlerin ve halkların kardeşleştirilmesine dayalı” vizyonu ve “Rusya ve Türkiye'nin dünya toplumundaki konumunu güçlendirmek ve dünyada meydana gelen karmaşık siyasi süreçler

bağlamında her iki ülke arasında karşılıklı yarar sağlayan çok taraflı iş birliğinin gelişmesi” misyonu ile hareket etmektedir (Общественная Дипломатия, t.y.).

Yönetim yapısı, Mütevelli Heyeti, Kamu Konseyi, Kültür ve Eğitim Komitesi, Akademik Konsey ve Gençlik Forumu’ndan oluşan derneğin çalışma alanları oldukça geniş bir yelpazede web sitelerinde belirtilmiştir. Bu alanlar; kamu diplomasisi, tarih alanında ortak araştırmalar yürütmek, iş ilişkilerinin geliştirilmesi, Rus ve Türk dünyalarının çok uluslu kültürlerinin karşılıklı nüfuzunun analizi, sergiler, festivaller, konserler, yaratıcılık yarışmaları, müzikal, teatral, görsel, uygulamalı, dans sanatlarına destek, iki devletin tarihine ve uluslararası ilişkilerin gelişimine önemli katkılarda bulunmuş şahsiyetlerin anılarının yaşatılması, uluslararası bilim adamları tarafından halka açık dersler, yarışmalar, konferanslar, Rus dilinin korunması ve yayılması için programlar, okul öncesi çocuklardan öğrencilere ve öğretmenlere, geleceğin bilim insanları için eğitim programları, yetenekli okul çocuklarına ve yurtdışında eğitimlerine destek, Türk gazeteciler, çalışanlar, hizmet çalışanları için Rusça eğitim programlarıdır (Общественная Дипломатия, t.y.).

Derneğin Facebook ve Instagram sayfaları incelendiğinde faaliyetlerden ziyade Rus kültüründeki özel günler ve bayram kutlamaları ile Rus tarihindeki önemli kişilerin tanıtılması ile sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, dernek yaptığı/yapacağı etkinliklerin duyurusundan çok sosyal medyayı kutlama ve tanıtma çerçevesinde oldukça sınırlı bir kapsamda kullanmaktadır. Sosyal medya hesaplarındaki paylaşımlarında ise Türkçe ve Rusça kullanılmıştır (Rus Kültür Merkezi, t.y.; Rus Kültür Merkezi t.y.).

Derneğin Türkiye’den ortak çalışmalar yürüttüğü ve iş birliği içerisinde olduğu kurumlar şu şekildedir; Türkiye Meclisinin Rusya Federasyonu Devlet Duması ile Dostluk Grubu, Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Türkiye İçişleri Bakanlığı, Rus Dünyası Vakfı, Rus Evi Ankara, Türkiye Rus Yurttaşları Koordinasyon Konseyi, Rus-Türk İlişkileri Forumu, Türkiye İş Konseyi, İstanbul Belediyesi, Mersin Belediyesi, İstanbul Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Türkiye Slav Dilleri Öğretmenleri ve Çevirmenleri Derneği, MVE Grup Akademi Yurtdışı Danışmanlık (Общественная Дипломатия, t.y.). Sonuç olarak, dernek ile görüşme gerçekleştirilemediğinden dolayı derneğin finansal kaynakları

nelerdir, Türk halkının etkinliklere katılımı söz konusu mudur vb. gibi sorularımız yanıtızsız kalmıştır.

1.3.7. Eskişehir Rus Dili Derneği (ERUDİL)

Ocak 2021 itibariyle çalışmalarına başlayan ERUDİL'in kurucu başkanı Elena Sheveleva Durna, Rus dili ve kültürünü yayma, Eskişehir'deki Rusça konuşanlar arasında dayanışma ve yardımlaşmayı tesis etmek adına kurumsal olarak yola çıktıklarını belirtmiştir. Çalışmaların tamamıyla gönüllüler aracılığıyla yürütüldüğü Dernekte, Rusça öğretimi, sanat ve el becerisi alanında kurslar, sergiler ve Rus kültürü ve tarihindeki özel günlerin kutlanmasına yönelik etkinlikler yapılmaktadır (Elena Sheveleva Durna, kişisel görüşme, 6 Nisan 2022). Özel gün kutlamalarından öne çıkan etkinlikler ise 9-10 Mayıs günlerinde “Zafer Günü” olarak bilinen ve Ruslar tarafından “Büyük Vatan Savaşı” olarak adlandırılan II. Dünya Savaşı'nın bitişinin kutlanması ve 12 Haziran'ın Rusya Günü olarak kutlanmasıdır. Özel gün kutlamalarının yanı sıra, Eskişehir halkına Rusya ve Rus kültürüne dair soruların yöneltildiği bir Youtube içeriği hazırlayan Dernek gönüllüleri, Eskişehirliilerin Rusya hakkındaki bilgisini ve Rusya'ya olan bakış açısını ortaya koymaya çalışmıştır.

Youtube içeriğinde²⁵ de “Rusya hakkında ne biliyorsunuz?”, “Rusya denince aklınıza ne geliyor?” gibi yöneltilen sorulara Eskişehir halkının verdiği yanıtlardan ortaya çıkan ortak anahtar kelimeler “yüzölçümü büyük, soğuk, doğalgaz, Puşkin, Dostoyevski, güzel kadınlar, votka, matruşka” olmuştur. “Rusça öğrenmek ister misiniz?” sorusuna ise Eskişehirliiler, Rusçanın zorluğuna ve farklı alfabetik sistemine vurgu yaparken yine de öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ERUDİL'in etkinliklerinin Eskişehirliiler nazarında Rusya'ya ve Rusçaya yönelik ilgiyi arttırdığı ve olumlu bir Rusya imajı çizdiği söylenebilir

İnsanların en çok ilgi gösterdiği etkinlikler ise Durna tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; sergiler söz konusu olduğunda Rus yurttaşlar ön plana çıkarken Rusça ve dil etkinlikleri yapıldığında Türk katılımcılar daha fazla ilgi göstermektedir. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken de Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Odunpazarı Belediyesi, gençlik merkezi ve valilik ile iş birlikleri yaptıklarını ve Rus

²⁵ Videonun tamamına https://www.youtube.com/watch?v=Xl_rIPddsfY linkinden erişilebilir.

Evi Ankara ve Rus Dünyası Vakfı ile de etkinliklerde ortaklık yaptıklarını ifade etmiştir. Etkinliklerini Facebook, Instagram ve WhatsApp grupları aracılığı ile duyuran Derneğin gelir kaynakları üyelere alınan aidatlar ve gönüllülerin katkılarında oluşmaktadır. Gerçekleştirilen faaliyetlere Türk halkının katılım oranı hakkındaki soruya Türklerin çok ilgili ve meraklı olduğunu belirten Durna, aynı zamanda Eskişehir halkının çok okuyan bir halk olduğunu, Rus edebiyatına da büyük ilgilerinin olduğunu ifade etmiş, Türk halkını Rusya'ya ve Rus kültürünü öğrenmeye iten unsurlardan bahsederken de ilk olarak Rus kadınlarının güzelliğinin fazlasıyla etkili olduğunu akabinde zengin bir kültürel mirasa sahip olan ve sporda güçlü olan Rusya'nın nasıl bir sistemle çalıştığının da Türkler tarafından merak konusu olduğunu belirtmiştir (Elena Sheleva Durna, kişisel görüşme, 6 Nisan 2022).

1.3.8. Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneği (Kocaeli)

Şubat 2020'de kurulan Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneği, 9 daimî çalışanı ve gönüllülerin desteği ile faaliyetlere başlamıştır. Derneğin kurucu başkanı Yuliya Kravchenko, kuruluş misyonlarından bahsederken *“bizim için en önemli konu çocuklar, başta kendi çocuklarımız olmak üzere hem ben hem diğer Rus anneler çocuklarımızın Rusçayı unutmamasını istiyoruz. Orta Asya ülkelerinden gelen ailelerin yanı sıra Türk aileleri de buna dahil”* diyen Kravchenko bu sebeple sadece çocuklar için çalıştıklarını belirtmiştir.

Yıl içerisinde milli bayram, Yılbaşı, Maslenitsa ve Zafer Günü olmak üzere dört büyük etkinlikleri olduğunu ifade eden Kravchenko, bu dört büyük etkinliğin yanı sıra Rusça, resim, drama, Rus halk oyunları gibi kurslarının olduğunu, insanların bu kurslar arasından en çok Rusça kursuna ve Yılbaşı kutlamalarına ilgi gösterdiğini ifade etmiştir. Etkinliklerin duyuruları Facebook, Instagram ve WhatsApp grupları aracılığı ile yapılmaktadır. Etkinliklerin organizasyonları noktasında yerel kurumlarla iş birlikleri olduğunu belirten Kravchenko (kişisel görüşme, 1 Nisan 2022), yerel kurumların yanı sıra diğer Rus kültür dernekleri ile Rus Evi Ankara ve Türkiye'deki Rusya Yurttaşları Dernekleri'nin Koordinasyon Konseyi ile de iş birliği içerisinde olduklarını ifade etmiştir (ruskulturdernegi.kocaeli, 2020). Derneğe üyelik ücretli olmakla beraber Kravchenko (kişisel görüşme, 1 Nisan 2022) Derneği büyük ölçüde kendi imkanlarıyla finanse ettiğini ifade etmiş ve Derneğin açılışının covid-19 salgınının hemen öncesine denk

gelmesinden dolayı salgın sürecinde faal olamadıklarını, çalışmalarının yeni yeni hızlandığını belirtmiştir.

1.3.9. Bursa Rus Kültür Merkezi

Lyudmila Mutlu tarafından 21 Ocak 2020’de kurulan derneğin kuruluş misyonu, Bursa’da yaşayıp Rusça konuşan kişiler arasında birlik sağlama, Türk kültürünü bilmeyen Ruslara yol gösterme ve Rus ve Türk kültürlerini birbirleriyle tanıştırmaktır. Resmi olarak 40 üyesi bulunan derneğin bazı etkinlikleri sadece üyelere özel bazı etkinlikleri ise herkese açık şekilde organize edilmektedir. Derneğin faaliyetleri Rusça, resim, tiyatro kursları, gezi ve konser organizasyonları ile Rus kültüründeki özel günler ve bayram kutlamalarından oluşmaktadır. Derneğin faal hayata geçişinin covid-19 salgını öncesine denk gelmesi nedeniyle ancak Ekim 2021 itibariyle aktif şekilde çalışmalarını başlattıklarını ifade eden Mutlu, Derneğin belirli bir odak grubu olmadığını çünkü herkesin ilgisinin farklı olduğunu ifade etmiştir. Derneğin organizasyonları Facebook, Instagram gibi sosyal medya hesaplarında paylaşılırken aynı zamanda üyelere özel kurulan WhatsApp grubu ile üyeler etkinlikler hakkında bilgilendirilmektedir. Mutlu, Derneğin finansal anlamda Türkiye’den devlet desteği aldığını ve Derneğe üyeliğin ücretli olduğunu belirtmiştir. Son olarak, Türklere yönelik fazla etkinlik gerçekleştiremediklerini ama yine de iyi bir izlenim yarattıklarını ifade eden Mutlu, salgın sonrasında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı gibi politik sebeplerden kaynaklı olarak etkinlik gerçekleştirmede güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmiştir (Lyudmila Mutlu, kişisel görüşme, 30.03.2022).

1.3.10. Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneği (Manisa)

2017 itibariyle faaliyet göstermeye başlayan Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneği’nin başkanlığını Anastasia Özgün yapmaktadır. Derneğin temel misyonu, eski Sovyet ülkelerinden Manisa’ya göç etmiş olan ve Rusça konuşan kesimi bir araya toplama, yarı Türk yarı Rus olarak dünyaya gelmiş olan çocuklara Rusçayı öğretme ve Rusçanın Türkiye’de artan popülerliği doğrultusunda Türklere de Rusçayı öğretme ve onları Rus kültürü ile tanıştırmaktır. Dernekte geleneksel bayram kutlamaları, Rusça, tiyatro, yeni yıl kutlamaları, ünlü yazar ve ressamların konuk edildiği organizasyonlar düzenlenmektedir. Özgün için çocukların Rusçayı ve

Rus kültür ve geleneklerini öğrenmeleri ve unutmamaları çok önemlidir. Bu sebeple daha çok çocukların odak grubu olarak belirlendiği etkinlikler yapılmaktadır.

Derneğin en çok ilgi gören etkinliklerinin başında Paskalya ve Yeni Yıl kutlamaları yer almaktadır. Özgün, iki dilli çocukların Paskalya kutlamalarına “Türk arkadaşımı da getirebilir miyim” diye özellikle rica bulunduklarını ve çocukların Rus kültürünün bir parçası olan Paskalya kutlamalarında birlikte olmaktan mutlu olduklarını belirtmiştir. Paskalyanın yanı sıra Yeni Yıl kutlamalarına bir tiyatro gösterisi ile hazırlanan Derneğin bu etkinliğinde Dernekte Rusça öğrenen Türkler rol almış ve gösterinin izleyicileri arasında oyuncuların Türk akrabaları yer almıştır. Türk izleyiciler için altyazı desteği ile sahnelenen oyun, iki kültürün kaynaşması için güzel bir ortam oluşturmuştur. Etkinliklerin duyuruları ilk yıllarda yerel medya aracılığı ile yapılırken sonraki yıllarda sosyal medyanın gücünden faydalanarak Facebook ve Instagram uygulamalarına geçiş yapan Dernek, organizasyonlarında yerel kurumlar ile iş birliğini yürütmektedir. Derneğe üyelik ücretli olmakla beraber Özgün kendisi ve eşi tarafından da Derneğin finanse edildiğini ifade etmiştir.

Türk halkının Rusya’nın kültürü ve tarihi ile ilgilenmesi ve Rusça öğrenme isteklerinde etkili olan unsurların başında komşuluğun getirdiği yakınlık ve bu coğrafi yakınlığın doğurduğu benzer kültürel geleneklerden biri olan Maslenitsa Bayramı’nın²⁶ kutlanması ve iki dilde de kullanılan ortak kelimelerin uyandırdıkları ilgi ile her iki toplumdaki misafirperverliğin olduğunu belirten Özgün, bu yakınlık ve benzerlik ile beraber Dernek organizasyonları aracılığıyla bir araya gelen iki toplum arasında kurulan iletişim ile birlikte Türkiye’deki Rusya ve Ruslar imajında değişim yarattıklarını belirtmiştir. Yaptıkları evlilikler sonucu Rus kadınlarına yönelik kullanılan “Rus gelinler” imajını da yine bu organizasyonlar aracılığı ile yıktıklarını belirten Özgün, “Rus gelinler” tabiri yerine artık “Rusça konuşanlar” olarak anıldıklarını ifade etmiştir. Bu önemli değişimle beraber Türkiye ve Rusya arasında yaşanan krizlerde üyelerinin Türk eşlerin endişeleri sebebiyle bir kısmının Derneği bırakmak durumunda kaldığını ancak Manisa halkı ile herhangi bir gerginlik

²⁶ Türk kültüründe baharın gelişinin kutlandığı Nevruz ile büyük benzerlik göstermektedir. Kaynak: Semra Alyılmaz, “Maslenitsa ve Nevruz Bayramları Arasındaki İlişki”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2 Sayı:7, 2009

yaşamadıkları Özgün tarafından dile getirilmiştir (Anastasia Özgün, kişisel görüşme, 14.04.2022).

1.3.11. Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği (Samsun)

Pervin Gündüz tarafından başkanlığı yürütülen Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği Ağustos 2020 itibariyle faal hayata geçmiştir. Derneğin temel misyonu, Rusça konuşan kesimi bir araya getirmektir. Bu misyon doğrultusunda yetişkin ve çocuk gruplarına yönelik Rusça kursları açan Dernekte aynı zamanda yoga ve pilates dersleri verilmekte, gezi organizasyonları düzenlemekte ve sanatsal etkinlikler, geleneksel bayramlar ve özel gün kutlamaları gerçekleştirmektedir. Etkinlik duyurularını Instagram ve Facebook hesapları aracılığıyla yapan Dernek bu duyurularda Rusçayı kullanmaktadır. Kullandığı duyuru platformlarında sadece Rusçayı kullanması ve Samsun'da Rusça kesimi bir araya getirme misyonu, Derneğin etkinliklerinin odak grubunu Rusça bilenler ile sınırlamaktadır. Bu bağlamda Derneğin çalışmaları noktasında yumuşak güç alanında büyük bir etkinliği olmadığı ifade edilebilir. Etkinlik organizasyonlarında başta belediye olmak üzere yerel kurumlar ile koordinasyon içinde olan Derneği, bizzat Başkan Gündüz finanse etmektedir (Pervin Gündüz, kişisel görüşme, 14 Nisan 2022).

Derneğin sosyal medya hesapları incelendiğinde başta Rus Evi Ankara olmak üzere diğer Rus kültür dernekleri ile çeşitli etkinliklerde eş organizatörlük yaptığı görülmüştür. Bu eş organizatörlüklerden biri Rus Evi Ankara ve Eskişehir Rus Dili Derneği ile birlikte düzenlenen Büyük Vatan Savaşına özel 7-16 yaş arası çift dilli çocuklar için çevrimiçi konferanstır. Bir diğer organizasyon ise Samsun'da Rus Evi Ankara başkanı Alexandr Sotniçenko tarafından verilen Rusya-Türkiye ilişkileri konulu seminerdir. (KatRus KatRus, t.y.). Gündüz, Derneğin organizasyon planlamalarında yaşadığı en büyük sıkıntının siyasal gelişmelerden kaynaklanan gerilim ortamının olduğunu ifade etmiştir (Pervin Gündüz, kişisel görüşme, 14 Nisan 2022).

1.3.12. Rus Dili ve Kùltürü, İş birliği Geliştirme ve Danışmanlık Derneği “Adagrad” (Adana)

Rus Dili ve Kùltürü, İş birliği Geliştirme ve Danışmanlık Derneği, Ekim 2021’de Rus Evi Başkanı Alexandr Sotniçenko’nun da katılımlarıyla açılışını gerçekleştirerek faal hayatına başlamıştır. Inga Bober başkanlığında çalışmalarını yürüten Derneğin temel misyonu, Türkiye ve Rusya ilişkilerine katkı sağlayarak, iki halk arasında köprü olabilmek ve iki ùlkeyi dil ve kùltür açısından birbirine tanıtmaktır (Habertürk, 2021). Dernek, yarı Türk yarı Rus olan çocukların her iki dili de öğrenebilmeleri için Rusça ve Türkçe dil kursları açmaktadır. Dil kurslarının yanı sıra spor faaliyetlerine de önem verilmekte ve geleneksel Rus bayramları ve özel günlerinde de organizasyonlar gerçekleştirilmektedir (Русская Ассоциация "Адаград" г. Адана/ Adana Rus Derneği 'Adagrad', t.y.). Etkinlik duyurularını Facebook ve Instagram üzerinden yapan dernek, paylaşımlarında ağırlıklı olarak Rusçayı kullanmaktadır (Adana Rus Derneği "Adagrad", t.y.). Bu çalışmalarına ek olarak, Moskova’daki bir meslek lisesi ile Adana Evliya Çelebi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ni kardeş okul ilan edilmesi çalışmalarına ön ayak olarak, iki ùlke arasında köprü olma misyonlarının somut adımlarını atmıştır (Habertürk, 2021).

1.3.13. Marmaris Rusya Kùltür ve İş birliği Derneği (Marus)

Başkanlığının Olga Sezgin tarafından yürütüldüğü Marmaris Rusya Kùltür ve İş birliği Derneği, Ekim 2018’de açılışını yapmıştır. Derneğin misyonu Sezgin tarafından şu şekilde ifade edilmiştir;

“Rus ve Türk halkları arasında barışı, dostluğu, karşılıklı anlayışı ve etkileşimi güçlendirme süreçlerine katılmak, Rusya ve Türkiye arasında kùltürel ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi için destekleyici çalışmalar yapmak, Türkiye topraklarında yaşayan Rus ve Rusça konuşan nüfusun entegrasyonunu kolaylaştırmak ve yardımcı olmak, Türkiye topraklarında yaşayan Rus (Rusça konuşan) halkına sosyal, kùltürel, maddi ve manevi destek vermek, Rusça ve Rus kùltürünün korunması, desteklenmesi, tanıtılması ve yayılması için çalışmalar yapmak” (Hürriyet, 2018).

Bu misyon çerçevesinde başta Rus kùltür ve tarihindeki geleneksel bayramlar ve özel günlerin kutlanması olmak üzere Rusça, resim ve dans kursları Derneğin

faaliyetleri arasında yer almaktadır. Faaliyetlerinin odak grubu Türk kültürü ile yetişen iki dilli çocuklardan oluşan Derneğin aynı zamanda “Marusya” adlı çocuk dans grubu bulunmaktadır. Çeşitli platformlarda gösterilerini gerçekleştiren çocuk dans grubu, Rus balesi ve klasik dans gösterileriyle Derneğin en göze çarpan etkinliklerindendir (Olga_sezgin @MaRus, t.y.). Dernek, organizasyonlarının duyurularını Facebook ve Instagram aracılığıyla yapmaktadır. Duyurularında kullandığı dil Rusça olmakla beraber Facebook sayfası açık profil değildir (MaRus Российское общество Мармариса- Marmaris Rusya Derneği, t.y.). Hem duyurularında sadece Rusçayı kullanması hem de Facebook sayfasının her kullanıcıya açık olmaması, derneğin odak grubunu sınırlandırmakta ve benimsediği misyonunu gerçekleştirmesinin önünde engel teşkil etmektedir.

1.3.14. Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneği (Antalya)

Antalya’daki önemli Rus kültür derneklerinden biri olan Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneği’nin başkanlığını Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi Genel Sekreteri Alexander Babaev yapmaktadır (Rusya Federasyonu Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği, t.y.). Babaev, Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneği’nin başkanlığı ve Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi Genel Sekreterliği görevlerinin yanı sıra 2018 yılında açılan “Sovyet Yaşam Tarzı Müzesi” müdürlüğünü de yapmaktadır. Müzede, Sovyetler Birliği dönemdeki sosyal yaşam tarzını anlatan kitap, poster, kıyafet, broşür, afiş, günlük hayatta kullanılan çeşitli eşyalar sergilenmektedir (Anadolu Ajansı, 2018). Derneğin Instagram hesabındaki paylaşımlarında müzenin dernek faaliyetlerini odağında yer aldığı ve başta Türk halkı olmak üzere Antalya’ya gelen turistlere de Sovyetler Birliği ve sosyalizm hakkında bilgilendirmeler yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda yine Antalya’daki okullardan müzeye yapılan ziyaretler ile Antalyalı öğrencilere de Sovyet ve sosyalist yaşam tarzı tanıtılmaya çalışılmaktadır (baskentdernek, t.y.).

1.3.15 Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi (KSORS)

Türkiye’deki Rusya Yurttaşları Derneklerinin Koordinasyon Konseyi, Nisan 2007’de kurulmuştur. KSORS, Türkiye genelinde faaliyet gösteren Konsey üyesi

kuruluşların çıkarlarını temsil eden bir sivil toplum kuruluşudur. Kuruluş misyonu, derneklerin ortak hedeflerini gerçekleştirme, ortak faaliyetleri koordine etme, üye yurttaşların ve derneklerin çıkarlarını Rusya Federasyonu ve Türkiye hükümet ve sivil toplum örgütlerine karşı savunmaktır (Фонд защиты Русского Мира, t.y.).

Konseyin üyeleri; Rus Kültür ve Eğitim Derneği (Alanya), Başkent Kültür Sanat Dostluk Derneği (Antalya), Bursa Rus Kültür Merkezi, Rus Kültürü Derneği (Ankara), Rusça Konuşanlar Eğitim ve Kültür Derneği (Manisa), Rus Gençlik Derneği (İstanbul), “MaRus” Marmaris Rusya Kültür ve İş birliği Derneği (Marmaris), Karadeniz Bölgesi Rusça Konuşanlar Eğitim Kültür ve Dostluk Derneği (Samsun), Rusya Dostluk ve Kültür Derneği (Antalya), Eskişehir Rus Dili Derneği, Kamu Diplomasisi Derneği (İstanbul), Rus Dili ve Kültürünü Sevenler Derneği (Kocaeli), Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir), Rusya Eğitim, Kültür ve İş birliği Derneği’dir (İstanbul) (Координационный Совет Организаций Российских Соотечественников В Турции, t.y.) Konsey, Rus kültür derneklerinin bir çatı kuruluşu olarak aynı zamanda derneklerin organizasyonlarına da destek olmaktadır.

Konsey, Rus Evi Ankara ile de 21 Şubat Ana Dili Günü kapsamında “Ana Dilinde Oku” adlı Rusça şiir ve eser okuma yarışması, “Küçük Vatanım” isimli el sanatları yarışması ve “Rusya-Türkiye: 100 yıllık dostluk” çevrimiçi fotoğraf yarışması gibi birçok etkinlikte eş organizatörlük yapmıştır (КСОРСТурция, t.y.) Facebook ve Instagram hesaplarını aktif şekilde kullanan Konsey, paylaşımlarında ise Rusçayı kullanmaktadır.

1.4. Sputnik Türkiye

Rus yumuşak gücünün medya ayağındaki en önemli kurumlarından biri olan Sputnik News’ın Türkiye ayağında faaliyet gösteren Sputnik Türkiye’nin, Türkiye’deki Rus yumuşak gücündeki yeri ve çalışmaları, Sputnik Türkiye Başkanı Maksim Durnaev ile Sputnik Türkiye Genel Yayın yönetmeni Mahir Boztepe’nin anlatımlarıyla bu başlık altında tartışılacaktır.

Sputnik Türkiye, 2011’de Rusya’nın Sesi radyosuyla karasal yayına başlayan ve daha mütevazı bir haber portalına sahip bir kuruluş iken 26 Aralık 2014’te RIA Novosti ve Rusya’nın Sesi Radyosu’nun birleştirilmesiyle yeni ve genç bir medya kuruluşu olarak yayın hayatına başlamıştır. 2011 İstanbul, 2020 itibariyle de

Ankara’da ofisi bulunan Sputnik Türkiye’nin idari kısmı Ruslardan oluşurken gazetecilik kısmında ağırlıklı olarak Türkler çalışmaktadır. Sputnik Türkiye’nin, “Anlatılmayanları anlatıyoruz” sloganı ile kısaca özetlenen misyonu, okuyucu kitlesinin uluslararası gelişmeler ile ilgili kendi sonuçlarına varabilmesi için çeşitli görüşlere yer vererek dünya genelinde geniş bir okuyucu ve radyo dinleyici kitlesinin yanı sıra profesyonel medya kuruluşlarına da güvenilir ve tarafsız bilgileri zamanında aktarmaktır. Bu bağlamda da habercilikte bağımsızlığı ve ifade özgürlüğünün uygulanması için gereken ortamın sağlanmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Maksim Durnaev, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022).

Sputnik Türkiye’nin misyonun temelinde bu yeni markanın kurulma ihtiyacı yatmaktadır. Sputnik’in kurulma ihtiyacını doğuran en önemli olgu ise Rusya’nın SSCB’nin çözülüşü ile birlikte Amerikan hegemonyasına dayanan tek kutuplu bir dünya ve bu dünyada şekillenen bir medyanın doğduğuna inanmasıdır. 1990’lı yıllardan başlayarak 2010’lara kadar süren, Amerika’nın ve Batı’nın tek sözü söylediği, tek taraflı bir enformasyon akışının olduğu bir dünyada savaşlar, bölgesel çatışmalar vb. gibi yaşanan pek çok gelişmeyi Türk kamuoyu da uzun süre gelişmeleri Batının verdiği, gösterdiği kadarıyla okuma şansına sahip olmuştur. Bu sebeple Rusya, 2005 itibariyle küresel medya sektörüne Russia Today (RT) markasıyla girerek bu tekelciliğe karşı çıkmıştır. Bu çıkışıyla da *“tek kutuplu dünyanın bitmesini takip eden çok kutuplu dünyanın kurulduğu bir ortama uygun olarak, çok kutuplu dünyanın yayıncılığını yapma vizyonu ve misyonuyla hareket etmeye başlamıştır. Sputnik olarak bizim esas ortaya koymak istediğimiz şey gerçeğin varsa farklı boyutlarını göstermektir. Kamuoyunu tek taraflı bilgi akışına karşı korumaktır”* (Mahir Boztepe, kişisel görüşme, 12 Haziran 2022).

Türkiye’deki muadili Anadolu Ajansı ve TRT gibi devlet kurumları olan Sputnik Türkiye, kamu yayıncılığı hedefiyle ve finansal açıdan kamunun karşıladığı bir yapı olarak görev yapmaktadır (Mahir Boztepe, kişisel görüşme, 12 Haziran 2022). Başka herhangi bir özel gelirinin olmaması ve tamamen devlet destekli oluşu ise Kremlin’in sözcülüğünü yaptığı eleştirilerini gündeme getirse de Sputnik Türkiye’nin Twitter’daki takipçi sayısı 1 milyon, Facebook beğeni sayısı 290 bin, Instagram takipçi sayısı ise 120 binin üzerindedir. Rusya’nın yanı sıra artık tüm dünyada kullanımı artan Telegram kanalında 22.7 bin takipçi sayısı mevcuttur.

Sosyal medya kanallarının yanı sıra Sputnik Türkiye'nin internet sitesi de günlük onlarca bin tekil ziyaret ye ulaşmaktadır. Bu sayı aylık sürede ise birkaç milyonun üstüne çıkmaktadır. (Maksim Durnaev, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022).

Sputnik Türkiye'nin habercilik anlayışı, sadece iktidarın ya da muhalefetin sesi olmayı değil, toplumun tamamının ilgisine hitap eden, kamu çıkarı gözetken, tarafsız ve yalnızca gerçeklere dayalı bir habercilik anlayışıdır. Bu anlayış temelinde şekillenen ve " ok Kutuplu Dünya" fikrine dayanan Sputnik Türkiye'nin yayın politikası, Batı basınına ve tek yönlü haber akışına bir alternatif olarak Sputnik'in "Anlatılmayanları Anlatıyoruz" şeklindeki mottosuyla somutlaşmıştır (Maksim Durnaev, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022). Bu mottonun mantalitesini ise Batı medyasının hegemonyasının olduğu bir alanda onların göstermediği ya da gözden kaçırdığı haberlere odaklanan bir anlayış oluşturmaktadır (Mahir Boztepe, kişisel görüşme, 12 Haziran 2022).

Bu anlayışı Suriye meselesi üzerinden örneklendiren Boztepe, (kişisel görüşme, 12 Haziran 2022), Batı medyasının, Suriye'de savaşan örgütleri bir tür özgürlük savaşcısı ya da zalim olarak tanımlayarak kimyasal silah saldırıları ile sivil kayıpları daha çok ön planda tutmaya çalıştığını ancak Sputnik'in, burada meselenin arkasına bakmaya çalıştığını ve kimyasal silah saldırısı haberlerinin yalan olduğunu ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Sputnik'in, alternatif anlatıyı kurma iddiasını büyük oranda gerçekleştirdiğini bu örnek ile somutlaştıran Boztepe, (kişisel görüşme, 12 Haziran 2022), Sputnik, Batı ne diyorsa yanlıştır değil, alternatifi ve çok sesliliği koyma, gelen bilgiye hemen inanmama, fake-check süreçlerini işletme, haberin arkasında ideoloji varsa bunu ortaya çıkarma, gösterilmeyen ve anlatılmayan alternatifleri ortaya koyarak dünya kamuoyunun doğru bilgilendirilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Aksi takdirde 2003 Irak işgalinde görüldüğü üzere kamuoyunun doğru tepkileri verememesi gibi sonuçların ortaya çıktığını ve bunun çok büyük insani dramlara sebebiyet verdiğini belirtmiştir.

Rusya'nın alternatif anlatıyı ortaya koyma ihtiya ının ardındaki bir diğer neden olan ve Batı medyasından gelen haberlerin sorgulanmadan kabul edilebilirken Rusya'ya karşı şüpheci yaklaşımın altındaki temel nedeni oluşturan ana husus, Batı'da özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca kurumsallaşmış ve güvenilirlik de elde etmiş bir medya organizasyonunun inşa edilmesidir. SSCB'nin de dünyaya

kapalı olmasının yarattığı alanda kökleşmiş ve uluslararası kamuoyunu ikna etmiş olan bu medya organizasyonu, uluslararası kamuoyunun Rusya'dan gelen bilgiye inanmasında güçlük yaratmaktadır. Yerleşmiş önyargılar ve geleneklerle ilgili anlayıştan kaynaklan bu inançsızlık ortamı, çok kutuplu bir dünyanın başlamakta olduğu bu dönemde kırılmaya başlamıştır. Bu bağlamda da Türk kamuoyunu alternatif bilgi arayışına iten bu kırılma, Türkiye'de Amerikan hegemonyasına karşı olan tepkinin ve AB'nin ekonomik anlamda da toplumsal anlamda da çok çok küçük bütçeleri bünyesine katıp Türkiye'yi 30-40 yıldır oyalamasının bir sonucudur (Mahir Boztepe, kişisel görüşme, 12 Haziran 2022).

Sputnik Türkiye, yoğun siyasal gündemin yanı sıra Türk halkına Rusya'yı tanıttak ve anlatacak toplumsal, tarihsel ve kültürel konularda galeriler, altyazılı videolar, testler ve infografiklere sitesinde yer vermektedir. Bu yayınlardan bazıları şu şekildedir Rusya'da 2020²⁷, Rusya'da tarihe karışan 5 meslek²⁸, Yeni Türkiye, yeni Rusya: İkili ilişkilerin ilk adımları²⁹, Rusların virüslere karşı kullandığı geleneksel yöntemler: Doktorlar ne diyor?³⁰, Rusya'da 81 yıl önce başlayan Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın kurbanları anılıyor³¹, Fyodor Dostoyevski'nin hayatı hakkında ne biliyorsunuz?³², Moskova Antlaşması 100 yaşında³³ gibi içeriklerdir (Maksim Durnaev, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022).

²⁷ Sputnik Türkiye, "Rusya'da 2020", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20201231/rusyada-2020-1043488724.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

²⁸ Sputnik Türkiye, "Rusya'da tarihe karışan 5 meslek", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20201021/rusyada-tarihe-karisan-5-meslek-1043069163.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

²⁹ Sputnik Türkiye, "Yeni Türkiye, yeni Rusya: İkili ilişkilerin ilk adımları", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20200603/turkiye-ve-rusya-ikili-iliskilerin-ilk-adimlari-1042181909.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

³⁰ Sputnik Türkiye, "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20200430/ruslarin-viruslere-karsi-kullandigi-geleneksel-yontemler-1041944427.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

³¹ Sputnik Türkiye, "Rusya'da 81 yıl önce başlayan Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın kurbanları anılıyor", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20220622/rusyada-81-yil-once-baslayan-buyuk-vatanseverlik-savasinin-kurbanlari-aniliyor-1057772652.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

³² Sputnik Türkiye, "Fyodor Dostoyevski'nin hayatı hakkında ne biliyorsunuz?", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20211119/fyodor-dostoyevskinin-hayati-hakkinda-ne-biliyorsunuz--1050959542.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

³³ Sputnik Türkiye, "Moskova Antlaşması 100 yaşında", "Çevrimiçi" <https://sputniknews.com.tr/20211119/fyodor-dostoyevskinin-hayati-hakkinda-ne-biliyorsunuz--1050959542.html> Erişim tarihi: 10.06.2022

Yapılan yayın ve haberlerin, Türkiye’deki Rusya ve Rus imajına yönelik bir değişim yaratabilme gücü noktasında Durnaev, (kişisel görüşme, 10 Haziran 2022) *“Bazı konularda görüş ayrılıklarının olmasına rağmen halihazırda ülkelerimiz arasındaki ilişkiler çok dengeli ve dostane şekilde gelişmekte. Bunda bizim de payımızın olduğunu umuyoruz”* ifadelerini kullanırken, Boztepe, (kişisel görüşme, 12 Haziran 2022) Rusya ve Türkiye halkları arasında dostluğun tesis edilmesine yönelik barış gazeteciliği yapılmasına ve sorunların köpürtülmemesine dikkat edildiğinin altını çizmiştir.

Sputnik Türkiye’nin Türkiye’deki yayıncılık hayatı, zaman zaman farklı dönemlerden geçmiştir. Türkiye ve Rusya arasındaki kriz dönemleri, hassasiyetin en çok gözetildiği dönemlerden biri olmuştur. Türkiye’nin hali hazırda çok kültürlü, etnik ve toplumsal açıdan çeşitlilik arz eden bir ülke olması, gazeteciler için düşünülmesi gereken en temel meseledir. Özellikle yabancı yayınlar için bu husus daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bu sebeple, Sputnik Türkiye, editoryal politikalarında bu hassasiyetlere dikkat ederek okuyucularının ve takipçilerinin tepkilerine fazlasıyla önem vermektedir (Maksim Durnaev, kişisel görüşme, 10 Haziran 2022). Bu bağlamda da Sputnik Türkiye, Uçak krizi döneminde Türk Dışişleri ve Rus Dışişleri ile ilişkilerini kesmeden merkezdeki görüşleri ortaya koymaya çalışarak daha mutedil açıklamaları haber olarak geçmiştir (Mahir Boztepe, kişisel görüşme, 12 Haziran 2022).

Sputnik Türkiye’nin hassasiyetleri gözetilen habercilik ve yayın anlayışına karşın krizlere dair haberlerde Türk kamuoyunda herhangi bir tepkinin oluşup oluşmadığı noktasında Boztepe (kişisel görüşme, 12 Haziran 2022), tepkilerin her zaman olabileceğini, gazetecinin gerçeği aktarmakla mükellef olduğunu ve önemli olanın şiddeti körükleyici bir dilden uzak durulması gerektiğinin altını çizerken Durnaev (kişisel görüşme, 10 Haziran 2022), okuyucuların bazı dönemlerde sosyal ağlardaki kanalları takip etmeyi bıraktıklarını ancak %3-5’ten fazla düşüş görmediklerini ifade etmiştir.

1.5. Rus Ortodoks Kilisesi

Rus Dünyası kavramının dayandığı dört temelden biri olan Ortodoksluk, Rus politika elitlerinin Batı değerlerine karşı alternatif bir sistem oluşturma iddiasıyla (Feklyunina, 2016:783-785) yumuşak güç aracı olarak Rus dış politikasında ve

yumuşak gücünde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Rus Ortodoks Kilisesi, “Batılı insan mutluluğu standartları, tüm ülkeler ve kültürler için geçerli mi?” (Popescu, 2006:2) sorusundan hareketle Batı’nın yozlaşmış değerlerine karşı Ortodoks Rus değerlerini çekici hale getirme ve “Rus ruhu ve idealinin” savunucusu olarak Batılı bireyciliğin aksine toplumu yıkıcı fikir ve değerlere karşı savunabilecek güçlü bir kurum olarak Rus yumuşak gücünün en önemli araçlarından biri olmuştur (Lalík, 2017).

Günümüzde, Rusya’nın bir İslam ülkesi olan Türkiye ile Kilise vasıtasıyla kuracağı ilişkiler iki noktada gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, İstanbul’da yer alan otosefal bir Kilise olan Fener Rum Patrikhanesi’nin dışarıda tutulamayacağı ve Ortodoksların haklarının gözetildiği bir ilişki, diğeri ise dinler üstü ahlaki normlar üzerinden birleştirici bir ortak nokta yaratmak suretiyle kurulan bir ilişkidir. Ayrıca bu ilişki türünü Kilise’nin Ortodoks azınlıkların bulunduğu diğer bölgelerdeki ilişki türlerinden ayıran en önemli husus, örneğin Kilise’nin Suriye savaşında doğrudan halka yaptığı yardım ve bağışlar gibi direkt halkı önceleyen eylemlerin yoksunluğudur. Bu noktada ilişkiler daha çok Türk politika yapıcıları ve karar alıcıları ile sınırlı kalmıştır.

Bu sınırlılık çerçevesinde ilişkilerin bir üst seviyeye taşınması, Türk Diyanet İşleri Başkanlığı ile Rus Ortodoks Kilisesi arasındaki görüşmeler neticesinde 2011’de “Türkiye-Rusya Dinler Arası Ortak Çalışma Grubu” oluşturulması ile gerçekleşmiştir (русская православная церковь, 2021). Söz konusu grubun ilk toplantısı 15 Aralık 2012’de gerçekleştirildiğinde Rus Ortodoks Kilisesi Dış İlişkiler Departmanı Başkanı Metropolit Hilarion, grubun oluşturulmasındaki nihai amaç hakkında “dini azınlıkların hakları ve din temelindeki aşırıcılık” gündemini vurgulamıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2012). Çalışma grubunun, tarafların daha sonraki faaliyetlerine ilişkin beklentilerini dile getirildiği son toplantısı ise 4 Mart 2020’de gerçekleştirilmiştir (русская православная церковь, 2020).

Rus Ortodoks Kilisesi’nin Başkanı Patrik Kiril, göreve geldiği andan itibaren yumuşak bir dil benimseyerek Türk politika yapıcıları ile sıcak ilişkiler geliştirmeye gayret göstermiştir. Bu çabasını ilk ziyaretindeki “*Türkler ile Ruslar yüzyıllardır yakın komşuluk münasebeti içinde yaşamakta. İki halk karşılıklı olarak dini hoşgörüyü muhafaza etmekte. Bugün de iki ülke arasındaki ilişkilerde geline aşama*

çok olumlu” ifadelerinde görebilmek mümkündür. Bunun yanı sıra Uçak Krizi sebebiyle iki ülke ilişkilerinin en gergin olduğu dönemde bir TV röportajında yine yumuşak bir dil kullanmayı seçerek Osmanlı’nın Hristiyan azınlığa yönelik hoşgörü politikasını övmüştür (Safarov, 2020).

Kilise ile ilişkilerde belirleyici unsurlardan ilki olan Fener Rum Patrikhanesi’nin Ukrayna Ortodoks Kilisesi’nin bağımsızlığına dair aldığı karar, Türkiye-Rusya ilişkilerinde bir gerginlik yaratır mı sorusunu gündeme getirirken Türkiye bu krizde taraf olmamayı seçmiştir (Anadolu Ajansı, 2019b). İkinci unsur olan dinler üstü ahlaki normlar çerçevesinde şekillenen bu ortak nokta, eşcinsel bireylerin son dönemde daha görünür olması ve geleneksel aile kavramını Rusya ve Türkiye politika yapıcıları nezdinde tehdit etmesidir. Kilisenin, Batı’nın ve onun değerlerinin bir dayatması olarak değerlendirdiği eşcinsellik, yozlaşmış değerler ve toplumu yıkıcı fikirler olarak değerlendirilmiş ve karşı çıkılması gereken bir tehdit olarak görülmüştür. Türkiye tarafından da benzer düşünceler ile karşılanan eşcinsellik konusu, yine Rusya ve Kilise’nin argümanlarıyla örtüşen ve savaşılmaması gereken bir konu olarak görülmüştür. Yumuşak güç bağlamında Kilise, farklı dinlere sahip olan iki ülke ve halklarını, geleneksel değerlerin korunması gerektiği fikri çizgisinde orta noktada buluşturmuştur.

1.6. Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı

2 Şubat 2010 tarihinde Rusya Devlet Başkanı’nın kararnamesi uyarınca Rusya Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan (Lebedeva, 2020:38; Osipova, 2017:351) Alexandr Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı’nın misyonu, kamu diplomasisinin gelişimini teşvik etme ve yurtdışında Rusya için uygun olan kamu, siyasi ve iş ortamının yaratılmasını desteklemektir. Bu minvalde Vakfın başlıca faaliyet alanları; uluslararası ilişkiler alanında sosyal, kültürel, eğitim, araştırma ve yönetim programlarının geliştirilmesine destek sağlama, Rusya’nın yurtdışındaki ekonomi ve kamu politikası, yatırım ve yenilik potansiyelinin durumunun analizi, kamu diplomasisi alanındaki mevcut süreçlerin danışmanlığı ve izlenmesi, çalıştaylar, sempozyumlar, iş toplantıları ve konferanslar düzenleme ve koordine etme, eğitim, uluslararası bağların geliştirilmesine destek sağlama ve yurtdışında Rusya hakkında olumlu bir kamuoyu yaratmaya yardım etmektir (The Gorchakov Fund, t.y.a).

Vakfın ortakları, Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi, Dış ve Savunma Politikası Konseyi, Rossotrudniçestvo, Federal Gençlik İşleri Dairesi, Avrasya Ekonomik Komisyonu, Rusya Bilimler Akademisi çerisinde yer alan Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, ABD ve Kanada Çalışmaları Enstitüsü, Avrupa Enstitüsü, Dünya Tarihi Enstitüsü ve Doğu Araştırmaları Enstitüsü'dür (The Gorchakov Fund, t.y.b). Çalışmalarını sosyal medya hesapları aracılığı ile duyuran Vakfın en çok takipçisi 9.789 ile Facebook'ta yer almaktadır (Фонд Горчакова, t.y.) Facebook'un yanı sıra Instagram, Twitter, Youtube ve Telegramı da aktif bir şekilde kullanan Vakfın duyurularda kullandığı dil Rusçadır. Bu da Rusça bilmeyen ancak Vakfı takip etmek isteyenler için bir engel teşkil etmektedir.

Vakfın yapısı, Mütevelli Heyeti, Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu ve Akademik Kurul'dan oluşmaktadır. Kurulların üyeleri arasında Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya Devlet Duması Üyesi Alexander Karelin, Rusya Federal Meclisi Federasyon Konseyi Üyesi Süleyman Kerimov, Federasyon Konseyi Başkan Yardımcısı Konstantin Kosaçev, Rossotrudnichestvo Başkanı Yevgeni Primakov ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi Başkanı İgor İvanov gibi isimler yer almaktadır (The Gorchakov Fund, t.y.c). Bu isimlerin Rus devlet yönetiminde yer alan önemli ve güçlü isimler olmaları ve kamu diplomasisi alanındaki bir Vakfın yapısı içerisinde yer almaları, Vakfın Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olmasıyla birlikte ortaya çıkmış olan ve çalışmalarında her daim devlet politikaları doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirdiği algısını daha da güçlendirmektedir.

2022 yılı için Vakfın öncelikli alanları listesinde uluslararası iş birliği, çok kutuplu bir dünyada uluslararası güvenlik ve tehditler ve Rusya'nın yurtdışında nesnel bir imajının oluşturulması yer almaktadır (Приоритетные направления 2022 год, 2021). Bu kapsamda Vakıf ile Türk makamları arasında hayata geçirilen etkinliklerden ilki "Rusya-Türkiye: Gençlik Yoluyla Bir Diyalog" Projesi olmuştur. Proje kapsamında seçilen gençler Moskova'da istişare çalıştaylarına, devlet kurumlarının temsilcileriyle toplantılara ve bir dizi yuvarlak masa toplantısına katılma fırsatı kazanmışlardır (The Gorchakov Fund, 2019). "Rus Dili Elçileri" Projesi ile Rusça konuşan bir gençlik topluluğu geliştirme hedefi çerçevesinde

gençlerin eğitim ve proje faaliyetlerine dahil edildiği etkinliğe Antalya, Ankara ve İstanbul'dan 300 Rusya ve Türkiye vatandaşının katılım göstermesi sağlanmıştır (The Gorchakov Fund, 2021). Son olarak, Rus Sivil Toplum Programı kapsamında ve Gorçakov Vakfı'nın medya desteği ile Rusya'daki Krasnodar şehrinin kardeş şehri Samsun'da yer alan Mozaik adlı kâr amacı gütmeyen kuruluştan gönüllülerin katılım gösterdiği 3 günlük ziyaret programı gerçekleştirilmiştir (The Gorchakov Fund, 2020).

Her ne kadar Vakfın misyonu kamu diplomasisinin gelişimi olsa da çalışmaları eğitim, konferans, uluslararası gelişmelere yönelik analizler ve bu analizlerin tartışıldığı forum, kongre gibi çalışmalarla sınırlıdır. Ek olarak, bu çalışmaların daha çok akademiye ve bürokrasiye hitap ediyor oluşu ise derinlemesine bir kamu diplomasisi yapılamamasına neden olmakta ve sadece Rusça bilenler ve Vakfın kendisinden haberdar olanlar ile sınırlı kalmaktadır.

1.7. Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC)

2010'da Rusya Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Gorçakov Kamu Diplomasi Vakfı ile birlikte kurulan Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi (RIAC), kâr amacı gütmeyen akademik ve diplomatik bir düşünce kuruluşudur. RIAC'ın misyonu, Rus bilim kurumları ve yabancı analitik merkezleri ve alimleri arasında uluslararası ilişkilerin ana konularında daha fazla iş birliği organize ederek Rusya'nın küresel topluluğa barışçıl entegrasyonunu kolaylaştırmaktır (Russian International Affairs Council. t.y.a). Bu misyon çerçevesinde akademi ve bürokrasi çevreleri ile dış politika ile ilgilenen gençleri kapsayan araştırma, eğitim, yayın ve staj projeleri ile birlikte uluslararası çapta düzenlediği konferans, forum vb. faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Konseyin kurucuları, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Rusya Bilimler Akademisi, Rusya Sanayici ve Girişimciler Birliği ve Interfax Uluslararası Enformasyon Grubu'dur. Konseyin yönetim kadrosu ise oldukça geniş olmakla birlikte göze çarpan isimler arasında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya Federasyonu Başkan Yardımcısı Andrey Fursenko, Federal Meclis Federasyon Konseyi Başkan Yardımcısı Konstantin Kosaçev, Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov, Gorçakov Kamu

Diplomasisi Vakfı İcra Direktörü Leonid Drachevsky yer almakta ve Konseyin başkanlığını Dışışleri eski Bakanı İgor İvanov yürütmektedir Russian International Affairs Council. t.y.b). Bu isimlerin yanı sıra Rusya'nın önemli kurumlarından isimlerin de yer aldığı yönetim kadrosunun yapısı, tıpkı Gorçakov Vakfı için de dile getirilen devlet politikalarının sözcülüğünü yaptığı eleştirilerini RIAC için de gündeme getirmektedir.

Konsey, başta web sitesi olmak üzere diğer sosyal medya araçlarını da aktif bir şekilde kullanmaktadır. 2020 yılı Yıllık Raporunda RIAC web sitesinin toplam ziyaret sayısı 6 milyonu aşmış, ziyaret edenlerin %37,2'sinin (en yüksek oran) 18-24 yaş aralığına sahip olduğu belirtilmiştir (Russian International Affairs Council, 2020: 68). Web sitesi ve sosyal medya hesaplarında Rusça ve İngilizce olarak faaliyetlerini duyurmaktadır. Bu noktada Gorçakov Vakfı'ndan farklı olarak ondan daha geniş bir kitleye hitap edebilmektedir. Ayrıca web sitesi ziyaret verilerinde de görüldüğü üzere RIAC ziyaretçileri oldukça genç bir kitleye sahiptir. Bu da RIAC'ın çalışmalarında gençleri odak grubu olarak belirlemekte olduğunu göstermektedir. Yine Konsey'in Yıllık Raporunda 2020 yılı bütçesinin 98,838,400 ruble olduğu belirtilmiş ve bu bütçenin 84.238.400 rublesi sübvansiyonlardan, 3.000.000 rublesi ticari faaliyetlerden, 9.600.000 rublesi üyelik ücretlerinden ve 2.000.000 rublesinin bağışlardan oluştuğu vurgulanmıştır (Russian International Affairs Council, 2020: 70). Konseyin ortakları arasında Kremlin, Duma, Bakanlıklar ve Rossotrudniçestvo gibi birçok devlet organizasyonunun yanı sıra ajanslar, dernekler, STK'lar, ticari, akademik ve uluslararası organizasyonlar ve medyaya kadar uzanan kurumlar yer almaktadır³⁴. Türkiye'den ise Global İlişkiler Forumu RIAC'ın ortakları arasında yer almaktadır (Russian International Affairs Council. t.y.c).

RIAC'ın Türkiye'ye yönelik çalışmalarından örnekler şu şekildedir; Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (SAM) akademik bir dergisi olan "Perceptions"ın Rusya-Türkiye ilişkilerine adanmış özel baskısının sunumunu içeren "Rusya ve Türkiye: Çok Boyutlu Ortaklığın Stratejik Yönleri" adlı konferanstır. Konferansta Rusya ve Türkiye'nin Avrupa ve Orta Doğu'da bölgesel bir güvenlik sisteminin oluşumuna yaklaşımları, ekonomik ve enerji sektörlerinde

³⁴ Tam listeye RIAC web sitesinden ulaşılabilir. <https://russiancouncil.ru/en/about/partners/> Erişim Tarihi: 11.10.2022

yeni bir aşamada iş birliği ve Rus-Türk kültürel ve insani iş birliğinin geliştirilmesine odaklanılmıştır. Perceptions dergisinin özel sayısı daha sonrasında “Algı: Türkiye-Rusya İlişkilerinin Derinleştirilmesi” raporu olarak Rusça versiyonu ile de yayınlanmıştır (Russian International Affairs Council, 2019b). Bir diğer çalışma, RIAC’ın önemli forumlarından biri olan “Rusya ve Türkiye: Çok Boyutlu Ortaklığı Güçlendirmek” adlı proje, petrol ve gaz üretimi, proje yönetimi ve bilgi analitiği alanlarında yatırım ve danışmanlık hizmetlerinde faaliyet gösteren Rus şirketler grubu olan CREON Grup tarafından desteklenmiştir (Russian International Affairs Council, 2019a). Son olarak RIAC ve Stratejik Araştırmalar Merkezi iş birliği ile “Rusya ve Türkiye’nin Afganistan’daki Duruma İlişkin Görüşleri” yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilmiştir (Russian International Affairs Council, 2021).

RIAC’ın yumuşak güç aracı olarak çalışmaları değerlendirildiğinde tıpkı Gorçakov Vakfı gibi akademiye ve bürokrasiye hitap etmesi nedeniyle bu çevrelerle sınırlı kalan bir etki ortaya çıkmaktadır. Ancak çalışmalarını takip eden kesimin oldukça genç ve dinamik bir grup olması ve bu gençlere sağladığı staj imkânı, RIAC çalışmalarına ilgiyi daimî kılmaktadır.

2. RUSYA’NIN TÜRKİYE’DEKİ YUMUŞAK GÜCÜ

“Rusya’nın Yumuşak Güç Algısı, Araçları ve Nye’in Tanımlamasından Farkı” başlığı altında tartışılan Rus yumuşak gücü, 2000-2013 ve 2013 sonrası olmak üzere iki döneme ayrılarak tartışılmıştı. Bu başlık altında da aynı ayırım esas alınarak Rus yumuşak gücünün karakteristik özelliklerinin Türkiye’ye yansımaları tartışılacak ve Rus yumuşak gücünün Türkiye’deki başarı ve sınırlılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Türkiye-Rusya ilişkilerinin son 20 yılı düşünüldüğünde iki ülkenin bir akordeon misali dönem dönem yakınlaşıp uzaklaştığı görülmüştür. İlişkileri, kompartımanlaştırma/seçici iş birliği gibi isimlerle anılan sistem ile yürüten liderler, kendi isimleriyle özdeşleşecek olan yeni bir kimlik inşa süreci de başlatmışlardır. Putin için Rus Dünyası-Egemen Demokrasi-Ortodoksluk olan bu süreç Erdoğan için Yeni Osmanlılık-Muhafazakâr Demokrat-İslamiyet üçgeni olmuştur. Güdülen kimlik siyaseti Rus yumuşak gücü bağlamında ele alındığında, Batılı değerlerin

sorgulandığı ve farklı yaklaşımların sunulduğu bir siyasi yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Rus yumuşak gücünün en göze çarpan özelliği olan ve karşı-hegemonik yumuşak güç anlatısına eşlik eden Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olma özelliği, Türkiye ve Rusya'yı Batı karşıtlığında buluşturmaktadır. Rus yumuşak gücünün ilk döneminde bu karşıtlık bağlamında Rusya'nın küresel olduğu iddia edilen normların genellenebilirliğini sorgulamasına eşlik eden “çok kutupluluk” söylemi, Türk politikasında kendisini Erdoğan'ın “dünya beşten büyüktür” sözünde bulmuştur. Son dönemde Putin, Erdoğan'ın söylemine katılmadığını ifade etmiş olsa da (Sputnik Türkiye, 2021c) her iki ifade de özü itibarıyla Batı hegemonyasına karşı çıkıştır ve iki liderin iletişimi için ortak bir zemin yaratmaktadır.

Renkli Devrimler, Rusya'nın yumuşak güce önem atfetmesini ateşleyen mühim bir hadise olmakla beraber Federasyon döneminin Batı karşıtlığının da ilk tohumu olmuştur. Bu dönem itibarıyla Rus yöneticilerin STK'lara karşı olan bakış açısı, ulusal güvenliği tehdit eden kurumlar olarak şekillenirken 2000 Dış Politika Konsepti “Rusya Federasyonu'nun dünyada olumlu algılanmasını teşvik etmek ve Rusya halklarının Rus dilini ve kültürünü yabancı devletlerde yaygınlaştırmak” (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2000: 2) noktasında yurtdışındaki yapılanmalarının önünü açmıştır. Bu yapılanmaların temelinde yer alan Rus Dünyası ideolojisi, başta Rus diasporası olmak üzere Rus dili, kültürü ve tarihi ile ilgilenen her kesimi kapsayacak şekilde bir söyleme oturtularak bireysel olarak faaliyete başlamış yurtdışındaki Rus kültür derneklerine eşlik edecek ve hatta onlara yol gösterecek devlet düzeyindeki yapılanmalara yol açmıştır. Bakanlık düzeyindeki ilk yapılanma 2007 itibarıyla Russkiy Mir Vakfı ile başlarken 2008'de Rossotrudniçestvo, 2010'da Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi takip etmiştir. Bu yapılanma öncesinde “Batı İcadı” (Makarychev, 2011: 3) olarak yorumlanan yumuşak güç, zamanla Rus dış politikasının önemli unsurlarından birine dönüşürken Türkiye bağlamında ise 2013 yılına kadar, Rusya'nın yumuşak güç projeksiyonunda değerlendirilebilecek olan kamu diplomasisi faaliyetleri ile Türkiye'de açılmış olan kurum ve kültür dernekleri, Rus Dünyası ideolojisi çerçevesinde açılmıştır.

2013 yılına kadar Türkiye'de açılmış olan Rus kültür derneklerinin ele aldığımızda misyonları Rus dili ve kültürünün canlı tutulması noktasında

kesişmektedir. Bu misyon doğrultusunda derneklerin açtıkları kurslar, resim, müzik, dans ve dil öğretimi üzerine yoğunlaşmıştır. Derneklerin bu kurslara ağırlık vermesinin temel nedeni, Türkiye’de yaşayan yurttaşlar arasında kültürü yaşatmak ve onların yarı Türk yarı Rus olarak dünyaya gelmiş olan çocuklarına Rus kültürünü öğretmektir. Bunun yanı sıra Rus kültüründe resim, müzik ve dansın önemli bir yer teşkil etmesi ve Rusların sanatsal faaliyetlerin önemini bilinciyle yetiştirmiş olmaları da derneklerde açılmış olan kurslarda belirleyici olmuştur. Kurslarda gerçekleştirilen faaliyetlerin ortak noktası, etkinlik dilinin Rusça olması ve Rus kültürünün tanıtımında daha çok Rusya sınırları içerisinde ünlü olan kişilere odaklanmasıdır. Bu doğrultuda Rus Dünyası bağlamındaki Rus yumuşak gücünün ilk döneminin karşı karşıya kaldığı sınırlılıklarla ilgili olarak bu ortak noktaların öne çıktığını ifade edebiliriz. Başka bir deyişle, etkinlik dilinin Rusça olması, Türk halkının derneklerin çalışmalarına katılımını sınırlandırmaktadır. Dünyaca tanınırlığı olan Rus sanatçı ve sporculardan ziyade Rusya sınırları içerisinde ünlü olan kişilere odaklanması ise yumuşak güçte en önemli unsur olan cezbetme olgusunu köreltmekte ve Rus kültür tanıtımının yelpazesini daraltarak çekiciliğini azaltmaktadır.

Rusya’nın Türkiye’deki yumuşak gücünün ikinci dönemi, yumuşak güç projeksiyonundaki politikalarının somutlaştığı ve daha çok arttığı dönemdir. İlk dönem itibariyle Rus Dünyası ideolojisi ile sınırlı kalan ve ikinci dönem itibariyle yeni bir vizyon ve misyon ile hareket eden Rus yumuşak gücü, ikinci dönemde yeni özellikler de kazanmıştır. 2013 Rus Dış Politika Konsepti ile resmi söylemde de artık sıkça kullanılmaya başlanan yumuşak gücün bu yeni özelliklerine değinmeden önce Rusya’nın bu yeni dönemdeki dış politika algısına kısaca değinmek gerekmektedir. 2013 Dış Politika Konseptinde, Rusya’nın uluslararası ilişkilere olan bakış açısı “özü çok merkezli bir sistemin yaratıldığı geçiş süreci” (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013: 3) şeklinde olmuştur. Bu bakış açısı perspektifinde “uluslararası sorunları ele almaya yönelik blok temelli yaklaşımın yerini yavaş yavaş, ortak zorluklara etkili çözümler bulmayı amaçlayan, çok taraflı mekanizmalara esnek katılıma dayalı ağ diplomasisi” (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013: 3) ile küresel ve bölgesel gelişmelere yaklaşacağını ifade etmiştir.

Bu minvaldeki yaklaşımı doğrultusunda 2010 ve sonrasındaki Türkiye-Rusya ilişkileri, kompartımanlaştırma/seçici iş birliği yönteminin giderek zayıfladığı ve

yaşanan küresel ve bölgesel gelişmelere verilen yanıtlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu dönemi şekillendiren başlıca siyasi, ekonomik ve askeri gelişmeler, Arap Baharı özelinde Suriye, 2014 Ukrayna krizi, 2015 Uçak düşürme krizi, 15 Temmuz darbe girişimi, Rus Büyükelçi Karlov suikastı, Astana süreci, Türkiye-Rusya normalleşme süreci, askeri hareketler, S-400 alım süreci ve enerji alanında atılan Türk Akım ve Akkuyu NGS gibi adımlar olmuştur. Bu gelişmeler karşısında Rus dış politikası daha pragmatik manevralarla hareket etmiş ve yumuşak gücünü de bu doğrultuda şekillendirmiştir.

Rusya'nın bu yeni dış politika algısının temelinde ilk dönemde Rus Dünyası ideolojisi çerçevesinde ele aldığı yumuşak gücü 2013 Dış Politika Konseptinde “araç seti” olarak değerlendirilmiştir. Bu setin içerisinde Nye'ın yumuşak güç kavramında kültür, siyasi değerler ve dış politika olarak yer alan kaynaklara sivil toplum kuruluşlarını ve bilgi yönetimini de eklemiştir. 2006 yılındaki STK yasası ile bağımsız STK'lar yerine devlet veya hükümet yetkilileri tarafından oluşturulan, devletin politika gündemini meşrulaştırmaya, tamamlamaya, desteklemeye ve özerk işleyen bir sivil toplum imajı yaratmaya çalışan kukla kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu kuruluşlar 2013 öncesinde Putin'in kararnameleriyle Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulduktan sonra Türkiye'deki yapılanmaları 2013 sonrasında gerçekleşmiştir. Rus yumuşak gücünün amiral gemisi olan Rossotrudniçestvo'nun Türkiye'deki şubesi olan Rus Evi Ankara, 2014 itibariyle faaliyet göstermeye başlamıştır. Çalışmada yer alan diğer kurumlar arasından 2013 sonrasında faaliyet göstermeye başlayan kurumların ise ağırlıklı olarak normalleşme sürecinden sonra sayılarının arttığı gözlenmiştir. Bilhassa 2020 ve 2021 yıllarında kısa süreli aralıklarla açılan dernekler göze çarpmaktadır. Bu artışın ardındaki gerekçe ise 2013 Konseptinde yer alan “Rus diasporasının kültürel ve etnik kimliğini ve tarihi anavatanla bağlarını korurken ikamet ettikleri ülkelerde haklarını etkin bir şekilde sürdürmelerini sağlamak için yurttış örgütlerinin sağlamlaştırılmasını destekleme” politikasıdır (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013: 15). Ayrıca bu derneklerin Rus Evi Ankara ile olan gayri resmî ilişkileri Rus yumuşak gücünün ikinci döneminin ilk döneme göre daha ciddiye alındığının ve daha organize hareket edildiğinin de bir göstergesidir.

Rus yumuşak gücünün ilk dönemindeki Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olma özelliği, ikinci döneminde Türkiye bağlamında daha somut hale gelmiştir. Bu dönemde Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olmanın yanı sıra Batı değerlerinin ve standartlarının da sorgulandığı bir özellik kazanmıştır. Bu özellikler bağlamında Rus yumuşak gücünün Türk politika yapıcıları ile Türk kamuoyuna etkisinin siyasi, ekonomik, askeri ve enerji alanlarına yansıdığı gelişmeleri ele aldığımızda ikili ilişkileri de şekillendiren birçok etmen ortaya çıkmaktadır. Bu etmenlerden ilki, Türkiye'nin uzun yıllardır süruncemede kalmış olan AB üyelik sürecidir. Türk halkı nazarında da 2000'li yılların başındaki ehemmiyetini kaybeden AB üyeliği, politika yapıcılar düzeyinde yerini rotanın Doğu'ya döndürülmesine bırakmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sıkça dile getirilmeye başlanan ŞİÖ'ye üyeliği, Batı'nın iki yüzlü tavrından bunalan Türk kamuoyunda da geniş yankı uyandırmış ve 2013'te Diyalog Ortaklığı ile sonuçlanmıştır. 16 Eylül 2022 tarihinde 22. Devlet Başkanları Zirvesine Erdoğan'ın da iştirak etmesi, örgüt ile kurulan en üst düzey ilişki olmuştur (BBC Türkçe, 2022).

Rusya'nın yumuşak gücünün Batı'ya karşı çalışan bir ideoloji olma özelliğine eşlik eden ve araç setinin önemli bir parçası haline gelen strateji, askeri olmayan her türlü aracın ve yöntemin yumuşak gücün davranış biçimi olarak kullanılabilir görülmesidir. Bu bağlamda Türkiye'nin enerji ve askeri alanlardaki ihtiyaçlarının yarattığı boşluğu bu strateji temelinde pragmatik bir şekilde değerlendirmek isteyen Rusya, siyasi ve ekonomik anlamdaki kazanımlarının yanı sıra Türk halkının da sempatisini kazanmayı başarmıştır. Rusya'nın Türkiye'nin enerji ve askeri alanlardaki ihtiyaçlarını yumuşak güç kullanımı bağlamında değerlendirmek gerekirse; Rusya, 2014'te patlak veren Ukrayna meselesi sebebiyle uğradığı yaptırımlar ve Ukrayna'yı cezalandırma isteği ile hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin kendisine olan enerji bağımlılığını da kullanma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda Rusya, kendi politik çıkarı için en uygun proje olan Türk Akım projesini hayat geçirmiştir. "Rusya'nın Türkiye'deki İmajı" bölümünde daha önce değinildiği üzere Türk Akım projesi esasında Rusya'ya olan enerji bağımlılığını daha da arttırmıştır. Projenin ismi ile hedeflenen, "Türkiye'nin projenin önemli bir parçası olduğu hissini vererek Türklerin "duygusal zekasına" hitap edebilmektir" (Tüysüzöğlu, 2015). Bu hedefini başarılı bir şekilde gerçekleştiren Rusya, Uçak krizi döneminden sonra ilanı gerçekleştirilen Akkuyu NGS inşası ile de Türkiye'nin ilk

nükleer güç santraline sahip olabilmesini sağlayan ülke olarak tarihte yerini almayı hedeflerken Temmuz 2022’de yaşanan son gelişmeler, bu hedefin aslında hiç de öyle olmadığını göstermiştir.

Rosatom Rus-Türk ortaklığı ile kurulan Titan-2 IC İçtaş A.Ş. ile olan sözleşmesini feshederek yerine TSM Enerji İnşaat Sanayi Limited Şirketi (TSM) ile yeni bir sözleşme yaptığını duyurmuştur. Yapılan açıklamada “Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulmuş, Türkiye’de tüzel kişiliği olan TSM Enerji İnşaat Sanayi Limited Şirketi (TSM)” ifadeleri kullanılmıştır (Anadolu Ajansı, 2022). Yeni şirketin Türkiye merkezli bir şirket olduğu vurgusu yapılsa da Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde yapılan bir sorgulama ile şirketin kurucularının Rusya merkezli Montajno Stoitelnoye Upravleniye No 90 A.Ş., Konsern Titan-2 A.Ş. ve Sosnovoborektrom Ontaj A.Ş. olduğu açıkça görülebilmektedir (Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 2019: 847). Yaşanan bu son gelişme göstermektedir ki Akkuyu NGS artık bir Türk nükleer santrali değil Rusya’nın Türkiye’deki bir nükleer santralidir (Yetkin, 2022). Sonuç olarak Türk Akım ve Akkuyu NGS ile Türkiye’nin bir enerji merkezine dönüşeceği ve Türkiye’nin de artık bir nükleer güce sahip olabileceği ve bölge halkına sağlanan iş gücü ile Rusya’ya karşı bir sempati yaratılmıştır. Bu sempati projelerle ilgili gerçeklerin görülebilmesinin önünde bir perde oluştursa da Rusya’nın da enerji alanındaki üstünlüğünü yumuşak güç politikaları içerisinde kullanmasının güncel örneklerinden birini teşkil etmiştir.

Askeri olmayan her türlü aracın ve yöntemin yumuşak gücün davranış biçimi olarak kullanıldığı bir diğer alan Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit altında hissettiği Suriye meselesi olmuştur. Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyindeki terör gruplarıyla olan mücadelesinde NATO müttefiklerinden beklediği destek ve dayanışmanın gelmemesi onu Rus yapımı S-400 alımına yöneltmiştir. Bir NATO müttefikinin savunma envanterine Rus yapımı hava savunma sistemlerini eklemesi, büyük bir tepki ile karşılanmıştır. NATO ve ABD nezdinde kabul edilemez bir durum olan S-400 süreci, Türkiye ve ABD’nin ortak yapımında yer aldıkları F-35 programında bir çatlak açmıştır. Bu çatlak, 2019’da NATO’nun 70. Yıl kutlamalarında daha da derinleşmiştir. Londra’daki Zirve’de Erdoğan’ın NATO’dan destek göremediğini hatırlatması ve YPG’nin terör tehdidi olarak tanımlanması talebinin karşılanmaması üst üste gelmiş ve iki durum birlikte değerlendirilerek

Rusya tehdidine karşı Polonya ve Baltık devletleri için hazırlanan savunma planının Türkiye tarafından veto edilebileceği gündeme getirilmiştir (BBC Türkçe, 2019b). Bu durum zaten “NATO’nun beyin ölümü gerçekleşti” (BBC Türkçe, 2019a) tartışmalarının gölgesinde geçen zirvede, Türkiye-NATO-ABD üçgenindeki çatlağı daha da büyötmüştür. Bu bağlamda Putin’in en çok istediğı şeylerden biri olan NATO içerisindeki anlaşmazlıklar ve çatlaklar, S-400ler vasıtasıyla gerçekleştirilmiş oldu.

Türkiye, veto kartını daha sonradan geri çekmiş olsa da 15-16 Eylül 2022’de gerçekleştirilen ŞİÖ 22. Devlet Başkanları Zirvesi’nde Erdoğan’ın üye olma isteğini bir kez daha dile getirmesi geniş yankı bulmuştur. Bu isteğe karşı yapılan yorumlar ise AB ile NATO’nun gözden çıkarılarak Türkiye’nin yüzünü Doğu’ya çevirip çevirmeyeceğı üzerine yoğunlaşmıştır. Bu konu ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte Rusya Dışışleri Bakanlığı kaynaklarının bu isteğe yönelik yorumu “Türkiye’nin ŞİÖ’ye üye olabilmesi için NATO üyesi olmaması gerektiğı” şeklinde olmuştur (Euronews, 2022) Bu durum göstermektedir ki, Rusya, Türkiye’nin askeri ihtiyaçlarını kullanarak yumuşak gücünün Batı karşıtlığı özelliğini öne çıkarmış ve Türkiye’nin NATO üyeliğinin ülke içi ve dışında sorgulatılmasını sağlamıştır (Star, 2022; Euronews, 2022; Aydınlık, 2022).

Batı karşıtlığı özelliğı bağlamında karşı-hegemonik yumuşak güç anlatısına eşlik eden ve Rus kimliğinin de bir parçasını oluşturan Rus Ortodoks inancı ve Kilise “Batılı insan mutluluğı standartları, tüm ülkeler ve kültürler için geçerli mi?” (Popescu, 2006:2) sorusundan hareketle Rus yumuşak gücünün Batı’ya karşı çalışan o ideolojik tavrını, Batı’nın yozlaşmış değerlerine karşı Ortodoks Rus değerlerinin dile getirilmesi ve yayılması görevini üstlenerek Rus manevi ve dini nüfuz alanlarını genişletme çalışmalarında ortaya çıkarmıştır (Tatlı, 2018: 95; Stetsko, 2020:160). Bu bağlamda da eşcinsellik konusunda Kilise ve Türk politika yapıcılarını dinler üstü normlar vasıtasıyla ortak bir zeminde buluşurken iki ülke halkları da benzer görüşleri benimsemeye eğilim göstermektedir.

Burada Rus yumuşak gücünün Batı’ya karşı çalışan bir ideoloji olma özelliğinin Türkiye’deki yansımasıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Rus yumuşak gücünün Batı’ya karşı çalışan bir ideoloji olma özelliğinin Türkiye’de etkili olduğı konu başlıklarına baktığımızda, bu konular

aslında Türkiye'nin Batı ile sorunlar yaşadığı konulardır. Bu doğrultuda Rus yumuşak gücünün Batı karşıtlığı özelliğinin başarısıyla ilgili olarak Türkiye ve Batı arasında sorunlu alanlar oluştuğunda Rus yumuşak gücünün bu sorunlu alanları başarılı bir şekilde kullandığını ifade edebiliriz. Bu bağlamda da Türkiye için Rusya gibi tamamen Batı karşıtı bir ülke çıkarımını yapmak doğru olmayacaktır.

Rus yumuşak gücünün ikinci döneminin bir diğer özelliği, revizyonist bir yaklaşımı benimsemiş olmasıdır. Daha önce “Rus Dış Politikasında Yumuşak Güç” bölümünde değinildiği üzere, demokratikten demokratik olmayana doğru daha revizyonist bir çizgide ilerleyen Rus yumuşak gücü, Ukrayna, Suriye, Libya ve Dağlık Karabağ meseleleri, Rusya'yı, revizyonist söylemin merkezine konumlandırmaktadır. Rusya'nın bu ülkelere olan askeri müdahaleleri bu savı doğrulamakla birlikte aynı zamanda Rusya'nın hegemon güce karşı olan başkaldırısının ve çok kutupluluk söyleminin bir yansımasıdır. Ukrayna meselesinin, Rusya tarafından Türkiye'nin enerji ihtiyacı doğrultusunda kullanıldığından bahsedilmiştir. Suriye, Libya ve Dağlık Karabağ meseleleri üzerinden Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak gücü ele almak gerekirse, Suriye bilhassa büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda Suriye meselesi üzerinden Türkiye-Rusya ilişkileri değerlendirilirken Türkiye-Rusya-İran inisiyatifi ile başlayan Astana Görüşmeleri hem Suriye meselesi için hem de Türk-Rus ilişkileri için bir dönüm noktası olarak anılacaktır.

Astana süreci, Rusya'nın 2013 Rus Dış Politikası Konseptindeki “uluslararası sorunları ele almaya yönelik blok temelli yaklaşımın yerini yavaş yavaş, ortak zorluklara etkili çözümler bulmayı amaçlayan, çok taraflı mekanizmalara esnek katılıma dayalı ağ diplomasisinin” (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2013: 3) de somut örneğini teşkil etmiştir. Astana Sürecini başlatan üç ülkenin barış görüşmelerinin garantörlüğü görevini üstlenmeleri, bölgenin istikrarı ve barış inşası (*peace-building*) için çalışan ülkeler imajını yaratmıştır. Bu süreç içerisinde gerçekleştirilen Cenevre Görüşmelerinin çoğunlukla somut bir sonuç ortaya koyamaması ve Astana Sürecinin daha ilk iki görüşmesinden ateşkes ve ateşkesin denetlenmesi için bir mekanizmanın kurulmasına karar verilmesi, Astana'nın hızını pratikliğini göstermiştir. Türkiye ve Rusya'nın bu süreci birlikte yönetmesi, her ne kadar Suriye'de farklı tarafları desteklemiş olsalar da Türk

kamuoyuna barış için bu farklılıkları bir kenara bırakabildiklerini göstermiştir. Bu durum da Türkiye’de Rusya’ya ve ikili ilişkilere olan bakış açısında bir sempati doğurmuş, iki lider arasındaki samimi davranışlar da bu sempatiyi daha da arttırmıştır. Benzer şekilde Libya ve Dağlık Karabağ meselelerinde de sorun çözücü ülke olarak meseleye dahil olunması, aynı etkiyi yaratmış ve Türk kamuoyunun ikili ilişkileri “stratejik ortaklık olarak” değerlendirmesini sağlamıştır.

Hegemonik söyleme karşı yerellik, Rus yumuşak gücünün karakteristiği noktasında değinilen bir diğer özelliğidir. Türkiye’deki Rus yumuşak gücü değerlendirmesinde de en çok öne çıkan özellik olan yerellik, Türkiye’deki Rus yumuşak güç kurumlarının faaliyetlerinde ve organizasyonlarında fazlasıyla göze çarpmaktadır. Türkiye’deki Rus yumuşak gücünün ilk dönemine dair getirilen etkinlik dilinin Rusça olması ve Rus kültürünün tanıtımında daha çok Rusya sınırları içerisinde ünlü olan kişilere odaklanılması eleştirisi ikinci dönem itibarıyla de geçerli olmakla birlikte bu eleştirinin özünde yatan Rusya’nın yerellik söylemine fazlasıyla önem vermesidir. Bu önemin ardında, Rus yumuşak gücü uygulayıcıları tarafından Rus Dünyası, Egemen Demokrasi ve Ortodoksluk kavramları ile de sınırları belli olmayan bir ideolojik çerçevenin çizilmesi ve bu çerçevenin muğlak sınırları ile Rus diasporası üzerinden yaratılmaya çalışılan ortak kimlik ve değerler eşiği yer almaktadır.

Türkiye’deki Rus yumuşak gücünün ikinci döneminde kurumların faaliyetleri daha çok yerellik özelliği üzerine kurulmuştur. İlk dönemde olduğu gibi Rusya sınırları içerisinde ünlü olan kişilere odaklanılmaya devam edilirken aynı zamanda Putin’in kimlik siyasetinin bir parçası olarak da Rusya tarihinde önemli bir yer teşkil eden II. Dünya Savaşı ve Rusya’nın bu savaşta rolünün vurgulandığı Zafer Günü gibi etkinlikler ön plana çıkarılmıştır. Kültürel tanıtım bakımından önemli bir etkinlik olsa da Zafer Günü sadece Rusya tarihi bakımından Ruslar nazarında heyecan uyandırmaktadır. Türk halkı nazarından bakıldığında başta merak uyandırıcı bir etkinlik olsa da merak zaman içerisinde yerini ilgisizliğe bırakmaktadır. Bu sebeple Rus yumuşak güç kurumlarının çalışmaları bakımından önemli bir sınırlılık getiren yerellik vurgusu yerine ünü Rusya sınırlarını aşmış olan sanatçılar ve sporcular üzerinden bir çekim alanı yaratılması Rus kültürel varlıklarını yumuşak güce dönüştürülmesinde başarı sağlayacaktır.

Bu başarıyı getirebilecek kaynaklar olan eğitim, turizm, spor ve günümüzde dijital platformlarda yayınlanan dizi ve filmler çok büyük bir role sahiptir. Rusya'nın burada yapması gereken üniversitelerindeki eğitim olanaklarını daha fazla kişiye ulaşacak şekilde tanıtmak ve anlatmaktır. Turizm alanında ise Türkiye'ye gelen milyonlarca vatandaşının sadece bir gelir kaynağı gibi görülmesinin ötesinde onları birer kültür ateşesi gibi kendi tanıtımında kullanabilmenin alternatiflerini oluşturmaktır. Spor alanında ise Sovyetler Birliği döneminde “eşofmanlı diplomatlar” olarak nitelendirilen sporcular, günümüz Rusya'sında yumuşak güç içerisinde yer almamaktadır. Oysa ki Maria Şarapova (tenis), Anna Kurnikova (tenis), Aleksandra Trusova (buz pateni), Alina Zagitova (buz pateni), Kamila Valieva (buz pateni), Garri Kasparov (satranç ustası), Andrey Kirilenko (basketbolcu), Minsk serçesi olarak bilinen ve yaptığı jimnastik hareketine adı verilen Olga Korbut (jimnastik) gibi birçok ismin uluslararası alandaki ününden yararlanarak Rus sporcular vasıtasıyla yumuşak güç üretilebilir. Örneğin Rus piyanist Evgeny Grinko, Türk kamuoyunda bilhassa genç kitle arasında bilinirliği yüksek olan sanatçılardan biridir. “Valse” adlı eseriyle sosyal medya uygulamalarında en çok kullanılan şarkılardan birine sahip olan Grinko, neoklasik müziği ile Türk dinleyicilerini kendine hayran bırakmaktadır (Onedio, 2021). Yine 19.yy. Rus edebiyatının günümüze kadar gelmiş olan derin etkisi kullanılarak dijital platformlarda dizi ve film olarak yer alması sağlanabilir ve Rus kültürü, yaşam tarzı geniş bir kitleye aktarılabilir. Tüm bu imkanlara karşın Rusya, daha çok siyasi baskılar, askeri olmayan yöntemler, ülkelerin ihtiyaçlarını kendi çıkarları doğrultusunda en pragmatik haliyle kullanma ve manipülasyon yöntemlerine başvurmaktadır. Bu da Rusya'nın kültür kaynağından yumuşak güç üretme kabiliyetini yok etmektedir.

Rus yumuşak gücünün eğitim alanındaki yansıması ele alındığında, son dönemde Rus Evi Ankara'nın bu alandaki rolünün oldukça büyük olduğu gözlenmiştir. Rus üniversitelerinde burslu eğitim görmek isteyen aday öğrencilerin mülakat süreçlerini yöneten Rus Evi, bu süreç içerisinde Rus üniversitelerinin Türkiye'deki tanıtımında da aktif bir şekilde çalışmaktadır. Örneğin; Rus Evi'nin Telegram kanalında aday öğrencilere yönelik olarak hazırlanan paylaşım dizileri ile tüm burs olanaklarının yanı sıra, başvuru, mülakat ve kayıt süreçleri ile ilgili bilgiler paylaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Sotniçenko gittiği okullarda Rusya'daki eğitime

dair birincil ağızdan bilgilendirme yaparak Türk öğrencilerin merak ettiği konularda onların sorularını yanıtlamaktadır (Rus Evi Ankara, t.y.). Rus Evi Ankara'nın bu çalışmalarının meyvesi olarak uyguladıkları müfredat içerisinde Rus Dili ve Edebiyatına yer veren Türk eğitim kurumlarından ders kitabı, kaynak eser ve benzer materyal talepleri geldiğini belirten Rus Evi Ankara, söz konusu taleplere mümkün olan en geniş imkanlar dahilinde cevap vermektedir. Bu kapsamda 2022-2023 eğitim-öğretim yılının başından bu yana, 7 farklı Türk eğitim kurumuna tam 356 adet ders kitabı ve kaynak eser bağışlamıştır. Bu kurumlar şu şekildedir; Pi Koleji (Ankara), İbrahim Cinkaya Sosyal Bilimler Lisesi (Denizli), Sinop Üniversitesi (Sinop), Ankara Üniversitesi (Ankara), 19 Mayıs Üniversitesi (Samsun), Isparta Halk Eğitim Merkezi (Isparta), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Nevşehir) (Rus Evi Ankara, t.y.).

Uluslararası bir dergi olan ve Rusya eğitimi hakkında bilgilendirme yapan Higher Education Discovery (HED) Rusça, İngilizce, Çince, Arapça, İspanyolca, Fransızca, Türkçe dil seçenekleri ile Rusya'da eğitim almak isteyen gençleri prosedürler ve Rus üniversiteleri hakkında bilgilendirmektedir. HED dergisinin 2022 yılında yayınlanan 7.sayısı Türk öğrenci adaylarına özel olarak hazırlanmıştır. Bu sayıda "Rus eğitiminin Türkiye'deki popülaritesi" başlığı altında ilişkilerdeki yakınlaşmanın eğitim alanındaki yansıması, Rus Evi Başkanı Alexandr Sotniçenko tarafından değerlendirilmiştir. Sotniçenko, Türk adayların Rusya'da eğitimi tercih etmesinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır; Türkiye'deki turizm bölgelerindeki Rus vatandaşlarının ağırlığı ve bu bölgelerde turistlerin ziyaretlerinden doğan iş imkanlarını değerlendirmek isteyen insanların dil eğimi için Rusya'yı tercih ettiğini, benzer şekilde Türkiye'nin Rusya ve BDT ülkeleriyle olan yoğun dış ticaretinde Rusçanın ihtiyaç olarak doğması ve Akkuyu NGS inşasında "Rusya ve diğer BDT ülkelerinden gelen misafir uzmanlar, onlarla beraberinde gelen aileleri, aynı tesislerde çalışan Türk çevresinden uzmanların aralarında Rusça iletişim kurmaları ve dolayısıyla, çocuklarını gelecekte bu tesiste çalışmak üzere hazırlayan insanlar, Rus dilini öğrenmeye ilgi duyuyorlar" (HED, 2022: 11). Türk öğrencileri Rusya'da eğitim görmeye teşvik eden motivasyonlar arasında son dönemde dolar ve euronun lira karşısındaki değerinin yükselmesinden kaynaklı olarak Türk öğrenciler Avrupa ve ABD seçenekleri yerine Rusya kontenjanlarına ilgi göstermeye başlamıştır. Bu son gelişmenin yanı sıra Rusya'da yaşayan birçok Türk blog yazarının Rusya'da

eğitim almaya adayları heveslendirmesi veyahut hali hazırda Rusya’da eğitim gören Türk öğrencilerin deneyimlerini paylaşması, ilgiyi arttıran etmenlerdendir.

Son olarak, Rus enformasyon kurumlarının yumuşak gücündeki rolü, Nye’in yumuşak gücün davranış biçimi olarak ifade ettiği ikna ve gündem belirleme yöntemleriyle Türkiye nezdinde de etkinliğini göstermektedir. Bu etkinliği ortaya koymak adına Akın Ünver’in (2019) “Türkiye’deki Rus Dijital Medya ve Bilgi Ekosistemi” adlı çalışmasında yer alan vaka analizleri esas alınmıştır. Ünver’in çalışmasında üç yılda topladığı verilerle ortaya çıkardığı bilgi ekosistemi ve seçtiği vakalar, Türk-Rus ilişkileri bağlamında medyanın yumuşak güç kullanımındaki yerini tespit etmek adına oldukça elverişli bir kaynak teşkil etmesi hasebiyle esas alınmıştır.

Medyanın yumuşak güç kullanımındaki en etkili örneklerinden birini teşkil eden ve Akın’ın seçtiği ilk hadise 2015 Uçak krizi olmuştur. Her iki taraf, uçağın düşürüldüğü anda bulunduğu hava sahası üzerine farklı açıklamalarda bulunurken ve bunun üzerinden tartışmalar devam ederken Rusya tarafı kendi argümanından daha güçlü ve yeni bir anlatı ile gündemi belirlemeye çalışmıştır. Önce RT tarafından yayınlanan, ardından Sputnik Türkiye tarafından yayılması sağlanan anlatıda IŞİD’in petrol ticaretinde Türkiye’nin de rol aldığı belirtilmiş ve bu olaya dair video kanıtları sunulmuştur (RT, 2015). Sputnik Türkiye, anlatıyla ilgili güncellediği haberinde “Rusya: Erdoğan ve ailesi, IŞİD’in Suriye’deki yasadışı petrol sevkiyatıyla doğrudan ilişkili” (Sputnik Türkiye, 2015b) manşetiyle anlatıyı daha da köpürterek düşürülen Rus uçağının Suriye hava sahasında yer aldığı anlatısının Türk kamuoyunda yeterince göremediği ilgiyi IŞİD ile petrol ticareti argümanı üzerinde toplayarak başarılı bir algı yönetimi gerçekleştirilerek tüm hadise Türkiye-IŞİD petrol ticaretine indirgenmiştir (Ünver, 2019: 17-18).

Ünver’in ikinci vaka analizi 15 Temmuz 2016 Darbe girişimi üzerinedir. Ünver analizinde (2019: 26), Sputnik Türkiye ve Rus yanlısı hesapların bazılarında darbe girişimin arkasında ABD’nin olduğuna dair bir anlatının ortaya atıldığını belirtmiştir. O dönemde, Sputnik Türkiye ve Rus yanlısı hesaplardan ziyade Türk ana

akım medyasının kendisi halihazırda bu anlatıya ağırlık vermiştir.³⁵ Bu sebeple Ünver de Sputnik Türkiye ve Rus yanlısı hesapların anlatıyı yaymada çok büyük bir etkisinin olmadığını vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında Ünver'in ifadelerinde haklılık payı görülmektedir. Anlatı, yumuşak güç perspektifinden ele alındığında Türk ana akım medyasının söylemdeki ağırlığı, Rusya tarafının anlatıyı köpürtmesine gerek kalmadığını, fitili ateşlemesinin yeterli olduğunu göstermektedir.

Ünver (2019) çalışmasındaki diğer vakalarda (S-400 tedarik süreci, seçime karışma ihtimali, Ankara Rus Büyükelçisi suikastı) Rusya yanlısı bir ağa rastlanılmadığını belirtmiştir. Çalışmasının sonuç bölümünde yer alan tespitler, Türkiye'deki Rus yumuşak gücünün medya ayağındaki yerini de önemli ölçüde ortaya koymaktır. IŞİD ile petrol ticareti anlatısının dışında gözlemlenebilen bir dezenformasyonun olmamasını, "Rusya yanlısı görüşlerin halihazırda Türk bilgi sahasında yerleşik" olmasına ve "Türk bilgi ekosisteminin halihazırda dezenformasyon ve yerel kaynaklı uydurma haberlerle dolu olması sebebiyle izi Rusya'ya uzanan ufak vakaların geniş ekosistem içerisinde kaybolması" şeklinde açıklayan Ünver (2019: 44) ek olarak Türkiye-Rusya arasındaki stratejik ilişkilerin ve bu ilişkilerin taraflar arasında kurduğu güven ilişkisi neticesinde Rusya'nın ekstra bir dezenformasyon yaratmasına ya da kendi bakış açısını oluşturacak bir ağ oluşturmasını gerekli kılmadığını da belirtmiştir (Ünver, 2019: 45-46).

Sonuç olarak, iki döneme ayrılarak ele alınan Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak gücünün ilk dönemi, Rus Dünyası ideolojisi çerçevesindeki yapılanmalarla teorik ve pratik inşa sürecini tamamladıktan sonra ikinci dönem itibarıyla daha somut sonuçlar ortaya koymaya başlamıştır. Batı karşıtlığı, kendine özgülük, revizyonist ve yerellik söylemleri zeminine oturtulan ikinci dönem Rus yumuşak gücü, Türk halkı nezdinde özellikle Batı karşıtlığı ve Rusça öğretimi üzerinde etkili olmuştur. Batı karşıtlığı noktasında, Rus yumuşak gücü S-400, NATO üyeliği, AB üyelik süreci meselelerinde etkili olarak Türk kamuoyunu alternatiflerin tartışılmasına itmiştir. Bunun yanı sıra Batı'nın Türkiye'ye olan dışlayıcı yaklaşımı son dönemde

³⁵ Yeni Şafak, (17.07.2016) "Darbe girişiminin arkasında ABD var", "Çevrimiçi" <https://www.yenisafak.com/gundem/darbe-girisiminin-arkasinda-abd-var-2495442> Erişim Tarihi:15.12.2022

Star (25.07.2016) "Nedret Ersanel: 15 Temmuz'un arkasında Amerika var", "Çevrimiçi" <https://www.star.com.tr/yazar/15-temmuzun-arkasinda-amerika-var-yazi-1128257/> Erişim Tarihi:15.12.2022

Türkiye’de Batı’ya karşı olan bakışı negatif yönde³⁶ etkileyerek hem siyasal hem kamuoyu düzeyinde Batı’dan uzaklaşma ve politik meselelerde Rusya ile birlikte hareket etme eğilimini doğurmuştur.

Son dönemlerde ikili siyasal ilişkiler sonucu başta enerji alanı olmak üzere doğan iş imkanlarının Rusya ve Rusçayı öğrenme merak ve ihtiyacı, Türk gençleri arasında bilhassa mühendislik alanlarında Rusya’ya yönelimi arttırmıştır. Rusya’ya yönelik ilginin artmasındaki en önemli unsur olan siyasal ilişkiler ve bölgesel gelişmelerdeki liderlerin rolleri, daha çok kamera önünde kamuoyuna yansıyan hal ve tavırları ile Rusya’ya karşı olumlu bir havanın oluşmasını sağlamıştır. Aynı başarıyı Rus yumuşak güç kurumlarının çalışmalarında görmek henüz mümkün değildir. Bunun temel sebebi, daha önce de değinildiği üzere, çalışma dilinin Rusça olması ve Rusçanın İngilizce gibi yaygın bir dil olmaması, Rus kültür tanıtımında tarihsel olaylarla bağlantılı etkinliklere ağırlık verilmesi nedeniyle geniş kültür yelpazesinin oldukça daraltılması, iki dilli çocukların Türk arkadaşlarıyla kurabileceği etkileşime daha az önem verilmesi, politik meseleler ile kültürel faaliyetler arasında ayrımın gözetilememesi, bürokrasinin azaltılacağı yerde zorluklar çıkartması ve bu kurumların varlığından sadece Rusya dili, kültürü ve tarihi ile ilgilenen kişilerin haberdar olmasıdır. Bu etkenlerin yanı sıra Rus Dünyası Vakfı’nın merkez ve kabinetleri ile olan ilişkisini sadece kuruluş aşamasındaki fiziki ihtiyaçların karşılanması ile sınırlaması, sonraki dönemlerde ilişkilerin rapor vermeden öteye geçmemesi, başka bir deyişle merkez ve kabinetleri özerk bırakması, sistemli bir yapı yoksunluğunu ortaya çıkarmakta ve planlı bir yumuşak güç politikası ortaya çıkarmamaktadır (Topçu, kişisel görüşme, 18 Nisan,2022; Andrey Valerievich Ponomarev, kişisel görüşme, 27 Nisan 2022).

Tüm bu sebeplere karşın tam anlamıyla başarısız bir Rus yumuşak gücü vardır çıkarımında bulunmak, tamamıyla haksız bir yorum olur. Rus yumuşak gücü ve kurumaları, son dönem itibariyle daha fazla organize olmaya özen göstererek Türk halkı ile nasıl bağ kurabileceği üzerine odaklıdır. Bu bağlamda da kültürel anlamda benzerlik gösteren Maslenitsa, Semaver buluşmaları gibi etkinliklere ağırlık

³⁶ Kadir Has Üniversitesi’nin “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması” raporunda “ABD Türkiye Açısından Nasıl Bir Ülkedir?” sorusuna Türk kamuoyunun ABD’yi negatif yönde değerlendirme skoru 68,8’dir. Yine aynı çalışmada “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna hayır diyenlerin skoru 55.3’tür. Kaynak: Kadir Has Üniversitesi’nin “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması” (2021:50-97).

vererek ortak bir bağ geliştirilmesine gayret etmektedir. Rus Evi Ankara, özellikle Alexandr Sotniçenko'nun görevi devralmasıyla birlikte çalışma ağını Türkiye çapında büyük ölçüde genişletmiş ve Türkiye'nin her köşesinde Rusya ve Rus kültürünü Türk halkına tanıtmaya noktasında büyük bir çaba sarfetmektedir. Sotniçenko'nun öncülüğünde diğer Rus kültür dernekleri ile ara ara yapılan toplantılar vasıtasıyla hem bu derneklere rehberlik yapılırken hem de Türkiye'deki Rus kültürü tanıtımında neler yapılabileceğinin de istişaresi yapılmaktadır. Son cümle olarak, Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak gücü emekleme dönemini tamamlamış yürüme yoluna girmiş lakin; katetmesi gereken daha çok yolu vardır.

SONUÇ

Bu çalışma, Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak gücüne yanıt aramıştır. Literatürde hali hazırda bu soruya yanıt oluşturabilecek bir çalışma yer almamaktadır. Rus yumuşak güç kurumlarına dair yapılmış çalışmalar da Rusya merkezli olup küresel ölçekte faaliyetleri olan kurumlara (Rossotrudničestvo, Rus Dünyası Vakfı, Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı ve Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi) tanıtıcı düzeyde odaklanmıştır (Ekşi,2015). Türkiye'deki kurumların birkaçından bahseden çalışma (Andreeva, 2016) ise eksik ve doğru bir örneklem oluşturmadığından kurumlara dair doğru ve yeterli bilgi sunmaktan yoksundur. Rus yumuşak gücünün kendisine odaklanan çalışmalar ise Doğu Avrupa (Sergunin ve Tikhonov, 2013; Tafuro, 2014), Baltık ülkeleri (Grygas, 2012), Kafkaslar, (Kornilov ve Makarychev 2015; Aliyev 2019) ve Orta Asya (Fominykh, 2010; Gussarova, 2017; Baumann, 2018) üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sebeple bu çalışma ile doküman analizi, Süreç Takip Yöntemi ve Yarı yapılandırılmış görüşme Yöntemini kullanarak birincil kaynaklar kullanılarak ve saha çalışmasından elde edilen veriler ile ilgili açığın kapatılması hedeflenmiştir.

530 yıllık tarihsel bir geçmişi ve komşuluk ilişkileri olan Türkiye ve Rusya'nın ikili ilişkilerinin geçirdiği dönüşüm çerçevesinde Rus yumuşak gücünün Türkiye'de ne derece etkili olduğu ve nasıl bir Rusya imajı çizdiği sorusu, bu çalışmanın ana araştırma sorusudur. Bu soruya yanıt bulmak adına izlenilen yol yumuşak güç kavramının Rus dış politika yapıcılarının nazarında nasıl anlaşıldığı, yorumlandığı ve bu bağlamda inşa edilmeye çalışılan Rus yumuşak gücünün tatbik edilme alanlarından biri olan Türkiye'de ne şekilde, hangi kurumlar vasıtasıyla kullanıldığının ortaya konmasıdır. Bu doğrultuda çalışmada beş argüman öne sürülmüştür.

“Rusya'nın yumuşak güç algısı ve yorumu Joseph Nye'in ortaya koyduğu yumuşak güç kavramsallaştırmasından farklıdır”, çalışmanın ilk argümanıdır. Bu argümanı test etmek adına ilk olarak güç kavramı uluslararası sistem bağlamında ilişkisel boyutu ile irdelenmiştir. Ardından çalışmanın odağı ve güç türlerinden biri olan yumuşak güç kavramı Nye'in ortaya koyduğu şekliyle tartışılmıştır. Bu tartışmada Nye'in yumuşak gücü “istediklerinizi, zorlama veya karşılığını ödeme

yerine cazibe yoluyla elde etme becerisi” (Nye, 2017: 12) olarak tanımladığı ve bu becerinin kaynaklarının kültür, siyasi değerler ve dış politika olduğu ifade edilmiştir. Nye’ın ortaya koyduğu kavramın esas yapısı takip edilerek tartışılan Rus yumuşak gücünün Nye’dan ayrılan ilk noktası ideolojik bir zemine oturtulmasıdır. Rus Dünyası ve Egemen Demokrasi kavramları üzerinden üretilmeye çalışılan Rus yumuşak gücü bu yönüyle yumuşak güç kaynakları itibariyle de farklılık göstermektedir. Bu açıdan 2000-2013 ve 2013 sonrası şeklinde dönemlere ayrılarak tartışılan Rus yumuşak gücünün 2000-2013 arasındaki kaynakları, Rus Dünyası ideolojisi odaklı olup Rus diasporası üzerinden üretilen yurttaş politikası ile sınırlıdır. Yine de Rus Dünyası kavramının nerede başladığı bittiği ya da kimlerin dahil olduğu noktasında yaratılan muğlaklık, bu sınırlılığı geniş ölçekte bir sınırlılık haline getirmektedir. 2013 sonrasındaki Rus yumuşak güç kaynakları ise ideolojik zemini koruyarak resmi söylemdeki ifadesiyle bir “araç setinden” oluşmuştur. Bu araç seti ise kültür, sivil toplum ve bilgi yönetiminden müteşekkildir. Bu kaynaklara ek olarak, Rusya’nın yumuşak güç pratiğinde ekonomik yardım, ticaret, enerji kaynakları ve askeri iş birliği gibi unsurlar etkin bir biçimde kullanılmaktadır. Bu kullanım da Rusya’nın yumuşak güç perspektifinin “araçsal” yönünü ortaya koymaktadır. Rusya’nın bu yaklaşımı her ne kadar Nye’nın sert ve yumuşak güç arasında net olmayan sınırlar çizmesinden kaynaklansa da sonuç itibariyle Nye’dan farklı bir yumuşak güç algısı ve yorumu ortaya koymuştur.

Türkiye-Rusya ilişkileriyle ilgili öne sürülen “Tarihsel olarak düşman iki ülke imajıyla betimlenen ilişkiler günümüzde stratejik ortaklık çerçevesine evrilmiştir”, “Kriz dönemlerinde Türk kamuoyunun Rusya ve Rus imajı algısı olumsuz yönde etkilenmiştir” argümanları bu paragrafta birlikte ele alınarak değerlendirilecektir. Türkiye’de Rusya İmajı bölümünde başlangıcından 2021 yılına kadar Türkiye-Rusya ilişkileri tarihsel süreç içerisinde sadece imaj zemininde tartışılmıştır. Dönemlere ayrılarak yürütülen bu tartışmada Osmanlı döneminde Rusya imajı için “düşman”, I. Dünya Savaşı dönemi için “dost”, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemleri boyunca farklı bloklarda yer almaları hasebiyle “güvensizlik” ve “kuşku”, Soğuk Savaş sonrası 1990’lar boyunca Orta Asya ve Kafkaslarda “rakip iki ülke” 2000’ler “iş birliği” ve uçak krizinden sonraki normalleşme süreciyle beraber “stratejik ortaklık” anahtar kelimeleri ortaya çıkmıştır. Ana hatlarıyla ilişkilerin nasıl seyrettiğini ortaya koyan bu anahtar kelimeler göstermektedir ki, Türk-Rus ilişkileri

her daim inişli-çıkışlı bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapıyı şekillendiren etmenlerin başında ise siyasal alandaki değişimler ve bölgesel alandaki konjonktürel gelişmeler gelmektedir. Osmanlı-Çarlık Rusya döneminde imajı belirleyen savaşlar iken günümüzde stratejik ortaklık imajını belirleyen Suriye, Ukrayna, Libya, Dağlık Karabağ gibi meselelerde öncü ülke olarak hem Türkiye'nin hem de Rusya'nın rol üstlenmesi olmuştur. Bu rollere ek olarak ekonomik, enerji ve askeri alanlarda gerçekleştirilen iş birlikleri ve bu iş birliklerinin Türkiye'de doğurduğu iş sahaları, Türk kamuoyunun nezdinde Rusya ve Rus imajının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu iş birliklerinin gerçekleşmesini sağlayan her iki ülke liderinin halkları üzerindeki güçlü retorikleri ve birbirlerine karşı medya önündeki samimi denebilecek davranışları, bu dönüşüm üzerinde oldukça etkili olmuş, Türk kamuoyunun imaj algısına nüfuz etmiştir. Yine de ikili ilişkilerde gerçekleşen ve gerçekleşebilecek olan krizler ve bu krizlerde liderlerin söylem ve eylemleri, imaj algısını büyük ölçüde etkileyecektir)bilmektedir. 24 Kasım 2015'te gerçekleşen uçak düşürme hadisesi bunun en önemli göstergesi olup aynı zamanda bir başka kriz gerçekleşirse neler olabileceğinin habercisidir.

“Düşman imajından stratejik ortaklığa evrilen ilişkilerin dönüşümünün temelinde, liderler düzeyindeki yakın ilişki, Türkiye'deki Rus yumuşak gücünün etkinliğini arttırmıştır” argümanı, Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak gücünü belirleyen en önemli etmendir. Bunun temel sebebi, iki ülkenin 2000'li yılların başından itibaren ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda, uzun yıllar iktidarı elinde tutmayı başarmış iki liderin şekillendirdiği ilişki yapısıdır. Daha çok liderler düzeyinde ilerleyen ve alt tabana indirgenmeyen bu ilişki yapısı ve liderlerin kamuoyundaki hal ve tavırlarının Rusya'ya karşı olumlu bir havanın oluşmasını sağlaması, Rus yumuşak gücünün etkinliğini artırabilmesini sağlamıştır.

“2000'li yıllar Rusya'nın Türkiye'de hem teorik hem de pratik düzeyde yumuşak gücünü inşa ettiği yıllar olmuştur ancak; Rusya'nın Türkiye'deki yumuşak güç politikası uzun soluklu, sistemli ve planlı bir organizasyondan yoksundur” argümanının ana gerekçesi, Rus Dünyası Vakfı'nın merkez ve kabinetleri ile olan ilişkisini sadece kuruluş aşamasındaki fiziki ihtiyaçların karşılanması ile sınırlı bırakmasıdır (Topçu, kişisel görüşme, 18 Nisan,2022; Andrey Valerievich Ponomarev, kişisel görüşme, 27 Nisan 2022). Derneklerin ortak noktaları olarak öne

ıkan alışma dillerinin Rusça olması ve Rusçanın İngilizce gibi yaygın bir dil olmaması, Rus kültür tanıtımında tarihsel olaylarla bağlantılı etkinliklere ağırlık verilmesi nedeniyle geniş kültür yelpazesinin oldukça daraltılması, iki dilli ocukların Türk arkadaşlarıyla kurabileceği etkileşime daha az önem verilmesi, politik meseleler ile kültürel faaliyetler arasında ayrımın gzetilememesi gibi unsurlar Rusya'yı uzun soluklu bir yumuşak güç politikasından yoksun bırakmaktadır. Rus Dünyası Vakfı'nın merkezlerinden biri olan Soljenitsin Rus Dil ve Kültür Derneği (İzmir) yöneticisi Andrey Valerievich Ponomarev'in de (kişisel görüşme, 27 Nisan 2022) vurguladığı üzere Rus Dünyası Vakfı, Türk vakıfları gibi sistemli olmadığından yumuşak g bağlamında daha yolun başındadır.

Çalışmada ileri sürülen argümanlar ışığında, literatürün gözden kaçırdığı Rus yumuşak güç tartaşılarak Türk-Rus ilişkileri farklı bir bakış açısı ile irdelenmiştir. Bu bağlamda genellikle Türkiye-Rusya ilişkilerinde odaklanılan tarihsel, siyasi, ekonomik, askeri, turizm ve karma evlilikler alanlarının dışına çıkılarak Türk kamuoyunun Rusya ve Rus imajı algısı zemininde Rusya'nın Türkiye'ye yönelik yumuşak g politikası sahadan elde edilen veriler doğrultusunda tartaşılarak literatüre ampirik bir katkı sağlanmıştır. Çalışma süresi döneminde covid-19 salgınının başlaması ve tüm dünyanın belirsiz bir süre boyunca karantina döneminde kalması, saha çalışmasının verimli bir şekilde gerçekleştirilmesindeki en büyük engellerden birini teşkil etmiştir. Bu sebeple görüşmelerin çoğu online olarak yapılmıştır. Bunun yanı sıra kurumlara iletilen görüşme taleplerinin olumsuz sonuçlanması ve bazı kurumlara hiç ulaşılamaması da saha çalışması kapsamında yaşanan zorlukların bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Kurumların görüşme taleplerini reddetme gerekçeleri ise kurum yetkililerinin çalışmayı politik bulması ve Rusya'nın Ukrayna savaşını başlatmasıdır. Yetkililerle gerçekleştirilen telefon görüşmelerinde kimi soruları dahi görmeden ret verirken kimileri de soruları politik bulup katılmamayı tercih etmiştir. Rusya-Ukrayna savaşının başladığı dönemde gerçekleştirilen görüşme taleplerinde ise yetkililer kendilerini baskı altında hissettiklerini ancak savaş biterse görüşmeyi kabul edebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu açıdan görüşme gerçekleştirilemeyen kurumların profilleri ve rollerinin tam anlamıyla ortaya konamaması çalışmanın sınırlılığını teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAMSON, F. (2002) "International Democracy Assistance in Uzbekistan and Kyrgyzstan: Building Civil Society from the Outside?", **The Power and Limits of NGOs**, Ed.: Sarah E. Mendelson and John K. Glenn, New York, Columbia University Press, 177-207.
- ADANA RUS DERNEĞİ "ADAGRAD" [adagrad_ru_adana]. (t.y.). Posts [Instagram profili]. Instagram Erişim Tarihi: 08.10.2022 https://www.instagram.com/adagrad_ru_adana/
- A HABER (28.12.2015) "Rusya'nın Suriye'de ne işi var?", "Çevrimiçi" <https://www.ahaber.com.tr/video/gundem-videolari/rusyanin-suriyede-ne-isi-var> Erişim Tarihi: 21.07.2022
- ALANYA RUS KÜLTÜRÜ VE EĞİTİMİ DERNEĞİ, (t.y.) "Dernek Hakkında", "Çevrimiçi" <https://russianalanya.org/> Erişim tarihi: 07.09.2022
- ALIANO, R. A. (1978) **The Crime of World Power, Politics Without Government in the International System**, New York, G.P. Putnam's Sons.
- ALİYEV, M. (2019) "Yumuşak güç kavramı ve Rusya'nın Güney Kafkasya'da yumuşak gücü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E. Isparta**.
- ALKAN, M.Ö. (2017) "Rus Milli Kimliğindeki Türk: St. Petersburg'da 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı Abideleri", **Atlas Tarih**, ss.112-119,
- AL-MONITOR (31.01.2013) "Erdoğan Türkiye'yi Şanghay İşbirliği Örgütü'ne sokmak istiyor", "Çevrimiçi" <https://www.al-monitor.com/tr/contents/articles/originals/2013/01/shanghai-cooperation-organization-erdogan-turkey.html#ixzz7ZJiB60ZQ> Erişim Tarihi: 17.07.2022
- ALYILMAZ, S. (2009) "Maslenitsa ve Nevruz Bayramları Arasındaki İlişki", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2 Sayı:7
- AMERİKA'NIN SESİ (17.12.2020) "Rusya'nın 4 Yıllık Olimpiyat Yasağı 2 Yıla İndirildi", "Çevrimiçi" <https://www.amerikaninsesi.com/a/rusyanin-4-yillik-olimpiyat-yasagi-iki-yila-indirildi/5703582.html> Erişim Tarihi: 19.01.2022
- AMNESTY INTERNATIONAL (2021) "Statement on Alexei Navalny's status as Prisoner of Conscience", "Çevrimiçi" <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/05/statement-on-alexei-navalnys-status-as-prisoner-of-conscience/> Erişim Tarihi: 22.09.2021
- ANADOLU AJANSI (14.05.2018) "Antalya'da 'Sosyalist Yaşam Müzesi' açıldı", "Çevrimiçi" <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/antalyada-sosyalist-yasam-muzesi-acildi/1145230> Erişim Tarihi: 06.10.2022
- ANADOLU AJANSI (24.09.2019a) "Cumhurbaşkanı Erdoğan BM'de konuştu: Dünya 5'ten büyüktür", "Çevrimiçi" <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-bmde-konustu-dunya-5ten-buyuktur/1592817> Erişim Tarihi: 18.07.2022

- ANADOLU AJANSI (10.01.2019) “‘Türkiye, 'Bağımsız Kilise' çekişmesinde taraf değil”, “Çevrimiçi” <https://www.aa.com.tr/tr/roportaj/turkiye-bagimsiz-kilise-cekismesinde-taraf-degil/1360843> Erişim Tarihi: 21.12.2022
- ANADOLU AJANSI (30.07.2022) “Akkuyu Nükleer AŞ, TSM Enerji İnşaat Sanayi Limited Şirketi ile sözleşme imzaladı”, “Çevrimiçi” <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/akkuyu-nukleer-as-tsm-enerji-insaat-sanayi-limited-sirketi-ile-sozlesme-imzaladi/2649366> 11.12.2022
- ANDREEVA, I. (2016) “Rusya’nın Türkiye Politikası 1990-2014”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Trakya Üniversitesi**, S.B.E. Edirne.
- ANTALEVA, N. (04.12.2003) “How to stage a revolution”, **BBC News**.
- ANTALYA RUS CEMİYETİ (t.y.) “Hakkımızda”, “çevrimiçi” <https://www.ruantalya.com/> Erişim Tarihi:08.09.2022
- ARALOV, S.İ. (1997) **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları-1**, Çeviren: Hasan Ali Ediz, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın Yayıncılık.
- ARKA NEWS AGENCY (20.03.2014) “Armenian and Russian presidents say Crimea referendum an example of peoples’ right to self-determination”, “Çevrimiçi” http://arka.am/en/news/politics/armenian_and_russian_presidents_say_crimea_referendum_an_example_of_peoples_right_to_self_determinat/ Erişim Tarihi: 27.01.2022
- ARMAOĞLU, F. (1997) **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ASDA’A BCW, (2022) “14. Annual Edition Arab Youth Survey” , “Çevrimiçi” <https://arabyouthsurvey.com/en/findings/#my-global-citizenship-6> Erişim Tarihi: Erişim Tarihi:09.12.2022
- AYDINLIK, (03.12.2022) “‘Denge politikası sürdürülemez’”, “Çevrimiçi” <https://www.aydinlik.com.tr/haber/ethem-sancak-sputnik-radyoda-konustu-denge-politikasi-surdurulemez-353748> Erişim Tarihi: 21.12.2022
- BAEV, P.K. (2011) “A Matrix for Post-Soviet ‘Color Revolutions’: Exorcising the Devil from the Details”,**International Area Studies Review**, Volume 14, Number 2, “Çevrimiçi” Sage Journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 05.09.2021
- BAGALIYEVA, A. (2003) “Sovyet Sineması ve Çok Uluslu Sovyet Sinemasından Bir Yönetmen: Tölmüş Okeyev”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.
- BAĞ, M. (11.06.2020) “Libya’da kim kiminle savaşıyor? Türkiye ve uluslararası güçler hangi tarafı destekliyor?”, “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2020/06/10/libya-da-neler-oluyor-kim-kiminle-neden-savasiyor> Erişim tarihi:11.08.2022
- BALDWIN, D.A. (2016) **Power and International Relations**, New Jersey, Princeton University Press.

- BAŞARAN, A. (2013) “Dış Siyasi, İktisadi İlişkiler Etkileşimi Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya-Türkiye İlişkileri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi, S.B.E.** Ankara
- BAŞARAN, A.; A. AKDEVELİOĞLU (2017) “Uluslararası Turizm ve Uluslararası Barış: Rusya Federasyonu’ndan Türkiye’ye Ziyaretçi Akımı Örneği, 1992-1999”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt:28, Sayı:2, ss.244-256.
- BASKENTDERNEK [baskentdernek]. (t.y.). Posts [Instagram Profili]. Instagram. Erişim Tarihi: 06.10.2022 <https://www.instagram.com/baskentdernek/>
- BAŞLAMIŞ, C. (05.05.2015) “İstanbul'daki Rus masal evi: Teremok”, **Medya Günlüğü**, “Çevrimiçi” <https://medyagunlugu.com/haber/istanbuldaki-rus-masal-evi-teremok-40117> Erişim Tarihi: 10.04.2022
- BAUMANN, R. F. (2018) “A central Asian perspective on Russian soft power: The view from Tashkent”, **Military Review**, 98(4), pp.48-63, “Çevrimiçi” <https://www.armyupress.army.mil/> Erişim Tarihi: 13.03.2020
- BAYTAL, Y. (2018) “Osmanlı Basınında 1917 Bolşevik İhtilali”, **History Studies**, Cilt:10, Sayı:5 ss.1-15.
- BATCHELOR, T. (13.01.2017) “Russia announces plan to permanently leave G8 group of industrialised nations after suspension for Crimea annexation”, **Independent**.
- BBC NEWS (07.12.2011) “Russia protests: Gorbachev calls for election re-run”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/news/world-europe-16066061> Erişim Tarihi:21.09.2021
- BBC NEWS (19.01.2012) “UK spied on Russians with fake rock”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/news/world-europe-16614209> Erişim Tarihi:10.10.2021
- BBC NEWS (07.02.2014) “Ukraine crisis: Transcript of leaked Nuland-Pyatt call”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957> Erişim Tarihi: 14.01.2022
- BBC NEWS (01.10.2015) “Russia joins war in Syria: Five key points”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34416519> Erişim Tarihi:18.01.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (26.04.2013) “Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü'yle diyalog ortağı”, “Çevrimiçi” https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130426_sio_turkiye_anlasma Erişim Tarihi:18.07.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (25.11.2015) “Rus jetinin düşürülmesinin ardından Moskova 24 saatte hangi kararları aldı”, “Çevrimiçi” https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151125_rusya_24_saat_ne_yapti Erişim Tarihi: 26.07.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (01.02.2016a) “Türkmen bölgesi Bayır Bucak'tan Türkiye'ye 4 bin kişi geldi”, “Çevrimiçi” https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160201_tbayirbucak_hatay Erişim Tarihi: 12.08.2022

- BBC NEWS TÜRKÇE (18.07.2016b) “Rusya'ya 'Soçi'de devlet eliyle doping' suçlaması”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36828378> Erişim Tarihi:18.01.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (20.12.2016c) “Türkiye, Rusya ve İran'dan Suriye mutabakatı”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38377569> Erişim Tarihi: 15.07.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (08.11.2019a) “Fransa Cumhurbaşkanı Macron: NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50342428> Erişim Tarihi: 09.12.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (05.12.2019b) “NATO Zirvesi: Türkiye ittifaktan YPG konusunda istediği desteği aldı mı?”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50679391> Erişim Tarihi: 09.12.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (07.01.2020) “TürkAkım: Putin'in isim babası olduğu doğalgaz boru hattı projesi”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51018807> Erişim Tarihi: 19.07.2022
- BBC NEWS TÜRKÇE (27.09.2021) “S-400: Türkiye'nin Rusya'dan satın aldığı, ABD'yle krize yol açan füze savunma sistemi”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58709766#:~:text=Teknoloji-,S%2D400%3A%20T%C3%BCrkiye'nin%20Rusya'dan%20sat%C4%B1n%20ald%C4%B1%C4%9F%C4%B1,yol%20a%C3%A7an%20f%C3%BCze%20savunma%20sistemi&text=Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20Rec%20Tayyip%20Erdo%C4%9Fan%2C%20ABD,400%20f%C3%BCzeleri%20sat%C4%B1n%20alabileceklerini%20s%C3%B6yledi> Erişim Tarihi:25.07.2021
- BBC NEWS TÜRKÇE (16.09.2022) “Beş soruda Şanghay İşbirliği Örgütü”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2q410q2lexo> Erişim Tarihi:11.12.2022
- BEACHÁIN, Ó. D. (2009) “Roses and Tulips: Dynamics of Regime Change in Georgia and Kyrgyzstan”, **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Volume 25, Issue 2-3, pp.199-226, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:12.10.2021
- BENDER, J. (31.05.2016) “These are the 6 countries on board with Russia's illegal annexation of Crimea”, **Insider**, “Çevrimiçi” <https://www.businessinsider.com/six-countries-okay-with-russias-annexation-of-crimea-2016-5?amp> Erişim Tarihi:27.01.2022
- BEYAZ GAZETE (10.02.2019) “Bakan Çavuşoğlu ‘Yüzleşme ‘adlı dizi setini ziyaret etti”, “Çevrimiçi” <https://beyazgazete.com/video/webtv/guncel-1/bakan-cavusoglu-yuzlesme-adli-dizi-setini-ziyaret-etti-664898.html> Erişim Tarihi:07.09.2022
- BLOOMBERG HT (08.10.2019) “Türkiye ve Rusya, TL ve ruble kullanımı için resmen anlaştı”, “Çevrimiçi” <https://www.bloomberght.com/turkiye-ve->

- [rusya-tl-ve-ruble-kullanimi-icin-resmen-anlasti-2234802](#) Erişim Tarihi:22.06.2022
- BM (1945) “Birleşmiş Milletler Antlaşması”, “Çevrimiçi” <https://turkey.un.org/tr/33499-birlesmis-miletler-antlasmasi> Erişim Tarihi:18.09.2021
- BOGDANOVA, E.; L.J.COOK, M.KULMALA (2018) “The Carrot or the Stick? Constraints and Opportunities of Russia’s CSO Policy”, **Europe-Asia Studies**, 70:4, pp.501-513, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:09.10.2021
- BOL, F. (29.02.2020) “Ayıdan post, moskoftan dost olmaz”, “Çevrimiçi” <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/fuat-bol/ayidan-post-moskoftan-dost-olmaz-41457912> Erişim Tarihi: 06.06.2022
- BORA, T (2017) **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, 2bs., İstanbul, İletişim Yayınları.
- BORSHCHEVSKAYA, A.; C. CLEVELAND (2018) “Russia’s Arabic Propaganda”, The Washington Institute for Near East Policy, “Çevrimiçi” <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote57-BorshchevskayaCleveland.pdf> Erişim Tarihi:20.05.2020.
- BORSHCHEVSKAYA, A (2020) “Russia’s Soft Power Projection in the Middle East”, **Great Power Competition The Changing Landscape of Global Geopolitics**, Ed.: Mahir J. Ibrahimov, US Army Command and General Staff College Press, US Army Combined Arms Center Fort Leavenworth, Kansas,pp.1-25.
- BOZKURT, G.S. (2006) “Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan’da Kadife Devrimler”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:9, ss.151-167, “Çevrimiçi” Central and Eastern European Online Library Veri Tabanı, Erişim Tarihi:30.08.2021
- BRZEZINSKI, Z. (2017) **Büyük Satranç Tahtası**, Çeviren: Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- BUDNİTSKIY, S. (2014) “Russia’s ‘Sputnik News’ signals renewed information race”, **University of Southern California, Center on Public Diplomacy**,“Çevrimiçi” <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/russias-sputnik-news-signals-renewed-information-race> Erişim Tarihi:25.06.2020
- BUGÜN (15.02. 1969) “Kızılları Boğmanın Vakti Geldi”, “Çevrimiçi” <https://www.eskigaste.com/kanli-pazar-6-filo-olaylari-ve-tum-gelismeler/> Erişim Tarihi:22.07.2022
- BUKAREVA, V. (2020) “Değişen Siyasal Yapı Bağlamında Sovyet Sinemasında Komedi Türünün Dönüşümü” **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi**, Cilt:4 Sayı:1, ss.8-28. “Çevrimiçi” <https://dergipark.org.tr/tr/pub/meusbd/issue/58740/746660>
- BÜYÜK DOĞU, (10.03.1976) Cilt:15 Sayı:10 “Çevrimiçi” <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/104/buyuk-dogu> Erişim Tarihi: 05.06.2022

- CANTİMUR, M. (1996) “Hacı Hüsrev Bölgesinde İlkokulda Okuyan Öğrencilerin Aile Yapılarının Eğitime Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi**, S.B.E. İstanbul.
- CARBONNEL, A.;M. TSVETKOVA (06.05.2012) “Russian police battle anti-Putin protesters”, “Çevrimiçi” <https://www.reuters.com/article/us-russia-protests-idUSBRE8440CK20120506> Erişim Tarihi: 21.09.2021
- CERULLI, R. (2019) “Russian Influence in the Middle East Economics, Energy, and Soft Power”, **American Security Project**, “Çevrimiçi” <https://www.americansecurityproject.org/perspective-russian-influence-in-the-middle-east/> Erişim Tarihi:01.03.2020
- CHAULIA, S. (2006) “Democratisation, NGOs and “colour revolutions”, “**Open Democracy**,”Çevrimiçi”https://www.opendemocracy.net/en/colour_revolutions_3196jsp/ Erişim Tarihi: 06.09.2021
- CHEPURINA, M. (2014) “Higher Education Co-operation in the Toolkit of Russia’s Public Diplomacy”, **Rivista Di Studi Politici Internazionali**, Vol: 81, No: 1 (321), “Çevrimiçi” JSTOR Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 05.03.2020.
- COULOUMBIS, T.A.; WOLFE, J.H. (1986) **Introduction to International Relations: Power and Justice**, New Jersey, Prentice-Hall.
- COUNCIL of the EU, (2022) “Russia: EU renews economic sanctions over the situation in Ukraine for further six months”, “Çevrimiçi” <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/01/13/russia-eu-renews-economic-sanctions-over-the-situation-in-ukraine-for-further-six-months/> Erişim Tarihi:18.01.2022
- CROTTY, J.;S.M. HALL, S. LJUBOWNİKOW (2014) “Post-Soviet Civil Society Development in the Russian Federation: The Impact of the NGO Law”, **Europe-Asia Studies**, 66:8, pp.1253-1269, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:09.10.2021
- COVID19 VACCINE TRACKER (t.y.) “Gamaleya: Sputnik V”, “Çevrimiçi” <https://covid19.trackvaccines.org/vaccines/12/> Erişim Tarihi:22.01.2022
- CURTIS, G.E.; M. LEIGHTON (1998) “Ethnic, Religious, and Cultural Setting”,**Russia a Country Study**, Ed.: Glenn E. Curtis, 1.st ed.,U.S. Government Printing Office Washington, D.C pp.169-237
- ÇAM, T. (07.08.2019) “Rusya ile vize serbestisi bugün başlıyor”, “Çevrimiçi” <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/rusya-ile-vize-serbestisi-bugun-basliyor/1551354> Erişim Tarihi:22.06.2022
- ÇELİKPAL M. (2005) “Türkiye’de Kafkas Diasporası ve Türk Dış Politikası’na Etkileri”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:2, Sayı:5, ss.71-108.
- ÇELİKPALA, M. (2015) “Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri”, **Bilig**, sayı:72, ss.117-144.
- ÇELİKPALA, M. (2017) “Rusya Federasyonu İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed.:Baskın Oran, 3.bs. İstanbul, İletişim Yayınları, ss.532-559.

- ÇELİKPALA, M. (2019) “Bugüne Tarih Olarak Bakmak: Türkiye-Rusya İlişkilerinin Serencamı ve Geleceği”, **Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi**, “Çevrimiçi” https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2019/05/MITAT_BUGUNE-TARİH-OLARAK-BAKMAK-1.pdf Erişim Tarihi: 11.11.2020
- DAHL, R.A. (1957) “The Concept of Power”, *Behavioral Science*, Vol:2, No:3, pp. 201-215. “Çevrimiçi” <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303> Erişim Tarihi:01.03.2021
- DERMAN, G. S. ;S. TSIKARISHVILI, Y. YATSENKO, (2019) “Different Aspects Of The Russian-Georgian 2008 War: Representation Of The Turkish Perspective”, **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, ss.50-70, “Çevrimiçi” DergiPark Veri Tabanı Erişim Tarihi:15.09.2021
- DEUTSCH, K.W. (1968) **The Analysis of International Relations**, New Jersey, Prentice-Halls.
- DEUTSCHE WELLE (29.08.2008) “Russia Rejects Western Criticism But Commits to G8, WTO”, “Çevrimiçi” <https://www.dw.com/en/russia-rejects-western-criticism-but-commits-to-g8-wto/a-3602430> Erişim Tarihi:16.09.2021
- DEUTSCHE WELLE (09.08.2016) “Türkiye-Rusya ilişkilerinde yeni sayfa açılıyor”, “Çevrimiçi” <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-rusya-ili%C5%9Fkilerinde-yeni-sayfa-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1yor/a-19461034> Erişim Tarihi: 26.07.2022
- DEUTSCHE WELLE (24.08.2021) “Rusya ile S-400 müzakerelerinde son durum”, “Çevrimiçi” <https://www.dw.com/tr/ankara-i%C5%9C%87kin-ci-parti-s-400-sistemine-dair-yeni-geli%C5%9Fme-yok/a-58971841> Erişim Tarihi:24.07.2022
- DİM TV (21.10.2019) “İğneli Fıçı- Yeni Bölüm- Ekaterina Gündüz Konuğumuz”, [Video] Youtube <https://www.youtube.com/watch?v=Hjd2Zw-nAhc>
- DINKLAGE, P.; D. GINSBERG, J. LAUFER, J.B. PASHT, J. BEKHOR (Yapımcı) (2021) “**How to Become a Tyrant?**” (Belgesel), Netflix, Estuary Films.
- DOĞAN, Z. (24.12.1991) “Türk Yüzyılı Başlıyor”, “Çevrimiçi” <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1991/12/26> Erişim Tarihi: 17.06.2022
- DUGAN, A. (2013) “On 10th Anniversary, 53% in U.S. See Iraq War as Mistake”, Gallup, “Çevrimiçi” <https://news.gallup.com/poll/161399/10th-anniversary-iraq-war-mistake.aspx> Erişim Tarihi:29.05.2021
- EKŞİ, M., (2015) “Rusya’nın Kamu Diplomasisi: Dış Politika Davranışlarıyla Çelişme Paradoksu”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı 45 ss.43-56
- ELDER, M. (19.01.2012) “‘Fake rock’ Russian spy plot: anti-Putin activists left between rock and hard place” **TheGuardian**.
- ELDER, M. (01.08.2013) “Why Russia Turned Against The Gays”, **BuzzFeedNews**, “Çevrimiçi” <https://www.buzzfeednews.com/article/miriamelder/why-russia-turned-against-the-gays> Erişim Tarihi:24.09.2021

- ELTCHANINOF, M. (2017) **Putin'in Aklında Ne Var?**, Çeviren: Melike Işık Durmaz, İstanbul, İletişim Yayınları.
- EPDK (2021) “2021 Yılı Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu”, “Çevrimiçi” <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-94-1007/dogal-gazyillik-sektor-raporu> Erişim Tarihi: 25.07.2022
- ERDEM, G. (2017) “Bağılantısızlıktan Bağımlılığa: Nasır Döneminde Mısır-SSCB İlişkileri”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, Cilt 48, ss.69-98, “Çevrimiçi” DOI:10.1501/Intrel_00000000314 Erişim Tarihi:05.07.2021
- ERİŞEN, C. (2015) “Kamuoyunun Dış Politika Üretim Sürecine Etkisi”, **Dış Politika Analizi**, Ed.: Murat Erdoğan, 4.bs., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 66-85.
- ERKAN, S. (2016) “2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı 17, ss.41-64, “Çevrimiçi” Dergipark Veri Tabanı, Erişim Tarihi:15.09.2021
- ERKAN, M. (2020) “Moskova Antlaşması'nın Türk Basınına Yansıması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Erzurum.
- ERNEST, W.J. (2008) “Hard Power, Soft Power, Smart Power”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 616(1), 110-124, “Çevrimiçi” Sage Journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi:01.06.2021
- ERŞEN, E. (2013) “Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü”, **OrtaDoğu Analiz**, Cilt:5, Sayı:52, ss.14-23.
- ERŞEN, E. (2015) “Türkiye-Rusya İlişkileri: Jeopolitik Rekabetten Çok Boyutlu Ortaklığa”, **2000'li Yıllarda Türk Dış Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Krizler**, Ed.: Özden Zeynep Oktav, Helin Sariertem, Nobel Akademik Yayıncılık, ss.201-228.
- EURONEWS, (02.03.2021a) “ABD'den Rusya'ya Navalny tepkisi: 7 yetkili ve 14 kuruluş yaptırım listesine alındı”, “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2021/03/02/abd-den-rusya-ya-navalny-tepkisi-7-yetkili-ve-14-kurulus-yapt-r-m-listesine-al-nd> Erişim Tarihi:06.10.2021
- EURONEWS, (03.03.2021b) “Rusya: Navalny yaptırımları kötü olan ilişkilerimize daha da zarar veriyor”, “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2021/03/03/rusya-navalny-yapt-r-mlar-kotu-olan-iliskilerimize-daha-da-zarar-veriyor> Erişim Tarihi:06.10.2021
- EURONEWS, (24.07.2021c) “Russia sends aid to Cuba amid rise in COVID-19 cases”, “Çevrimiçi” <https://www.euronews.com/2021/07/24/russia-sends-aid-to-cuba-amid-rise-in-covid-19-cases> Erişim Tarihi: 22.01.2022
- EURONEWS, (14.08.2021d) “Kahramanmaraş'ta düşen uçakta 5'i Rus, 3'ü Türk toplam 8 kişi öldü”, “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2021/08/14/kahramanmaras-ta-7-kisinin-bulundugu-yang-n-sondurme-ucag-dustu> Erişim Tarihi: 12.11.2022
- EURONEWS (20.09.2022) “NATO üyesi Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olabilir mi?”, “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2022/09/20/nato-uyesi->

turkiye-sanghay-isbirligi-orgutune-uye-olabilir-mi
09.12.2022

Erişim Tarihi:

- EUROPEAN UNION COMMITTEE, (2009) “**After Georgia the EU and Russia: Follow-Up Report**”, “Çevrimiçi” <https://publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldselect/lddeuco/m/26/2604.htm> Erişim Tarihi: 17.09.2021
- EUROPEAN ECONOMIC and SOCIAL COMMITTEE, (2014) “**Opinion of the European Economic and Social Committee on Civil society in Russia**”, “Çevrimiçi” <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/civil-society-russia> Erişim Tarihi: 25.09.2021
- EUROPEAN COURT of HUMAN RIGHTS (30.04.2019) “**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi: Özel hayata ve aile hayatına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkı**”, Avrupa Konseyi / Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.
- ERUDİL (14.06.2021) “Türk halkına sorduk, Ruslar ve Rusya! 12 Haziran Rusya Günü!”, [Video] Youtube https://www.youtube.com/watch?v=Xl_rIPddsfY
- FAN, Y. (2008) “Soft power: Power of Attraction or Confusion?”, *Place Branding and Public Diplomacy*, No:4, pp.147-158, “Çevrimiçi” Semantic Scholar Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 25.06.2021
- FEKLYUNINA, V. (2016) “Soft power and identity: Russia, Ukraine and the ‘Russian world(s)’”, *European Journal of International Relations*, Vol. 22(4) 773–796, “Çevrimiçi” SAGE Journal Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 06.11.2021.
- FISHER, S. (2014) “Sovereign democracy : Russia's response to the color revolutions”, College of Arts & Sciences Senior Honors Theses, Paper 90, **The University of Louisville’s Institutional Repository**, “Çevrimiçi” <http://doi.org/10.18297/honors/90> Erişim Tarihi: 14.11.2021
- FOMINYKH, A. (2010) “Projecting “soft power:” American and Russian public diplomacy in post-Soviet Central Asia”, *Central Asia and the Caucasus*, 11(3), pp.66-76, “Çevrimiçi” <https://www.ca-c.org/online/journale.shtml> Erişim Tarihi: 15.10.2020
- FORSBERG, T. (2011) “Power in International Relations: An Interdisciplinary Perspective”, *International Studies*, Ed.: Aalto, P., Harle, V., Moisio s., London, Palgrave Macmillan, pp.207-227.
- GALLOROTTİ, G.M (2011) “Soft Power: What It Is, Why It’s Important and the Conditions for Its Effective Use”, *Journal of Political Power*, Vol:4, No:1, pp.25-47, “Çevrimiçi” Taylor & Francis Veri Tabanı Erişim Tarihi: 28.03.2021
- GAZATE DUVAR (09.03.2020) “Putin’in Erdoğan’ı bekletmesi ne anlama geliyor?”, “Çevrimiçi” <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2020/03/09/putinin-erdogani-bekletmesi-ne-anlama-geliyor> Erişim Tarihi: 01.08.2022

- GAZPROM (t.y) "Board of Directors", "Çevrimiçi"
<https://www.gazprom.com/about/management/directors/> Erişim
Tarihi:06.10.2021
- GELB L.H. (2009) **Power Rules: How Common Sense Can Rescue American Foreign Policy**, New York, Harper.
- GEORGE A. L.; BENNETT, A (2005) **Case Studies and Theory Development in the Social Sciences**, London MIT Press.
- GERASIMOV, V. (2016) "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations", **Military Review**, January-February "Çevrimiçi"
<https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/January-February-2016/> Erişim Tarihi:27.01.2022
- GILBERT, L. (2016) "Crowding Out Civil Society: State Management of Social Organisations in Putin's Russia", **Europe-Asia Studies**, 68:9, pp.1553-1578 "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:10.10.2021
- GILBERT, L. (2020) "Regulating Society After the Colar Revolutions: A Comparative Analysis of NGO Laws in Belarus, Russia and Armenia", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization** Volume:28, Issue:2, pp.305-332.
- GIOE, M.; S. GOODMAN, D. S. FREY (2019) "Unforgiven: Russian Intelligence Vengeance as Political Theater and Strategic Messaging" **Intelligence and National Security**, 34:4, pp.561-575, "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:16.10.2021
- GRAHAM, L. (1992) "Big Science in the Last Years of the Big Soviet Union", **Osiris** Volume 7, pp.49-71. "Çevrimiçi" Jstor Veri Tabanı Erişim Tarihi:10.06.2021
- GRYGAS, A. (2012) "Legacies, coercion and soft power: Russian influence in the Baltic States", **Chatham House**, Briefing Paper, No. 2012/04, "Çevrimiçi"
https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812bp_griagas.pdf Erişim
Tarihi:06.06.2020
- GRIX, J.; N. KRAMAREVA (2017) "The Sochi Winter Olympics and Russia's Unique Soft Power Strategy", **Sport in Society**, Volume:20, Issue:4, pp.461-475, "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:11.06.2021
- GUONOT, A. (2002) "Sport or Political Organization? Structures and Characteristics of the Red Sport International, 1921-1937", **Journal of Sport History**, Volume 28, pp.23-9, "Çevrimiçi"
https://www.researchgate.net/publication/6332247_Sport_or_political_organization_Structures_and_charecteristics_of_the_Red_Sport_Intemation_al_1921-1937/citations Erişim Tarihi: 12.06.2021
- GUSSAROVA, A. (2017) "Russian sof power in Kazakhstan (and Central Asia): Taken for granted?", **Central Asia Institute for Strategic Studies, Almanty**, "Çevrimiçi" <https://caiss.expert/russian-soft-power-in-kazakhstan-and-central-asia-taken-for-granted/> Erişim Tarihi:20.06.2020

- GÜLER, M.Ç. (2020) “Türkiye’nin Rusya ve Kafkasya Politikası 2020”, **Türk Dış Politikası Yılığ 2020**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnat, Mustafa Caner, İstanbul, Seta Yayınları, ss.553-566.
- GÜLNAR, M. (2017) “Gündem Belirlemede Yeni Alanlar ve Yaklaşımlar” **1. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı**, İstanbul, 4-5 Mayıs, ss.469-477.
- GÜNDÜZ, A. (2005) “1917 Bolşevik İhtilalinin Türk Dünyasındaki Yansımaları”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi**, Cilt:6, Sayı:1, ss.1-12.
- GÜVEN, E. (2012) “Rusya Federasyonu Yumuşak Gücü ve Yumuşak Gücünün Rus Dış Politikasına Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Beykent Üniversitesi, S.B.E.** Ankara.
- GÜVEN, S. (2020) “Rus Edebiyatının Altın Çağı”, **Türk-Rus**, “Çevrimiçi” <https://turkrus.com/996988-rus-edebiyatinin-altin-cagi-xh.aspx> Erişim Tarihi: 21.07.2021
- HABERTÜRK (01.07.2012) “Uçağın düşürülmesinde Rus parmağı”, “Çevrimiçi” <https://www.haberturk.com/dunya/haber/755435-ucagin-dusurulmesinde-rus-parmagi> Erişim Tarihi: 17.07.2022
- HABERTÜRK (15.10.2021) “Bober: "İki ülke arasında köprü olmak istiyoruz" Adana Rus Dili, Kültür, Danışmanlık, Gelişim ve İşbirliği Derneği açıldı”, “Çevrimiçi” <https://www.haberturk.com/adana-haberleri/91347310-bober-iki-ulke-arasinda-kopru-olmak-istiyoruzadana-rus-dili-kultur-danismanlik-gelisim-ve> Erişim Tarihi: 08.10.2022
- HACALOĞLU, H (12.01.2019) “Ukrayna Ortodoks Kilisesi’nin Moskova’dan Kopuşu Ne Anlama Geliyor?”, **Amerika’nın Sesi**, “Çevrimiçi” <https://www.amerikaninsesi.com/a/ukrayna-ortodoks-rus-kilisesi-/4740289.html> Erişim Tarihi:19.01.2022
- HALİDOV, İ. (2014) “Rusya’nın Yumuşak Güç Araçları”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.37-75, “Çevrimiçi” <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/5000154934/5000140095.pdf?> Erişim Tarihi: 27.02.2020
- HÄNNİ, A.; M. GROSSMANN (2020) “Death to traitors? The Pursuit of Intelligence Defectors from the Soviet Union to the Putin Era”, **Intelligence and National Security**, 35:3, pp.403-423, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:16.10.2021
- HAYOZ, N.(2014) “Russian “Sovereign Democracy”: A Powerful Ideological Discourse in a Quasi-Authoritarian Regime”, Ed.: Philipp Casula and Jeronim Perovic, **Identities and Politics During the Putin Presidency**, Stuttgart, ibidem Press.
- HED (2022) “Türk Öğrenci Adayına Rusya yüksek öğrenimi hakkında”, “Çevrimiçi” <https://hedclub.com/data/number/18/pdf/gGq61LVd5DUoD3hiJ9ES.pdf> Erişim tarihi: 17.12.2022

- HENDERSON, S. (2002) "Selling Civil Society Western Aid and the Nongovernmental Organization Sector in Russia", **Comparative Political Studies**, Volume 35, No 2, pp.139-167, "Çevrimiçi" Sage journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi:09.10.2021
- HEYWOOD, A. (2016) "**Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları**",3.bs., Ankara, BB101 Yayınları.
- HOFFMAN, E.T. (t.y.) "Culture/Kultura: Russian Influences on American Performing Arts: Film", Wilson Center, "Çevrimiçi" <https://www.wilsoncenter.org/publication/culturekultura-russian-influences-americanperforming-arts-film> Erişim Tarihi: 17.06.2021
- HOLSTI, K. (1964) "The Concept of Power in the Study of International Relations", **Background**, 7(4), 179-194. "Çevrimiçi" <https://doi.org/10.2307/3013644> Erişim Tarihi: 01.06.2021
- HUDSON, V. A. (2013) "A Study of the Civilisational Aspects of Russian Soft Power in Contemporary Ukraine", Unpublished Doctoral Thesis, University of Birmingham, **College of Social Sciences**, Birmingham.
- HUMAN RIGHTS WATCH (2018) "**No Support Russia's "Gay Propaganda" Law Imperils LGBT Youth**", "Çevrimiçi" <https://www.hrw.org/report/2018/12/12/no-support/russias-gay-propaganda-law-imperils-lgbt-youth> Erişim Tarihi:24.09.2021
- HÜRRİYET (06.12.2004) "Türkiye-Rusya: İşbirliğimiz ivme kazanacak", "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-rusya-isbirligimiz-ivme-kazanacak-38673158> Erişim Tarihi:21.06.2022
- HÜRRİYET (09.11.2008) "Rusya'da 'Türk yılı' başladı", "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rusyada-turk-yili-basladi-8649785> Erişim Tarihi: 10.11.2022
- HÜRRİYET (17.07.2012) "Ankara'ya verileri ilettik", "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-ya-verileri-ilettik-20999241> Erişim Tarihi:17.07.2022
- HÜRRİYET (26.07.2012) "Bizi alın AB'yi gözden çıkaralım", "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bizi-alin-ab-yi-gozden-cikaralim-21068830> Erişim Tarihi:21.06.2022
- HÜRRİYET (22.10.2018) "Marmaris-Rusya Kültür ve İşbirliği Derneği açıldı", "Çevrimiçi" <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/mugla/marmaris/marmaris-rusya-kultur-ve-isbirligi-dernegi-acil-40995219> Erişim Tarihi: 06.10.2022
- ILGA-EUROPE (2014) "**Rainbow Europe 2014**", "Çevrimiçi" <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2014> Erişim Tarihi:16.10.2021
- İKDAM (30.11.1917) "Rus mütarekesi, hafi evrakların neşri"
- İMANOV, V. (2007) "Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi, S.B.E.** İstanbul.

- İMANOV, V. (2011) “Türkiye’nin Rusya Politikası 2011”, **Türk Dış Politikası Yılı 2011**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ali Resul Usul, İstanbul, Seta Yayınları, ss.457-496.
- İNALCIK, H. (1999) “Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700”, **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- INTERNATIONAL OLYMPIC COMMITTEE (2014) “Sochi 2014 Medal Table”, “Çevrimiçi” <https://olympics.com/en/olympic-games/sochi-2014/medals> Erişim Tarihi:18.01.2022
- İRTEM, K. S. (t.y.) “Saray ve Babıalının içyüzü: İngiltere ile uzun müzakereler, Abdülhamid’in garip düşünceleri”, “Çevrimiçi” <https://openaccess.marmara.edu.tr/items/301cc578-7d5f-4e15-8859-3c96e8514d2f> Erişim Tarihi:25.05.2022
- İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ (t.y.a.) “Rus Kültür Merkezi”, “Çevrimiçi” <https://www.okan.edu.tr/sayfa/rus-kultur-merkezi-2/> Erişim Tarihi: 18.04.2022
- İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ (t.y.b) “Puşkin Enstitüsü”, “Çevrimiçi” <https://www.okan.edu.tr/sayfa/7746/puskin-enstitusu/> Erişim Tarihi: 18.04.2022
- JOUANNY, J.R. (2017) **Putin Ne İstiyor?**, Çeviren: Merve Öztürk,1.bs., İstanbul, İletişim Yayınları.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2013) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2015) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2016) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2017) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2018) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2019) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2020) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (2021) **Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması**, İstanbul.
- KALYONCU, D.T., (2020) “Kırk Yıl Sonra Yeniden Hatırlamak: 1980 Moskova Yaz Olimpiyatları”, **Gergedan Dergi**, “Çevrimiçi” <https://gergedan.press/kirk-yil-sonra-yeniden-hatirlamak-1980-moskova-yaz-olimpiyatlari-7368/> Erişim Tarihi: 18.06.2020
- KAMALOV, İ. (2011) “Rusya’nın Orta Asya Politikaları”, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, “Çevrimiçi”

https://www.ayu.edu.tr/static/kitaplar/rusya_ortaasya_raporu.pdf Erişim Tarihi: 06.09.2021

- KARAÇAY, A. B. (2017) “Türkiye-Rusya İlişkilerinin Unutulan İnsani Boyutu”, Ed.: Gencer Özcan, Evren Balta, Burç Beşgöl, **Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler**, 1.bs, İstanbul, İletişim Yayıncılık A.Ş. ss.227-247. “Çevrimiçi”https://www.academia.edu/40649036/T%C3%BCrkiye_Rusya_%C4%B0li%C5%9Fkilerinin_Unutulan_%C4%B0nsani_Boyutu Erişim Tarihi:12.11.2020
- KASPE, S. (2021) “Opinion: The political meanings and uses of Russian corruption”, **Geopolitical Intelligence Services**, “Çevrimiçi”<https://www.gisreportsonline.com/opinion-the-political-meanings-and-uses-of-russian-corruption,politics,3500.html> Erişim Tarihi: 23.09.2021
- KATRUS KATRUS, [katrus55]. (t.y.) Posts [Instagram profili]. Instagram Erişim Tarihi: 18.04.2022
- KAY, L. (2005) “Indonesian Public Perceptions on the US and Their Implications for US Foreign Policy”, **Issues and Insights**, Volume 5, Issue 4, “Çevrimiçi”https://pacforum.org/wp-content/uploads/2019/06/issuesinsights_v05n04.pdf Erişim Tarihi:30.05.2021
- KAZYRYTSKI, L. (2019) “Fighting Corruption in Russia: Its Characteristics and Purpose”,**Social & Legal Studies**, 29(3), pp.421–443, “Çevrimiçi” Sage journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi:06.10.2021
- КСОРСТурция [ksorstr]. (t.y.). Posts [Instagram profili]. Instagram. Erişim Tarihi: 06.10.2022 <https://www.instagram.com/ksorstr/?igshid=gdt4q8sirqn2>
- KEARN, D.W. (2011) “The Hard Truths About Soft Power”, **Journal of Political Power**, Volume :4, No 1, pp.65-85, “Çevrimiçi” Taylor & Francis Veri Tabanı Erişim Tarihi: 28.03.2021
- KEOHANE, R.; J. NYE (1998) “Power and Interdependence in the Information Age” **Foreign Affairs**, Volume 77, No 5, pp.81-94. “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı Erişim Tarihi:29.03.2021
- KELKİTLİ, F.A. (2018) “Rusya’nın Egemen Demokrasi Modelinin Orta Asya Devletleri Üzerindeki Etkisinin Analizi”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, ss.157-17, “Çevrimiçi” DOI: 10.14782/ipsus.460136 Erişim Tarihi:13.11.2021
- KEOHANE, R.; J. NYE, (2015) “Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak” **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:12, Sayı:46, ss.79-104. “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı Erişim Tarihi: 05.04.2021
- KILP, A. (2011) “The Political Role of the Russian Orthodox Church”, **Russian Federation 2011 Short-Term Prognosis**, Ed.: Karmo Tüür, Tartu, Tartu University Press,pp.29-33.
- KİRAS, İ. (29.02.2020) “İbrahim Kiras: ‘Ayıdan post, Moskoftan dost olmaz’ dedikleri Rusya ‘tek güvenilir dost’ kabul ediliyor” “Çevrimiçi”

<https://www.diken.com.tr/ibrahim-kiras-ayidan-post-moskoftan-dost-olmaz-dedikleri-rusya-tek-guvenilir-dost-kabul-ediliyor/> Erişim Tarihi:06.06.2022

- KISELEVA, Y. (2015) “Russia’s Soft Power Discourse: Identity, Status and the Attraction of Power”, Political Studies Assosiation, Vol:35(3-4), pp.316–329, “Çevrimiçi” Wiley Online Library.
- KOHEN, S. (23.11.2001) “Rusya ile yeni ortaklık”, “Çevrimiçi” <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/rusya-ile-yeni-ortaklik-5270349> Erişim Tarihi:15.06.2022
- KOJENİKOV, A. (2008) “The Phenomenon of Soviet Science”, **Osiris**, Volume 23, Second Series, pp.115-135. “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı Erişim Tarihi:10.06.2021
- KORNILOV, A.; Makarychev, A. (2014) “Russia’s soft power in the Caucasus: Discourses, communication, hegemony”, **Religion, nation and democracy in the South Caucasus**, Ed.: A. Agadjanian, A. Jödicke and E. van der Zweerdes, Abingdon: Routledge, pp. 238–254
- KOSAÇEV, K. (07.10.2012) “The Specifics of Russian Soft Power” Russia in Global Affairs, “Çevrimiçi” <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-specifics-of-russian-soft-power/> Erişim Tarihi:01.11.2021
- KRASTEV, I “‘Sovereign Democracy’, Russian-Style”, **Insight Turkey**, Vol: 8, No:4, SETA VAKFI İktisadi İşletmesi, pp. 113–17, “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi:13.11.2021
- KURAEV, A. (2014) “Internationalization of Higher Education in Russia: Collapse or Perpetuation of the Soviet System? A Historical and Conceptual Study”, Unpublished Doctoral Dissertation, **Boston College Lynch School Of Education**, Massachusetts.
- KURAT, A.N. (1987) **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’ye kadar**, 2.bs. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KURAT, A.N. (1990) **Türkiye ve Rusya**, 1.bs. Ankara, Kültür Bakanlığı.
- KURTZLEBEN, D. (2017) “Trump Embraces One Of Russia's Favorite Propaganda Tactics — Whataboutism”, NRP, “Çevrimiçi” <https://www.npr.org/2017/03/17/520435073/trump-embraces-one-of-russias-favorite-propaganda-tactics-whataboutism> Erişim Tarihi: 12.01.2022
- LALÍK, S. (2017) “Russian Orthodox Church as a Source of Soft Power”, **Institute of International Relations Prague**, “Çevrimiçi” <https://www.iir.cz/en/russian-orthodox-church-as-a-source-of-the-russian-sof> Erişim tarihi:09.10.2022
- LANKİNA T., NİEMCZYK K. (2015) “Russia’s Foreign Policy and Soft Power”, **Russia’s Foreign Policy** Ed.: David Cadier and Margot Light, Palgrave Studies in International Relations Series, London, Palgrave Macmillan, pp.97-113.
- LEBEDEVA, O. (2020) “Russian Public Diplomacy: Historical Aspects”, **Russian Public Diplomacy Evolution and Practise**, Ed.: Anna A. Velikaya & Greg Simons, ss.27-45, “Çevrimiçi” Springer Link Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

- LEE, G. (2009) "A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy", **Korean Journal of Defense Analysis**, Volume 21, No 2, pp.205-218, "Çevrimiçi" Taylor & Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 05.06.2021
- LEVIN, M.;G. SATAROV (2000) "Corruption and institutions in Russia", **European Journal of Political Economy**, 16(1), pp.113-132 "Çevrimiçi" Sciencedirect Veri Tabanı, Erişim Tarihi:22.09.2021
- LIPMAN, M. (2006) "Putin's "Sovereign Democracy", Carnegie Moscow Center, "Çevrimiçi" <https://carnegiemoscow.org/2006/07/15/putin-s-sovereign-democracy-pub-18540> Erişim Tarihi: 11.11.2021
- LUHN, A. (22.07.2015) "American NGO to withdraw from Russia after being put on 'patriotic stop list'", **TheGuardian**.
- LUKES, S. (2005) **Power a Radical View**, 2.bs. New York: Palgrave Macmillan.
- MAHNAIMI, U.; GARETH JENKINS (01.07.2012) "'Russia's finger on button' that destroyed Turkish jet", "Çevrimiçi" <https://www.thetimes.co.uk/article/russias-finger-on-button-that-destroyed-turkish-jet-jrk3nsjv2vf> Erişim Tarihi:17.07.2022
- MAKARYCHEV, A. S. (2008) "Russia's Search for International Identity Through the Sovereign Democracy Concept", **The International Spectator**, 43:2, pp.49-62, "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 13.11.2021
- MAKARYCHEV, A. S. (2011) "Hard Questions About Soft Power: A Normative Outlook at Russia's Foreign Policy", **DGAPanalyse kompakt**, No:7, "Çevrimiçi" https://dgap.org/system/files/article_pdfs/201110_DGAPanakt_Makarychev_www.pdf Erişim Tarihi:12.12.2021
- MALIUKEVİČIUS, N. (2013) "(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region", **Baltic Security and Defence Review**, Volume15, Issue 2, pp.70-98.
- MARKUS, S. (2017) "Oligarchs and corruption in Putin's Russia: Of Sand Castles and Geopolitical Volunteering", **Georgetown Journal of International Affairs**, Summer/Fall 2017, Volume 18, No 2, pp. 26-32, "Çevrimiçi" Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi:28.09.2021
- MARUS РОССИЙСКОЕ ОБЩЕСТВО МАРМАРИСА - MARMARIS RUSYA DERNEĞİ, (t.y.). Ana Sayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim Tarihi: 01.09.2022<https://www.facebook.com/groups/rusmarmaris/discussion/previous>
- MATTERN, J.B. (2005) "Why Soft Power isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics", **Millenium: Journal of International Studies**, No 33, pp.583-612. "Çevrimiçi" Taylor & Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:05.06.2021
- MEISTER, S. (2016) "Isolation and Propaganda: The Roots and Instruments of Russia's Disinformation Campaign",**German Marshall Fund of the United States**, "Çevrimiçi" JSTOR Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 05.03.2020.

- MERTIN, E. (2010) "Participation is not enough. The Soviet Union in the Olympic Movement", **Les Cahiers de l'INSEP**, No 46, pp.225-233. "Çevrimiçi" https://www.persee.fr/doc/insep_1241-0691_2010_num_46_1_1131 Erişim Tarihi:18.06.2021
- MEYER, M. (2003) "8. Yüzyıldan Günümüze Rusya ve Türkiye İlişkileri", **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler**, Der.: Gülten Kazgan ve Natalya Ulçenko, 1.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.3-15.
- MİLLİYET (11.11.1991) "Türk Çeçenler Endişeli".
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION, (2000) "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", "Çevrimiçi" https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768 Erişim Tarihi:19.03.2021
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION, (2008) "Concept of the foreign policy of the Russian Federation", "Çevrimiçi" https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186 Erişim Tarihi:19.03.2021
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION, (2013) "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", "Çevrimiçi" https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/cptickb6bz29/content/id/122186/ Erişim Tarihi:19.03.2021
- MINISTRY OF FINANCE OF THE RUSSIAN FEDERATION (2007) "Russia's Participation in International Development Assistance Concept", "Çevrimiçi" https://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/06/concept_eng.pdf Erişim Tarihi: 12.01.2022
- MOISEYEV, P. (2003) "1920-1939 Arasında Rus-Türk İlişkileri: Yeni Düşünce Açısından Bilimsel Yayınların Analizi", **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler**, Der.: Gülten Kazgan ve Natalya Ulçenko, 1.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.136-144.
- MORGENTHAU, H.J. (1970) **Uluslararası Politika Cilt:1**, Çeviren: Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, Sevinç Matbaası.
- MURPHY, M. (21.09.2021) "Russia's New Frontier in Southeast Asia: Vaccine Diplomacy", **Center for Strategic and International Studies**, "Çevrimiçi" <https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/russias-new-frontier-southeast-asia-vaccine-diplomacy> Erişim Tarihi: 22.01.2022
- MUSAOĞLU, N. (2015) "Putin İktidarı Döneminde Rus Dış Politikasının Normatif Temelleri: "Egemen Demokrasi" Söylemi", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:45, ss.13-41, "Çevrimiçi" <http://www.karamdergisi.com/DergiTamDetay.aspx?ID=920&Detay=Ozet> Erişim Tarihi:13.11.2021
- NOWAK, E.; D. KİNDER (2013) "The Concept of Priming within Political Communication Studies", **Media Studies**, Issue 49, pp.1-15, "Çevrimiçi" Semantic Scholar Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 25.06.2021

- NTV (24.11.2015) "Putin: Sırtımızdan bıçaklandık", "Çevrimiçi"
<https://www.ntv.com.tr/dunya/putin-sirtimizdan-bicaklandik,fvChtoWKCUeUR1ywwGWxaQ>
- NTV (24.09.2020) "Pavlova tatlısı: Dışı çıtır, içi yumuşacık zarif tatlı", "Çevrimiçi"
<https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/pavlova-tatlisidisi-citir-ici-yumusacik-zarif-tatli,DnMEbgKHb0mElVbCI0Rjqg/GNV5Rrxr-0awNLI2nuoehA> Erişim Tarihi:24.07.2021
- NYE, J.S. (1990a) "Soft Power" **Foreign Policy**, No 80, pp.153-171. "Çevrimiçi" Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- NYE, J.S. (1990b) "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, Volume 105, Issue 2, pp.177-192."Çevrimiçi" Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi:03.04.2021
- NYE, J.S. (2002) "Limits of American Power", **Political Science Quarterly**, Volume:117, Issue:4, pp.545-559, "Çevrimiçi" Wiley Online Library, Erişim Tarihi: 30.11.2021
- NYE, J.S. (2008) "Public Diplomacy and Soft Power" **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 616(1), 94-109. "Çevrimiçi" Sage Journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- NYE, J.S. (2009) "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", **Foreign Affairs**, 88(4), 160-163. "Çevrimiçi" Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- NYE, J.S. (2011) "Power and Foreign Policy", **Journal of Political Power**, 4(1), 9-24. "Çevrimiçi" Taylor & Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- NYE, J.S. (2017) **Yumuşak Güç**, Çeviren:Rayhan İnan Aydın, 2.bs., Ankara, BB101 Yayınları.
- NYE, J.S. (2021) "Soft Power: The Evolution of a Concept", **Journal of Political Power**, Volume 14, No 1, pp.196-208, "Çevrimiçi" Taylor & Francis Veri Tabanı Erişim Tarihi: 01.03.2021
- PRESIDENT OF RUSSIA (04.02.2010) "Dmitry Medvedev signed an order to create the Gorchakov Fund to Support Public Diplomacy", "Çevrimiçi", <http://en.kremlin.ru/events/president/news/6780> Erişim Tarihi:09.11.2022
- PRESIDENT OF RUSSIA (09.07.2012) "Meeting with Russian ambassadors and permanent representatives in international organisations", "Çevrimiçi" <http://en.kremlin.ru/events/president/news/15902> Erişim Tarihi: 24.05.2020.
- OECD (2021), "Other official providers reporting at the aggregate level to the OECD", **Development Co-operation Profiles**, OECD Publishing, Paris, "Çevrimiçi" <https://doi.org/10.1787/013eabc4-en> Erişim Tarihi: 20.01.2022
- OKARA, A. (08.08.2007) "Sovereign Democracy: A New Russian Idea Or A Project?", **Russia in Global Affairs**, "Çevrimiçi" <https://eng.globalaffairs.ru/articles/sovereign-democracy-a-new-russian-idea-or-a-pr-project/> Erişim Tarihi:11.11.2021

- OLGA_SEZGİN @MARMARIS [rusmarmaris]. (t.y.) Posts [Instagram profili].
Instagram. Erişim Tarihi:01.09.2022
<https://www.instagram.com/rusmarmaris/>
- ONEDIO (09.04.2021) “Türkiye’de Seveni Çok: Rusya’nın Yann Tiersen’i Evgeny Grinko!”, “Çevrimiçi” <https://onedio.com/haber/turkiye-de-seveni-cok-rusya-nin-yann-tiersen-i-evgeny-grinko-967077> Erişim Tarihi: 15.12.2022
- OSCE. (2011) “**Russian Federation Elections to the State Duma 4 December 2011 Osce/Odihr Election Observation Mission Final Report**” Warsaw.
- OSCE. (2012) “**Russian Federation Presidential Election 4 March 2012 Osce/Odihr Election Observation Mission Final Report**” Warsaw.
- OSIPOVA, Y. (2014) “‘Russification’ of ‘Soft Power’: Transformation of Concept”, Exchan-ge The Journal of Public Diplomacy, Vol:5, Issue:1, pp.56-77, “Çevrimiçi”
<https://surface.syr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=exchange>
Erişim Tarihi: 03.06.2020.
- OSIPOVA, Y. (2017) “Indigenizing soft power in Russia” **The routledge handbook of soft power**, Ed.: N. Chity, L. Ji, G. D. Rawnsley and C. Hayden, New York: Routledge, pp. 346-358.
- ÖNEN, S. (2016) “Ceride-İ Havadis Gazetesi’nin Gözünden 1853-1856 Kırım Savaşı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi**, S.B.E. Nevşehir.
- ÖZBAY, F. (2012) “Türkiye’nin Rusya Politikası 2012”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2012**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ufuk Ulutaş, Ankara, Seta Yayınları, ss.337-356
- ÖZDAL, H.; H. S. ÖZERTEM; K. HAS; M. T. DEMİRTEPE (2013) “Türkiye-Rusya İlişkileri: Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine”, **USAK Avrasya Araştırmaları Merkezi**, Ankara
- ÖZDALGA, H (10.02.1995) “Rusya Siyasetimiz Değişmeli”, Milliyet.
- ÖZDEMİR, Ç. (2016) “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, Bilgi, 33, ss.81-102.
- ÖZDEMİR, M. (2019) “Soğuk Savaş Sonrası Türk- Rus İlişkilerindeki Çatışma ve İşbirliği Alanları” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İnönü Üniversitesi S.B.E.**, Malatya.
- ÖZEKİN, M. K.; KIRCAN, S. (2021) “Kadife Eldiven İçindeki Demir Yumruk: Rusya’nın Orta Doğu’daki Yumuşak Gücü”, **Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, ss. 483-514.
- ÖZTÜRK, B. (2018) “Türkiye’nin Rusya ve Kafkasya Politikası”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2018**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnat, Mustafa Caner, ss.233-260.
- ÖZYURT, A. (t.y.) Del Ponte: Kara para, kirli el avcısı, NTV, “Çevrimiçi”
<https://arsiv.ntv.com.tr/news/93002.asp> Erişim Tarihi:05.10.2021

- PALLAVER, M. (2011) "Power and Its Forms: Hard, Soft, Smart" (Unpublished doctoral dissertation) **The London School of Economics and Political Science**, London, United of Kingdoom.
- PANJA, T.; Kevin Draper (2021) "U.S. Says FIFA Officials Were Bribed to Award World Cups to Russia and Qatar", New York Times, "Çevrimiçi" <https://www.nytimes.com/2020/04/06/sports/soccer/qatar-and-russia-bribery-world-cupfifa.html#:~:text=the%20main%20story,U.S.%20Says%20FIFA%20Officials%20Were%20Bribed%20to%20Award%20World%20Cups,things%20in%20black%20and%20white> Erişim Tarihi: 19.01.2021
- PARKS, J. (2007) "Verbal Gymnastics Sports, Bureacracy, and the Soviet Union's Entrance into the Olympic Games, 1946–1952", **East Plays West : Sport and the Cold War**, Ed.: Stephen Wagg, David Andrews, New York, Routledge, pp.27-44.
- PARKS, J. (2009) "Red sport, red tape: the Olympic games, the Soviet sports bureaucracy, and the Cold War, 1952-1980", Unpublished Doctoral Dissertation, **University of North Carolina**, North Carolina, U.S.A.
- POLEGKYI, O. (2011) "Changes in Russian Foreign Policy Discourse and Concept of "Russian World", **Portal on Central Eastren and Balkan Europe Papers Series**, "Çevrimiçi" <https://doc.anet.be> Erişim Tarihi:28.11.2021
- POPESCU, N. (26/01/2006) "Russia's Soft Power Ambitions", Center For European Policy Studies, "Çevrimiçi" <http://aei.pitt.edu/11715/1/1388.pdf> Erişim Tarihi:03.03.2020.
- PRESIDENT of the REPUBLIC of BELARUS, (23.03.2014) "President of the Republic of Belarus Aleksandr Lukashenko answers questions of mass media representatives on 23 March 2014", "Çevrimiçi" <https://president.gov.by/en/events/president-of-the-republic-of-belarus-alexander-lukashenko-answers-questions-of-mass-media-representatives-on-8348> Erişim Tarihi:27.02.2022
- PRESIDENT of RUSSIA (24.04.2015) "Greetings to the commemorative evening A World Without Genocide", "Çevrimiçi" <http://en.kremlin.ru/events/president/news/49320> Erişim Tarihi:19.07.2022
- PRESIDENT of RUSSIA (28.11.2015) "Executive Order on measures to ensure Russia's national security and protection of Russian citizens against criminal and other illegal acts and on the application of special economic measures against Turkey", "Çevrimiçi" <http://en.kremlin.ru/acts/news/50805> Erişim Tarihi:19.07.2022
- PRITSAK, O. (1999) "1491-1532 Yıllarında Osmanlı Moskova İlişkileri", **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- POLLOCK, E. (2006) **Stalin and the Soviet Science Wars**, New Jersey, Princeton University Press.
- PUTIN, V. (27.02.2012) "Russia and the changing world", "Çevrimiçi" <https://rusemb.org.uk/press/612> Erişim Tarihi: 24.01.2022

- RAKHMANOVA, T. (2016) **Rus İktidarının Kalbinde: Rus İmparatorluğunu Sorgulama**, Çeviren: M. Reşat Uzmen, 1.bs., İstanbul, Bilge Kültür Sanat.
- RED ARMY CHOIR (t.y.) “Biography”, “Çevrimiçi” <https://redarmychoir.com/biography> Erişim Tarihi: 26.07.2021
- RICHMOND, Y. (2003) **Cultural Exchange the Cold War: Raising The Iron Curtain**, 1.st., Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press.
- RKM KADIKÖY MECİDİYEKÖY, Ana Sayfa, [Facebook sayfası]. Facebook <https://www.facebook.com/dilaratekyilmaz>
- ROAN, D (24.09.2019) “Rusya tüm büyük spor etkinliklerinden men edilme riskiyle karşı karşıya”, “Çevrimiçi” <https://www.bbc.com/turkce/spor-49806108> Erişim Tarihi: 18.01.2022
- ROBERTSON, G.B. (2009) “Managing Society: Protest, Civil Society, and Regime in Putin's Russia”, **Slavic Review**, 68(3), pp.528-547, “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 10.10.2021
- ROLLBERG, P. (2009) **Historical Dictionary of Russian and Soviet Cinema**, Maryland, Scarecrow Press.
- ROSENBLUM, D. (2019) “Battle for the minds: Use of Propaganda Films in Stalinist Russia and Nazi Germany”, **Senior Honors Projects, 2010-current**, “Çevrimiçi” <https://commons.lib.jmu.edu/honors201019/710> Erişim Tarihi: 17.06.2021
- ROSSOTRUDNICHESTVO (t.y.a) “About Rossotrudnichestvo”, “Çevrimiçi”, <http://rs.gov.ru/en/about> Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- ROSSOTRUDNICHESTVO (t.y.b) “Programs Of The Agency”, “Çevrimiçi” <https://en.rwp.agency/programmy/> Erişim Tarihi: 10.01.2022
- ROTARU, V. (2018) “Forced Attraction?”, **Problems of Post-Communism**, Vol:65:1, pp.37-48, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı.
- ROTHMAN, S. B. (2011) “Revising the soft power concept: what are the means and mechanisms of soft power?”, **Journal of Political Power**, Vol:4:1, pp.49-64, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı.
- RT (02.12.2015) “Russia presents proof of Turkey’s role in ISIS oil trade”, “Çevrimiçi” <https://www.rt.com/news/324263-russia-briefing-isis-funding/> Erişim Tarihi: 14.12.2022
- RUKAVISHNIKOV V. (2011) “Russia’s “Soft Power” in the Putin Epoch”, **Russian Foreign Policy in the 21st Century**, Ed.: Roger E. Kanet, Palgrave Macmillan, London, pp.76-97.
- RUMER, E.B. (2007) **“Russian Foreign Policy Beyond Putin”**, 1.bs., New York, Routledge.
- RUS DİLİ VE KÜLTÜR MERKEZİ, (t.y.a) “Russkyy Mır Kabinet”, “Çevrimiçi” <http://rusmer.com/tr/%d0%ba%d0%b0%d0%b1%d0%b8%d0%bd%d0%b5%d1%82-%d1%80%d1%83%d1%81%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%b3%d0%be-%d0%bc%d0%b8%d1%80%d0%b0/> Erişim tarihi: 27.08.2022

- RUS DİLİ VE KÜLTÜR MERKEZİ, (t.y.b) “İş Ortakları”,
<http://rusmer.com/tr/%d0%bf%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%bd%d0%b5%d1%80%d1%8b/> Erişim tarihi: 27.08.2022
- RUS EĞİTİM KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ, (t.y.) “Hakkımızda”, “Çevrimiçi”
<https://rusturkmerkezi.com/#rec287001839> Erişim Tarihi:10.12.2022
- RUS EVİ ANKARA [Rus Evi / Русский дом в Анкаре] (t.y.) Telegram Kanalı
“Çevrimiçi” <https://t.me/ruseviankara>
- RUS EVİ ANKARA [rsinturkey] (21.03.2021) Rus Evi'ne hoş geldiniz! Artık yurtdışında bulunan Rusya bilim ve kültür merkezlerinde böyle geleneksel bir karşılama olacak. Arkadaşlar, sonunda Rossotrudniçestvo [Fotoğraf], Instagram <https://www.instagram.com/p/CL6xcT5lnuA/>
- RUS EVİ ANKARA [rsinturkey] (28.05.2022) Selçuk Üniversitesi'nde Rusça Yarışması heyecanı Konya Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Rusça Mütercim Tercümanlık bölümünde eğitim gören öğrenciler için Rusça Tercüme [Fotoğraf], Instagram <https://www.instagram.com/p/CeGnPv4sEiS/>
- RUSKULTURDERNEGİ.KOCAELİ [ruskulturdernegi.kocaeli]. (01.11.2020). 31 октября в Анкаре состоялась встреча «без галстуков» с Советником Посла РФ в Турецкой республике. На встрече были приняты важные решения [Fotoğraf]. Instagram <https://www.instagram.com/p/CHD3tfcFnSE/>
- RUS KÜLTÜR MERKEZİ (t.y.). Ana Sayfa. [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim tarihi: 10.04.2022 <https://www.facebook.com/tr.rkm>
- RUS KÜLTÜR MERKEZİ [ruskultur.merkezi]. (t.y.). Posts [Instagram profili]
- RUSSKIY MIR FOUNDATION (03.08.2020) “Russian Military to Distribute Over 60 Tons of Food to Syrian Residents”, “Çevrimiçi”
<http://russkiymir.ru/en/news/275745/> Erişim Tarihi: 01.07.2021
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (t.y.a) “About”, “Çevrimiçi”
<https://russiancouncil.ru/en/about/> Erişim Tarihi:11.10.2022
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (t.y.b) “Management”, “Çevrimiçi”
<https://russiancouncil.ru/en/management/presidium/> Erişim Tarihi: 11.10..2022
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (t.y.) “Partners”, “Çevrimiçi”
<https://russiancouncil.ru/en/about/partners/> Erişim Tarihi: 11.10.2022
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (26.03.2019ba) “CREON Group Joins RIAC”, “Çevrimiçi”
https://russiancouncil.ru/en/news/creon-group-joins-riac/?sphrase_id=93576190 Erişim Tarihi: 11.10.2022
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (12.12.2019b) “Deepening Russia-Turkey Relations”, “Çevrimiçi”
<https://russiancouncil.ru/en/activity/publications/deepening-russia-turkey-relations/> Erişim Tarihi: 11.10.2022

- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (2020) “Annual Report”, “Çevrimiçi” https://russiancouncil.ru/upload/iblock/02e/f9s8h7xvhns0cosig1jf3zn30mrf7z09/riac_annual_report_2020_en.pdf Erişim Tarihi: 11.10.2022
- RUSSIAN INTERNATIONAL AFFAIRS COUNCIL (13.12.2021) “RIAC and SAM Round Table “Views of Russia and Turkey on the Situation in Afghanistan”, “Çevrimiçi” https://russiancouncil.ru/en/news/riac-and-sam-round-table-views-of-russia-and-turkey-on-the-situation-in-afghanistan/?sphrase_id=93576190 Erişim Tarihi: 11.10.2022
- RUSSKIY MIR FOUNDATION (t.y.a) “About”, “Çevrimiçi” <https://russkiymir.ru/en/fund/index.php> Erişim Tarihi: 25.11.2021
- RUSSKIY MIR FOUNDATION (t.y.b) “Russian Center – Definition and Mission”, “Çevrimiçi” <https://russkiymir.ru/en/rucenter/what-is.php> Erişim Tarihi: 21.08.2022
- RUSSKIY MIR FOUNDATION (t.y.c) “What is a Russkiy Mir Cabinet?”, “Çevrimiçi” <https://russkiymir.ru/en/rucenter/what-is2.php> Erişim Tarihi: 21.08.2022
- RUSSKIY MIR FOUNDATION (t.y.d) “Russian Centers of The Russkiy Mir Foundation”, “Çevrimiçi” <https://russkiymir.ru/en/rucenter/> Erişim Tarihi: 21.08.2022
- RUSYA EĞİTİM KÜLTÜR SANAT MERKEZİ, [rusmerkez_istanbul] (02.02.2022) Кабинет Русский Мир – это целевая программа фонда «Русский мир». Главной целью Фонда являются популяризация русского языка, являющегося национальным достоянием России [Fotoğraf] Instagram <https://www.instagram.com/p/CZeIe4rrsh0/>
- RUTLAND, P; A. KAZANTSEV (2016) “The limits of Russia’s ‘soft power’”, **Journal of Political Power**, 9:3, pp.395-413, Taylor&Francis Veri Tabanı
- SABAH (15.02.1969) “Ya Tam Susturacağız Ya Kan Kusturacağız”, “Çevrimiçi” <https://ozgurdeniz.tumblr.com/post/170951309333/16-%C5%9Fubat-1969-kanl%C4%B1-pazar> Erişim Tarihi: 22.07.2022
- SABAH (01.09.2004) “Tayyip Erdoğan sözünün eri”, “Çevrimiçi” <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/09/01/gnd101.html> Erişim Tarihi: 25.06.2022
- SAFAROV, F. (27.12.2016) “Andrey Karlov, Rus-Türk ilişkilerinin düzelmesinde muazzam rol oynadı”, **Sputnik Türkiye**, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20161227/andrey-karlov-rus-turk-iliskilerinin-duzelmesinde-rol-oyyadi-1026516087.html> Erişim tarihi: 06.09.2022
- SAFAROV, F. (05.02.2017) “Türkiye’de yüz binlerce kişi sosyal ağlarda Rus dilini tercih ediyor”, **Sputnik Türkiye**, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20170205/larisa-lutkova-turkkan-sosyal-ag-rus-dili-turkiye-1027076878.html> Erişim tarihi: 06.09.2022
- SAFAROV, F. (13.06.2020) “Rus Ortodoks Kilisesi ve Türkiye”, **Dik Gazete**, “Çevrimiçi” <https://www.dikgazete.com/yazi/rus-ortodoks-kilisesi-ve-turkiye-makale,2564.html-2564.html> Erişim Tarihi: 14.09.2022
- SCHULZE, G.G.; B.S. SJAHRIR, N. ZAKHAROV (2016) “Corruption in Russia”, **Journal of Law and Economics**, Volume 59, Number 1 , pp.135-171

“Çevrimiçi”

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/684844?af=R&mobileUi=0> Erişim Tarihi:22.09.2021

- SEBİL (13.02.1976) Cilt:1 Sayı:7 “Çevrimiçi”
<https://katalog.idp.org.tr/sayilar/6311/1-cilt-7-sayi> Erişim
Tarihi:05.06.2022
- SEMEDOV. A.S.; A.G. Kurbatova (2020) “Russian Public Diplomacy and Nation Branding”, **Russia’s Public Diplomacy**, Ed.: Anna A. Velikaya & Greg Simons, pp.45-60, “Çevrimiçi” Springer Link Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 28.05.2020.
- SERGUNIN, A.; Leonid KARABESHKIN (2015) “Understanding Russia's Soft Power Strategy”, **Political Studies Association**, Vol.35 (3-4) pp.347-363 “Çevrimiçi” SAGE Journals Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 28.05.2020.
- SERGUNIN, A.; TIKHONOV, V. (2013) “The EU’s Eastern partnership and Russia: A platform for confrontation or cooperation?”, **The Korean of Slavic Studies**, 29(3), pp.1–29, doi:10.17840/irsprs.2013.29.3.001 Erişim Tarihi: 14.04.2020
- SHAVER, M. (2017) “Believe it or not, people were humming the song that inspired the world-famous Tetris tune long before the game existed!”, “Çevrimiçi”
<https://tetris.com/article/9/the-history-of-the-tetris-theme-music> Erişim
Tarihi: 27.06.2021
- SKALLERUP, T.; J. P. NICHOL (1998) “Historical Setting: 1917 to 1991”, **Russia a Country Study**, Ed.: Glenn E. Curtis, 1.st ed.,U.S. Government Printing Office Washington, D.C pp.53-121.
- SLOBODCHIKOFF M.O.; DAVIS G. DOUGLAS (2017) “Roots of Russian Soft Power: Rethinking Russian National Identity”, **Comparative Politics Russia**, Vol:8, No:2, pp.19-36. “Çevrimiçi” <https://doi.org/10.18611/2221-3279-2017-8-2-19-36> Erişim Tarihi:07.12.2021
- SMITH, A. (02.04.2021) “Russia and China are beating the U.S. at vaccine diplomacy, experts say”, **NBCNews**, “Çevrimiçi”
<https://www.nbcnews.com/news/world/russia-china-are-beating-u-s-vaccine-diplomacy-experts-say-n1262742> Erişim Tarihi: 22.01.2022
- SOLOMON, M. (2016) “Sergei Eisenstein: Attractions/Montage/Animation”, **Thinking in the Dark: Cinema, Theory, Practice**, Ed.: Murray Pomerance and R. Barton Palmer, Rutgers University Press, pp. 77–88. “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı, Erişim Tarihi:21.08.2021
- SOLOVEI, V. (2015) “Color Revolutions and Russia”, **Democracy in a Russian Mirror Cambridge Studies in the Theory of Democracy**, Ed.: Adam Przeworski, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 78-94.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2011) **İki Savaş Sırasında ve Arasında Türk Dış Politikası**, 1.bs., İstanbul, Der Yayınları.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2016a) **Soğuk Savaş Döneminde Türk Dış Politikası (1945-1991)**, 1.bs., İstanbul, Der Yayınları.

- SÖNMEZOĞLU, F. (2016b) **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015)**, 1.bs., İstanbul, Der Yayınları.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2019) **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 7.bs., İstanbul, Der Yayınları.
- SPUTNIK TÜRKİYE, (t.y.) “Rusya’da 2020”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20201231/rusyada-2020-1043488724.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, (t.y.) “Rusya’da tarihe karışan 5 meslek”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20201021/rusyada-tarihe-karisan-5-meslek-1043069163.htm> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, (t.y.) “Yeni Türkiye, yeni Rusya: İkili ilişkilerin ilk adımları”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20200603/turkiye-ve-rusya-ikili-iliskilerin-ilk-adimlari-1042181909.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, (t.y.) “Rusların virüslere karşı kullandığı geleneksel yöntemler: Doktorlar ne diyor?”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20200430/ruslarin-viruslere-karsi-kullandigi-geleneksel-yontemler-1041944427.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, “Moskova Antlaşması 100 yaşında”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20211119/fyodor-dostoyevskinin-hayati-hakinda-ne-biliyorsunuz--1050959542.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (28.04.2015a) “Türkiye Batı’nın yaptırımlarına karşı Rusya’nın yanında oldu”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20150428/1015226179.html> Erişim Tarihi:19.07.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (02.12.2015b) “Rusya: Erdoğan ve ailesi, IŞİD’in Suriye’deki yasadışı petrol sevkiyatıyla doğrudan ilişkili”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20151202/rusya-isid-petrol-erdogan-turkiye-1019418111.html> Erişim Tarihi: 14.12.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (05.03.2018a) “Rusya’nın sebze yasağı bugün kalkıyor”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20180305/rusya-nar-patlican-biber-yasagi-kalkiyor-1032496875.html> Erişim Tarihi: 30.07.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (03.04.2018b) “Putin, Erdoğan’la birlikte Akkuyu’nun temelini attı: Bu proje, Türk-Rus ilişkilerinin simgesi haline gelecek”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20180403/putin-turkiye-ankara-akkuyu-erdogan-1032892244.html> Erişim Tarihi: 30.07.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (26.07.2018c) “Erdoğan, Putin ile BRICS zirvesinde görüştü: Aramızdaki dayanışma birilerini kışkandırıyor”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20180726/cumhurbaskani-erdogan-brics-zirvesi-putin-gorusmesi-1034474024.html> Erişim Tarihi: 30.07.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (08.04.2019a) “Rus ve Türk kültür bakanları Karşılıklı Kültür ve Turizm Yılı’nın açılışını yaptı”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20190408/rus-turk-kultur-bakanlari-karsilikli-kultur-turizm-yili-acilis-1038679415.html> Erişim tarihi:02.08.2022

- SPUTNIK TÜRKİYE (27.08.2019b) “Erdoğan, Roscosmos'un Cumhuriyet'in 100. yılında uzaya Türk astronot gönderme önerisini kabul etti”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20190827/erdogan-rosocosmosun-cumhuriyetin-100-yilinda-uzaya-turk-astronot-gonderme-onerisini-kabul-etti-1040018693.html> Erişim Tarihi:02.08.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (21.09.2021a) “Kremlin: Türkiye'nin Kırım açıklamasını kabul etmiyoruz, görüşlerinin değişeceğine inanıyoruz”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20210921/kremlin-turkiyenin-kirim-aciklamasini-kabul-etmiyoruz-goruslerinin-degisicegine-inaniyoruz-1049100290.html> Erişim Tarihi: 05.08.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (20.08.2021b) “Bodrum Belediye Başkanı: Ağaılandırılacak ormanlar, düşen BE-200 mürettebatının anısını yaşatacak”, “Çevrimiçi” <https://tr.sputniknews.com/20210820/bodrum-belediye-baskani-agaılandirilacak-ormanlar-dusen-be-200-murettebatinin-anisini-yasatacak-1048184471.html> Erişim Tarihi: 05.08.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE (21.10.2021c) “Putin: Erdoğan'ın 'Dünya beşten büyüktür' görüşüne katılmıyorum”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20211021/putin-valday-tartisma-kulubunde-konusuyor-yasadigimiz-donemdeki-degisimler-giderek-derinlesiyor-1050053251.html> Erişim Tarihi:13.12.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, (19.11.2021) “Fyodor Dostoyevski'nin hayatı hakkında ne biliyorsunuz?”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20211119/fyodor-dostoyevskinin-hayati-hakkinda-ne-biliyorsunuz--1050959542.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- SPUTNIK TÜRKİYE, (22.06.2022) “Rusya'da 81 yıl önce başlayan Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın kurbanları anılıyor”, “Çevrimiçi” <https://sputniknews.com.tr/20220622/rusyada-81-yil-once-baslayan-buyuk-vatanseverlik-savasinin-kurbanlari-aniliyor-1057772652.html> Erişim tarihi: 10.06.2022
- STAR (25.07.2016) “Nedret Ersanel: 15 Temmuz'un arkasında Amerika var”, “Çevrimiçi” <https://www.star.com.tr/yazar/15-temmuzun-arkasinda-amerika-var-yazi-1128257/> Erişim Tarihi: 15.12.2022
- STAR (15.09.2022) “Türkiye'nin muhtemel Şangay İş Birliği üyeliği NATO üyeliği ile bağdaşır mı?”, “Çevrimiçi” <https://www.star.com.tr/yazar/turkiyenin-muhtemel-sangay-is-birligi-uyeligi-nato-uyeligi-ile-bagdasir-mi-yazi-1736699/> Erişim Tarihi:21.12.2022
- STEELE, J. (26.11.2004) “Ukraine's postmodern coup d'etat”, **The Guardian**.
- STETSKO, E. (2020) “The Role of Civil Society in Russian Public Diplomacy”, **Russia's Public Diplomacy**, Ed.: Anna A. Velikaya & Greg Simons, pp.147-166, “Çevrimiçi” Springer Link Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 28.05.2020.
- STUVØY (2020) ‘The Foreign Within’: State–Civil Society Relations in Russia”, **Europe-Asia Studies**, 72:7,pp.1103-1124, “Çevrimiçi” Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:08.10.2021

- SUKMA, R. (2006) "Indonesia and the Tsunami: Responses and Foreign Policy Implications", **Australian Journal of International Affairs**, Volume 60, No 2, pp. 213-228, "Çevrimiçi" Taylor & Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:30.05.2021
- SULLUVIAN, M.P. (1990) **Power in Contemporary International Politics**, Columbia: University of South Carolina Press.
- SURKOV, V. (2008) "Russian Political Culture: The View from Utopia", **Russian Social Science Review**, 49:6, pp.81-97, "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı Erişim Tarihi: 21.11.2021
- SURKOV, V. (2009) "Nationalization of the Future: Paragraphs pro Sovereign Democracy", **Russian Studies in Philosophy**, Vol:47, No: 4, pp. 8–21 "Çevrimiçi" Taylor&Francis Veri Tabanı Erişim Tarihi:12.11.2021
- ŞARDAN, T. (24.01.2001) "Eylemi üç gün sürdürecektik", Milliyet.
- ŞİMŞEK, A. (2018) "Türkiye’de Antikomünist Faaliyetler: Propaganda Araçları, Teşekküller Ve Portreler (1945-1971)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara.
- TAFURO, E. (2014) "Fatal attraction? Russia’s soft power in its neighbourhood", "Çevrimiçi" https://www.files.ethz.ch/isn/180660/Fatal%20attraction_%20Russia%E2%80%99s%20soft%20power%20in%20its%20neighbourhood.pdf Erişim Tarihi: 15.07.2020
- TAGANOVA S., (2020) Türkiye-Rusya Arasındaki Sosyal ve Politik İlişkiler Bağlamında Karma Evlilikler Üzerine Bir Çalışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Ticaret Üniversitesi**, S.B.E., İstanbul.
- T24 (27.06.2016) "Cumhurbaşkanlığı: Erdoğan, Putin’e yazdığı mektupta "Kusura bakmasınlar diyorum" dedi.", "Çevrimiçi" <https://t24.com.tr/konular/erdogandan-putine-ucak-mektubu,171> Erişim Tarihi: 17.07.2022
- T24 (02.07.2011) "Akkuyu’da çalışmak için 9 bin başvuru", "Çevrimiçi" <https://t24.com.tr/haber/akkuyuda-calismak-icin-9-bin-basvuru,154278> Erişim Tarihi:25.06.2022
- TATLI, U. (2018) "Yumuşak Güç Çerçevesinde Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptleri Ve Pratikleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi**, Ankara.
- TAYLOR, S.J. (1990) "**Stalin’s Apologist: Walter Duranty The New York Times’s Man in Moscow**", New York, Oxford University Press.
- T.C. RESMÎ GAZETE (05.3.2014) "Milletlerarası Andlaşma", Sayı: 28932.
- T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI (05.01.2022) "Rusya Hükûmeti Bursu (2022-2023)", "Çevrimiçi" <https://abdigm.meb.gov.tr/www/rusya-hukmeti-bursu-2022-2023/icerik/1647> Erişim Tarihi:30.03.2022
- TDK Sözlük (2022) "Moskof" "Çevrimiçi" <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi:05.06.2022
- TDK Sözlük (2022) "Rus" "Çevrimiçi" <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi:05.06.2022

- TELHAMİ, S. (2003) “Arab Public Opinion on the United States and Iraq: Postwar Prospects for changing prewar views”, **The Brookings Institution**, “Çevrimiçi” <https://www.brookings.edu/articles/arab-public-opinion-on-the-united-states-and-iraq-postwar-prospects-for-changing-prewar-views/> Erişim Tarihi:29.05.2021
- TELLAL, E. (2006) “SSCB’yle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed.:Baskın Oran, 9.bs. İstanbul, İletişim Yayınları, ss.158-166.
- TELLAL, E. (2006) “Boğazlar Konusu”, **Türk Dış Politikası: Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed.:Baskın Oran, 9.bs. İstanbul, İletişim Yayınları, ss.182-188.
- TELLAL, E. (2006) “Rusya’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Ed.:Baskın Oran, 9.bs. İstanbul, İletişim Yayınları, ss.540-550
- TEPAV, (t.y.) “Rusya Merkezi”, “Çevrimiçi” <https://www.tepav.org.tr/tr/calismalarimiz/s/369> Erişim Tarihi: 25.08.2022
- TEPAV (2014) **Терав Русский Центр 2014 Годовой Отчет**, “Çevrimiçi” https://www.tepav.org.tr/upload/mce/haberler/2016/rusya_merkezi/2014_faaliyet_raporu.pdf Erişim Tarihi: 25.08.2022
- TEPAV (2015) **Русский Мир – Анкара 2015 Годовой Отчет** “Çevrimiçi” https://www.tepav.org.tr/upload/mce/haberler/2016/rusya_merkezi/2015_faaliyet_raporu.pdf Erişim Tarihi: 25.08.2022
- TERROR FREE TOMORROW, (2005) “Major Change of Public Opinion in the Muslim World: Results from a new poll of Indonesians”, “Çevrimiçi” <https://www.terrorfreetomorrow.org/upimagestft/Full%20Report.pdf> Erişim Tarihi: 30.05.2021
- TETRIS, (t.y.) “Corporate Bios”, “Çevrimiçi” <https://tetris.com/bios> Erişim Tarihi:27.06.2021
- THE COUNCIL of GLOBAL EQUALITY (t.y.) “The Facts on LGBT Rights in Russia”, “Çevrimiçi” <http://www.globalequality.org/component/content/article/1-in-the-news/186-the-facts-on-lgbt-rights-in-russia> Erişim Tarihi: 24.09.2021
- THE GORCHAKOV FUND (t.y.a) “About Fund”, “Çevrimiçi” <https://gorchakovfund.com/en/about/mission/> Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE GORCHAKOV FUND (t.y.b) “Partners”, “Çevrimiçi” <https://en.gorchakovfund.ru/> Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE GORCHAKOV FUND (t.y.c) “Fund's Structure”, “Çevrimiçi” <https://gorchakovfund.com/en/about/structure/> Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE GORCHAKOV FUND (2021) “Приоритетные направления 2022 год”, “Çevrimiçi” https://gorchakovfund.com/upload/files/prioritet_2022.pdf Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE GORCHAKOV FUND (07.06.2019) “Winners of the project “Russia-Turkey. A Dialogue through the Youth”, “Çevrimiçi” <https://en.gorchakovfund.ru/portal/news/view/167d52ea-1f15-4543-b19f-e8a17e0fa635> Erişim Tarihi: 02.10.2022

- THE GORCHAKOV FUND (18.02.2020) “Young leaders from Turkey are undergoing training with the media support of the Gorchakov Fund”, “Çevrimiçi” <https://en.gorchakovfund.ru/portal/news/view/3de0ead4-b02a-4d92-92a2-916444199177> Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE GORCHAKOV FUND (29.10.2021) “Importance of the Russian language was discussed in Turkey with the support of the Gorchakov Fund”, “Çevrimiçi” <https://en.gorchakovfund.ru/portal/news/view/88c49d29-f4d4-432a-94c9-e6e20a2ef60e> Erişim Tarihi: 02.10.2022
- THE MOSCOW TIMES (06.08.2018) “Russians Blame Tbilisi, Not Moscow, for 2008 War, Poll Says”, “Çevrimiçi” <https://www.themoscowtimes.com/2018/08/06/russians-blame-tbilisi-for-2008-war-poll-says-a62446> Erişim Tarihi: 18.09.2021
- TISHKOV, V (2008) “The Russian World—Changing Meanings and Strategies”, **Carnegie Papers**, No:95, Washington, DC.
- TKACHENKO, S.L. (2020) “Development Diplomacy of the Russian Federation”, Ed.: Anna A. Velikaya & Greg Simons, pp.61-79, “Çevrimiçi” Springer Link Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 28.05.2020.
- TOPAK, S.T. (2014) “Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Medya Bağlamında “Renkli Devrimler” ve “Arap Baharı” Süreçlerinin Karşılaştırmalı Analizi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 9(3), ss.233-254.
- TOPSAKAL, İ. (2016) “Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı 2, ss.33-53.
- TSVETKOVA, N.; I. TSVETKOV, I. BARBER (2018) “Americanization versus Sovietization: Film Exchanges Between the United States and the Soviet Union, 1948–1950”, **Cogent Arts & Humanities**, Volume 5, No 1, “Çevrimiçi” Tandfonline Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 18.06.2021
- TSYGANKOV, A.P. (2006) “If not by tanks, then by banks? The role of soft power in Putin’s foreign policy”, **Europe-Asia Studies**, Vol:58, No:7, pp.1079-1099, “Çevrimiçi” Jstor Veri Tabanı.
- TUNA, O.; Z. BAŞARAN, (2021) “Uluslararası kamuoyunda Rusya Federasyonu muhalefetinin yüzü olarak anılan, ülke genelinde onlarca şehirde protestolara neden olan, yolsuzluk karşıtı aktivist Navalniy kimdir?”, **Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi**, “Çevrimiçi” https://edam.org.tr/yolsuzluk-karsiti-aktivist-navalniy-kimdir/#_ftnref9 Erişim Tarihi:06.10.2021
- TÜFEKÇİ, Ö. (2016) “Türkiye’nin Rusya ve Kafkasya Politikası 2016”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2016**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnât, Mustafa Caner, ss.375-396.
- TÜFEKÇİ, Ö. (2017) “Türkiye’nin Rusya ve Kafkasya Politikası”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2017**, Ed.: Burhanettin Duran, Kemal İnât, Mustafa Caner ss.335-354.
- TÜRK-RUS (2019) “Nobel Edebiyat Ödüllü 5 Rus yazar”, “Çevrimiçi” <https://turkrus.com/909683-nobel-edebiyat-odullu-5-rus-yazar--xh.aspx> Erişim Tarihi:24.07.2021

- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLER MECLİSİ, (15.12.2012) “Tbmm Dışışleri Komisyonu Başkanı Volkan Bozkır'ın Kabulü...”, “Çevrimiçi” <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=df5f8956-2394-4d94-aa2e-7304a37ac5f0> Erişim Tarihi:26.09.2022
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (t.y.) “Şanghay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ)”, “Çevrimiçi” <https://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa#:~:text=17%20Eyl%C3%BCI%202021%20tarihinde%20Du%C5%9Fanbe,'dan%20%C3%96zbekistan'a%20ge%C3%A7mi%C5%9Ftir> Erişim Tarihi:28.07.2022
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (1973) “1939 Yılında Sovyetlerle İttifak Antlaşması”, **Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-1939)**, T.C. Dışışleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü, ss.216-247.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (17.03.2014) “No: 86, 17 Mart 2014, Kırım'da Düzenlenen Referandum Hk.”, “Çevrimiçi” https://www.mfa.gov.tr/no_-86_-17-mart-2014_-kirim-da-duzenlenen-referandum-hk.tr.mfa Erişim Tarihi: 29.07.2022
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (20.09.2021) “SC-40, 20 Eylül 2021, Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Kırım'da Gerçekleştirilen Seçimler Hakkındaki Soruya Cevabı”, “Çevrimiçi” https://www.mfa.gov.tr/sc_-40_-kirim-da-gerceklestirilen-secimler-hk-sc.tr.mfa Erişim Tarihi:12.11.2022
- TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI, (t.y.) “Aydınlık 1921”, “Çevrimiçi” <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/aydinlik-1921/> Erişim Tarihi: 11.11.2022
- TÜYSÜZOĞLU, G. (2015) “Tanap Mı, Türk Akımı Mı?”, “Çevrimiçi” <http://politikaakademisi.org/2015/04/13/tanap-mi-turk-akimi-mi/> Erişim Tarihi:26.06.2022
- US, A. (30.06.1945) “Rus sulh taarruzu!”, “Çevrimiçi” <https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1945-06-30/1> Erişim Tarihi:01.06.2022
- ULUS (16.02.1949) “Grup'ta Hararetli Görüşmeler”, “Çevrimiçi” <https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1949-02-16/1> Erişim Tarihi: 22.07.2022
- UTURGUARİ, S. N. (2003) “Globalleşme Koşullarında Kültürün Rolü”, **Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler**, Der.: Gülten Kazgan ve Natalya Ulçenko, 1.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss.99-107.
- ÜLKE TV (01.12.2015) “Rusya doğalgazı keserse tezek yakarız.”, “Çevrimiçi” <https://www.facebook.com/watch/?v=10154451861159466> Erişim Tarihi:21.07.2022
- ÜNVER, A (2019) “Türkiye'deki Rus Dijital Medya ve Bilgi Ekosistemi”, **Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi**, “Çevrimiçi” <https://edam.org.tr/turkiyedeki-rus-dijital-medya-ve-bilgi-ekosistemi/> Erişim Tarihi: 17.10.2022

- VAN HERPEN M. H. (2015) **“Putin's Propaganda Machine Soft Power and Russian Foreign Policy”**, Lanham: Rowman&Littlefield.
- VERNADSKY, G. (2019) **Rusya Tarihi**, Çeviren: Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak, İstanbul, Selenge Yayınları.
- WACH, E.; WARD, R. (2013) “Learning about qualitative document analysis”, **Ids Practice Paper In Brief**, “Çevrimiçi” <https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/> Erişim Tarihi: 04.11.2022.
- WALKER, C. (2018) ““What is Sharp Power?””, **Journal of Democracy**, 2018, Cilt:29, Sayı: 3 ss.9-23, “Çevrimiçi” <https://www.journalofdemocracy.org/articles/what-is-sharp-power/> Erişim Tarihi:29.05.2021
- WILKINSON, C. (2014) “Putting “Traditional Values” Into Practice: The Rise and Contestation of Anti-Homopropaganda Laws in Russia”, **Journal of Human Rights**, 13:3, pp.363-379, Taylor&Francis Veri Tabanı, Erişim Tarihi:13.10.2021
- YABLOKOV, I. (2015) “Conspiracy Theories As a Russian Public Diplomacy Took: The Case of Russia Today (RT)” **Political Studies Association**, Vol:35(3-4), pp.301-315, “Çevrimiçi” <https://doi.org/10.1111/1467-9256.12097>
- YAVUZ, Ö (15.03.2022) “İş dünyası Ruble ile ticaretten umutlu”, “Çevrimiçi” <https://www.dunya.com/ekonomi/is-dunyasi-ruble-ile-ticaretten-umutlu-haberi-651938> Erişim Tarihi:22.06.2022
- YENİ İSTANBUL, (8.11.1965) “TİP liderine Meclis’de Moskof Uşağı diye bağırıldılar”, “Çevrimiçi” <https://www.nadirkitap.com/yeni-istanbul-gazetesi-8-kasim-1965-kennedy-i-kim-oldurdu-efemera25962371.html> Erişim Tarihi:05.06.2022
- YENİ ŞAFAK (17.07.2016) “Darbe girişiminin arkasında ABD var”, “Çevrimiçi” <https://www.yenisafak.com/gundem/darbe-girisiminin-arkasinda-abd-var-2495442> Erişim Tarihi: 15.12.2022
- YETKİN, M (31.07.2022) Putin, Erdoğan gelmeden Akkuyu nükleer santraline el koydu [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=a4UwSVKChY>
- YİĞİT GÜLSEVEN, A. (2019) “Geçmişten Günümüze Russkiy Mir (Rus Dünyası): Bir Kimlik Projesinden Uluslararası Politikaya”, **Avrasya Etüdleri**, 56 (2), ss.33-52.
- YILMAZ, S. (2010) “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Sovyetler Birliği ve Komünizm Algısının Toplum ve Kurumların Biçimlenişindeki Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi, S.B.E.**, İstanbul.
- YILMAZ, M.E. (2013) **“Savaş ve Uluslararası Sistem”**, 2.bs., Bursa, Dora Basım-Yayın.
- ZELLER, M.C. (2013) “Assessing the Role of Transnational Networks of Support in Color Revolutions : Successes and Failures in Georgia, Ukraine, Belarus, and Russia”, **College of Arts & Sciences Senior Honors Theses**, Paper,27.

- “Çevrimiçi” Louisville University Veri Tabanı,
<https://ir.library.louisville.edu/honors> Erişim Tarihi:10.09.2021.
- ZÜCHER, E. J. (2015) **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çeviren: Yasemin Saner, 30.bs., İstanbul, İletişim Yayınları.
- Ассоциация Русской культуры [ruskulturdernegi]. (07.12.2021). Всетурецкая акция «Напиши письмо другу!» С 1 по 25 декабря 2021 года пишем письма друзьям. Новогодняя акция будет способствовать поощрению творческой активности детей, [Fotoğraf]. Instagram.
<https://www.instagram.com/p/CXMDk3qs3/>
- Ассоциация Русской культуры [ruskulturdernegi]. (01.03.2022). В регионах Турции прошел международный конкурс юных чтецов «Живая классика» Организатором проекта является российский фонд «Живая классика». Куратором проекта в Турецкой [Fotoğraf]. Instagram.
<https://www.instagram.com/p/Cajy9QMM2SP/>
- Всё - Чем Дышит Наша Диаспора [russian_alanya]. (t.y.). Posts [Instagram profili]. Instagram. https://www.instagram.com/russian_alanya/ Erişim tarihi: 07.09.2022
- Эльмир Якубов (25.08.2014) МеждуНАРОДный проект «Расул Гамзатов. Мой Дагестан» [Video] Youtube
<https://www.youtube.com/watch?v=PMZiJZagC5Y>
- Эльмир Якубов (25.08.2014) МеждуНАРОДный проект «Расул Гамзатов. Мой Дагестан» [Video] Youtube <https://www.youtube.com/watch?v=tpi-CiUm7Sc>
- Координационный Совет Организаций Российских Соотечественников В Турции, (t.y.). Ana Sayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim tarihi:06.10.2022 <https://www.facebook.com/groups/ksorsturkiye/about>
- Общественная Дипломатия, (t.y.). “О нас”, “Çevrimiçi”, <https://diplid.ru/about/> Erişim Tarihi:10.04.2022
- Посольство Российской Федерации в Турецкой Республике, (t.y.) “Организации соотечественников”, “Çevrimiçi”
https://turkey.mid.ru/ru/countries/russia/sootchestvenniki/organizatsii_sootchestvennikov/?fbclid=IwAR1NolNkyLap02ia35VhpSi5H_fXPZUI1lKnEhAoTPjnUZhfMBjzTFCOPjY Erişim Tarihi: 30.03.2022
- Русская Ассоциация "Адаград" г. Адана/ Adana Rus Derneği 'Adagrad' (t.y.) Ana Sayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim Tarihi: 08.10.2022
<https://www.facebook.com/adagrad.01>
- Русская Православная Церковь (05.03.2020) “Председатель ОБЦС принял советника по религиозным делам Посольства Турции”, “Çevrimiçi”
<http://www.patriarchia.ru/db/text/5602590.html> Erişim Tarihi: 26.09.2022
- Русская Православная Церковь (30.04.2021) “Дамир Мухетдинов о диалоге Русской Православной Церкви с исламским миром. Насколько верны его оценки?”, “Çevrimiçi” <http://www.patriarchia.ru/db/text/5804076.html> Erişim Tarihi: 26.09.2022

Русский дом в Анкаре / Rusevi Ankara (02.03.2022). “Türkler Rus yemeklerini tadıyor”, [Video] <https://www.youtube.com/watch?v=Ujsfz40vdE0> Erişim Tarihi:12.04.2022

Русский Мир (t.y.). “Что Такое Кабинет?”, “Çevrimiçi” <https://russkiymir.ru/rucenter/cabinet.php> Erişim Tarihi:12.11.2022

Русское Общество Анталы, [ruantalya]. (t.y). Posts [Instagram profili]. Instagram. Erişim tarihi: 08.09.2022 <https://www.instagram.com/ruantalya/>

Русское Общество искусства и культуры (t.y). Ana Sayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim Tarihi: 27.04.2022 https://www.facebook.com/RusskoeObsestvoIskusstvaKulturi/?ref=tn_tnmn

Фонд Горчакова (t.y.) Ana Sayfa [Facebook sayfası]. Facebook. Erişim Tarihi:02.10.2022 <https://www.facebook.com/FondGorcakova>

Фонд защиты Русского Мира, (t.y.) “Российские общественные организации за рубежом”, “Çevrimiçi” <https://rus.fund/organizations/250/> Erişim Tarihi:06.10.2022

EKLER

Ek-1: Derneklerle Yapılan Mülakat Soruları

1. Kurumunuz kaç yılından beri Türkiye’de faaliyet göstermektedir?
2. Vizyon ve Misyonunuz nedir?
3. Kurumunuzda istihdam ettiğiniz kaç kişi bulunmaktadır?
4. Kurum olarak ne tür faaliyetler gerçekleştiriyorsunuz?
5. Faaliyetlerinizin odak grubu kimlerdir?
6. En çok ilgi gören faaliyetleriniz hangileridir?
7. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken Türkiye’den çalıştığınız ortaklarınız var mı?
8. Planladığınız faaliyetlerin duyurusunu nasıl gerçekleştiriyorsunuz, insanlar sizden hangi kanallar aracılığıyla haberdar olabilir?
9. Kurumunuzun mali kaynakları nelerdir?
10. Gerçekleştirdiğiniz bu faaliyetlere Türk halkı ne oranda katılım sağlamakta ve ilgi göstermektedir?
11. Sizce Türk halkı neden Rusya’yı ve Rus kültürünü, tarihini vb. öğrenmek istemekte ve onları Rusya’yı öğrenmeye ikna eden çekici unsur veya unsurlar nelerdir?
12. Faaliyetleriniz neticesinde Türkiye’deki Rusya ve Rus halkına yönelik imaj algısında bir değişim yarattığınızı düşünüyor musunuz, düşünüyorsanız bu değişim ne yönde olmuştur (olumlu/olumsuz) kısaca bu değişimi değerlendirebilir misiniz?
13. Bu değişimle ilgili geri dönüşler alıyor musunuz? Olumu-olumsuz geri dönüşlerle ilgili bir geribildirim çalışması yürütüyor musunuz?
14. Yaşanılan kriz dönemlerinin (2015 Uçak krizi, Büyükelçi Andrey Karlov’un suikasta uğraması... gibi) atlatılmasında ve iki ülke ilişkilerinin devam ettirilebilmesi adına kurum olarak nasıl bir rol üstlendiniz?
15. Kurumunuzun faaliyetlerinin etkili olduğunu söyleyebilir misiniz, eğer etkili olduğunu düşünüyorsanız bunu söyleyebilmenizdeki başarı ölçütünüz nedir, eğer yeterince etkili olmadığınızı düşünüyorsanız karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

Ek-2: Sputnik Türkiye ile Yapılan Mülakat Soruları

1. Vizyonunuz ve Misyonunuz nedir?
2. Kurumunuzun Türkiye’de ofisi bulunmakta mıdır? Bulunuyorsa kaç yılında kuruldu ve kaç kişi istihdam etmektedir?
3. Finansal kaynaklarınız nelerdir?
4. İnsanlar sizi en çok hangi kanallardan takip etmektedir?
5. Türkiye’deki İzleyici ve takipçi sayınız nedir?
6. Sputnik’in Habercilik anlayışı nedir?
7. Yayıncılık politikanızdan bahsedebilir misiniz?
8. Gündemdeki gelişmelerin dışında Türk halkına Rusya’yı tanıttak, anlatacak yayınlar yapıyor musunuz, yapıyorsanız bu yayınların içeriğinden bahsedebilir misiniz?
9. Yayınlarınızın Türkiye’deki Rusya ve Rus halkına yönelik imaj algısında bir değişim yarattığını düşünüyor musunuz, düşünüyorsanız bu değişim ne yönde olmuştur (olumlu/olumsuz) kısaca bu değişimi değerlendirebilir misiniz?
10. Bu değişimle ilgili geri dönüşler alıyor musunuz? Olumlu- olumsuz geri dönüşlerle ilgili bir çalışma yürütüyor musunuz?
11. İki ülke arasında yaşanan kriz dönemleri haber yapmanızı nasıl etkiledi?
12. Kriz dönemlerinde kriz hakkındaki haberlerinize Türk halkının bir tepkisi oldu mu? Olduysa bu tepkiler nelerdir?
13. Bu tepkiler editöryal politikanızda bir değişim yarattı mı?
14. Sputnik Türkiye olarak kriz döneminin aşılabilmesi için herhangi bir rol üstlendiniz mi, üstlendiyseniz bu nasıl bir rol oldu?